

.....
86.836

UZZK

.....

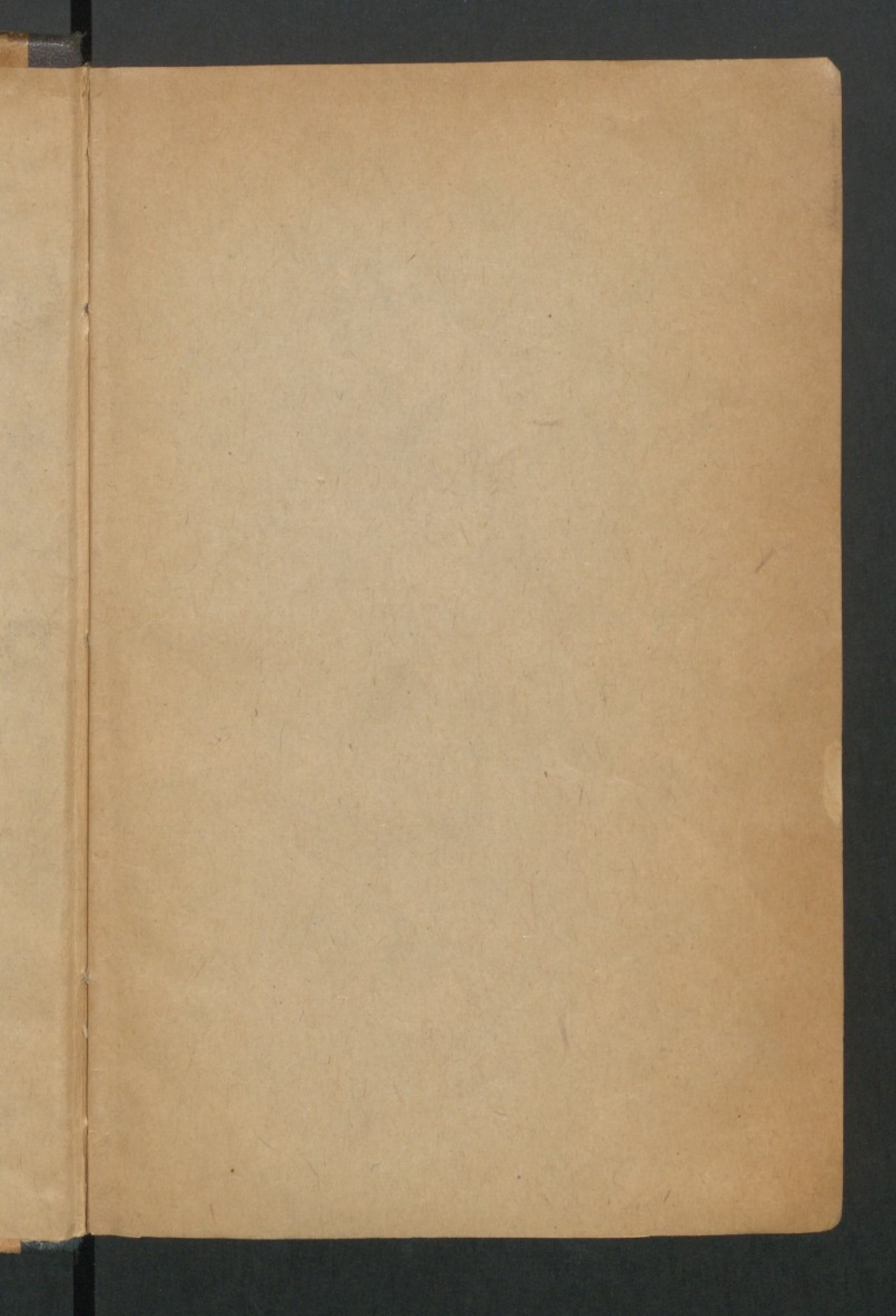
1/1-3

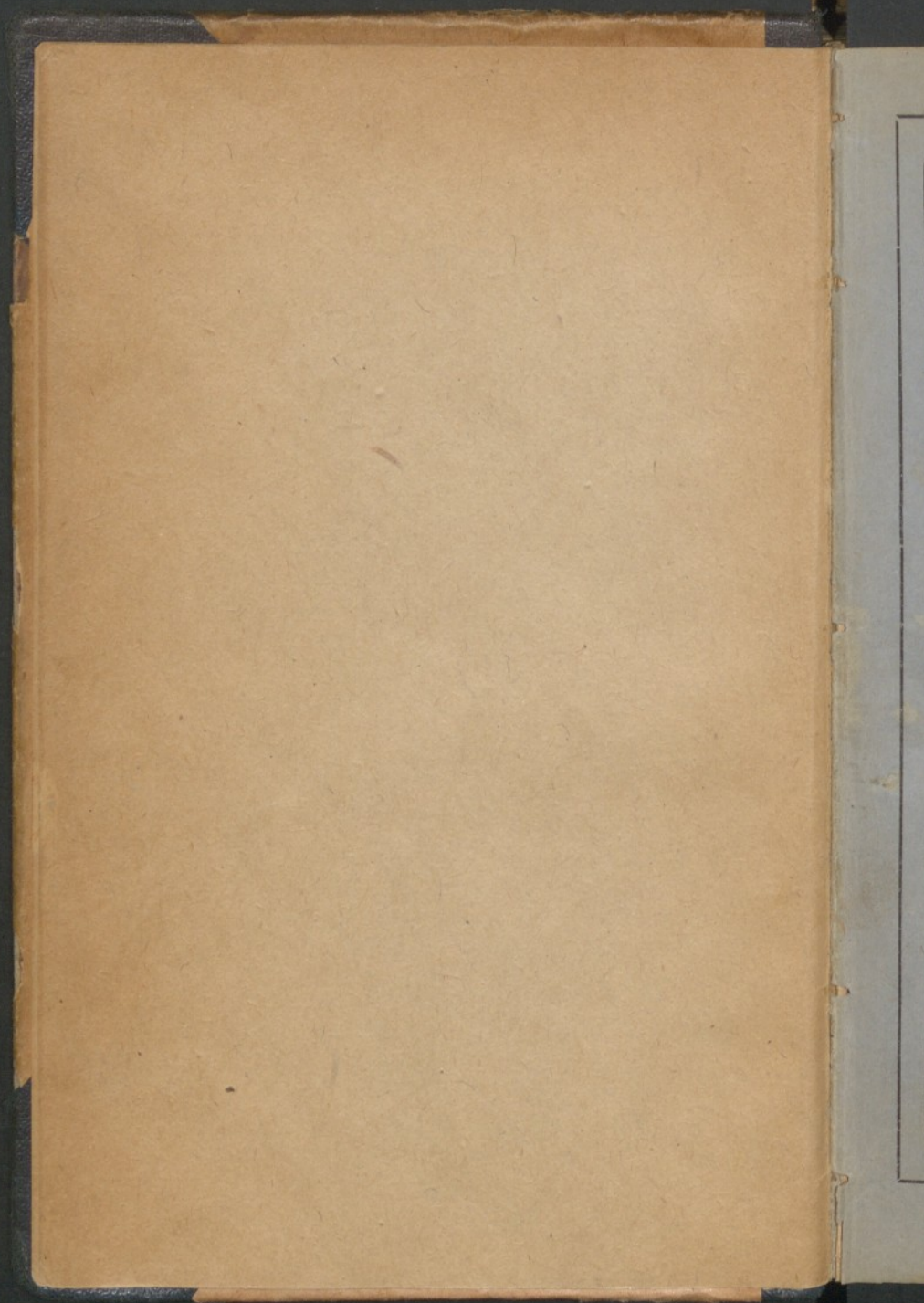
RE 184

~~ER 2~~

~~352~~

~~(copy)~~

*P. v. hung
304. part*

A

JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE.

IRTA

JÓKAI MÓR.

ELSŐ RÉSZ.

AZ ÖRÖK HARCZ.

ELSŐ KÖTET. *12*

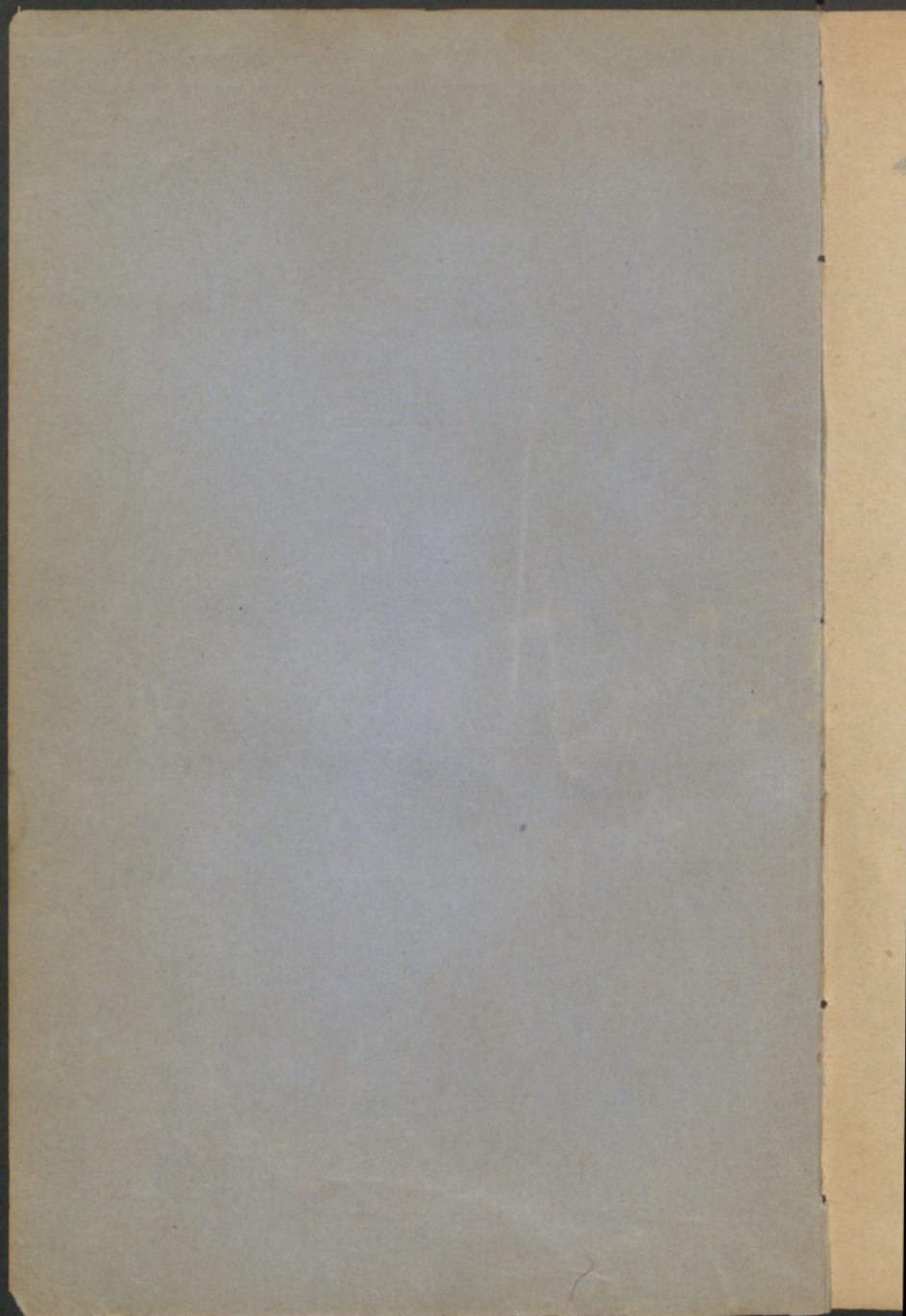
1-3,

BUDAPEST.

KIADJA AZ ATHENAEUM.

1873.

Ára az öt kötetnek 5 frt.

~~P. King
404 Kps.~~

A

JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE.

NYOLCZ KÖTETBEN.

ELSŐ RÉSZ
AZ ÖRÖK HARCZ.

IRTA

JÓKAI MÓR.

ELSŐ KÖTET.

PEST.

KIADJA AZ ATHENAEUM.

1872.

R
2

86836 / 1 / 1

Koll. 1.

Pest, 1872. Nyomatott az Athenaeum nyomdájában.

ELŐSZÓ.

Ez a mű nem tart igényt arra, hogy az ugynevezett »államregények« közé soroztasék, minő Morus Tamás hirhedett »Utopiá«-ja, mely nemes ábrándjaival az emberiség egyszerű mesterkéletlen tökélyét egy pusztaszigeten kísérle meg létrehozni; minő »Klimius Miklós földalatti utja,« Holbergtől; minő Swift remekműve: »Gulliver utazásai,« melyek satyrai alakban rajzolják az ismert államok travestált viszonyait, vagy minő Campanella »Civitas Solis«-a, — vagy Cabet »Voyage en Icarie«-ja, mely főleg párteszmék szolgálatára készült, — vagy Terasson »Sethos«-a, mely állítólag egyiptomi hieroglyphok hagyományaiból compiláltatott, vagy Fenelon »Telamach«-ja, vagy az »Ophir« rejtélyes királyságának, „Scydromedia“ »Dimocala,« »Ajaója,« »Nova Atlantis,« »La Basiliade de Bilpai« országainak és szigeteinek

tendentiósus, képzelmes és mesés leírásai, vagy az »Eldorado« satyrája, mely a többi ideális államregényeket jó gunyolni.

Más regénynek a feladata, egy mesét, melyet csak a képzelet alkotott, úgy adni elő, hogy az olvasó azt higgye, hogy az valóban megtörténhetett; ez a regény egy olyan koreseményt fog előadni, mely »még« nem történt meg, s küzdeni fog a nehéz feladattal, úgy rajzolni tényeket és alakokat, a jövő korszak kül- és belvilágát, hogy az olvasó azt mondja rá: ez még megtörténhetik!

Nem lesznek ebben utópiái államok és icariai emberek; nem lesz ennek színhelye egy még föl nem fedezett sziget; mindenütt az ismert földön fog a történet végig lefolyni, s fejlődését veszi oly helyzetekből, melyek mai nap léteznek, oly eszmékből, melyek a világ alakítására ma is befolyanak.

Segélyül hívtam az ismeretet, a hitet és a képzelmet.

Tanultam ismerni a történelmileg értett külvilágot: az államok fejlődését, alakulását, feloszlásuknak és ujjászületésüknek indokait, phasisait; tanultam csodálni és irigyelni a civilisatiót terjesztő nemzetóriásokat, s e bámulat közben a szeretet, a féltés, az életvágy ösztönző gerjelmét éreztem sa-

ját kicsiny és hátramaradt nemzetem és hazám miatt.

Figyelemmel kísértem a nagy koreszméket, a mik a világnak új alakot adni töreksznek, s azoknak hosszú küzdelmeit az ellenálló létezőkkel. Láttam az eszmék nyomain támadt titáni harcokat egész fegyverben álló milliók között: az emberi jogért Amerikában, — a lelki szabadságért s nemzeti egységért Itáliában, — a nemzeti feltámadásért Lengyelországban, — egy hitbabonáért Kelet-Indiában, — az európai sulyegyénért a Krimben, — egy büszkeségért Franciaországban s egy abstract állameszméért Ausztria és Poroszország között, és aztán egy társadalmi elvért Párisban. Ezek tengervért és milliárdokat elnyelő harcok voltak, s indító eszméik akár győzve, akár legyőzötten folyvást élnek.

S fel kellett találnom e nagy küzdelmek között az emberi érdekek apróbb csoportulásainak külön küzdelmét is, mely sok apró érdek folytonosan forr, zsurlódik, izgalmát csak egy-egy nagy országos catastrophnál pihenteti el, vagy erejét épen annál érvényesíti: a fajgyűlölet, a nemzetiségi ellen-szenv és önfentartási törekvés; a politikai

pártok kiegyenlíthetlen ellentétei, a nyílt parlamenti harczok, a hagyományok és az újítás, az alattomos ligák; szent és nem szent, és csak azért nem szent, mert szent szövetségek, politikai, socialis, vallási alapokon; jezsuitismus, internationale, nihilismus; köztük a mohamedán fatalismus, mely mozdulatlanságával hat be az újabb világtörténetbe s a nagy küzdelem közt ólálkodó egyes érdek, személyesítve a fejedelmi vágyak örököseiben: a királyálmoktól holdkóros családok, a kalandorok, kik koronát vadásznak, s más vadászok, kik a koronás fők ellen csínálnak sportot.

Ime az örök harcz elemei.

S ez örök harcz követelése az általános fegyverkezés. Az egész férfinem a gyermekkortól a vénségig fegyverbe állítva, s a fegyvernemek minduntalan változtatva, tökéletesítve, egymást új fölényekkel megelőzve, a hadászat mesterséggé, tudományyá emelve.

A folytonos fegyverkezési verseny iszonyu pénztömegeket köt le: gépekben, mik hasznót nem hajtának, építkezésekben, mik nem jövedelmeznek, és embertömegekben, a mik nem dolgoznak. Az államok adósságai e miatt mesés nagyságra növekednek, s mentül nagyobbak ezek, annál súlyosabbak az

adók, terhesebb a munkás, az iparos, a föld-birtokos helyzete ; míg a szédelgő vállalkozónak, a pénzhajásznak annál több alkalom nyílik könnyen szerzett gazdagsághoz. Az örök harc foly a tőke és a munka között.

S mentül könnyebben halmozódik a pénz a társadalom magaslatain, annál könnyebben omlik szét onnan a társadalom lapályaiba. A királyoknak, főpapoknak, ministereknek, bankároknak, főuraknak, hadvezéreknek, népképviselőknak parasztaik is vannak, nagyon sokan vannak : eladó emberek, patentált csalók, köztolvajok, zsoldosok, hízlekedők, naplopók, bérencz írók, kerítők, alku-szok, szállítók, sinecuristák, sáfárok, engedményesek, kortesek és szomjas, éhes néptömegek. Az aranyfolyamot elnyeli a homok, s lesz belőle mocsár. S ha az aranyfolyamban elmerül a férfijellem, hát a nő hová legyen előtte? A Phaeákok népe zsoldjába vesz mindent, s zsoldba ad mindent. A könnyen gazdagult élvhajász szolgálatába áll a szerelem, a művészet, a zene, a szobrászat, festészet, az irodalom. Foly az örök harc az erkölcsi életalap s a társadalmi rothadás között.

S a mint lazul a családi élet,

ugy szaporodik az ó-világ népe-
sége, s mentül több az ember, annál keve-
sebb a kenyér. Lassankint kivágnak minden
erdőt, felszántják a helyét, kiásnak minden
völgyteknőt, kihordják belőle a kőszentet; a
természet emlői pedig nem kifogyhatlanok,
mint az ősmesék hirtelké; a kizsarolt földön
egymást érik a rossz termést adó évek, az ég-
alj maga is mostohára változik az erőszakos
erdőpusztítás miatt, s a kőszent ára száz év
alatt megnégyszereződik. Az ó-világ embere
éhezik és fázik. Itt a harc az ember
és a föld között.

Ez pedig az elsőnek a vereségével vég-
ződik. A túlnépesült ó-világ kiömlészi szélein
a tajtékat. S mindaz, a mit magából kivet,
siet az új-világba. Ott még van tér elég. A
jezsuita s a philosoph, a trónvesztettek pere-
putyja s a száműzött lázadók; a feltörekvő
iparos és a szédelgő csaló, a szabadelvűség
martyrjai és a charlatanok, a találmányok
lángelméi és a hóbortok futó bolondjai, a né-
met és orosz cosmopoliták s az apró népfajok
elégületlenei ott találnak, korlátlan szabad
tért okos és bolond eszmék, üdvös és kárho-
zatos vállalatok megindítására. S ez elemek
tulszaporodása megváltoztatja Amerika mos-
tani jellemét. A sok hazasíró eszme befolyást

követel Európa ügyeibe. S ez Észak-Amerikának könnyü lesz. A közlekedés tökéletesülte közel viszi hozzá az ó-világot. Nagy hadsereget nem kell tartania, mert a fél világrészben, melyet elfoglal, sehol sincs szomszédja, ha Canadát és Mexicot is bekebelezte; pénzforrásai kifogyhatlanok, földje gazdag, bevételei kiadásait huszszorosan túlhágják s nincs kötelezve senki iránt az ó-világban se érdek, se barátság, se szövetség, se adósság, se elvrokonság, se hitközösség, se nemzeti rajongás, se mult, se jövő által. Fel is használja azt a helyzetét s befolyásának egész világterhével rá fekszik Európára. Ime az örök harc az ó- és újvilág között.

És most gondoljuk hozzá, hogy még száz év múlva is lesznek emberek, — sokan lesznek, — kik hazájukat szeretik, kik az emberiség nagy bajait oryosolni törekednek, — kik a néperkölesöt nemesítik, — kik a felvilágosodást terjesztik, — kik a semmiből teremteni, az embererőt istenerővé emelni igyekeznek; — a »közügy« gárdája még mindig »légió!« — de ezekkel szemben fog állani az a másik óriás, a kinek neve a »Nihil,« a »Semmi,« a ki nem hisz semmit, se Istent, se hazát, se nemzetet, se tulvilágot, se államot, se emberi törvényt, se családot, se be-

csületet, se költészetet; a ki megtagadja a mul-
tat, nem bánja a jövődőt, a kinek nincs más
célja, mint a mai nap, más ura, mint az
»én« más törvénye, mint azt tenni, a mi neki
jó! esik.

Ime itt az örök harcz »Isten«
és az »állat« között — mindkettő
emberi alakban.

Nem így kell-e ennek következni száz
év alatt?

Ez nem fantázia, ez nem proféczia, ez
tudat! ez ismeret!

S nem önkényt jön-e e tudat nyomában
az a hit, hogy ez nem folyhat örökké így?

Ezen a hiten alapul az a mű, a mit írok.
Regényem két részre van osztva, az egyiknek
címe az »örök harcz,« míg az lehetlenné vá-
lik; a másiknak címe az »örök béke,« mi-
dön az kényszerűséggé lesz és megvalósul.

Igaz, hogy egy hypothesisre van építve
az egész. Egy találmányra, mely a vi-
lágot át fogja alakítani.

Tudom, hogy ezért azt fogják rám mon-
dani, hogy »bolond« vagyok. Hanem hát
igen jó társaságban leszek az. Fultonra
1805-ben kimondta a párisi tudomá-
nyos akadémia, hogy »bolond,« mert

azt állította, hogy gőzzel lehet hajókat hajtani. Greyre a vasutak eszméjeért 1815-ben az »Edinburgh Rewiew« kimondta, hogy »bolond.« S Stephensont a gőzmozdonyáért az angol parlament előkelő tagjai az örültek házába akarták csukatni 1825-ben.

Én tehát hiszek annak a találmánynak létrejövetelében, a miért Daedalustól elkezdve Coxwellig és Lamountainig annyian keresték az ég rejtélyeinek megoldását, s jártak az égben, nem találva, a mit kerestek. Egyszer majd megtalálja valaki.

És az fogja a határát kiszabni az örök harcoknak.

Az lefegyverzésre kényszerítendi az egymás kiirtására készen álló milliókat, ágyut, puskát visszaküld a kohóba, azokból dolgozó gépeket öntet; a lőport elemi csapások elfordítására használja, a katonát lovával együtt hazaküldi szántani.

Az a trónkövetelők ből csinál békés polgárokat.

Az megszünteti az örült fajgyűlöletet s megismerteti a testvért az ellenségben. Az végét veti a diplomatai fondorlatoknak.

Az feloldja a rabszolgákat s édessé teszi az önkénytes szolgálatot.

Az a dicsvágynak új tért nyit; az a felvilágosodást elterjeszti minden világ-részbe, a vakhitet minden állapotolaival együtt legyőzi.

Az megszünteti az államadót, a vá-mokat, a monopoliumokat, és mégis gazdaggá, hatalmassá teszi a kormányokat.

Az helyes arányokat hoz be a kereskedelembe, pénzforgalomba, és szé-
tehetség szerint osztja fel a jövedelmet, kijelöli a helyét a tudósnak, a költőnek, a művésznak és a napszámosnak, s elégtételt tesz mindegyiket sorsával. Az megszünteti a szédelgést és a corruptiót.

Az szilárd alapra helyezi a társadalmi erkölcsöket s a családi életnek, a szerelemnek, az ideálnak oltárait újra fölszenteli.

Az megszünteti a halálbüntetést és a börtönt; s a civilizált társadalom ellenségei számára talál olyan büntetést, mely az egész emberiségre nézve áldás legyen, s amazokat megjavítsa.

Az helyreállítja az egyensúlyt az ó-és új-világ között.

Az győzelemre segíti az emberbarátokat s megadásra kényszeríti az emberiség ellenségeit, kik álarczot viselnek, vagy nem viselnek.

Az visszahozza a szibériai száműzötteket újra éledt hazájukba.

Az befolyást gyakorol az időjárásra, és behatol a természet titkaiba.

Az enyhít uralkodó járványokat, és az emberi életműszereket ősépségükhöz juttatja vissza.

Az kiszárasztja a Ganges és La-Plata posványait, a cholera és sárgaláz két irtóztató fészket, s megszabadít három világrészt pusztító dögvészeitől.

Az új anyaggal gazdagítja a technikát, melynek mindenki hasznát veszi, s mely becsesebb lesz az aranynál, és olcsóbb a vasnál.

Az kiveszi a tengervizből a milliárd mázsányi ezüstöt s forgalomba bocsátja.

Az egyik földrész bőségét kicseréli a másikéval.

Az kiirtja a pusztító fenevadakat őserdeik, pusztáik közepén.

Az civilizációt visza a vad népek közé s világosságot gyújt a más szintek előtt, és minden népfajnak alkalmat ad emelkedni fokozatosan; az minden embert emberré alakít.

Aza nagy pusztákat benépesíti. Folyamokat vezet a Saharán keresztül, s megtelepíti Afrika, Ausztrália belsejét, s az emberiség hajdani bölcsőjéből, mely most sivatag, újra paradicsomot alkot.

Azelveszia a tenger félelmességét, lehetleníti a hajótörést, az utraküldött vagyron kárba vesztét.

Az megszünteti a fogadott nőtlenséget s visszaadja a papokat a családi életnek.

Az a nőnek becsült állást ad a társadalomban, az a gyermeket az állam kincsének tekinti s akként gondoskodik róla.

Az csak egy pártnak ad létet, melynek jelszava: »munkás hazaszeretet.«

Az csak egy vallás számára épít templomot, melynek dogmája: »józan ember-szeretet.«

Az meghosszabbítja az embernek a napot s megrövidíti benne a munkát.

mi
első

mer

is, a
nak,
szám

voln

riség
előb

emel
törv
a sz
hátra
emel

a ha
vagy
hala
az er

Az a becsületszót olyan erőssé teszi, mint a törvény, s a lelki ismeret teszi elsőfolyamodásu bíróvá.

Az megkönnyíti az utazást s megismerteti az egész földet az emberrel.

És segít feltalálni azt a földzugolyt is, a melyben a magyar nép ősei laknak, elzárva a külvilágtól, s teremt belőlük számunkra új rokonnemzetet.

Ezek művem alkotó eszméi.

Ha tudományom és képzelmem oly erős volna, mint a hitem!

Mert hitem erős abban, hogy az emberiséget egy-egy nagy eszme viszi koronkint előbbre, s visszaesést nem enged.

A classikus kor a költészet által emelte fel az embert. A héber az erkölcsi törvénynyel ismerteté meg. A jézusi tan a szeretet vallásával váltotta meg. Még hátra van ránézve a legnagyobb tökély fokára emelő megdicsőítés — ez az ismeret.

Az ismeretek diadala lesz az, a midőn az a halandó, a ki azt mondja magáról: »én vagyok az Isten!« leveszi koronáját azon halandó előtt, a ki azt mondja: »én vagyok az ember!«

És akkor úgy lehet, — nincs a csil-

lagrendszerben lehetetlenség, — hogy a világalkotó a tökéletesült emberiség számára még a földnek azt a hibáját is helyrehozza, mely legfőbb oka égalji s időjárási rendetlenségeinknek, a földtengely elhajlását pályájától.

Ezen fog végződni regényem.

Jókai Mór.

legy
mag

idős
kül
szág
me,

a ró
a sz

mén
ujsz
jó

ELSŐ RÉSZ.

Az örök harc.

Egy király a ki meg szolgálja a kenyerét.

Százegy ágyulövés a Gellérthegyi fellegvárból jelenté H a b s b u r g i Á r p á d legmagasabb névnapjának megvirradtát.

Habsburgi Árpád Magyarországnak ez időszerint dicsőségesen uralkodó királya, nem különben a Magyarországgal szövetséges országoknak császára, királya, nagy fejedelme, örgrófja és a többi.

Huszonhét év előtt, — tehát 1925-ben a római szent Curia által »honalapító« Árpád a szentek közé emelteték.

Oka volt a canonisationak azon körülmény, miszerint a legmagasabb királyi anya újszülött fiát egyenesen e névre ohajtá ke-

reszteltetni, leghivebb népe iránti rokonszenvének tanujelél.

Canoni indoka volt e canonisationak az, hogy Árpád, ki egy egész népet kihozott a pogányságnak világrészéből, Ázsiából, s azt a keresztyénség keblébe átvezérelte, méltán sorozható a »hittérítők« legnagyobbjai közé. s miután ellene az »advocatus diaboli« sem tudá bebizonyítani, hogy vagy napimádó, vagy tűzimádó, vagy izlamita, vagy buddhista, avagy fetich-tisztelő lett volna; ellenben historaiilag bebizonyítható, hogy egynejú, jámbor életü férfi volt, sőt a lerombolt római bálványok, melyeket az archaeologiai társulat istentelen kegyelettel ismét muzeumba gyűjtet; tanuskodnak a felől, hogy Árpád a bálványimádókat buzgalommal üldözte, s miután a szentté emelendők négy fő virtusa: »bölcse ség, igazság, vitézség és mérséklettség« kimutatható volt benne, de főleg oly szent ember tanutétele folytán, mint Julian Dominicanus barát, ki Árpád őseit a Volga mellett felkeresvén a XIV-dik században, azoknál semmi nyomát a schismának fel nem találta, ennél fogva XI. Pius pápa egy saját maga és minden bibornokai által aláírott bullában kihirdeté, hogy »honalapító« Arpád a szentek közé emeltetik s

névé
juli
apán
sült,
2) lit
épitt
bucs
nyel
nyilv

az, l
lagza
folyá
zett,
fejed
bizto
mu«
Pozs
azon
királ
nek
sod

ágyu
virra

föl az
király

névének a keresztyén gregorianus naptárban július 15-én hely adatik, s ez által Árpád ősapánk a »septem honores« kultusában részesült, 1) neve a catalogus sanctorumba tétetett, 2) litániába fölvétetett, 3) tiszteletére templom építettett, 4) nevének ünnep szenteltetett, 5) bucsujárás napjává tétetett, 6) képe körfénynyel ellátatott, és 7) csontjai ereklyéknek nyilvánítottak.

Méltó oka volt a canonisationak pedig az, hogy a szomoru korszakban oly balesilagzatok jártak Európa fölött, melyeknek befolyása alatt a még mindig rómainak nevezett, de Rómát elhagyni kényszerült egyházi fejedelmi curia koronás fejével együtt, legbiztosabb menedékét találta a »négyfolyamu« országban, mely az által, hogy a pápa Pozsony városát választá lakhelyéül, elérte azon dicsőséget, melylyel Hunyady Mátyás király biztatá egykoron, hogy »ezimerének kettős keresztyét meghármasodva« láthatá.

Tehát 1952-ik július 15-kén százegygyulövés hirdeté szent Árpád napjának megvirradtát.

Ő felségét már nem álmából ébreszték föl az ablakreszkettető üdvördületek. Árpád király nem szokott reggeli öt óráig aludni.

Hiszen csak az az idő az övé, a nikor az egész világ alszik: a hajnali órák, ő felsége már ekkorra mindennapi hideg vízben fürdésével elkészült, azontul egy órai gyalogsétát végzett a várkertben, egyedül, kíséret nélkül, s az első ágyulövésnél már ismét hálósobájába nyitott ablakában áll, melyről Pestre s a rákosi rónára látni.

Fejedelmi látvány!

A nap épen akkor bontakozik ki egy felhőcsoport közül, s éles fényküllöket lövell szét az aranyhomályos égen, s az aranyos alapra látszik rajta rajzolva a nagyszerű város kékes, árnyékos kőtömegeivel. Az óriás Duna partjain nagy messzeségben vonul le a pompás paloták sorozata; a hajdani füstökádó gyárok az ujbpesti telepig vonultak hátra; a soroksári külvárosig hat álló hid igazza le a folyamóriást s a Rákoson, Czinkotán tul terjedő ligetek, erdők közül elszórt mulató lakok csucsei villognak elő.

A feljövő nappal szemközt nézve az egész város egy tömeggé olvadva látszik, melyből csak a templomok, városházak s a basilika érczkékes domja magaslanak elő, az egész kép a városunkat jellemző, nem annyira egészséges, mint festői ködben látszik elmerülve.

(Még aztán valami másba is el van merülve a város minden palotáival és városház tornyaival együtt; az adósságaiba. — De ez már nem pittoreszk látvány.)

Csupán egy óriási jel emelkedik ki magasan a ködökből, valamennyi toronynál magasabban; az új »műnszter« tornya. A hajdani színháztértől a bécsi utczáig terjedő házcsoport helyén egy ujszékes egyház emeltetik, góth stýlben; huszonkét év alatt készült el; s létrejöttéhez ez idő alatt az összes magyarországi klérus összes jövedelmének egy tizedrészével járult. Ez a műnszter is »Szent Árpád« nevet visel s a király keresztelésének napján tétetett le alapköve.

Ez az egy emelkedik ki az összes város mindennemű ködeiből.

A messze elterülő városon tul szabályos félkört alakítva látható kilencz váracs, csilagsáncz tömör védműve; Budapest ez idő szerint elsőrendű táborhely; a budai oldalon hat váracs védi, összesen tizenöt, miket körvasut foglal össze.

S a mint a százegyedik ágyulöv's elhangzik, a tizenöt váracsnak 11 és $\frac{1}{2}$ hüvelyk átmérőjű ércszörnyetegei még hat-hat lövést bömbölnek a városra s e légreszketető hangverseny után egyszerre kétszáz

negyven léggömb emelkedik ki a tizenöt csilagsáncz falai közül, mik ezer méрте (métre) hosszáságu köteleken tartva s egymáshoz füzve, az új strategia vívmányát mutatják fel; a mikből az ostromló sereg fejére trinitrin, durranilin, dynamit, nitromannit és pyroxilinlövegeket lehet hajigálni, a nélkül, hogy az röppentyüivel a mennyei tüzaknákat elérhetné; legfőbb rendeltetésük levén pedig az ostromló léggömbök hasonértékü ellensulyozása.

S mind a kétszáz negyven hadi léggömb köröskörül fel van lobogózva ő felsége minden országainak színeit képviselő zászlókkal, míg a városházak s az óriási münster tornyaiból egy egy hosszú, földig lengő szőnyeg, félig veres fehér zöld, félig fekete sárga lebben a reggeli szélben alá. Átveszik végre a lövöldözési hangversenyt a Dunán horgonyzó gőzösök, monitorok és hadi hajók, s arra, mint egy repülni induló erdő, zászlókat ölt minden árbocz, a dokkok, kikötők árboczfái; s egy villanyütésre legöngyölködik a Gellért hegy ormától a városház tornyáig kifeszített sodronyról a Duna fölött huszonhárom zászló, ő felsége valamennyi országainak czimereivel.

A nap egészen kilép a fellegek közül s

akkor bearanyozza az egész látványt. A természet és az ember pompája együtt! A székes egyházak harangjai megkondulnak, mély zúgásaikkal felbátorítva a kisebb kaliberű harangokat is a közbe szólásra s az egész városban egy folytonos dobpörgés uralkodik a reggeli zsvivajon, melynek zajában egy végeszakadatlan érczkigyó kezd alá tekergőzni a budai várórómról végig a közép lánchidon, az aldunasoron, tovább ki az Erzsébetfalvi rakparton; a feje az érczkigyónak a roppant vasuti raktárak mögött tűnik már el, s teste még tovább vonaglik, ragyogó aczél tuskéivel, s még mindig huzódik alá a várkapuból. Ötven válogatott lövészezred és megannyi honvédzászlóalj ez az érczkigyó.

Azonban ő felségének nem sok ideje van e látványon elmerengeni, mert ime jő már az a nevezetes férfiú, a ki minden királyoknak parancsol: a főkomornyik. Számára mindenkor nyitva minden ajtó.

Jön jelenteni ő felségének, hogy itt az idő az öltözködésre.

Ő felsége katonás rendhez van szokva, s belátja, hogy ennek meg kell történni.

Legelőször is rendelkezésére bocsátja magát a fő udvari borbélynak, ki állát simára megborotválja; azután jön a fő udvari fo-

drász, ki ő felsége gesztenyeszinbe játszó szőke hajzatát rendbeszedi és bajuszának magyaros jellemét fentartja. Következik a főudvari szabó, ki ő felsége számára elhozta a biborszínű uj fejedelmi egyenruhát, melyet ő felsége a mai ünnepélyen viselendő lesz.

Ő felsége úgy találja a felpróbálás után, hogy az öltöny kissé nagyon bő.

A főudvari komornyik megjegyzi erre, mely alázattal párosítva a hivatalos csallatlanság biztos tudatát, miszerint nem lesz az olyan bő, mihelyt alá jön az »ing.«

Ő felsége kérdőleg tekint rá, hogy mi-féle ing?

A főudvari komornyik előveszi a hóna alatt tartott skatulyát s abból kihuz egy rejtélyes öltönydarabot, a minek láttára ő felsége nagyot sohajt s lecsüggeszti a fejét.

— Hát megint?

Az az ing egy pánczéling.

Husz rét tafota erősen összevisszavarrva selyemmel képezi ezt a pánczélt. Feltalálója, ki ezt felajánlá, saját testén állta ki a próbát, puskagolyóval husz lépésről, revolverrel közvetlen közelből engedve magára lövöldöztetni, a pánczélt nem birta a golyó átszakítani. E pánczél neve »gambisson.«

— De hát minek ez? szolt ő felség e szomoruan.

A főudvari komornyik oly mély en huzta a fejét vállai közé, a hogy csak ezt emberi csontalkat engedi; de kérlelhetlen maradt.

— Felség, azt fel kell venni. Az olasz király ő felségére kétszer lőttek rá, a francia köztársaság elnökére háromszor, az angol király ő felségére négyszer, a spanyol királyra csak egyszer, de nyolcz fegyverből a szerb királyt el is találták, az orosz czárt nem is említve, s mai világban a löeszközök már oly fokra tökélyesültek, hogy meglehet valakit löni egy tollszárral, egy plajbászszal, egy szivarszipkával, sőt a kabát ujjba elrejtett tölténynyel, mint a hogy a Mahmud szultán ő felsége ellen utóbbi időkben merényeltetett. Fölséged élete az országáé. Ezt az inget viselni kell. Ünnepegy lesz, a hol két száz ezer ember gyül össze; sok idegen lesz ott; ötven ezer katona tesz üdvölvést. Tizféle ország követsége jön közel felséged testéhez, negyvenféle üdvözlő küldöttség. Ilyenkor szükséges ez az ing. A családtanács és a ministertanács így határozta.

II. Árpád király belátta, hogy szót kell fogadnia. Megadta magát sorsának: felölté a huszszoros tafotát királyi öltözete alá.

S oda künn 29° volt a meleg, Reaumur szerint.

Habsburgi Árpád arczvonásai legelső ösére emlékeztetnek; az lehetett ilyen, mikor még egyszerü helvécziai gróf volt; mikor a vadászon a haldoklóhoz siető lelkész előtt leszállt a lováról, s átadta azt neki, hogy át-mehessen rajta a megáradt hegyi patakon, mikor még Habsburg grófjára nézve nagy dicsőség volt az, hogy Zürich város megválasztotta kapitányának, s mikor még Habsburg grófja apró rablólovakok ellen védelmezte a szorongatott városi polgárokat, s tizenketted magával nyargalt fel Utliberg várába a nemesi zsványokat leküzdeni, s ugy foglalatott el apró székhelyeket, trónocskákat egymásután, hogy a baseli püspök ijedten kiálta fel: »no uram Isten, ugyan erősen ülj a székedben; mert még abba is bele ül!«

Hosszukás arca, boltozatos homloka, széles alsó ajkai a családi jelleget tüntetik fel rajta, melynek valami rokonszenves hatást kölcsönöz a méla kifejezésü aczélnék szem, mely inkább egy ábrándozó philosophot árul el, mint egy uralkodót; hanem egy vékony redő a két szemöld között, mely a magas homlokot kétfelé osztja, akaraterőt gyanittat. Arcszíne halavány, a mi annál feltünőbb,

mert minden belső indulatra élénken elszokott pirulni. Ha keserv, ha gyászhir, ha családás éri, ha harag heviti, ha nehéz itéletet kell kimondani; olyankor megjelenik arczán ez a tüzpir; olyankor lesüti szemeit, összeszorítja ajkait. A király uralkodik önmagán. S csak akkor szól vagy tesz, midőn arczáról ez a pir eltűnt.

Engedte feladatni ruháit.

A selyempánczél tügyes viselet; enged mozogni s a termetet még emeli.

Mikor készen volt az öltözéssel, melynél semmi udvaronc nem volt jelen, parancsolá, hogy bocsássák be az udvari gyontatót.

A királynak bünei is vannak. Más embernél tán nem is bűnök azok; de a királynál igen. Más ember ha szerelmes, hát szeret; ha boszus, hát boszut áll; de a királynál bűn az mind, mely feloldozásra vár. S II. Árpád király vallásos érzelmekben növelteték; — mindkét őséhez méltón Habsburgi Rudolphhoz szintugy, ki megkoronáztatásakor az ellenségei által eldugott jogar helyett a feszületet vevé kezébe; — valamint I-ső Árpádhoz, ki hasonló ünnepélyesség alkalmával az ő és apostol társai vérét egyesítő kehelyből ivott, a mi oly eleven hasonlatossággal bír a mi urunk megváltónk által alapított szertartáshoz.

E kegyes foglalatosság után következik a főudvarmester, és a főceremonia-mester, kik a képtárban várakoztak ő felségére.

A főudvarmester átnyujtá ő felségének egy bársonyvánkoson azon rendjeleket, miket e napon kell viselnie, a bárányt az aranygyapjuval, a vaskoronát a kétfejű sással, a porosz négy fekete sást és egy veres sást, az orosz kétfejű fekete sást a benne foglalt egyfejű fehér sással, a svéd négy serafim főt, a badeni szárnyas oroszlánt, a guelph fehér paripát, az angol sárkányt, a török félholdat s a dán fehér elefántot, — ő felsége mosolyogva jegyzé meg: »hisz az egész zodiacus rajtam van már.«

Mire az udvarmester, ki elmés aperçüiről hirhedett, találóan jegyzé meg »akkor felséged e zodiacus közepett maga a nap.«

(A hogy ez adoma még az nap az esti lapokban olvasható volt.)

Ezután a főceremonia-mester terjeszté elé leghódolatteljesebben a mai nap végbenemendő programját, óranegyedi pontos kiszámítással; melyet ő felsége egyszer átoltassott s erős emlékező-tehetségéről tett tanúságot, midőn azt mondá, hogy most már tudja az egészszet.

Hét órakor kivonulás a királyi várból,

keresztül a pesti első sugáruton a Rákoson összpontosított csapatok szemléjére, ugyanott fél kilenczkor tábori mise, kilencztől tizig a csapatok elléptetése tábori zenével, fél tizenkettőre visszatérés a királyi várba, tizenkettőig villásreggeli en famille, fél egykor a diplomatia-testület üdvözleteinek elfogadása, mely ezuttal, — alább előadandó okoknál fogva, a szokottnál hosszasabban fog tartani; azután az országos testületek, alsó, felső házi és cislajthán reichsrathi küldöttségek tisztelgése, a magas klérus, Budapest, Bécs, Prága, Lemberg, Zágráb és Triest városainak személyesített hódolata, mely eltart három óráig; három óraker kikocsizás a kelenföldi népkertben tartandó népünnepélyre, ott a nép örömteljes hódolat nyilvánításainak legkegyelmesebb elfogadása; onnan a docksokon keresztül hadi monitorokkal visszatérés: vizi szinütközet utközben: onnan a Galveston-féle ballon captiffal a légen keresztül a vár erkélyére visszatérés: — öt óraker diplomatiiai ebéd és cercle, negyven különböző rendű és rangu embernek hétféle, európai, két ázsiai élő, azonkívül latin és ó-görög holt nyelven való megszólítása: — hét óraker a pesti drámai színházba, onnan az operaházba, onnan a népszínházba, onnan a német színházba s

vége a budai várszínházba teendő legmagasabb látogatás. Tíz órakor a legmagasabb családtagok elfogadása és souper, tizenegy órakor a kivilágított városok megtekintése nyitott hintóban; tizenkét órakor rengeteg-takarodó (monstre tzapfenstreich) mind az ötven ezred zenekarai által végrehajtva — s ezzel a nap befejeztetik.

A nap programja a legnagyobb pontossággal lőn megtartva; nagyszerű volt a látvány, mely ő felsége elé tárult, midőn az Árpád-sugáruton végig lovagolt fényes kíséretével, kétfelől csupa palotasor, kettős terebély fasorokkal szegélyezve, ékszerész boltok, miknek kirakatai három emeletig fölmennek, roppant vendéglők, urasági hotelek aranyozott erkélyekkel, a börzeépület korintheta oszlopesarnokával; a Pantheon renaissance izlésű kupolájával; az országház, melynek felső homlokzatát valamennyi magyar király, alsó estradeját valamennyi magyar királyné szobra ékesíti. Előtte a roppant téren Árpád colossalis ércszobra nagyszerű domborművekkel gazdag talapzaton, a népszínház, a hyppodrom, a ministeriumok palotái, a világtárlat roppant épülete, a téreken művészi faragványokkal diszes szökőkutak s e félmérföldnyi hosszúságu utcán végig süt

a felkelő nap. Csak fény van e képen, semmi árnyék.

De egy árnyék még is van. Ő felsége tafota pánczélja, mely elrontja az egész élvezetet.

Nagyszerű volt a rákosi Mars mezőn a tábori mise is, s a csengő zenével végig vonuló ötven ezred sorgyalog, ötven zászlóalj honvéd és negyven escadron lovas, melynek végig vonulása másfél órát vett igénybe, s minden a legnagyobb praecisioval hajtattott végre. A sorlövészek egyszerre dördültek el, és senki agyon nem lövetett; a főparancsnok táborszernagy által ő felségének átadott rapportban nem volt több beteg följegyezve 20 tisztnél és kilenczven közvitéznél, kik a ropant nyári hőségben a feszes egyenruhában kidültek a sorból.

És ő felsége fölött örködött a gondviselés, hogy pánczélinge, nyusztprémes mentéje és nyusztkalpagja daczára, semmi változása nem történt.

A katona legalább mehetett azután a maga finoman elkészített gulyáshus conservéjét elkölteni, de ő felségére nézve még hátra volt az üdvözlő küldöttségek elfogadása a királyi várban.

S ez nem olyan könnyű feladat, mint

hajdanában, midőn az uralkodók névnap-i üdvözlésénél a felköszöntést az összes diplomatiái testület nevében elmondá a pápai nuntius; azzal készen voltak. Azóta a világ felbomlott. A pápa elhagyta Rómát, később Avignont is; s egy ideig Maltában időzve, végre Pozsonyba menekült, s erős ellentétben volt a világi kormányokkal. Azonkívül Magyarországra menekültek az európai államoknak változás következtében eltávozott fejedelmei, volt itt nápolyi és spanyol Bourbon, Welf, Bonaparte és Orleans, Romanow, Chambord, Coburg, és Karagyorgyevics dynastia; s azoknak a monarchia mind menedékjoggal és protectioval tartozott, úgy hogy egy időben kétféle teljes diplomatiái corps működött az udvarnál, egyik a legitim, de elüzött praetendenseké, másik az illegitim, de tetteges hatalomé. S aztán egyiktől sem lehetett rossz néven venni, ha a boldog névnap kívánásához mindegyik hozzácsatolta a maga partikularis ohajtásait, a mik egymással tökéletes ellentétben álltak, s miután ezekre ő felségének nem csak olyan okos választ kellett adni, a mivel egyiket se sértse meg, hanem még mindeniknek a saját nyelvén kellett válaszolnia, azon időben a francia nyelv diplomatiái általánossága a nem-

zetis
szün
czián
görö
hogy
söbl
nak
kell
nak

tott,

ő fe
közt
ő tró
egy-
kettő
tatla
men
szite
mag
ág id
örök
hogy
kánu
felső
rály
ban

zetiségi elv érvényre jutása által meg levén szüntetve: tehát spanyolul, angolul, francziául, németül, románul, olaszul, szerbül, görögül és törökül (az orosz nincs közötté, hogy miért nincs? azt majd megtudjuk később): ebből látható, hogy a magyar királynak 1952-ben annyi nyelvészeti ismerettel kell birnia, mint az összes tudós akadémiának en masse.

A trónterem 38 foknyi meleget mutatott, mikor mind ennek vége lett.

És a selyemgambisson azt beszéli ezalatt ő felségének, hogy a tisztelgő diplomaták közt van kettő, a kinek az ura egyenesen az ő trónjára áhitoz, van négy, aki országainak egy-egy darabját reméli tőle elvehetni, van kettő, a ki meg akarja őt házasítani kiállhatatlan királykisasszonyokkal, mind valamennyi szeretné őt mind a többivel összeveszíteni; a selyempáncél azt beszéli, hogy a magas klerus kenetteljes oratora egy mellékág idősebbjét pártolja mint praesumtiv trónörököst, jó ultramontán érzelmei miatt; — hogy az alsóház alázatos szónoka republikánus érzelmű és szabadkőműves, hogy a felsőház rendjelrakott szónoka neheztel a királyra azért, hogy hétköznapi polgári ruhában jár s tudósokat is hí meg az asztalához,

sőt a felső házban is helyet adott a könyvmolyoknak, — hogy Bécs neheztel rá Pestért, Pest Bécsért, Prága mind a kettőért, s Zágráb azért, hogy miért nem ő mind a három. A selyem pánczél azt beszéli a királynak, hogy mindezek az üdvözlő, hajlongó, édesen és savanyuan mosolygó alakok futnának egymástól, ha egy arany abroncs nem tartaná őket össze, s azt az arany abroncsot az ő homloka viseli. . . . A selyempánczél igazolja lételet.

Következik a kelenföldi népünnepe. Itt van most a főváros legszebb népkertje, mely negyvenezer embernek ad helyet. A népmulat! Van circus, caroussel, cigányzene, kintorna, táncz, bűvész, bohóc, kötél-tánczos, állatmutogató, tombola, számárverseny; a vendéglők, csárdák telve. És a merre csak ő felsége elhalad, mindenütt tódul eléje a nép, s harsogó éljennel fogadják, kísérik. Cigányzene, kintorna félbehagyja a megkezdett csárdást, polkát s rázendíti a néphymnust.

A selyempánczél pedig azt beszéli, hogy az a lelkesült néptömeg egy percz előtt minden trafikánál a dohány miatt, minden sörháznál a söradó miatt skallirozott a király ellen, mintha az pipázná el valamennyinek a

dohányát s az inná meg valamennyinek a sörét, borát.

A népünnepélyről a dunai színütközet-re került a sor, melyben ő felsége egy újabb szerkezetű viz alatt járó monitoron vett részt. Az egész színütközet alatt azt beszélte neki a selyempánczél, hogy az orosz nagyherceget, Pált épen ily alkalommal vetteté a levegőbe egy veszett roskolnik; s ennek a monitornak a legénysége — dalmata!

Végre a légen keresztül röptül fel ő felsége a királyi vár erkélyeig, egy óriási léggömb csónakjában, a léggömb tetején ülő aeronautának hűségére volt bizva az alatta lebegők élete; egy meggyújtott gyufa elég az egész léggömböt egyszerre fellobbantani, s az aeronauták mind internationalisták.

De azért bármit beszélt is a pánczél, ő felségének arcza nyugodt maradt, s míg környezete urainak vörösre pirult ábrázatjairól csorgott a veriték, ő felségének az arcza még csak fel sem hevült.

Következők a családi üdvözet zárt ajtók mögött. Korábbra nem lehetett ezt a számot tenni; mert a család vezértagja, Mária Annunziata főhercegasszony későn kel, és a főhercegek mind főtisztek, kik brigadéokat vezényelnek a nagy katonai szemlén.

A család nagyon számos tagból áll. Mindannyinak szives üdvkivánatát Mária Annunziata főhercegné asszony tolmácsolja. Ő felsége sorba öleli s csókolja rokonait.

Hanem az atlaszgambisson még itt is rajta van, s ez azt beszéli, hogy a hány családág, annyiféle érzélem. Egyik ág a hagyományokat tartogajja, absolutisticus hajlamokat, jezsuita elveket, német hegemonia utáni vágyakat, a saint alliance újra felélesztését; a másik ág Magyarországon települt meg, beleélte magát a nemzeti szokásokba, népszerűséget szerzett; vannak mellékágak, miket polgári vérvégület tett különbözvé, azok tüntetőleg democraták, s maga a vezértag neheztel rá, mert az általa becézett angol királyi hercegnővel tervezett házasságot visszautasította.

Következik az udvari ebéd. A menu királyi. Ő felsége mindabból nem izlel egyebet, mint a szokásos rostbeafet, s nem iszik hozzá egyebet egyszerű somlyainál. A selyem pánczél eszébe juttatja, hogy a férfiágon utolsó Árpád-ági királyt úgy ölte meg az asztalnoka, hogy mérgezett hegyü késsel szelte föl előtte a halat; az asztalnok a király előtt kóstolá meg a halat, maga a kés nyele felől

választván, a királynak pedig azt a részét nyujtva belőle, melyet a kés hegye ért.

Átellenben a királylyal ül az északamerikai államok követe, s a menu hátlapjára jegyezget valamit.

Ő felsége észreveszi azt s az asztal utáni cerçle kezdetén megszólítja a követet, mit jegyzett fel magának?

— Azt, Sire, hogy a mit felséged az ebédnél elköltött, az megér három shillinget. (Egy forint ötven krajczárt.)

A selyempánczél kiegészíti az észrevételt. És ezért a három shillingért ő felségének 4800, mondd: négyezer nyolczszáz emberből (pardon! urból) álló udvari személyzetet kell jóltartania mindennap.

Következett a színházba menetel. A méltányosság úgy kívánja, hogy a király ne csak egy színházat látogasson meg, de mind az ötöt. A drámai színházban megnézte egy historiai nézőjáték első felvonását, az operaházban egy uj dalmü második felvonását, a népszínházban egy tündér paródia harmadik felvonását, a német színházban egy érzékeny családi dráma negyedik felvonását, s még a budai színházba elég jókor érkezett, hogy egy pályadijnyertes vigjátékban megláthassa a boldog szerelmesek összekelését.

Összefüggést képezett mind az öt között a selyempánczél, mely folyvást arról beszélt, hogy két francia császárt épen ilyen színházba kocsizás alkalmával akartak a levegőbe vettetni.

A gambisson csak késő éjjélre, arengeteg takarodó után hagyhatja el ő felsége felkent testét; a mikor aztán ujjászületve érzi magát, hogy nem hall több néphymnuszt, se ötven zenekar, se egy szál kintorna által közrebocsátva.

Ez volt az első napja a hétnek.

Hanem ez még csak a multság napja volt.

Most következik még a hat munkanap!

Első munkanap a kaszárnyák megvizsgálása délelőtt, a vadász zászlóaljoknak az új praecisions fegyverekben próbatétele. Ez új fegyverek 1200 lépésre hordanak, ²felül távcsővel vannak ellátva: ezek a mitrailleusök személyzetének lepuskázására vannak szánva, miután az utóbbiak csak 800 lépésnyire hordanak biztosan, ő felsége maga is megkísérti a czéllövést, természetesen mindig szeget talál. Ez eltart télig. Délben a ministerek terjesztik elő az országgyűlés által elfogadott törvényeket ő felségének aláírás végett, meg-

magyarázva, miket változtatott az eredeti javaslatokon a két ház. Étkezés alatt az udvari felolvasó adja elő a napi lapokból kiszemelt érdekesebb közleményeket. Délután egy új rendszerű tűzakna fölvetése pyronommal a János hegy alatt; visszaérkezéskor a külföldről jött üdvözlő táviratok elfogadása s azokra válaszadás, a főhadiszertármester jelentéstétele az új huszárcsalmák tárgyában, este udvari hangverseny; annak végeztével vasutra kelés, hogy éjszaka utazván, reggelre Bécsben lehessen ő felsége a birodalmi tanács új ülészakát megnyitni a trónbeszéddel. A trónbeszéd után mindjárt mind a két cislajthán ház személyenkinti bemutatása előzetes templomba menetellel, csapatszemle és még az nap éjjel visszautazás Pestre.

Kihallgatási nap!

Kétszáz folyamodó, a ki magát mind gyermeknek nézi, a királyt pedig apjának, a ki az ő sorsát tartozik elintézni. Szükölködő özvegyek alamizsnát, hivatalnokok előléptetést, pervesztett adósok ítéletük gemsemmitését kérik. A király nevenapján született fugyermek szülői keresztapának hívják ő felségét. Dalárdák és sakk-klubbok pártolásért esedeznek. Írók és különösen

íróók munkáik dedicatiójával fejezik ki hódolatukat. Festők, fényképészek igénylik, hogy a király üljön előttük egy óráskat, elkészítendő arczképe végett. Rokkant vitézek jönnek dicsekedni mankóikkal, sebhelyes tetemeikkel. Kaczér asszonyságok pukkerliznek, szemérmes leánykáikat bemutatva abban a hitben, hogy majd a király szeme megakad valamelyiken. Félórültmechanikusok terjesztik a király elé bonyolódott találmányaik kimagyarázhatatlan terveit. Paraszt asszonyok térdelnek elé keserves instántiákkal s elsírják a mondanivalókat. Egész világ által méltatlanul üldözött martyrok jönnek appellálni a legfelsőbb biróhoz; nagyravágyó szatócsok rimáukodnak az engedelemért, hogy boltjuk ezimerére odairhassák e szót: »udvari.« Léégett templomokra könyörögnek segílyt kerekhasu előljárók. Denunciánsok kullognak elő titokteljes feladásokkal. Száz esziendó előtt eldült urbériség dolgát felforgatni tápázkodnak fel falusi deputatiók s mutogatják zsiros okirataikat. Financziális zsenik ajánlják fejedelmi jutalom reményében arcanumaikat, mikkel egyszerre ki lehetne fizetni minden államadósságot. Vándor muzsikusok praetendálják, hogy engedje ő felsége magát megkinoztatni általuk egy udvari es-

télyen. Felosztatott egyletek előljárói dobannak elő panaszt tenni a minister ellen. Aszályverte vidékek küldöttei vizet kérnek, Tisza-elöntötte népek földet kérnek; ragálylátogatta városok levegőt kérnek. Minden ember kér valamit, visz valamit, hozni senki sem hoz semmit. A legtöbb folyamodásra az udvari főpénztárnok és a magány chatuille válaszol.

S hogy jól végződjék a nap, ő felségét meginvitálja az egészségügyminister, hogy látogassa meg a kórházakat, ő felsége megjelenése igen jó hatással leend a betegekre. A tábori kórházban kiütött a kórházi üszög, a polgári kórházban a himlő dühöng s a budai ideiglenes lazarétum a typhus áldozatai számára van berendezve. Ő felsége azokat mind sorba járja s saját tapasztalata után győződik meg az azokban uralkodó rendes s gondos ápolás felől. — Éjszaka utazás Zágrábba, a horvát országgyűlést megnyitni horvát nyelven tartott trónbeszéddel; az nap bemutatás, csapatszemle, visszautazás Budapestre. Utközben minden állomáson deputatiók, felköszöntés, viszonzválasz, semmi alvás.

Ötödik nap a tanintézetek, jótékonysági egyletek meglátogatása, egy országos dalárda s egy hitvallástalan betegápoló egylet

zászlójának felszentelése. egy új entrepot alapkövének letétele, tilés egy arczképfestő előtt, ki a legmagasabb képmást az Árpád gabonacsarnok nagy terme számára készíti. Este előkelő műkedvelők színpadi előadása, melyről nem szabad elmaradni, s melyet végig kell nézni.

Oh, mint szeretne a király csak három perczig ember lenni, — ember lenni s egy három perczig tartót ásitani!

Pedig még mindig nincs gondoskodva ő felsége számára egy nyugodt éjszakáról. Midőn legmagasabb fejét álmokra készülne hajtani, megszólal dolgozó asztala fölött a vilányos csengetyű, mely azt jelzi, hogy ő felsége számára magán távirat érkezett. A miatt ismét íróasztalához kell ülnie. Az érkezett sürgönyt Londonból küldték, szentpétervári tudósításokat foglal magában. A sürgöny hosszú és chiffrekben van szerkesztve, miknek megoldási kulcsát egyedül a király bírja. S ez igen tekervényes rendszer, minden szót más kulcs old meg bizonyos jelmondat betűi szerint. A hajnali napsugár ott találja ő felségét még íróasztala mellett. Hanem a király ezuttal már ember volt, — elaludt, a félig megoldott sürgönyre lehajtva fejét.

A hatodik nap vasárnap. Ő felsége nem csak a misén jelenik meg a szent Árpád székesegyházban, hanem az egész délelőttöt arra fordítja, hogy a protestánsok, ó-hitűek és héber vallásuak templomaiban is fölkeresse a szent szertartásokat, nehogy valamelyik hitfelekezet háttérbe téve érezze magát s e miatt zugolódják. Tizenkét órakor pedig minisztertanács. Több miniszternek sürgős előadnivalója van.

Ő felsége ministeriuma többféle nézetet képviselő elemekből van összealkotva.

A XIX-ik századbéli pártkülönbségek természetesen nem léteznek már többé. Jelenleg kétféle pártárnyalat van, a miket így neveznek: »a kemény kéz,« és a »lágy kéz« pártja. Hanem azt a két fogalmat aztán megint értelmezi mindenki a saját kedvenc themája szerint. Mást értenek alatta Cislajthaniában, mást Magyarországon, mást a lengyelek, mást a horvátok, mást a papok, mást a főnemesek, mást a katonák, mást megint a külországi praetendensek, mást a finantzárók, mást az udvaroncok, s minden felfogásnak megvan a maga pártja, pártvezére minisztere, országgyűlési szónoka, hírlapja, bankárja, exkirálya, exminisztere, udvaroneza, udvarhölgye; elágaznak azok a

királyi család tagjai közé; néha ketten egyesülnek, hogy egy harmadikat megbuktassanak; néha egy harmadik felhasználja a másikat kettőt hágsónak, s mind valamennyien untalan a királyi palástba fogóznak, azt el nem eresztik, egymást gyanusítják, beárulják, a királyt egymással ijesztgetik és semmi egyéb feladatot nem ismernek, mint valakit kiszorítani a székéből, hogy egy más valakit abba beleszoríthassanak.

Ezért minden ministertanács egyuttal ministerek összeveszése, ministerkrízis, mely betegséget a királynak kell végig kiszendevni.

Legelőször is jön a külügyminister, az előadja a küludvaroktól nyert tudósításokat; Anglia duzzog a visszautasított házassági frigy miatt, de még inkább a fiumei kikötőért és hajózási társulatért; a német császári udvarnál nem jó szemmel nézik a Romanow-család egyik sarjának s a Welf királyi családnak adott menedéket. Franciaország az itteni jezsuita fondorlatoknak tulajdonítja az ottani socialis zavargásokat s felvilágosításokat kér. Olaszország újból ajánlatokat tett a dalmát tengérszoros megszerzése végett; de ezuttal már nem az osztrák-magyar monarchiát kínálja meg pénzzel, hanem Török-

országnak kínál száz milliót, ha ez cserében Dalmatiáért átengedné Magyarországnak Bosniát. Ez annexióra most kedvező alkalom volna, miután ez idő szerint a belzavarokkal elfoglalt Oroszország Szerbia aspiratióit Bosniára nem gyámolíthatná. Oroszországból egyébiránt semmi hiteles tudósítás nincsen.

A közös hadügyminister alig várhatja, hogy szóhoz juthasson. Ő tudja, hogy Oroszországban mi történik? Az orosz republica borzasztóan fegyverkezik. A roppant néptömegek, mik a nemesség ellen fellázadtak, foglalkozást keresnek, s valami nagy organisáló talentum alakítja át a hadsereget. Északamerikai kéz dolgozik benne. A hadi léggömböket, miket eddig csak várostromokhoz használtak megdöbbentő sikerrel, most ujabban csatatéri működésre alkalmazták, melyben a lovasság is szerepet játszik. Ezt okvetlen utánuk kell csinálni; egyelőre két ezer léggömb alakítandó zoopissával éghetlenné tett tafotából, a mi husz milliót fog tenni a rendkívüli kiadások rovatában. Az is tudva van már, hogy az orosz hadsereg válogatott csapatai nemez-pánczélt kaptak, mely a mi ólom golyóinknak ellenáll; ez ellen most mind a tiz millió töltényt, mely az arzenálban hever, aczélvégű hegyes golyókkal kell ellát-

tatnunk, s részünkről a gyalogságot legalább vulcanisalt kaucsuk mellvérttel megoltalmaznunk, a mi újból tizenöt milliót veendő igénybe. Az is bizonyos, hogy az orosz hadsereg-nél szándékoznak a detonans golyókat a kézi fegyvereknél is behozni, — czélszerű lenne őket ebben megelőzni. Mindenek felett ajánlatos azonban a lovasság létszámának hadilábra emelése és valamennyi ágyunak revolver-ágyuvá átalakítása. A vasból öntött hordozható váracskok száma ötvenről százra fel-emelendő, s azok a galicziai határra rendelendő, a vasuti csomózatoknál pedig haladék nélkül felállítandók a »dicsődék,« melyek által legrövidebb idő alatt legnagyobb fegyveres tömeg összpontosítható a veszélyeztetett pontokon. Mindez nem fog kevesebbet vetni háromszáz milliónál az extraordinariumban. Ha ez meg nem adatik, akkor ő lemond rögtön.

A hadügyminister sanguinicus véralkatu férfiú, kurta nyakkal és sűrű hajjal, a mit beszédközben kezével szokott dörzsölni, mintha maga magát villanyozná, s nagy tüzzel beszél mindig.

A pénzügyminister ellenben phlegmatikus ember; hosszú száraz testalkattal, s be-

széd
had

ő fe
ügye
adó
egyre
eladó
ben e
nister
traor
szere
vehet
ujból
sem
a ném
legez
szapo
agiója
egysz
a kiad
nyel
egy k
rögtön
cséje
a mik
vállall
adó:

széd közben burnótot szokott színi. Mikor a hadügyminister elhagyta, akkor ő kezdte rá.

Rettenetes hidegvérrel adta elő, hogy ő felsége egyesült monarchiáinak pénzügyei a legszomorubb látványt mutatják. Az adók roszul folynak be; a vámjövedelem egyre csökken a sűrű csempészet miatt; az eladott államvasutak árát már a mult években elnyelte a fegyverkezés; a hadügyminister akkor is azt mondta, hogy az csak extraordinarium; de azóta a beszerzett hadiszerek az újabb hadi találmányok által hasznavehetetlenné lettek, s most megint mindent újból lehet készíttetni. Kölesönt az állam semmi áron sem kap már sem az angol, sem a német piacokon; a nemzeti bank sem előlegezhet; az állam-papírpénzt sem lehet szaporítani, mert máris 80-on áll az ezüst agiója; a kincstári jegyekkel való művelet egyszer sikerült, többször nem. Törülni kell a kiadásokból, mert az egész direkt adót elnyeli már az államadósságok kamatja. Ha egy krajezár rendkívülit kérnek is tőle, ő rögtön leteszi a tárczáját. Ellenben van szerencséje több új törvényjavaslatot beterjeszteni, a mik pénzt hoznak be; már vannak is rá vállalkozó consortiumok: 1. Az agglegényi adó: 30 éven tul levő nőtlen férfiakra kive-

tendő. 2. Születési adó ; minden uj szülöttől fizetendő ; olyankor különben is nagy örömben vannak a szülők. 3. Iskola adó : először azokra kivetendő, a kik iskolába nem járnak, hogy miért nem járnak ; másodszer azokra, a kik járnak, mivel hogy tanulnak valamit. 4. Zeneadó. Fizetendő minden zongorától, kintornától, hegedütől, a mi a magánosok birtokában van. Azonkívül két nagyobb szerű finanzia lis projectummal szolgál. Az egyik épen a hadseregre vonatkozik s két részből áll ; az egyik rész tervezete szerint mindenkinek, a ki a katonaságból ki akar maradni, erre engedély adatik ezer forintért. Az egy millió reservista között bizonyosan akad 50 ezer családapa, jó állásban levő ember, aki inkább lefizeti az ezer forintot, minthogy a gledába beálljon és megszerezni menjen ; a másik rész szerint pedig a tisztí rang adatnék pénzért, hadnagyi rang egy ezer, kapitányi négy ezer, őrnagyi tizezer, ezredesi huszezer, tábornoki ötven ezer forintért. Ez iszonyu pénzt fogna behozni. — Végül van a hátamögött egy consortium, mely vállalkozik a Dunát bérbé kivenni, azon engedély mellett, hogy minden a Dunán járó hajótól mértföldek szerint megszabandó vámot szedhessen.

aka
a h
a ka
zé ;
exc
inte
coll

gyö
Leg
hog
rált
kell
utol
zaja
nem
Az
get
az
nép
ren
nok
iras
s az
fel
pél

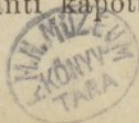
Valóban csupán ő felségének jelenléte akadályozta meg, hogy ez előadás folytán a hadügyminister oda nem mitrailleusözött a kalamárissal a pénzügyminister actái közé; vette azonban észre méltó felgerjedését excellentiás collégájának a belügyminister s inte, hogy majd meg fog ő felelni a másik collegának.

A belügyminister telivér szónok volt, gyönyörű svadája, kifogyhatatlan phrasisai. Legelőbb is tiltakozott az ellen in principio, hogy a monarchia olyan szegénynek deklaráltassék. Van itt még pénz elég, csak tudni kell előcsalni rejtekéből. Ez a nemzet kész utolsó fillérjét is föláldozni királyáért és házáért. Hivják fel az országot egy általános nemzeti kölcsönre. Legyen az egy milliárd. Az összes hirlapok lelkesítsék föl a közönséget aláírásra. Ő felsége tegyen egy körutat az országban, megjelenése el fogja ragadni a népet. A legtöbb aláírást gyűjtők az Árpádrend keresztjével diszitessenek fel; a főispánok és szolgabírák, jegyzők házról-házra irassák alá a lakosokkal a nemzeti kölcsönt s aztán hajtsák is be; különösen szólitassék fel az aláírásra a magas klerus, s menjen jó példával elő: ha nem megy, menesztessék!

De már ennek nem várta befejezését a

cultusminister, ki apró ember volt ugyan; de roppant hanggal birt, és rendkívül tűzbe tudott jönni, mikor az egyházzól volt szó. Tiltakozott az ellen, hogy a papi javadalmakra kacsingasson a kormány. Az szent ezélokra, nem revolver ágyukra rendeltetett kegyes alap. Dolgozzék többet a paraszt, hogy fizethessen többet: pazaroljon kevesebbet a mágnás, ne tartson annyi kutyát, lovat, szeretőt, akkor majd adhat az államnak többet. Ne készüljünk háboruhoz, ha nincs pénzünk. Csináljon a külügyminister békés politikát. Adjuk el inkább Galicziát az oroszoknak, Dalmáciát az olaszoknak, Sziléziát a németeknek, ha jó pénzt ad érte; de a papi jószágokhoz nem szabad nyulnunk. És in fine finali csináljon a belügyminister, meg az igazságügyminister jobb rendet az országban, hogy ne lopjanak, csaljanak annyit, mert azért nincs senkinek pénze.

E váddal aztán egész a könnyyekig elérzékenyítette az elevenén talált igazságügyministert. Az ugyan elismeré, hogy bizony nagy mérvben meggy a tolvajság az országban. De hát ő nem tehet róla. Nem lehet a zshiványokkal és az izgatókkal birni. Ime most is itt van zsebében három rablónak és négy in flagranti kapott lázitonak a halálos

itélete; de hát ő felségének emberszerető szive nem engedi, hogy ez országban halálos ítéletek végrehajtassanak. Csak ez egyszer ne adna kegyelmet, mindjárt rend volna az országban.

A vihar annyira elcsendesült, hogy a kereskedelmi miniszterre kerülhetett a sor. Mindenki ránézett, hogy szóljon hát.

Cholericus természetű ur volt. Ilyenekből szokták válogatni a kereskedelmi tárca viselőit. Elmondta a véleményét, hogy ő nem lát más módot a megoldásra, mint a roppant államadósságokat nominalis értékűkről árfolyam szerinti valódi értékükre reduálni, convertálni s ilyenformán 50 perczenttel kevesebb kamatot fizetni. Biz ez olyan állambankrott-féle; de hát megesett ez már máskor is, rajtunk is, más on is.

Erre nem is tartotta érdemesnek senki reflectálni. Ez ügyetlen ember. Hogy lehet ő felsége előtt ilyet proponálni!

Legvégül maradt a tárca nélküli miniszter; az ő felsége oldala mellé rendeltetett miniszter.

Ez finom aristocraticus modoru, válogatott előadásu ur volt.

Válaszolni kívánt a kultuszminiszter által bizonyos irányba czélzó insinuatíóra.

Elismeré, hogy bizony a magas aristocratia többet tehetne mint a mennyit jelenleg tesz; de hogy jelenleg nem tesz többet, mint a mennyit tesz, annak oka az adott viszonyokban rejlik. Miért nem tesznek többet mágnásaink? Mert nincsenek jelen. Miért nincsenek jelen az udvarnál? Mert hiányzik legfőbb vonzereje egy udvarnak. Mi az, a mi egy Richelieu, egy Mazarin, egy Potemkin, egy Kaunitz ministerségét oly hatályossá tette? Az udvari fény varázsa, mely még több fényt von maga körül az egész országból. Isten látja, hogy ez mindnyájunknak ohajtásunk. De ezen csak egy ember segíthet. A legmagasabb, a legdicsőbb! Trónunk baldachinja alól hiányzik az uralkodó nő. Hiányzik egy királyné, a ki ellenállhatlan varázsával minden szívet meghódítson. De legyünk jó reménnyel, hogy az ég ez ohajtásainkat is meg fogja hallgatni, s akkor higyjük és esküdjünk rá, hogy a hajdani fény napja, mely egy Mária Theresia uralkodását átragyogta, újra meg fog jelenni hazánk egén.

Ő felsége mindekkorig hallgatott, és minden miniszter beszéde után jegyzeteket tett egy darab papírra.

Azután csendesen és nyugodtan szólt.

tés
nak
sége
gén
den
ren
bék
mán
a be
ked
zik,
szál
szál
min
itth
uj n
kotá
Csa
csak
tal:
van
mon
mill
szö
kato
kös
él it

»Uraim: meghallgattam önök előterjesztéseit s megtanultam belőlük, a mit a királynak tudni kell, országom állását. — Szövetéségesek nélkül állunk, mert mindenki gyöngének tart bennünket, s elfogyásunkból mindenki a saját növekedését várja. Hadiszerecsénk egy század óta nem kedvező, s a béke nem gyarapít. Elmaradtunk a hadtudományban szomszédaink mögött, még jobban a béke tudományaiban, az iparban és kereskedelemben. Rendszerünk szüntelen változik, és soha sem jobbra. Külső hitelünk alászállt s pártviszály, vallási, nemzetiségi viszály bénítja meg a belső erőt. Elégedetlen minden ember, s senki sem találja magát itthon e hazában. Minden harmadik évben új miniszterium jó, megkísérteni az újja alkotást, s mikor csalódását belátta, eltávozik. Csak egy ember kénytelen helyén maradni, csak egy ember nem hagyhat föl e feladattal: alkotni és hinni: a király. Mindenki el van fáradva már: én még nem; mindenki lemondott már a hírről: én még nem. — Husz millióra megy az évi nyugdíj, a mit leköszönt kormányférfiaknak és visszavonultfőkatonatiszteknek fizet az ország; nyolcz leköszönt uralkodó Európa több országaiból él itt körülöttünk, csábitó példájával igazol-

va, hogy a királyi paláستtal együtt a nehéz kötelességeket is levetheti az ember. De én uraim, még viselem ezt a bibor palástot, melyet a balsors minden villámai s az ellenség és pártdüh minden golyói fölkeresnek, s benne fogok meghalni; ha kell, úgy, mint az első Caesar!

Ő felségének halavány arca most már kigyulladt s homlokáig ragyogott a tüztől.

»Önök előterjesztéseire elmondom határozataimat. Békében akarok élni mindenki-vel, de a békét nem koldulom. Dicsvágy nem bánt, de a becsvágyat fentartom. Menedéket adok mindenkinek, ki határunkat, mint üldözött átlépi, legyen az király, vagy száműzött polgár; de a ki határunkon belül más ország békéjét megzavarni fondorkodik, azt kitiltom innen, legyen bár republikánus, vagy trónkövetelő. — Országunknak darabjaira nem alkuszom, sem pénzért, sem cserében. Göröngyeim semmi érczért nem eladók: az aranyat nem kívánom, a vastól nem félek. Hadseregünk száma eddig is elég nagy, fegyvereink elég jók. Nem új fegyvernemek, nem páncél kell még; hanem sziv. Az egész léggolyó harcztot hasztalan pénzfogyasztó kísérletnek tartom; egy szél meghiusíthat minden intézkedést. Golyókkal, minőkkel fene-

vadal
lövöl
zemb
jak k
ajtajá
uj ad
s kirá
földm
pénze
ország
bárme
nak s
alól n
ja: a
ütök
fogok
ha gy
tent,
javita
beket
hogya
mond
hogya
hang
falat
somor
örzik
ereszt
És vé

vadakat szokás löni, emberi ellenségre nem lövöldöztetek. — Azt sem teszem, hogy kezembe véve megfordított koronámat, elinduljak kölesönt koldulni Europa minden börze ajtajánál, trónom és országom védelmére, de új adónemekkel sem fogom terhelni a népet s királyi vaskézzel bele nem markolok sem a földmivesek, sem a főurak, sem a főpapok pénzes ládáiba. De abba sem egyezem, hogy ország-czimerünk négy szabad folyamának bármelyikét is bérbe adjam. — A gazdagnak sem engedem meg, hogy a haza védelme alól megváltsa magát, s azt a szegényre hagyja: a katonai aranykardbojtból pedig nem ütök szégyenletes vásárt. Halálítéleteket sem fogok aláírni soha. Ha rosszak az emberek, ha gyűlölik egymást, gyűlölik a hazát, az Istent, a királyt; nem megölni, hanem megjavítani kell őket: a pallos nem gyógyít sebeket. — Azon ajánlatba nem egyezem soha, hogy az államadósságokat összevonjam s ki mondjam vele az államtönköt. Nem akarom, hogy az árvák és özvegyek jajkiáltása ide fel hangozzék hozzám s koldusok álljanak sorfalat az utcán, mikor végig megyek fővárosomon. Ez politikának is ros. Hitelezőink őrzik határainkon a békét, mig fizetünk, s azok eresztik ránk a háborút, ha nem fizetünk. — És végül — azt sem fogom cselekedni, hogy

mint a zilált földes ur, a kezem és szívem árán rendezzem birtokomat, s hatalmat házassodjam, mint király. Egy király házassága, melyhez nem szólt a szív, szerencsétlenség az egész országra nézve. Nem új fényre van szükség az országnak, hanem új takarékoságra. Országunk nagy, népünk erős, mivel, eszes, földünk gazdag, közepette vagyunk a világ-kereskedelemnek: semmink sem hiányzik, mint egy nagy elhatározás. Tanuljunk önmehtagadást. Kísértsük meg csak egy évig. Kezdjük el legfelül. Én azt kívánom, azt parancsolom, hogy törüljék ki önök a jövő évi budgetből az egész civillistát. Én megmutatom, hogy egy évig meg tudok élni a királyi fizetés nélkül; kísértsék meg, a kik utánam következnek, ugyanazt. Én megyek elől. Bocsássuk haza seregünket, természetesen kenyeret. S ha ellenség támadja meg hazánkat; akkor is én megyek elől; én leszek legelső a helyemen, s meglátjuk, hogy nem talállok-e ott minden igaz hazafit—vasuti glorinek nélkül is. Ez királyi ohajtásom. —És most határozzanak önök uraim, hogy beadják-e lemondásaikat, s magukra hagyják a királyt?

Ő felsége azzal fölkelte helyéről, s elhagyta a tanácskozási termet.

egy
tást

szive
ken.

lyan
ime
előte

okma
hóna

»ház

a ház

kásu
visel

jour
nak

sége,
delm

vele

szav

az ál
ját k
sorba

szám

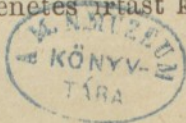
A kormányférfiak együtt maradtak és egy óráig tartó tanácskozás után bebocsáttatást kértek ő felségéhez.

Ama lelkesítő szavak az ő alattvalói sziveiket is áthatották. Megmaradnak helyeiken. S hogy bebizonyítsák mennyire komolyan veszik ő felsége legmagasabb intentióit; ime magukkal hozták mindannyian budget előterjesztéseiket, minden hozzá tartozandó okmányokkal együtt, kiki, a mennyit két hóna alatt elbir, melyeket a miniszterek a »ház« asztalára le fognak tenni, és melyeket a ház ki fog nyomtatni, a képviselőknek lakásukra eltargonezáztatni s melyeket a képviselők, (a pénzügyi bizottság tagjait s a journalistákat kivéve), kivágtatlanul el fognak a sajtosnak adni font számra.

Ime itt van minden. Parancsoljon ő felsége, hol történjék megtakarítás? Ők engedelmesskednek.

Finom ironia volt ez. De nem jól jártak vele a magas államférfiak. Mert ő felsége szavukon fogá őket; lerakatá az asztalára az államháztartás rengeteg okmányait, s saját kezébe véve a veres iralt, kívánta azokat sorba vetetni.

És azután rettenetes irást követett el a számok között.

Nem elégedett be azzal, hogy a tételek összegeit bírálja: a legapróbb részletekig le akart szállni, hová kell ez, mire kell amaz? mi rejlik az általános czimek alatt? Leszállt a krajezárokig, ott is alkudozott, egyszer-egyszer megint egy radikális császármetszés-sel keresztül huzta az egész tételt. Ez kimarad. Irgalom nélkül omlottak halomra érde- metlen subventiók, megszolgalatlan nyug- dijak, szükségtelen sinecurak, költséges cere- moniák, fölösleges építkezés, erődítés, udvari és külkövetségi pompa. Elő lett huzva rejte- kéből az államjóságok préda kezelése, két- séges természetű szolgálatok megjutalmazá- sa, hivatal-cumulatio, rendelkezési alap. Kö- telességévé tétetett a ministereknek kevesebb személyzettel több dolgot végezni, a hiva- talnok-seregnek sarkában lenni, úgy hogy egy-egy miniszter költségvetése vége felé ha- sonlított egy temetőhöz, tele vörös keresz- tekkal. Csupán a cultusminister budgetje menekült e gyászesettől, annak kétféle rova- tai levén; az egyik a vallási kegyeletnek, költséges hierarchiának, másik a felvilágoso- dásnak, népnevelésnek szolgálva. — Ezt nem engedte ő felsége érintetni, bár a miniszter- társaknak nagy kedvük lett volna hozzá. Vi- szont a miniszterek nem engedték, hogy a

civillista iránti elhatározása ő felségének komolyan vétessék. Ezt vita nélkül szokta az országgyűlés elfogadni. Ő felsége aztán úgy egyenlített ki e nehézséget, hogy tétessék a kultuszminiszter budgetje a civillistába s vonassék le abból. S az iránt nem tört több ellenmondást.

Egy hétig tartott ez a munka. Korán reggeltől késő éjszakáig ott kellett valamenyi miniszternek az okmányok halmaza között ő felségével együtt ülni és felvilágosításokat adni, és számolni, meg újra számolni, úgy hogy vége felé egyik excellentiás ur a másik után dült ki a munkából, a hadügyminiszter olyan keresztontnyilalást kapott a görnyedezéstől, hogy csak két rét hajolva tudott járni; a pénzügyminiszter sárgaságba esett, a belügyminiszter tökéletesen berekedt a folytonos izzadástól; a kereskedelmi miniszter szédelgésről panaszkodott; az igazságügyér az aranyérének esetét áldozatává, a kultuszminiszter egy esztendőre elvesztette az étvágyát, s az ő felsége oldala melletti miniszter azzal a szóval támolygott be a hét utolsó estéjén a jockey clubba, hogy »egészen makutyi vagyok!« (Strupirt).

Ha ez az »ember« így viszi a dolgot: még tönkre tesz minden minisztert. Pedig

hát az a tizenöt-husz rongyos millió, a mit így megtakarítani vél, akár ide, akár oda.

De a ki legkevésbbé volt elégyült a királynak ily bürokratai foglalkozásával, az a főudvarmester.

Már egy hét óta nem birt ő felsége színe elé jutni. Pedig mindennél fontosabb dolog az, hogy holnapra udvari vadászat van rendezve a János hegy alatti királyi vadászerdőben; melyre a több főurak mellett egy csoport fejedelmi vendég és királyi indigena is meg van hiva már hetek előtt, s ő felsége úgy látszik, mintha azt a nevezetes napot legkegyelmesebben méltóztatott volna elfelejteni.

Az udvarmester siet megragadni az alkalmat, mikor egy miniszter sincs többé ő felségénél, hogy figyelmeztesse a holnap ünnepélyre.

A király biztosítja őt, hogy arról sem feledkezett meg.

De ő felsége nagyon ki van fáradva.

Majd kipihen magát holnap reggelig.

A főudvarmester e válaszszal megnyugtattva, visszavonul s odakünn az előszobában kiadja a rendeletet a főkomornyiknak, az ajtónállóknak és furiroknak, hogy senkit ő felségéhez mai nap többé ne ereszszenek.

N
ségétől
denkin
többé
le akar
nyikna
E
zenegy
a fővá
egy an
persze
magát
H
mindig
nem fe

Nem sokára a szárnysegéd is kijő ő felségétől s ugyanazt a rendeletet adja mindenkinek, hogy ő felsége senkit sem kíván többé látni, s háló-szobájába vonult; mikor le akar vetkőzni, majd jelt ád a főkomornyiknak.

Erre elcsendesül a várpalota. Esteli tizenegy óra van. Egész Budavár hallgat, csak a fővárta őr kiáltása hangzik néha az éjben egy arra menőre: ki vagy? megállj! — Az persze ijedtében mind »jó barát«-nak vallja magát s odább mehet.

Hanem a királyi lakosztály ablakai még mindig ki vannak világítva. A király még nem feküdt le.

A mi a királynak nem szabad.

A király huszonhét éves volt, és még nőtelen.

Azt hirtelték felőle, hogy misogyn. Kerüli a nőket.

A házassági összeköttetéseket, miket a család, a kormány oly sürgetőleg ajánl, állhatatosan visszautasítja. És a balkezével sem adakozó.

Minden asszonyi csáb kárbavesz nála. A fantaisie passagére nem tartozik királyi hajlamai közé. Egykedvűen nézi a gyémántos udvarhölgyeket s a még gyémántosabb ballerinákat.

Különbözők felőle a vélemények. Némelyek azt tartják felőle, hogy szerencsétlen véralkata van: mások valami féltett titkot sejtenek nála, a mit nem lehet kitudni.

Egy nap ezt a titkot mégis meg kellett tudni valakinek.

A minisztertanács után ő felsége legbelső szobájába vonult, és leült íróasztalához. Íróasztala egy pompás remekmű volt, melyet magyar asztalos, esztergályos és ötvös készített teknőnczhéj kirakással, elefántesont faragványokkal és zománczozott ezüst czifrázatokkal. Egy mesterségesen kombinált zárt nyitott fel ő felsége azzal a kulccsal, melyet mindig magánál hordott. Egy rejtett fiókból kivett egy elefántesont könyv alakú tokot, mely egy rugó nyomására kétfelé nyílt. Abban volt egy arczkép.

Eszményi szép hölgy képe. Hosszukás görög idomu arcz, büszke magas homlokkal, vékony finom ajkak s nagy barna szemek, sűrű sötétszőke szemöldöktől árnyazva. Szintén sötétszőke, csaknem gesztenyeszin hajzata egyetlen fonadékban a feje körül van esavarva, mint egy korona: a mi az arczot még magasabbá teszi.

A hölgy öltözete fekete.

A király balfelől maga mellé teszi ezt az arczképet, s aztán felnyitja levélmappáját, kivesz belőle egy lapot és ír.

Levelet ír az arczképhez.

Az az egész könyv, meglehet, hogy mind ilyen levelekkel van már tele, a miket nem olvas senki.

Ezt az egy levelet elolvasta valaki.

»Te a kit szeretnem nem szabad!«

»Miért nem szabad? Mert király vagyok.«

»Megnyithatok minden börtönt, szabadon bocsáthatok minden rabot; — csak magamat nem bocsáthatom szabadon; — csak tégedet szeretnem nem szabad.«

»Millióknak lehetek boldogítója, lehetek átka, lehetek gondviselője; csak saját sorsomat nem intézhetem. Csak tégedet szeretnem nem szabad.«

»Irhatok nevem mellé minden melléknevet a mit királyok viseltek: a »szent,« a »nagy,« a »hős,« az »oroszlánszív,« a »kegyetlen,« csak azt nem irhatom, hogy »boldog.« Csak tégedet szeretnem nem szabad.«

»Ura vagyok a háborúnak: ha egy sértő szót hallok, vagy roszt álmodom, s ha azt mondom, legyen harc! irtó tűz lepi el a fél világrészt, s addig foly a vér, a mig azt nem mondom: »elég!« Legyőzhetem ellenségeimet; csak tégedet szeretnem nem szabad.«

»Ura vagyok a békének. Köthetek frigyet leggyülöltebb, legmegvetettebb ortáiyosommal; vásárolhatom a békét szegyenletes pénzen; eldarabolt tartományok

ára
tég

öss
kot
gan
érz
tör
vas
akk

hete
tör
hat
bad

azza
olya
kold
más
aran
lánt
szer
véb

világ
s a

árán ; csak neked nem nyujthatok kezét, csak tégedet szeretnem nem szabad.«

»Jöhet rám egy fejedelmi örökség, hogy összetépjek mindent, a mi szent: esküt, alkotmányt, szabadságot, mindent, a mi pergamentre, vagy oltárlapra, vagy örök nép-érzületbe van írva; uralkodhatom jog és törvény helyett vérrel és vassal; de téged vaskézzel sem érlek el. Téged szeretnem még akkor sem szabad.«

»Koczkára tehetem koronámat, elveszthetem, eldobhatom: villám leütheti, kard letörheti azt fejemről; de veled meg nem oszthatom azt; csak tégedet szeretnem nem szabad.«

A lap tele volt írva, a király behinté azt azzal az arany himporral, mely a betűknek olyan színt ad, mintha lepkeszárnyakkal csokolóztak volna; azután ahoz készült, hogy más lapot vegyen; de mielőtt iratáról az aranyporzót visszatölthette volna a porcelántartóba, egy rémlátás ijeszté fel, mely egyszerre elűzte a nem királyi érzelmeket szívéből.

Nyitott ablakán át egy roppant vésztűz világa lobogott be hozzá. A tűz Pesten volt, s a vérfényben az országház arkádjai ra-

gyogtak. Ugy látszott, hogy az országház maga ég.

A király felugrott íróasztala mellől, s ott hagyott mindent tárva.

A harmadik előszobában hárman vártak a király lefekvésére: a főkomornyik, a testőr-futár s az udvari czukrász.

A király éjjel, mikor sokáig fenn van, lefekvés előtt valami ananászból, narancs és granátalmaléből készült hűsítőt szokott inni: azzal várakozik a czukrász, a futár pedig eshetőleges éjszakai sürgönyökre.

A főkomornyik bécsi német, a testőr-futár pesti magyar, a czukrász párisi francia.

Az udvari czukrász addig is, míg ő felsége legkegyelmesebben jelt ad éjitala elkészítésére, hogy ne vesztegesse a drága időt, theát készít uri hivatalnok-társai számára; melybe a rhumon-kivül az ő felsége számára készítendő ananász, narancs és granátalma léből bőségesen töltöget; a mint illik is hű szolgálkhoz, hogy mindent megkóstoljanak elébb, a mi az ő urok asztalára feladatik, hogy nincs-e abban méreg?

— Nézzék, uraim! szól a czukrász, egy hirlapot vonva ki zsebétől. Ma megveszek egy hirlapot az utcán, a mit a gamin teleorokkal árul: »Le Menteur!« — Mondok:

»le
ficz
Elő
a z
vál
ron
hoz
mé
czi
fran
mic
lak
futá
bej
men
ugy
elm
alal
dik
mo
rés

»le menteur?« a hazug? Ez már őszinte ficzkó. Kérdem, mi az ára? Tíz krajczár. Előveszek egy negyvenkrajczáros államjegyet a zsebemből, oda adom neki, a ficzkó felváltja, fog egy ollót, elvágja négyfelé, három negyedrészt visszaadja, meg a hirlapot hozzá, s nézzék uraim, a fripon! már a czi-mében is hazudik. Azt állítja, hogy ő franczia lap s azután nincsen benne egy szó sem francziául, az egész oláh, vagy török, vagy micsoda?

A másik két ur mosolygott. A királyi lakban nem szoktak nevetni, csak mosolyogni.

— Ah, »a Le Menteur! a Le Menteur!«

— Hja, ez furcsa lap. Mondá a testőr-futár, magyarul van írva.

— De én sohasem láttam még ezt.

— Az udvarmester nem engedi a várba bejutni.

— De hát miért nem?

— Először is azért, mert az egész csupa merő hazugság. Azaz, hogy nem egészen ugy van; mert akkor még jó volna. Hanem elmond sok igazat is, de azokat hazugság alakjában adja elő; azután meg ugy hazudik, hogy az ember azt hiszi, hogy igazat mond. Telegrammokat közöl a világ minden részéből mindennap, a mikről tudja minden

mber, hogy itt készültek, de azért mégis mindenki elhiszi. Vezérczikkeket ír olyan dolgokról, a mik soha sem történtek meg; idéz nevezetes könyvekből nagy mondatokat, a mik nincsenek odairva; országgyűlési tudósításaiban a legkomolyabb hangon mondat el olyan bolondokat a képviselőkkel, a mit azok soha se mondtak; utaztat előre hátra nevezetes embereket, mikor épen betegen feküsznek; összeházasít nyolezvan esztendő s dámákat tizenhét esztendő s hadapródokkal; örököltet milliomokat ismeretlenül elhalt nábobok után hátramaradt családokkal, s mikor azok az ország minden részéből összefutnak, akkor sül ki, hogy a nábob egy nap számos volt, a kit az utcán megütött a guta a sok pálinkától. Csinál háborukat a világ minden nemzetei között; fenyegetőzéseket ad a miniszterek szájába, csapatmozgalmat, hajóhadrajok kiindulását jelezi, mikor azok legjobban pihennek; ajánlja sikeres tőkebefektetésül az olyan vállalatokat, a mik holnap már bukni fognak; majd meg kollektát nyit meggazdagodott bankárok és földesurak számára, és maga megkezdi a jótékony adakozást tiz forinttal. Megbírálja a könyveket, az államgazdászatot mint jó szakácskönyvet, a komoly históriát, mint humoris-

tik
mi
a jó
más
zót
kez
irja
van
ven
egé
nisz
a le
még
tük
oda
post

Le l

publ
meg
zug
veri
vesz
born
hirt
ja; l
mike

tikus regényt; fölléptet sán ta embereket, mint ballettánczosokat, komoly öreg urakat a jockey-clubból szerződtet a nagy operához másodtenoroknak, bukott daraboknak a szerzőit kikeresi a felsőház tagjai közül. Megérkeztet a fővárosba külföldi potentátokat, leírja egész kíséretüket, hová szálltak, hogy vannak öltözve s ráuszítja a félvárost arra a vendéglőre a chinai császárt keresni. Közöl egész törvényjavaslatokat, a mikről egy miniszter sem tud semmit. Meghalat és eltemet a legszebb parádéval életben levő embereket, még a bucsuztatókat is közli, a miket fölötük elmondtak; s a születettek lajstromára oda tesz minden uj főispánt meg éneklő prépostot.

— De hisz az igen ártatlan tréfa attól a Le Menteurtól.

— Hiszen ártatlan, a mig hazudik. A publikum a bolond, a mért elhiszi. Ő előre megmondja, hogy az egész lapja csupa hazugság, ott van a czimén. Hanem azután keveri a sok hazugságot igaz dolgokkal. Elővesz minden minisztert, papot, bankárt, tábornokot, primadonát, udvarhölgyet, s a mi hirt elkaphat felőlük, azt rendre kitálalja; hanem aztán hozzá teszi: lássa az ember, miként rágalmazták a legtiszteletreméltóbb

magas személyeket, ilyen hazugságokat költenek felőlük! A közönség aztán annál inkább elhiszi, hogy igaz az mind. — Még ő felségét sem kiméli a gonosz.

— Ah! A fripon! S nem csukják be?

— Dehogy nem. Minden héten elítélik. De hasztalan, mert a mint az egyik ajtón becsukják, ő felsége a másik ajtón mindjárt kiereszteti, megkegyelmez neki.

— Ah! Coquin! — Monda nemes méltatlankodással a czukrász s földhöz csapva az infamis lapot, kegyetlenül megtaposta azt a papucsával és ráköpöködött.

Azután felvette az összegyűrt hirlapot, kiterjesztette azt az asztalra, s kíváncsian végig tekintgette ennek ismeretlen hieroglyphjait.

— Eh, mégis csak szeretné az ember tudni, hogy mivel rágalmazhat ez a mesquin bennünket? (Már tudnillik az udvari czukrászt, — meg a királyt.)

— A futár ur ért magyarul! mondá a főkomornyik ur.

— De az udvari czukrász ur egészen összesározta a sarkával a lapot, s rá is köpöködött.

Az udvari czukrász ur aztán szépen letörülgette a fehér kötényével a gonosz lap-

ról
mos

tölt

zése

vezé
nera

tett,
te k

kér

ha

min
gyó

kin
rius
pök
a h
esa
tott

ról a meggyalázás nyomait. Így ni, már most lehet belőle felolvasni.

A futár ur ráhagyta magát venni—időtöltésből.

Tehát legelőször is jönnek a kinevezések.

»Ő felsége kinevezte összes hadseregei vezértábornokává a diadalairól hirhedett General O-Briet.«

A főkomornyik a theás csészébe nevetett, melyből épen az utolsó kortyot hörpölte ki.

Az udvari czukrász ur tudatlan arczczal kérdezé:

— De hát ki az a General O-Brie? soha sem hallottam a diadalairól.

A főkomornyik ur felvilágosítá róla.

— Az egy angol versenyparipa, a ki, mint legjobb futó, minden lóversenyen győzni szokott.

— Ah! fripon!

Azután következett egy idióta, a kit kineveztek egyetemi tanárnak, egy consiliarius, a kinek szép neje van, s annak egy püspök a gyóntató atyja, ennek a praelatusnak a helyébe püspöknek. Egy pár megszőkött csaló mindenféle érdemrendekkel dekoráltott, egy zshivány, a ki élethosszig lett elitél-

ve, érdemeinek elismerése mellett nyugdíjaztatott; Buda-Pest város főkapitánya a vakok intézetéhez főigazgatónak áttétetett, — az illető miniszterek ellenjegyzése mellett.

Azután jön egy vezércikk, melynek vezéreszméje az, hogy a minisztereknek kevéssé a fizetésük, s azt irányadó körökben még egyszer annyira szándékoznak felemelni. Pártolja ez eszmét. Elmondja, hogy milyen sok dolga van egy miniszternek, s mennyire kell költenie? A cikk oly tulbuzgó loyaltással van írva, hogy az ember azt hinné: a sajtóirodából került ki, csak az a gonoszság benne, hogy egy szó sem igaz belőle.

Következik egy másik vezércikk, hanem az egészen be van festve feketével. A Le Menteur ezzel azt hazudja, hogy a censura törülte ki azt a cikket; pedig hiszen korlátlan sajtószabadság van az országban.

Azután jön a »legujabb a csatatérről.« Ez egy másodszori képviselő választásnak a leírása, melyben számos a halott és sebesült. Ezt még el is lehet hinni.

Következik egy országgyűlési tudósítás.

Elnök csenget. Jegyző felkiált: orémus! (Azt hiszi, most is minisztrál.) Előadatnak mindenféle bolond kérvények. Azután jön a napirenden levő tárgy: törvényjavaslat a

delega
tárgy:
propri
declin
verbu
pedig
positio
de kö
a clot
fogad
E
jesztés
szágn
volt.
nem t
elkóty
ször m
kapja
és ig
szon a
A
le, ala
E
kon;
nagy
zött.
ban v
sokka

delegációkban használandó dualistikus nyelv tárgyában: e szerint a praepositiók, nomen propriumok, adverbiumok és a conjugatio, declinatio ragasztékai lesznek magyarok, a verbumok, substantivumok és adjectivumok pedig németek. Dualismus nyelve. Az oppositio részéről feljegyzett első szónok beszéde közepén a kormánypárt lármásan követeli a cloturet. A javaslat nagy szótöbbséggel elfogadtatik.

Következik a pénzügyminiszteri előterjesztés. A pénzügyminiszter gratulál az országnak, hogy az idén megint rossz termés volt. Mikor rossz termés van, a birtokosok nem tudják fizetni az adót, akkor az állam elkótyavetyéli a jószágaikat, a vételárból először megkapja az adót simplán, azután megkapja a vevőtől átíratási díj fejében duplán, és így minden inséges esztendő kettős haszon az államháztartásnak.

Azután jön egy hatalmas külföldi szemle, alapos conjectural politikával keverve.

Kezdődik az amerikai egyesült államokon; ott az elnök Talbot meghalálozván, nagy lett a zavar. A Monroe-doctrina győzött. De viszont a Knownothingok bukásában vannak. A német elem az ir katholikussokkal kezét fogva, ligát csinált. Megszüle-

tett Amerikában is a nemzetiségi kérdés. Minden nemzetiség saját jelöltjét akarja az elnöki székre juttatni. Szerencsére a spiritisták dominálják még eddig valamennyit s a »mediumok« ellensúlyozzák a demagogokat. A nők szavazatképessége elfogadtatott. És így bizonyos kilátás van arra, hogy új elnöknek a megholt elnök özvegye fog megválasztatni, a mi a legszerencsésebb megoldás lenne.

És abban az esetben a világ két legnagyobb respublikájának kormányát nők fognák vezetni. Az orosz respublika elnöke is nő: Madame Sasza. Ezen genialis asszonyságnak legújabb rendelete szerint egész Oroszországban a mennoniták dogmái lesznek elfogadva. Ezen tan szerint minden nőnemen levő polgár tizenhat éves korában, a férfiak pedig tizennyolcz éves korukban ujra megkereszteltek a templomban, coram publico, még pedig tetőtől talpig in statu naturali. — Ez isteneknek való látvány lesz. — Ugyanott minden államvagyon államtulajdonnak nyilvánított, a házasság eltöröltetett s a törvényszékek megszüntetettek. Minden magány adósság quitt! Uj Eldorádó.

Németország fel van izgatva az amerikai és oroszországi nagy események által. A

nemz
rokor
szöbe
mará
a ha
tetni
corps
patol
férfi
scha
aran

a pu
litik
diva
mell
közt
hog
szap
nak
lád
mel
igaz
cese
Lu
var
Bél

nemzeti közvélemény sürgeti az amerikai fajrokonok segélyezését. Amerikai invasió küszöbén állunk. Legközelebb a frankfurti kamarák elé törvényjavaslat terjesztett, mely a hadkötelezettséget a nőnemre is kiterjesztetni indítványozza, egyelőre csak a sanitaets-corps, ambulance, pionnier és megszálló csapatok képeztetvén belőlök, midőn az összes férfi lakosság a harczmezőn van. A Staats-schatz ezer millió tallerra szaporított aranyban.

Mindezekkel ellentétben Franciaország a puritán elvek és philosophi higgadtság politikáját folytatja tovább is. Párisból még a divat is száműzetett s átköltözött a Spree mellé. (Lásd alább »Divat« rovatunkat.) A köztársaságnak a legnagyobb szerencséje, hogy a trónpraetendensek száma annyira szaporodott már, hogy egymás közt sem bírnak megegyezni. A Bourbon, Orleans családok mellé támadt még egy új Orleans sarj, mely documentálja, hogy az ő őse volt az igazi Orleans, nem Lajos Fülöp, azt csak kicserélték vele. Viszont a Napoleon család Lulu-féle egyenes ágának keserű küzdelmei vannak a Plonplon, Napoleon Péter, Wyse, Bellanger Mimi és Pearl Cora legitim iva-

dékaival, a mi a republikánusok dolgát nagyon megkönnyebbiti.

Olaszország az anglikán egyházat adoptálta. Ez által hetvennégyezer abbate, szerzetes és tertiárius, huszonhatezer apácza lett exlex állapotba téve, s miután ez a nagy szám Graubündten cantonban és Tyrolban mind el nem fér, jó részt Magyarországon fog megtelepedni, a mi által ismét egy lépéssel közelebb jutunk a paradicsomhoz.

Szerbia alkotmánya tökéletesítettettté által, hogy a szerb császár kinevezte a felsőházat, melyhez nagy contingenszt szolgáltatnak az Oroszországból emigrált grófok és hercegek. Mig másik szomszédunk Románia a népnevelés terén ért el eddigelé csodálatos előmeneteleket, iskolái a schweicziakkal vetekednek, s mióta a zsidó emancipatiót törvényesen létrehozta, financiai is kitünően megjavultak.

A török birodalom is folytatja ujjászületési munkáját. Az alkotmányos szultán ma irta alá (lásd terjedelmes táviratunkat alább) a nők fátyoltalanul megjelenhetése felől hozott törvényczikkét a divánnak; ugyanott harmadszori felolvasáson ment keresztül a bortilalmat megszüntető bill s az nap este minden imám, uléma és softa s valamennyi

der
sza

ber
haj

egy
álta
állá

lékk

oszt

szük

divi

szor

hogy

tani

fóky

sült

dálta

szám

— A

gyan

negr

áron

zony

dervis részegen tánczolt az utcán. Az arany-szarv-öböl szabad kikötőnek nyilvánított.

(»Csak már legalább azt tudná az ember, hogy mind hazugság-e ez igazán! Sohajta fel az udvari czukrász.«)

Következik a közgazdászlat.

»Börzehirek. Wasserpolak és társai együletet alakítottak, melynek czime: »Első általános házfeltörési, zsebmetszési és utonállási részvény-társulat, vidéki lólopási filialékkal, összekötve ugyanezek ellen biztosító osztálylyal. Ilyen együletnek valóban rég szükségét éreztük már. A társulat gazdag dividendákat fog osztani. A részvények százszorosan tul vannak jegyezve. Ugy halljuk, hogy a kormány maga is itt akarja biztosítani a postáit a sűrű kirablások ellen.« — A fókpesti, Árnyékpesti és Kölyökpesti egyesült tarhonya őrlő gyáarak a mult éjjel liquidáltak. Mind a három egy-szerre leégett. A számadások, mérleg stb. mind benn égtek. — A spanyol-magyarbank és a török-magyarbank fusionálni akarnak a görög-montenegroi bankkal. Agio: arany, ezüst semmi áron, 100 rézkrajczár ára 180 papirosban.«

Itt van megint egy sensationshir.

»Hiteles mérnöki tekintélyek mint bizonyost állítják, hogy midőn a Vaskapuunál

a Duna utolsó akadályai is fel lesznek rob-
bantva, s ez által a folyam oly sebes lefo-
lyást kap, hogy nyáron át Budáról Pestre
gyalog át lehet gázolni, Bécsnél pedig épen
csak a medre fog látszani a büszke folyam-
nak. Hová lesznek gőzhajóink?!!! Videant
consules!«

No meg egy kis epidemia-hir.

»Chinával való összeköttetésünk egy
ujabb ismeretlen dögvészt hozott Európára.
Ez a ráng-düh. A szerencsétlenek a kik azt
megkapják, először a kezeikkel, azután a lá-
baikkal, utoljára a szemükkel, szájukkal, nya-
kukkal kezdenek rángatózni; a betegség
gyógykezelése iránt orvosainknak még csak
gondolatjuk sincsen. A kimenetel halálos. S
e ragály annyival gonoszabb minden eddi-
gieknél, hogy az ember a látásból megkap-
ja; elég egy ilyen rángatózó beteget látni,
hogy az ember rögtön utána rángatózzék.

— Dieu de mon pére! nekem már kezd
a szám rángatózni.

Most jön a törvényszéki tudósítás.

»A. B. tolvaj beperli a bűnvádi törvény-
szék előtt C. D. magánzót, kitől egy órát el-
lopott, azt híven, hogy az arany óra, holott
csak talmi-óra volt. Ez csalás. Kéri vádlottat
elmarasztalítani. Törvényszék vádlottat oda

utasi
igazi

rencs
ból.

balle
tett.
el va

ra kő
mées
rágn
Eddi
seny
paco
gok

nász
arcz

van
az ő
vato

- utasítja, hogy cseréljeki az ellopott talmi-órát igazi arannyal.«

Itt van egy hosszú lajstrom vasuti szerencsétlenségekből, a másik öngyilkosságokból. Állandó rovat.

Művészeti hírek.

»Róma Bécsben. Ez a czime a legujabb balletnek, mely oly nagy sensatiót gerjesztett. Legnagyobb vonzerejét képezi az, a mi el van belőle hagyva: a tricot.«

Divat.

»A Spree melletti Athenből ez időszakra következő divat van jelezve: »fleurs animées.« Minden hölgy más, alkatához illő virágnak jellemezve. Egy állandó costume-bál. Eddig csak egyféle volt a divat; most versenyezni fog a penséek divatja a tulipánok, paeoniák, azaleák, narciszszok, harangvirágok divatjával.«

A három ur csendesen szürcsölte az ananászt. Egyik sem huzta volna mosolyra az arczát. Egymástól tartottak.

— Hanem hát a miért tulajdonképen ki van tiltva a várpalotából a Le Menteur, azok az ő »udvari hirei« szolt a futár ur egy rovatot keresztülugorva észrevehetőleg.

— Hogyan?

— Ah monsieur! Az affreuse!

— Affreuse? Akkor halljuk!

A két idegen ajku ur közelebb dugta fejét a harmadik tolmácsolóhoz, olyan dolgokat szimatolván, a miket nem lehet fenhangon elmondani.

»Nem tagadhatjuk meg olvasóinktól, hogy néhány legmagasabb körökből származott mendemondát fel ne jegyezzünk, előre is kijelentvén, hogy azok a valótlanság bélyegét viselik magukon. Ezen hírek egymással összefüggésben állnak. Az első szerint ő felsége Napoleon VI. Lajos (Bellanger-ág) trónörökös ma esküdött meg — balkézre — ő felsége I. Olympia királynővel (a nagy operánál); egy más verzió szerint az csak látszólagos házasság, melynek célja I. Olympiát udvarképezzé tenni s a budai királyi lakba bevezethetni — a hol igen magas pártfogója van.—Ez a hír kapcsolatba hozatik az udvari rágalmazók által felséges királyunknak a házasságtól való idegenkedésével, szemben az ultramontán körök azon suttozásával, melyek az ascetai tartózkodást olyanemű fogadalomnak tulajdonítják, minő Imre herczegünknek szerzé meg a szent glóriát s szent István családi ágának a magvaszakadást. Mindkét állítással ellentétben fentartja magát ez az udvari pletyka, miszerint ő fel-

sége eszményi rajongással csüng egy női arczon, melynek miniatur mását legtitkosabb rejtékfiókjában elzárva tartja. A királynak azonban lehetetlen azt a hölgyet nőül venni, mert az egy orthodox zsidóleány, ki egy koronáért sem akarja apái hitét elhagyni. — Mondanom sem kell, hogy ez mind rágalom s valóban csodáljuk a kormány türelmét, hogy az ily hírek koholót a legnagyobb szigorral nem siet megbüntetni.

— No nézd a tolvajt, még ő kiabálja, hogy »fogjátok meg!« Szólt méltó boszankodással az udvari czukrász.

A főkomornyik azonban hirtelen kikapta a magyarázó futár kezéből az egész hirlapot s az ezüst tálca alá rejté.

— Hallgassanak, urak! Nem a harangokat verik félre?

— De igen. Tűz van valahol.

— Akkor szedjük magunkat rendbe, mert ő felsége rögtön itt terem; mikor tűzveszély van, az ágyát is elhagyja és siet oda.

Alig volt idő a csészéket félretenni, s a Le Menteur a czukrász ur köténye alá elrejtteni. A király szobáiból sebes léptek hangzottak, s ő felsége kilépett. Még kardját sem ért rá felkötni, azt is kezében hozta.

— Siessen ön, parancsolá a futárnak,

szárnysegédemhez, jőjjön utánnam. Lovászomhoz majd lemegyek magam. Mi az éjjeli jelszó, Henrik? Jól van. — Reggelig úgy sem jövök vissza.

— Felséges uram, szólt a főkomornyik alázatosan eléje sasirozva a fejedelemnek s s mélyen lehajtva kopasz fejét. Ha felséged a tűzvész helyére megy, engedje meg az atlasz inget feladnom.

— Ejh, mit nekem most az atlaszing? mikor az országház ég! szólt a király türelmetlenül, s nem állva többé szóba senkivel, a szőnyeg ajtón át eltávozott, a melyből a csigalépcső vezetett le a várkertbe. Ott volt egy mellékistállóban három paripa ő felsége számára éjjel-nappal felnyergelve, miket tüzeseteknél szokott használni.

— Az országház ég! mondá az udvari czukrász. Ez nagyszerű látvány lehet.

Abból a szobából, a hol ők voltak, oda nem lehetett látni: de a király szobájából igen jól.

A három urnak ki tilthatta volna azt meg? Az ajtók nyitva voltak. S a tűzvész törvényen és etiketten kívüli állapotokat tesz jogosultakká.

E rendkívüli jogra támaszkodva bátor-

ságot vőnek maguknak a király hálósobájába belépni.

Az ablakból mutatkozó látvány csakugyan nagyszerű volt.

Az országház mintha a pokol kapujába volna állítva.

— Pompás tűz lehet ott!

— Hát még ha egy jó déli szél támadna, végig égne előttünk az a palotasor a Duna hosszában. Akkor legalább visszamennénk Bécsbe lakni.

— Au contraire! Akkor épen el nem menne innen ő felsége, a mig a várost újra fel nem építetteti.

A kert felől már hangzott a mének robogása, a mint a legrövidebb uton sietett ki a király a várpalotából.

— Azonban nem az országház ég! mondá a futár ur, ki Pesten nagy tájékozottsággal birt. Az a háta mögötti épület, az országos nemzetközi áruraktár.

— Talán az is »liquidál»?«

— Valószínű. S arról, ha akar, meggyuladhat az országház is.

— Pszt! pszt! suttogott a főkomornyik. Ne a tüzet nézzék önök, uraim, hanem ezt ni!

A király asztalára mutatott.

Ott volt az arczkép.

»Ah!« Mind a hárman ráismertek egyszerre.

— Az orosz hercegasszony, Hermione Peleia. Suttogá a főkomornyik.

— Tehát ez a királynak a féltett titka? lihegő halkán a testőrfutár, mi alatt mindketten igyekeztek a levél sorain végig futni, mit a király asztalán felejtett.

— Urak, most jerünk innen: az ajtót bezárom, mert ha ő felsége valamit megtud, akkor jobb lett volna vakon születnünk.

Mikor aztán a várakozási előszobába visszatértek, mind a hárman leültek és nagyot hallgattak egymásra pislogatva s mind a hárman azon igyekeztek, hogy melyik tud ártatlanabb képet mutatni?

Legelőször is az udvari ezukrász talált ki magának valami szerepet, a mivel bebizonyítsa, hogy ő a látott titokból semmit sem ért.

— De hát mi szüksége van ő felségének ezzel titkolózni? Hisz ez nem zsidóleány, hanem rangjához illő fejedelemnő; — nincsen is messze ide: itt lakik a »vezérhalmi« lovagkastélyban; ha szereti őt, semmi sem áll útjában, hogy nőül vehesse.

— Ejh, ejh, udvari ezukrász ur, feddözék a főkomornyik ur, ön úgy látszik, hogy

nehán
tanul
pedig

és a
mint
gyaro
tam ta

prédá
tudás
a köv

czega
előde
keres
barát
állam
tikát
mány

háron
a né
magá
séget
meg,
mány
lenni
mány

nehány évvel hátramaradt a világtörténelem tanulmányában, s a magasabb diplomatiáról pedig igen hiányos értesítésekkel bir.

— Már az igaz, nekem csak a geleékre és a sauceokra van gondom; s különösen mint francia, a barbár népek, oroszok, magyarok, autrichiennok történetét nem szoktam tanulmányozni.

A kitérés sikerült. A főkomornyik ur prédául esett az udvari czukrász semmit nem tudásának s nagy készséggel világosítá fel őt a következő historiai egymásutánról:

»Constantin czár, Hermione Peleia herczegasszony atyja, mikor trónra lépett, az előde által addig követett politikát gyökeresen megváltoztatta. Felmondta a német barátságot, udvarából kiküszöbölte a német államférfiakat s elkezdett orosz nemzeti politikát követni s egyuttal alkotmányos kormányhoz akarta szoktatni a népét. Ez által három dolgot ért el; az egyik az volt, hogy a német diplomatiát egészen elidegenítette magától, a másik az, hogy az orosz főnemeséget halálos ellenségévé tette, a harmadik meg, hogy az orosz nép a mint egy k's alkotmányos levegőhöz jutott: elkezdett jacobinus lenni. (Ilyen veszedelmes dolog az az alkotmány!) Egyszer aztán az orosz főnemesek

összeesküdtek a czár nagybátyjával: Mihálylyal; Constantint letették, családostól számkivetették s Mihály czár alatt helyreállították a régi nemesi uralmat s a jobbágyságot. Erre aztán roppant lázadás tört ki. A felkelők az általuk először használt léggömbök segítségével porrá zúzták a Kremlt, a bennszorult nemesi hadakkal együtt; hová lett Mihály czár? azt ma sem tudja senki. Szent Pétervárott most gonoszabbul megy a dolog, mint Párisban 1792-ben. A rémuralom kormányát egy nő ragadta magához, kinek neve Alexandra, de a kit népszerűen csak Szászának neveznek, s ez egy valóságos női Robespierre, egy daemon, egy szörnyeteg, kinek véres szeszélyei rettegésben tartják Európát, a ki hadat készít minden ellen, a mi még fennáll; trón, oltár, nászágy, s ha rémuralmával rendet lesz képes odahaza csinálni, rövid időn, mint az Apocalypsis hétszarvu sárkánya fog lerohanni Európa többi országaira. A letett czár Konstantin pedig ide menekült Magyarországra s itt oltalmat talált. Felséges urunk nem tagadhatá azt meg tőle, ki halálos betegen jött ide; még kevésbé leányától. Most a vendégszeretet által először is kellemetlenül lett érintve a német udvar, melylyel Constantin ellenséges

viszonyokat tartott fenn; másodszer ránk idézte veszedelmes figyelmét a rettenetes szörnyetegnek asszonyi alakban ott a Newa mellett. Ez a szoknyás Dzsingiszkán nem átallotta nyíltan kihíresztelni, hogy a melyik európai uralkodó, vagy annak bármelyik ivadéka nőül meri venni a csár leányát, azt ő rögtön haddal támadja meg, s nem nyugszik, míg a koronás férj és feleség mint fogoly kezei közt nem lesz. Ez a mi siralmas állapotunk. — És ime, most ő felsége saját koronás uralkodónk ábrádozik a veszedelmes szép ábrázatról. Jó szerencse, hogy Hermione Peleia herczegasszony, ismerve a fölöttünk lebegő veszélyt, rendületlenül áll azon elhatározása mellett, hogy zárdába menjen, s miután ő anyja után római katolika, egy katolikus kolostort készül alapítani.

Az udvari ezukrász ur olyan áhitattal hallgatta az előadottakat, mintha ő csakugyan nem tudna mindezekből semmit.

A félrevert harangok folyvást kongtak Budán és Pesten, s a királyi várpalotának most már minden ablakán világitott be a vérvörös ég. Pesten nagy tűznek kell lenni.

— Hanem urak! — mondá végül a főkomornyik. — Most azután hármás lakat le-

gyen ám mindegyikünknek a száján; mert nem szeretnék annak a háta lenni, a kinek a nyelve kibeszéli azt, a mit ma láttunk.

Mind a hárman kezet adtak egymásnak, hogy hallgatni fognak mint a sír.

A testőr futár ur pedig azt gondolá magában: ezért a titokért nekem a Le Menteur megád száz forintot.

A főkomornyik ur így szólt magához: »a mai felfödözésért Mária Annunziata főherczegnő kieszközöl nekem egy Lipótrendet.«

Az udvari czukrász ur pedig már be is írta a bevételek rovatába: »ez arczkép titkáért ezer rubelem van Pawloff ministernél Szent-Pétervárott.«

A tüzet csak reggelre tudták eloltani; de az országház megmenekült a tűzoltók erélye által.

Ő felsége csak hajnal felé érkezett haza. Arcza barna volt a füsttől s egyenruhája tiz helyen kiégve a ráhullott sziporkáktól, két keztyűje csupa sár és korom.

Mikor szobájába érkezett, első tekintete az íróasztalán feledt arczképre esett.

A főkomornyik, ki szobájába kísérte, feszes tisztelgéssel maradt állva az ajtóban, ő felsége számára tiszta ruhákat tartva készen. Pedáns borotvált arczán nyoma sem

látszott annak, mintha tudna arról valamit, hogy mit néz most a király?

A király pedig azt nézte, hogy leveléhez valaki hozzá nyult. Az az aranypor, melylyel ő levelét behintette, az alattalevő fekete bőrlapon szétszóródott, s most a levél, mely az olvasás közben félrecsuszott, hézagot mutatott az aranyporos lap és szegélye között.

A király arcza lángra gyuladt. Fel volt hevülve az éji véstől. Odasietett kemény léptekkel szolgája elé, s ajkain e szók készültek kitörni: »Kémek! Árulók! Kik körüllem vagytok mind!«

Hanem a mig szobáján végig ment, ura lett önmagának: ránézett hidegen a testéhez mindig legközelebb álló szolgára, s azt mondá neki nyugodtan, »add fel ingemet.«

A főkomornyik mélységes jobbágyi hódolattal jegyzé meg, hogy ő felsége ma vadászatra fog menni, s az ismét olyan hely, ahol szükséges felvenni az atlaczpáncz élinget.

— Soha többé. Mondá a király.

Mennyit ér a király?

Uralkodófőket szokott az a gondolat nyugtalanítani, hogy mennyit érhet a király, koronája nélkül?

Nagy Péter czár egy nap elment napszámba fát fűrészelni, keresett vele egy tallért, ezen vett egy sajtot, azt haza vitte Katalin czárnénak e szóval: »lásd, ha czár nem volnék is, el tudnálak tartani.« — Hunyady Mátyás király egy nap a Hegyalján valamennyi, udvarához tartozó főnemes-sel egyben, beállt szőlőkapásnak, ehez is értett; máskor meg álruhában eljárta igazságot tenni a nép közé, s jó birónak tapasztaltatott. — III. Napoleon Lajos a tanári pályán tüntette ki magát. — Nagy Fridrik harci diadalai közepett azon megnyugtató érzést is megszerezte magának, hogy még mint versíró is meg tudna élni: (soványul, az igaz). — Lajos bajor király színművészi tehetségei felől igyekezett ma-

gának meggyőződést szerezni. — Ő felségének II. Árpád királynak egyik őse gyakorlati vadász volt: csak zergét kétezer darabon felül ejtett el saját királyi kezével; — egy még korábbi őse pedig igen »jó gazda« volt, úgy hogy mikor egy veszélyes európai hadjárat végén közel volt hozzá, hogy országait, koronáit mind elveszítse, azzal vigasztalható magát: »még is én maradok akkor is Európában a »leggazdagabb privatier« a mi csakugyan a legokosabb hivatás.

II. Árpád királynak ilyen βασιλικως hajlama volt a festőművészet.

Kora ifjúságában szenvedélye volt ez, s mind a müncheni, mind a pesti, már akkor európai hírű festői akadémiákon gyarapította tanulmányait. Különösen a tájfestészet volt kedvence. A tájfestészetnek különböző iskolái vannak, közönséges halandó válogathat közöttük: egyik modor a »hangulati,« másik a »hatásos,« a harmadik a »realistikus,« a negyedik az »irályos« tájképekben tánteti ki magát; az ötödik, az ugynevezett »szép vidékek« ábrázolásában különködik s ő felségének az a fejedelmi gondolata támadt, hogy ő mind ezt a sokféle modort és iskolát tudná és akarná egygyé olvasztani. Miért ne? ha annyiféle monarchiát

sikerült egygyéalakítani, miért ne annyi festészeti iskolát is?

Csak arra nem tudott ő felsége rájönni, hogy van-e ehez igazi tehetsége? És azt nehéz egy királynak megtudni. Ki meri őt megbírálni? Akármit alkot, az mind tökéletes, s ha másnap azt, a mit tegnap alkotott, öszszerontja: az is tökéletes munka volt. Mindenki hizelkedik neki szemtül szembe. És a mihez kezd, azt mind a legteljesebb siker koronázza; — azt mondják neki. Ha egy kép, melyet ő festett, a világ elé kerül, egyhangulag azt fogja róla mondani minden hírlap, minden udvaronc, hogy e mű szerzője egyesítette mindazt, a mi Hildebrandth, Kalkreuth, Markó, Achenbach és Ligeti ecsetében remek volt! Hisz az már megtörtént egyszer ő felségével, hogy egy udvari ebéd alkalmával, melyen legmagasabb rokonai s legfőbb hivatalnokai voltak jelen, megfordított tányérjának fenekét a gyertya fölé tartva, befüstölte s azután egy fogpiszkálóval a füst alapba egy holdvilágos tájképet hevenyészett, — tréfából, unalomból. S egy hét múlva valamennyi képes ujság tele volt az ő remekművének aqua tinta másolatával s értekezéseket irtak róla a legszakértőbb modorban, hogy a király mily kitünő „fumi“

rajzoló, kit e genreben a leghiresebb Gally mellé lehet tenni.

Mikor ő felsége vadászkontösét felvette, egy iv khinai répapapirost pálcza vékonyságban összegöngyölgetett, s annak üregét telédugta minden színű pastelle darabokkal.

Midőn a király vadászatra indult, a fővadászmester egy Engendre-féle lőfegyvert szokott ő felségének praesentálni. Ez a fegyver a fővadászmester által töltetett meg s két csőből áll; az egyik csőben van husz töltény, miket egy gépmű egyenkint a másik cső lőkamarájába áttaszit, két lövés között csak két másodpercnyi időköz szükséges. A töltények durranyagát az ugynevezett »német fémhérpor« képezi, mely vérlugsavból, égeny-zöldegből és nádczukorból készül; nagyobb veteróvel bir, mint a fekete lőpor, s nehezebben lobban fel; minthogy azonban a vasat erősen rozsdásitja, a hozzávaló fegyver csővének arannyal kell burkolva lenni.

Ezt a fegyvert miután a fővadászmester átadta ő felségének, egy hozzávaló bőrtokba helyezik; a tokot bezárják s a kulcsát átadják a királynak. E fegyver által a király fel van szabaditva — a puskatöltő személyzet (Hofbüchsenspanner) alkalmatlan közellétől.

Az alatt, míg a királytól a fővadászmeister eltávozott, hogy a főudvarivadászt beküldje a fegyver átvételeért, a király belecsusztatá a puska türes csövébe az épen beillő papirgöngyöt a pasteldarabokkal, s azal bezárta a tokot.

A várhoz csatolt écurie udvarában már összegyűlve vártak a magas és legmagasabb vendégek ő felségére, szeszélyes vadászöltözetekben. A főrendű vadászcsoport közepett ő fensége Henrik Zsigmond főherczeg magyarázá a szakértő fenségeknek és főméltóságoknak a „dingó kopók“ előnyeit.

Ezek igen nevezetes állatok. Az angol rókakopók s az ausztráliai vad dingók keresztezéséből származott korecsok. Egyik különösségük az, hogy nemnélküliek.

— Tehát kutya-öszvérek! — jegyzé meg elmésen ő fensége VI. Napoleon Lajos, egy finom testalkatu mozgékony ifju, kinek dicső őséből már egyetlenegy vonása sincs.

— Tökéletesen. És ennélfogva rendkívül közönyösek minden fajukbeli állat iránt. A másik tulajdonságuk az, hogy nem ugatnak.

— És ez mire jó egy vadászkutyánál? szólt közbe Vilmos herczeg, a Welf trón aspiráns örököse, egy minden tekintetben

hosszu uraság, ki ha a nagy állat az előtte szólott francia praetendensnek cserébe adhatná, azt nagyon boldoggá tenné vele, a megközelített Napoleoni családi hasonlatosság szempontjából.

Henrik Zsigmond főherceg kész volt a magyarázattal. Ő vadászati szaktudományban akadémiai végzettséggel bír.

— Ezek az előnyök majd mindjárt ki fognak tűnni a „gnu“ vadászatnál. Méltóztatnak tudni fenségeitek, hogy a mióta a budai erődítések elkészültek, az enceintebe eső nagy terjedelmű erdőségeket a kormány az országos acclimatáló társulatnak adta által. Ez a többi között meghonosította az afrikai gnut. Ez a sajátyszerű állat, mely a szarvast, a bivalyt és a lovat egyesíti magában, eddigelé csak lesből, vagy cserkészve volt vadászható. A hajtóvadászat nem sikerült ellene, mert a mint a gnu meghallja az ebszaholást, az egész csorda összeszalad, a fejét lefelé, a hátulját kifelé fordítja, s olyankor semmi kutyára nem uszitható. A hosszú fehér lófarkról azt hiszi a kutya, hogy lovat lát maga előtt s azt nem támadja meg. Ha pedig magányos gnut lephet külön a vadászeb, az szemközt fordul vele; vakmerő, gonosz állat; meg nem fut a helyéből, ott verekszik

egy helyben az ebekkel, s megpiszkolja vadászkutyáinkat. Aztán van ennek az állatnak az egész kinézésében valami igéző, a mi megrettentí a kutyákat. Barna, karsu, paripának termett törzsökéhez, hajlékony nyakához, a vad tekintetű fekete bivaly fő, nyakán a fölfelé álló lósörény, félig fehér, félig fekete, széles homlokán fehér bozontos üstök, állkapczáján hosszú fekete szakáll, s a rettentés főn két erős, előhajló szarv, mely először lefelé görbül, azután egyenesen fölfelé. És ehez oly karsu lábak, mint a szarvasé, hasított patával; és gyors mozdulatok, mint az ördögé. Valamennyi kutyafajtánk mind szégyent vall ellenében. Hanem végre kitaláltuk a megfelelő tromfot. Nézzék fenségek ezt a gyönyörű állatot! (Itt ő fensége odahuzta magához örvénél fogva a dingókopót.)

E perczen érkezett meg a király a vadásztársaság közé. Hódolattal nyitottak neki utat egész a nap hőseig: a nevezetes ebig.

Ő fensége Henrik Zsigmond a legmagasabb jelenlét által buzdítva, most már egész teljében kifejtette kynologiai ismereteit.

— Van szerencsém felségednek legalázatosabban bemutatni a vadásztudomány legújabb vivmányát, a néma dingó-kopót, mely az eddig vadászhatlannak tartott gnu-

nak képes lesz a parolit megadni. Ez az állat mindazt egyesíti magában, a mi egy vadászkutyanál tökéletesség. Arcvonásai hasonlítanak a tübeti doggehoz; hasított széles orra, lefityegő alsó ajkai s az a bizonyos ráncz, mely a szájtól a szemig huzódik, olyanforma tekintetet ad neki, mintha gunyosan nevetne; míg az erős mellkas, a felálló hegyes szőrös fülek a dán molossra emlékeztetnek. — Karcsu lábainak minden inát megszámlálhatni a bőrön keresztül, s ha csak gyors lábai, éles tekintete, finom hallása után ítélnek meg családi rokonságát, inkább agárnak kellene őt neveznünk; de nemesi criteria éppen a szaglásban rejlik; ebben tul-tesz az angol pointe ren, sőt a gál véreben is, melyhez egérszinü bozontos szőre oly meglepően hasonlít. De most következnek legaristocraticusabb kitünőségei. Ez valóságos ivadéka az őseinek, a mebbiának, mely csupa autochton szenvedélyből egymagára szokott vadászni; nem éhségből, csak noble passióból, s vadászik nálánál erősebb duvadakra is. Első lábain csak négy körme van s azok olyan élesek, mint a hyenáé, melyhez fölálló sörénye is némileg hasonlósá teszi; ámbár szemfogainak hiányzása az alsó állkapczából emlékeztet a nepali buansura.

Hanem a mi végre elvitathatlanná teszi az ereiben folyó dingó vért, a mint a mexicói mondaná: »sangre azul;« ez először is az a sajátságos dingó bűz rajta, mely valami keverék a sakál és czibetmacska szagából, s másodsor, ez a veleszületett specifikus gyűlölet, a többi kutyáktól rettegett gnu ellenében, melyet képes egymagában felverni, meghajtani, vele megküzdeni és azt lefogni, egyetlen csahintás nélkül.

A király oldala melletti minister, gróf Bodzay Titusz gyönyörteljes bámulattal hallgatá a főherczeg előadását: »ez aztán a mi emberünk!«

Ő felsége pedig azt mondá a felmagasztalt hybridumra, hogy

— Fertelmes állat! . . .

(»Ki nem állhatja a vadászebeket!« sugák egymásnak a magas uraságok, nagyokat sohajtva utána.)

Ő felsége aztán felült nyitott kocsijába, melléje a minister, ki a kocsizás alatt következő előterjesztést tett a királynak:

— Egy titkos összeesküvésről kell felségedet értesítenem, melyet az egész vadász-társaság, ő fenségével Henrik Zsigmond főherczeggel az élén, tervezett. — Magam részére, ki szintén részes vagyok a complott-

ban, kegyelmet esdek. Minthogy felséged az elmúlt éjt ébren tölté, sőt ki is fárasztá magát az országház megmentése közben, minden alattvalójának méltó bámulatára a legnagyobb veszély színhelyén buzditva ernyedetlenül, annálfogva a vadásztársulat azt a tervet gondolta ki, hogy a hajtóvadászatot a Jánoshegy nyugati oldalán kezdi meg; felséged számára várópontul az agancskunyhó jelöltetvén ki. A vadászardon egész a kápolnáig és a disznófőig fog terjedni, s nagy messzeségben távol tart minden közelédőt. Mire a hajtás az agancskunyhóig érkezik, a felvert gnut egyenesen arra terelve, akkorra elmulik dél. Délig felséged közohajtásunk szerint kipihenheti a múlt éj fáradalmait. Ezt nem kellett volna elárulnom, de felséged magas személye iránti hűségem minden egyéb tekintetnél előbb való.

Mindezt a minister olyan komoly páthoszszal adá elő, hogy ő felsége egész fejedelmi teljhatalmával birta csak önmagát megakadályozni a hangos hahotára fakadástól.

Az említett agancskunyhó egy kised, barok izlésű vadásztanya volt a hajdani svábhegy és zugliget találkozásánál, azon a gyönyörű fensikon tul, a mit „Mátyás király sé-tányának“ tartanak. A kunyhó oszlopfői

mindennemű agancsokból vannak alakítva, az ajtó fölött egy óriási iramszarvas fő tartja roppant lapátjaival a kiugró tetőzetet, melyen sűrűen felfutó repkény képez egy természetalkotta árnyékos marquiset a bejárat két oldalán.

Kedves nyugalmas hely, vadásznak — és gondolkozónak.

E vadászlak előtti téren találkoztak össze a nagynevű vadászok, mielőtt állásaikra szétvezényeltetnének.

A fensik meredélyére állva, a legfelsé-
gesebb panoráma tűnt eléjük. Balról a vul-
cánalaku Jánoshegy, sűrű bükkerdejéből ki-
emelkedő váracsával, melytől egy sor Maxi-
milián-toronnyal erősített bástya fut alá a
zugligetig, jobbról a vezérhalom, istenhegy
erdőlepte oldalai, uri várkastélyok szeszélyes
ormaival; a két erdős magaslat között a mo-
solygó zugliget, melyet az acclimatáló tár-
sulat ausztráliai, japáni és chinai fákkal tele-
pitett be. Gyönyörűen tűnik fel különösen
a zugligeti villái között elkigyózó sétány,
melynek két-két sor fája, az egyik a japáni
mikánfa, a másik egy uj-hollandi santalfaj, a
mikánfa levelei csaknem fehérek, a japáni
santal levelei pedig kékek; úgy hogy a tá-
volból e sétányut mint egy kettős kék-fehér

szalag tűnik ki. E sétányt egy kedves emlékü királyné nevére Erzsébet utnak nevezik. Innen elkezdve azután nagy messzesé-
gig egy óriási háztömkeleg látszik. Budapest, Ó-Buda egybeolvadva a hajdani falvakkal. Uj-Pest, Fóth, Palota, Czinkota, Rákos képezik a tovaterjedő város előrészeit; s keresztülszeli azt a méltóságos ösfolyam, melynek azur tükrén hajórajok usznak egymást előzve, kerülve, (nem gőzhajók többé, a calori gép elfelejteté a gőzt és kőszénfűtött üstöt) s a tekintélyes metropolison túl terül aztán a világrész egyik legszebb rónája, melynek látkörét csak a föld hajlása képi. Gyönyörű távol: a minót Markó képein bámultunk egykoron.

Ez a fejedelmi kilátás ismeretes is minden turista előtt; le is van rajzolva, lefestve, lefényképezve számtalanszor.

A vadásztársaság a reggeli vadászorkyó fölajtása után nem is állhatá meg, hogy egy pillantást ne szenteljen nagy munkája előtt e felséges látványnak.

„Milyen szép ország!“ sohajta magában a Napoleonutód. „S ez az én ősmé lehetett volna, a kinek ugy volt felajánlva, mint egy szippanat burnót.“

„Milyen szép ország!“ áhitá magában a

welf herczeg, félig nyitott szájjal. „S ez egykor Németországhoz fog tartozni szintén.“

„Milyen szép ország!“ gondolá magában a szerb trónkövetelő, ajkába harapva. „Hogy fognak ezen nemsokára az orosz papiripák végig taposni!“

„Milyen szép ország! mondá magában büszkén Henrik Zsigmond főherczeg. „S ebben én vagyok a leggazdagabb ur!“

A király pedig talán azt sohajtá:

„Milyen szép ország!“ S ebben az országban, mely az enyém, nincs egy ember, a ki az enyém volna.“

Ki mit gondolt, bizonynyal megtartotta magának, s azzal kiadva a vadászparolákat, az erdők ösvényein szétoszlott a vadásztársaság; egyedül hagyva a királyt az agancsháznál.

A terv, mint már el van árulva, az volt, hogy ő felsége hadd pihenje ki magát az agancsházban; addig a vadásztársaság a kopó falkával a máriaremetei völgyben felhajtja a gnu-csordát, a bikát kiszakítják belőle, mely a csaholásra makacs lesz és helyt áll; akkor aztán ráeresztik a dingókopót s az egymagában meghajtja a gnu-bikát s ha minden előintézkedés sikerül, épen ő felsége

álláspontja felé fogja szoritani, hogy az a legmagasabb vadász által ejtessék el.

Mikor aztán ő felsége egyedül maradt, nem használta fel az alkalmat, hogy letehesse magáról a királyt és lehessen ember, a ki ha elfáradt, aluszik; nem: több akart lenni, mint király. Nem pihenni: alkotni akart.

Mikor ezen a szép látványon végigtekintett, a királyi lélek azt suttogá benne: „tudnál-e még ezt a szép országot, mely felül növekedik, alul rohad, újra alkotni?“ a művészi szellem pedig azt kérdezé tőle: „Tudnál-e egy ilyen képet alkotni?“

Megkisérlé.

Hiszen lefestették már sokan; nagy, híres művészek, a fényirda hiven visszaadta azt halmozott szépségeinek minden részletével.

A király mást gondolt.

Husz lépéssel hátrább lépve, mint a honnan mások felfogták e képet, a fensik szegélye eltakarja a fényüzés és gazdagság palotáit; a zugligeti völgy, az istenhegyi domb elmaradnak; helyettük előtérbe lép a fensik őserdeje: a sok százados bükk és kőrifák, mohos repkényes oldalaikkal, az iszagalag, boróka és galagonya irtatlan bozótja egy amerikai vadon tekintetét nyújtja; a fű buja, mint a pampasokban, s a tér üres, mint

Ausztrália állatszegeny erdejében; komor, rideg erdőrészlet. S egyszerre rögtön, minden átmenet nélkül előtünik a távolban elterülő város, a kék folyam csendesen mozgó hajóival s aztán a sárga kalászos róna, ködbevesző végtelenjével. E mesterkéletlenül nagyszerü ellentét az, a mi a művésznak a legelső eszmét adta.

Egy tábori szék, egy háromlábu asztal, melyre cartonját felszegezte, ott állt az agancsház marquiseja alatt: a király elkezdett alkotni.

Csak vázlat volt, a mit készített, csak pastellrajz, érdes papir lapra. Nem vesződött az apró részletekkel: az egyetemes hatást leste el, azt adta vissza.

S a mint műve fejlődött rajzónjai alatt, lelke aként emelkedett azzal együtt. A művész szelleme emelte a király gondolatait. Mentül magasabbra szállt a nap, a megragadó ellentét a kép előtere és háttere között annál jobban kitünt: a zord, hideg, tulerőtletes, és a meleg, világító, gyöngéd, egy lapon egymásba foglalva. Kontraszt, mely harmóniában áll; lehetetlenség, mely eleven való. Egy ósvadon, melynek háttere egy ifju metropolis, egy nevető róna.

A nap már delelőre járt, mikorra a ki-

rály elkészült a brouillonnal. És akkor aztán mikor maga elé állítá a hevenyészett vázlatot, akkor — nem volt vele megelégedve. A művész szeme felfedezte a hiányt. Ez a kép üres. Egy holt erdő, és egy néma város. Hatása végtelen melancholia. Pedig nem illik a kettő közé semmi. Emberi képek, vadászok, nymfák, népies alakok egyszerre lerántanak azt a mysticus hatást, a mit e kép felmutat, s mely ígézet pedig hibája marad a képnek: hatást gyakorol, melyről a néző nem tud magának számot adni.

A művészi ábrándokat egyszerre fölzavarta a hajtóvadászat zaja; a hajtók trombitái, a kopók csaholása már a Jánoshegy innenső oldalán kezdett megzendülni, s tervszerint az agancsház felé közeledék.

A vadászlak mögött sűrű virginiai boróka-bozót lepte el a fák alját világoskék bogóival; — mintha nefelejtsvirággal volna behintve.

A távolból a bozóton keresztül törő csörtetés hangzott, mely egyenesen az agancsház felé közelített.

A király hirtelen összegöngyölité cartonját s visszadugta azt vadászfegyvere csövébe. A vadásztársaság rajta kaphatná, hogy ő tájképet rajzol, s minő gunyolódás lenne

abból! Ugy járna, mint egykori királyi rokona, bajor Lajos, mikor Tristán jelmezében kapták udvaronczaival — énekelve!

„Szolgák“ foglalatossága a művészet.

Amde az, a ki a király háta mögött a cserjéből előtört, nem vadász volt, hanem maga a vad.

A gnu.

A capföldi indigena nagy szökésekkel veté magát keresztül bozóton, és dült fákon, s azután poroszka lépésben, mint a zsiraff, ügetett ki a tisztásra, két szélső lábát emelve egyszerre.

A mint azután a meredélyhez ért, ott egyszerre megállt és visszanezett.

Afrikai utazók régen említék már azt a szokását e vadnak, hogy mikor üldözőjét jól elhagyta, akkor megáll, visszanez rá, bevárja s akkor odább csalja maga után, míg jól kifárasztotta; végre helyt áll neki s megverekszik vele.

A királynak alkalma volt husz lépésnyi közelből szemlélhetni e vadat.

Gyönyörű példány volt. Ötéves bika; évei számát szarvai tövén mutatják a rovátkok. Alakja, magassága egy erőteljes paripáé, nyakát is úgy tartja, mint egy büszke mén, s hosszú fehér farkát is épen úgy emeli

lobogósan a magasba. De szőre az iram vadé-
hoz hasonlít, s lábai karcsuk, mint a szarvasé,
és felálló sörénye már kezdi a fenevadak so-
rába emelni, a vadkan, a hyena, a taránd sö-
rénye ilyen, de ez még bozontosabb alul fe-
hér, feül fekete, s bevégzi e minden állatból
összerakott hybridumot az ijesztő, széles
homloku bivalyfej; csak hogy nála az előre
hajlott bivaly szarvak még visszahajlanak
merészen fölfelé; ehez még egy fehér bozon-
tos üstök a homlokon, s egy hosszú fekete
kecskeszakáll az állon. S a fertelmes főhöz
a legszelidebb szép szemek, minők a zsiraffé:
mintha ez az ördögfió csak egy rut álarcz
volna, melynek rémképét a két dióbarna
szem meghazudtolja.

De az ellenfél sem váratott magára so-
káig. Ugyanazon a nyomon, melyet a juni-
perus bozóton át tört a gnu, rohant elő a din-
gókópó, csaholás nélkül, bozontos farka vil-
lanyberzedten repült utána, szemei vérben
forogtak, lefittyedt alsó ajkáról szakadt a
tajték, szökellései inkább hasonlítottak a far-
kaséhoz, mint a kutyáéhoz, orrát csaknem a
földön hordozta. A gnu bevárta őt. Elfogadta
a párbajt. A dingókópónak sikerült őt csor-
dájától külön szakítani, de neki is sikerült a
dingókópót elválasztani a többi falkától. Most

aztán helyt állt neki, hogy megmérkőzzenek egymással.

Remek bajvívás volt az. A véreb neki-száguldott a szarvas vadnak egyenesen s a mint közel ért hozzá, egyszerre félrekapott, azzal a szándékkal, hogy a hasa alá vághasson, s akkor egy csapással kihatja az oldalát, míg a gnu a szemközti rohamot várva, szarvaival a levegőbe dőf el. Csakhogy a gnu nem csak a szarvaival, hanem a lábaival is tudja védeni magát. Külön mindegyik hátsó lábával s együtt a kettővel tud veszedelmes rugásokat adni, s ha ért a vadászeb a cseltámadásokhoz, azokkal szemben a gnu valószínűsággal ördögtáncot jár: bámulatos gyorsasággal veti magát egyik oldalról a másikra hol farral, hol szarvval fordulva ellenfelének, éles patáival felrugdal a légbe, hegyes szarva villáival felhasogatja a gyepet. Sörényének egy egy csimbókja már a dingó-kopó fogai közt maradt, de az is kapott már cserébe egy egy rugást. — Most egyszerre lesunja magát a véreb a fübe, fejét a földre fekteti, csak fara van magasra emelve. Lompos farka időközönként ideges csapásokkal veri horpaszait, fülei fel vannak hegyezve. Így marad fekve ott. Pihen talán? Nem! A végső veszedelmes szökéshez készül. Erejét szedi össze: a

távolsa
előtte.
duczm
körme
áthara

A
ta öszs
töne s
legjobb
sem sz
delme

A
a fensi
lanul,
kapóra
fordulv
kényle

A
verét.

D
hisz al
volna,
latot v
— és a
üldözöt
szemet
„szép s

távolságot méri ki, a gnu hat lépésnyire áll előtte, a végső szökéssel a dingókopónak párducz módra kell a gnu nyakára ugrani, éles körmeit a bőrébe vágni s fogáival a torkát átharapni.

A mint a kutya e lesunyó fekvésbe huzta össze magát, a gnu is veszt-g maradt. Ösztöne sugalta neki, hogy most kell vigyáznia legjobban, hogy ellenfeléről egy pillanatra sem szabad a szemét levenni, hogy végveszedelme előtt vesztég kell megállnia.

A kétszarvu vad oly nyugodtan állt ott a fensikon, fejét magasra emelve, mozdulatlanul, a hogy csak vadász kívánhat maga elé kapóra vadat, ballapoczkájával a király felé fordulva, ki husz lépésnyi közelben ült a repkénylepte bozót mögött. A legbiztosabb lövés.

A király csendesen kivette tokjából fegyverét.

De nem azért, hogy a gnut lelője vele; hisz akkor a kartonját is foszlánynnyá lőtte volna, mely a csőbe volt dugva. Nem. A vázlatot vont ki belőle s azt kiteríté maga elé, — és azokat a feszült pillanatokot, a mig az üldözött vad és az üldöző egymással farkaszemet néznek, arra használta föl, hogy a „szép szörnyeteget“ odarajzolja vázlatát.

Királyi hidegvér kellett ahhoz, — s még valamivel több — művészi nyugalom!

A szarvas vad bizonyosan észrevette az emberi mozdulatot is, mert annak a szeme minden oldalra szokott látni; hanem azért mozdulatlan maradt. Két ellensége közül kiismerte tán az a csodaöszön, mit az »állatok lelkének« neveznek, hogy ez itt egy fejedelmi lelkes lény; amaz ott egy czudar szolgáló állat s attól kell félnie inkább. Veszteg állt, míg a király művészi rajzónja büszke idomait gyors kézzel vázoló s mintha kevély volna e kitüntetésre, magasra felemelé a légbe az orrát és meg szólalt.

Igen is. A gnuak szava van, széles alsó ajkai, mozgékony nyelve emberi hangokat adnak, miket lesben álló vadászok mindig egyformán szoktak tőle hallani. Ezek talán a vést jelző szók nála.

A vég veszély előtt álló gnu e szókat mondja panaszos méla hangon:

„Onje, — navend — belem.“

A beszélő állat nyaka magasra volt felnyujtva ekkor, orra az ég felé emelve, szarvai hátrahajolva. A legkedvezőbb pillanat a dingó kopónak a rárohanásra.

A véreb egy remekül kiszámított szökéssel lökte fel magát fektéből; gyorsan, mint

az o
deln
m o z
mely
hirté
vére
egyé
kező
hátá
lyen
akkó

más
egyé
zelo
fegy
mely
hog
üstö
még
kirá
révé
Ekk
vad
nus
más
jába

az oroszán; — ámde a gnuinak még egy védelmi fogása volt félretéve: ez az antilope-mozzanat. Abban a villámrövid perczen, mely nem elég többé arra, hogy félreugorják, hirtelen térdre esik a gnu, úgy hogy a támadó véreb, mely a nyakára czélozta az ugrást egyenesen a szarvai hegyébe esik s a következő pillanatban felhasított testtel repül a gnu hátán keresztül s aztán aláhentereg a meredélyen, míg a bozótban fennakad valahol. Még akkor sem ordít, mint más agyonszurt eb.

A diadalmas vadállat pedig még néhány másodpercig ott marad állva; most már egyenesen rámereszi szép barna szemeit a közelben ülő emberre. A király még sem nyúl fegyveréhez. Siet vázlatát befejezni. A vad, melynek rut feje még rutabb most az által, hogy a dingó vére szarvain végigfolyt s fehér üstökét veresre festette, néhány lépést közelít még a király felé. Tekintete egy lázadóé! A király még sem cseréli fel rajzóját fegyverével, melybe husz robbanó golyó van töltve. Ekkor aztán a fenyegetőn ígésző, a rutnak szép vad állat ismét letérdel, leszakít egy dyctamus levelet a földről, melytől kivüle minden más kérődző undorodik, s azt a levelet a szájában tartva, csendes, méltóságteljes léptekkel

távozik el a zuglilet felé terjedő exoticus bozótba.

A király pedig önelégülten tekint végig a befejezett vázlaton.

Valami sajtáságos, megdöbbentő hatása van most a képnek.

Egyszerre a csodás honosult vad alakja lett benne a főtárgy: a merész ellentét, a közel rengeteg, a távol világváros csak staffage lett mellette. Van benne valami új. A vadonban nőtt, a győztes gnu nem állt még festőnek modellt soha.

Azonban hirtelen el kellett a képet rejtteni a helyére. A juniperus bozóton túl már hangzott a közeledő vadásztársulat zaja: a fegyvernek tokjába kellett zárva lenni, mire a magas uraságok ideérkeznek.

Nagy robajjal jöttek. Büszkék voltak rá, hogy öltönyeik úgy össze vannak tépve, arcaik úgy összekarmolva a tövisektől. A csaholó falka a nyomon idevezetett mindenkit.

Voltak aztán bámulattól elhülő arcok, mikor meglátták a tusában feltépett gyepet, azon a dingókopó vérnyomait, magát a dingókopót egy kökénybokor tövében elte rülve; — és a gnut sehol sem.

Pedig a küzdelemnek itt kellett végbe-

menni a király közvetlen közelében. Ő felsége pedig ki sem vette a tokjából a fegyverét.

Henrik Zsigmond herceget annyira vitte a vadászindulat, hogy megfélekedve alattvalói helyzetéről, az a kérdést intézte a királyhoz, hogy »miért nem ejtette el felséged a vadat?

— Azért nem, felelt ő felsége, mert soha semmi ivadékomban sem vadászott házi állatokra.

Az urak csak elszédültek a feleletre.

(—Nesze nekünk; sugá a főherceg a miniszter fülébe. A legközelebbi sessióban az igazságügyér egy törvéynovellát fog benyújtani, melyben a gnu vadászható állatok közül kivéttetik.)

(— Majd visszaveti a felsőház; jegyzé meg rá ő nagyméltósága.)

A felséges refugiék, praetendensek és mediatizált hercegek gunyosan tekintettek a királyra; VI-ik Napoleon lenézően mormogá: »nincs neki személyes bátorsága.«

Az egész multság el volt rontva.

A hivatalos lapban pedig szükségképen referálni kellett a mai sport élményeiről. — Olyan tudós pedig nincs az egész litteratúrában, a ki ezt úgy tudja körülírni, hogy a királyt ne compromittálja. — Aként segítettek

aztán a dolgon, hogy kiszemeltek a sajtóbu-
reauból egy olyan egyéniséget, a kin már ré-
gen szerettek volna tuladni, azzal szövegez-
tették a vadászatról adott tudósítást, az persze
roszul ütött ki s azért aztán harmadnap a
cikkirót elcsapták hivatalából, hogy a király-
nak elégtételt adjanak.

Hanem a többi lapok tudósítóit nem
csaphatták el s azok bizony nem igen nagy
kimélettel szóltak ő felségéről. — Egy király,
a ki a kapóra jött vadat nem lövi meg! Aztán
legyen az ember képes dynasticus érzelmeit
megtartani! Volt élez elég.

De egyen sem nevettek annyit a jockey-
klubban, mint a Le Menteur calembourgján,
mely így szólt: »az alatt, mig a többi társaság
a gnut üldözzé, ő felségne lelke h a r m o n i á j á t
keresve, v a d g a l a m b r a vadászott.«

(»Hermione« görögül azt is jelenti, hogy
»harmonia« s »Peleia« görögül »vad ga-
lamb.«)

A király legrosszabb akarói csakugyan
ezt találták fel számára legvalószínűbb »ment-
ségnek.«

Hat nap alatt készen volt a király a
képpel.

A »művész« meg volt elégedve alkotá-

sával. (De hát melyik művész nincs megelégedve a saját művével?)

De az a kérdés, hogy mit mond hozzá a kritika? Hisz azt már minden művész tudja, hogy a kritikának rendes tarifája van: ennyi jár a magasztalásért, ennyi a szelid elismerésért, ennyi a kegyes hallgatásért; »ez« a bíráló az aranyvaluta szerint itél, a másik az ezüst szerint, a harmadik a bankót is elfogadja. — De mit szól a tiszta, megvesztegetetlen kritika, melyet a szerző nem tisztelt meg személyes látogatásával?

Legnehezebb feladat volt ezt a képet innen a királyi várból kijuttatni a külvilágba. A kép öt láb széles, és négy láb magas volt; azt nem lehet eldugni.

A király a reggeli órákban dolgozott, mikor más napokon sétáját szokta tenni, s oly óvatos volt, hogy még az olajfesték szagot sem lehetett megérezni rajta, s festőszobáját sohasem feledte nyitva.

Annyit azonban tudott, hogy a 4800 kenyérpusztító közül, a kik udvari személyzeté, képezik, egyetlen egyet sem talál, a kire rábizhasson egy olyan titkot, a mit el »nem« árulni már magában felségsértés.

No nem igaz? Hiszen akármely udvaroncznak azt fogja mondani, hogy »nézd: itt

én festettem egy képet: eredj vidd el, tedd ki a műtárlatba, hadd hallom, mit mondanak róla?« hát nincs olyan elvetemedett jacobinus, a ki ő felségét ki tegye annak az esélynek, hogy a hirlapok szemtől szemébe fitymáló gorombaságokat mondjanak neki; hanem annál inkább kötelességének tartandja valamennyi műbirálót eleve suttyomban figyelmeztetni, hogy ime itt van egy festmény, a melyhez úgy közelítsen minden kritikus, ne hogy felségsértést találjon rajta elkövetni.

A király e mű bevégezte utáni reggel ismét lement sétálni a várkertbe; de nem tudott e tárgyban semmi kisegítő tanácsot adni magának. Így jár az ember, mikor háromszáz huszonhat belső titkos tanácsosa van! Akkor nem kap tanácsot, mikor kellene.

Amint a kertre nyíló ajtón ismét vissza akart térni a vár palotába, az ott őrt álló katona utját állta.

»Mi a jelszó?«

A király végig nézte az őrt. Magas nyulánk, ideges ifju volt; a közkatonák azon időbeli egyenruhája, kávébarna frakk, elől magyaros zsinórzattal (*dualisticus uniformis*), fesszesen állt erőteljes termetén; homlokát takarta a fekete sisak sárgaréz tarajjal, s fehér-
veres-zöld két-fejű sassal az ernyője fölött.

Az őr, szuronyát védmozdulatra fogva, állt az ajtó küszöbén.

— Nem ismer ön engem? — kérdezé a király.

„A jelszót!“ ismétlé az őr változatlan arczczal.

A király aztán megmondta a jelszót.

Arra az őr tisztelgett s utat nyitott a király előtt.

A király még egyszer jól végig nézett rajta. Rögtön odaizent azon ezred parancsnokához szárnysegéde által, hogy azt a katonát, ki ma reggel 5 órától 7-ig a várkertre nyíló ajtónál őrrel állt, küldjék föl hozzá, mihelyt föl lesz a szolgálat alól szabadulva.

A parancs sietve hajtattott végre. A király meghagyta, hogy azonnal tudósítsák, ha a katona megérkezett, s reggelijét hagyta félbe, midőn jelenték, hogy itt van.

Eltávolított mindenkit elfogadási terméből, midőn a közkatonát maga elé bebozsáttatá.

Odament egészen közel a belépő elé s sokáig nézett élesen ez arczba.

Ifju, komoly és szelid arcz volt ez, színe barnás, alig szinezett ott, hol az ifjuság rózsái szoktak nyilni; határozott, merész kifejezést adó orr; állán kétfelé váló selymes fe-

kete szakáll; ajkai nemes metszésűek és teltek, a felső ajk fölvetett, szemei nagyok, világlok, feketék, erős, sűrű szemöldök alatt.

— Vegye ön le sisakját; szólt neki a király.

— Katonarend... mormogá a közember.

— Feloldom alóla.

A közvitéz levette ércz fővegét.

Homlokát akarta látni a király. A homlok az, a mire az emberi jellem titkai vannak felírva: a homlok tud legtöbbet beszélni.

S ez a homlok nagyon jól egészíté ki az arcot. Egy valódi Mózes-fő állt a király előtt, két-felé omló sűrű hajával, izomteljes nagy széles homlokával, Csak a fénysugár szarvak hiányzottak róla. Talán még azok is megjönnek.

— Mi önnek a neve? Kérdezé a király.

— Tatrangi Dávid.

— Zsidó?

— Nem. Székelyföldi magyar.

— Azért lehet zsidó. Vannak a székelyföldön magyarok, kik a szombatot tartják meg, kik a keresztelést nem az atya, fiu, szentlélek, hanem az Ábrahám, Izsák és Jákob Istenének nevében végezik; bűjtöt és munkaszünetet tartanak zsidó szokás szerint; az uj évet a zsidó uj év napjától számítják és neveiket az ó-szövetségből veszik csupán, s ezért

minden felekezettől üldözve vannak. Ön nem a »szombatos«ok közül való?

Az ifju még halaványabb lett.

Halk, mély, csaknem zúgó hangja volt: zengő suttogás.

— Ha mondanám, hogy az vagyok, nem volnék az: mert ők titkot nem mondanak ki.

— De én önnek legfőbb birája vagyok, szólt a király szigoruan, ki előtt senkinek titokkal nem szabad birni.

— Igaz, szólt az ifju, de egyuttal legfőbb egyházfőm, kinek a gyónás titkát nem szabad elárulni. Gyóntam. Igaz.

— A szombatosoknak két kiváló erényük van: monda a király Az egyik az igazmondás, a másik a titoktartás. Midőn utamat állta ön, tudta, hogy mit tesz?

— Tudtam: a mit a törvény parancsol.

— S ha én önt erőszakkal megtámadtam volna, meglőtt volna ön?

— Meg.

— És ha önnek sajátédes apja jött volna eléje, hogy ajtómon bejöjjön, meglötte volna azt?

Az ifju nagyot sohajtott:

— Meg.

— Pedig a szombatosoknak tiltja a hit az emberölést.

— De az ország törvénye parancsol még a hitnek is.

A király hosszan nézett az ifju arczába. Láta, hogy a zsinóros kirseyben (katonapostó) nem közönséges lélek lakik.

— Helyesen tett ön. Én önt ki fogom tüntetni e magaviseleteért. Hallja ön, minő kitüntetés gondoltam ki az ön számára. Egy megbizást akarok önnek adni, a mit végre kell önnek hajtani, a nélkül, hogy megtudná valaki, hogy a megbizást tőlem kapta. Egy udvaroncznak, egy cselédemnek nem szabad felőle neszt se fogni.

— Parancsoljon velem felséged.

— A feladat nehéz. Egy öt láb hosszú, négy láb magas olajfestményt kell innen a várból kiszállítani, azt az országos műtárlatba elvinni, kiállítani, a nélkül, hogy valaki megtudná, hogy a kép honnan került oda? azt el kell adni igazi értéke szerint, s az árt hozzám elhozni, a nélkül, hogy tudná a vevő, kinek a kezébe jutott a vételár? Ért ön engem?

A közvitéz arczán sajtászerű világosság látszott átderengeni.

— Mindent értek.

A király arca kezdett elpirulni. A művész hevülése volt az.

— Hogy fog ön hozzá?

— Nagyon egyszerű az. Fölséged nekem megmondta, minő széles és magas a kép. Fölséged maga szabadalmat adott a hazai művészeknek, hogy festményeiket, miket el akarnak adni, legelőször ide hozhassák, s az udvari képtárban állithassák fel. A mi azután nem talál tetszésre, az a festőnek visszaadatik. Én a legközelebbi napon, mikor a katonai szolgálat alól szabad vagyok s polgári öltönyt viselek, egy hasonló nagyságu festményt hozok ide. Az ki lesz téve az udvari képtárban. E képnek a rámájáról felséged, mikor egyedül marad, leveszi a festett vásznat, a másik festményt ráilleszti s annak a tetejébe ismét az én silány festményemet, a mit harmadnapra szépen visszavihetek.

— Nagyon helyes, nagyon helyes! mondá a király. Annyira örült ennek a megoldásnak, hogy szinte elfeledkezék róla, hogy alattvalói legutolsójával, egy közkatonával áll szemben. — Elmehet ön! mondá neki.

Azután belépő szárnysegédének kiadta a parancsot, miszerint az imént elfogadott közvitéz, Tatrángi Dávid, ki ma reggel a királyt, mint őr, feltartóztatá, s addig be nem bocsátá, mig a jelszót nem mondta, e tetteért a hadsor előtt nyilvánosan felolvasott napi-parancsban megdicsértessék.

Harmadnap ott volt a király műve az országos mütárlatban.

És aztán egy hétig nem beszéltek a lapok másról, mint erről a képről. Mindenki el volt ragadtatva általa. Tünemény volt az: eredetiség; új iskola. Sokan feltalálták benne a jóslatszerű mysticus jelentést. Mindenki elismeré a compositió genialitását. Különösen az állatalakban eltalált nagyszerű mozzanat valami nem mindennapi művészi erővel tanuskodott. A technicát itt amott megrótták benne, de az általános hatás minden bírálót egyaránt feltűzelt. És aztán találgatták a művész kilétét. Ki rejtőzik az álnév alatt? »Polgár Vazul!« Ha keresték volna a Vazul név görög mássát »Bazil«, annak az értelméből megtudhatták volna. (Király.)

A király hét napig olyan mohón olvasta a hirlapokat, — mint akármely művész.

A hetedik napon azt olvas ta, hogy a kiállított mű megvétetett, még pedig azon az áron, a melyet a művész megbizottja kért érte. Ki vette meg? az még egyelőre titok.

Ah! A király milyen kíváncsi volt rá, hogy mennyit adtak hát a festményéért? Hogy mennyit ér hát a király, mikor korona nincs a fején; — csupán koszorú?

Másnap kihallgatási nap volt. Az előjegyzettek névsorában a király megtalálta Tatrangi Dávid nevét is. Az ifju polgári ruhában jött. Közkatonának audientiát kérni nem volt szabad, hanem polgári ruhát viselni szolgálaton kívül igen, s ezzel elég volt téve a »reglementnek.«

— Főlséges ur, a képet eladtam: tiszteletdíját itt hozom. Hatszáz Árpádarany. — Dávid átnyujtá a királynak az elefántcsont szelenczébe rakott aranyakat, mik a szelencze áttört faragványain keresztül csillogtak.

A király olyan hőséget érzett a homlokában, az arcán, midőn az aranyakat átvette. Hatszáz arany! az ő saját arczképére verve. A királynak ez idő szerint Magyarország aranybányái három ezernégyszáz font aranyat adnak évenként. Erdély kallóiból háromezer márk szinarany jön elő, Austria arany termése harminczkét mázsát adózik neki, a folyamok, mik országait átszelik, a Duna, a Tisza, a Maros, az Olt, az Aranyos, a Szamos mind aranyat hordanak magukkal, s a mit azokból kimosnak, az is mind a király aranya. A királynak és császárnak civillistája a két országtól tizenötmillió forint: hét millióra megy a magány vagyonának jövedelme; hanem azért a király arcza mégis fölhevült, mikor

azt a hatszáz Árpádaranyat a kezében érzé, melyet egy önalkotta mestermű díjában kapott ismeretlenül. — Ez volt az egyetlen, igazi, tiszta hódolat.

Tán egy megnyert ütközetnek nem örült volna jobban.

— Itt hozom a vevő ellennyugtáját is, fölség. Mondá Dávid, átnyujtva egy hosszukásan összehajtott iratot.

— Nincs rá szükségem. Monda a király.

— Nekem van rá szükségem, hogy átadjam, fölség.

A király átvette az iratot, s oda tévé az asztalán heverő egyéb mindenféle folyamodás közé, miket kiballgatási napon kezében hagynak. A melyik iratnak ő felsége behajtja a szegletét, az félre tétetik és választ kap, a melyiket nem hajt be, az a lomok közé kerül. Ezt nem hajtotta be.

A király keményen szemébe nézett az előtte állónak.

— Bizonyos ön a felől, hogy az eladott kép eredetéről senkinek sem volt tudomása?

— Nem tudhatta senki, s hogy a vevő nem tudta, arról fölséged igen rövid időn a legcsalhatlanabb tanuságot fogja venni.

A király azon gondolkozott, hogy ezt az embert meg kellene jutalmazni. De hogyan?

Pénzzel? Hátha magasabb vágyai vannak? Büszke katonajellem. Talán inkább vagyódnék előléptetés, tiszti rang után. Mondja meg ő maga.

— Én önt hűséges eljárásaért óhajtanám megjutalmazni. Van-e önnek valami kívánsága, a mit királyi kegyemmel megvalósíthatnék?

— Van fölség. Ohajtanám fölségedet nem szolgálni tovább fegyverrel.

— Hogyan? Ön meg akarna szabadulni a katonaságtól? Ez a kívánsága? Ön csakugyan szombatos, azok tiltakoznak minden fegyver ellen.

— Ha azt teszik, felség, igazuk van. Az emberölés Isten ellen támadás. A katonai szolgálat szolgaság. A hadviselés országromlás. De én szívesen ontok vért, magamét, vagy másét, hitem ellenére is, ha kell, s elvesztem inkább a mennyországot, hogy megtartsam hazámat. A harczban ott leszek fölséged köz-katonái között, de most szeretnék szabadulni — öltönyömtől.

— S van önnek valami jogczime e kívánságra?

— Van, fölség. Egyetlen fia vagyok az apámnak. Üzletünk egy jó hirben álló üveg-huta a Székely-földön, felügyelet nélkül

tönkre megy. Apám pedig az őrültek házába van bezárva a Lipótmezőn.

— Akkor önnek teljes joga volt hatósági uton követelni a katonakötelezettség alól föl-szabadítását; nem tette azt?

— Lehetetlen volt, fölség. A polgári hatóság azt mondta az apámra, hogy őrült, be kell őt záratni s engem elbocsáttatni; a katonai hatóság pedig azt mondta, hogy apám nem őrült; azt kell szabadon bocsátani s engem kell besorozni. S most mind a ketten benn vagyunk. Én állok, az apám ül.

— Akkor még is öné az eldöntő lépés. Ön nyilatkozhatott, hogy atyja elmeháborodott, s e nyilatkozata alapján elbocsátják.

— De én nem akarom atyámról azt mondani, hogy őrült, mert nem az.

— Hát akkor meg nyilatkoztassa azt ki, s szolgáljon tovább. Apját pedig bocsássák ki a tébolydából.

— Azt sem tehetem, mert apám jó helytt van ott. Jól bánnak vele, s ő is jól találja ott magát.

— De ezt meg már nem értem.

— Felsőged valószínűleg hallotta hírét a »Szentháromságnak.«

A király visszahökkent, — hanem a más-sik perczen elmosolyodott.

— Ah! — hiszen a lipótmezei tébolydáról beszélünk. Ott van három örült, a kik közül az egyik atyaistennek, a másik a fiuistennek képzele magát, s a kikhez azután még egy »szentlélek« is került. Ezek együtt vannak mindig. Nem tudom mire való az a tréfa a felügyelőségtől?

— Nem tréfa ez felség. Ezek mind a hárman egy nagy végtelen eszme üldözésében veszték el eszüket. Mind a hárman tudós, eszes emberek voltak, kik a légben repülés lehetőségét akarták megfejteni. Ez időtájt sok ember örült meg ebben. S a vágy oly természetes. A hadtudomány oly fokra fejlődött, hogy a legelső harcban, mely kitör, az emberiség egyik felének ki kell irtani a másikat. A huszadik század utolsó felét járjuk, s az a hit, hogy a két ezredik év betöltével el kell jönni az időnek, mely az örök »Istenbékéjét«, az örök »treuga Dei«-t elhozza, az egész világot kezdi áthatni.

— Tehát ön is hisz a milleniumban? Lehetőnek tartja a Chiliasmust? A két-ezredik év Istenbékéjét?

— Ha emberek akarják s Isten segít; lehető.

— Beszéljen tovább a három örültről.

— Az egyik a léggömb kormányozható-

ságának tanaiba örült bele. E rendszerrel akarta lehetlenné tenni a hadviselést. Törekvése az aerostatica örök törvényeibe akadva, a tudásból örültet csinált, ki most azt hiszi, hogy ő az atyá Isten, ki villámok helyett bombákat és shrapneleket hajigál le a földre. A második eltérve a légsulytan elméletétől s félrevetve a hydrogén emelő segélyét, s légbeemelkedés elméletét, egészen az erőműtani szabályokra fektette. Különösen a »calori-gépet« alkalmazva összeköttetésben az »örök csavarral.« Ez meg is tette, hogy e gép segélyével rézsut merev irányban fel tudott repülni a magasba; de gépe nem volt kormányozható, leesett vele. szerencséjére a Balatonba; onnan kifogták; de mire életre jött, meg volt örülve, s most azt képzei magáról, hogy ő a fiu Isten, ki már egyszer élőtesttel az égbe szállt, s erre erős bizonyítéka a két tenyere, melyet a repülő gépe eltört sodronyai, mikor beléjük kapaszkodott, keresztül lyukasztottak. A harmadik végre az én apám, a kit már most azután, eszmetársulat nyomán, a szentléleknek neveznek, és némi alappal, mert ő maga sokszor mondá magáról, hogy ő a János látományaiban ígért eljövendő »Paraklet«, ki a világot meg fogja váltani minden siralmaitól. Ő is talált fel egy repülő gépet,

mely
ből és
lomn
gép sz
zönség
hagyt
A más
a ker
számít
a közö
maga
mely e
megve
let fiz
Még s
terv sz
már eg
pül, sz
tékkal
hogy j
gép a v
a mag
egy u
fejtett
az üve
leesett
ból, el
a fél ál

melynek elmélete a villanyerőn alapszik, üvegből és messingből van az egész. Az első alkalommal, mikor bemutatta azt a közönségnek, a gép szégyenben hagyta: az egész kísérlet a közönség gunyhalotája közt bukott meg. Nem hagyta abba; változtatott a condensatorokon. A második nyilvános kísérletnél megindult vele a kerekés gép; de nem fölfelé, a hogy ő kiszámítá, hanem egészen saját tetszése szerint, a közönség közé; öles villanyszikrákat szórva maga körül s agyonijesztve az egész népet, mely ekkor dühbe jött apám ellen: őt magát megverte, gépét összetörte s még kárpótlást kellett fizetnie néhány villanyütött néző számára. Még sem hagyott fel eszméjével. Megint más terv szerint alkotá meg villanygépét; most már egészen a madár alkatát vette mintaképül, szárnyakat alkalmazott üvegből, rézborítékkal. És gépe csodálatosan sikerült; sajnos, hogy jobban, mint ő maga tervezte. A repülő gép a villanyerő alkalmazásával felémelkedett a magasba, kormányozható is volt; hanem egy új tényező kifejedése miatt, olyan erőt fejtett ki, hogy a szárnyak nem bírták meg, az üvegszárny eltörött s apám a géppel együtt leesett egy erdő közepébe 1200 láb magasból, eltörte az egyik kezét és az egyik lábát, a fél állkapcsát s csak csodára maradt élve.

Ekkor rokonai bezáratták a tébolydába. Engem gyámság alá rendeltek. Most ez a három martyrja a tudománynak a lipótmezei tébolydába van bezárva, s minthogy szerepeiket ők maguk választották, s minthogy egész nap egymással vitatkoznak a legmélyebb tudományos feladatok fölött, azért a tréfás népelme úgy hja őket, hogy a szentháromság. És gyógyithatlanok maradnak, minden tudományoságuk mellett. Az Atya anastasomaniai rohamokban, rombolás dühben szenved; minden holdtöltekor kényszerzubbonyt kap; a Fiu sitophobiát hozott magával, ételiszonyt, mindennap háromszor erővel kell egy kitörtfog helyén keresztül kaucsuk csövön át az ételt a gyomrába vezetni; a harmadik eszendesen viseli ugyan magát, de nem titkolja, hogy a mint szabadon bocsátják, újra elkészíti a repülő-gépet s újra felszáll vele. — Bocsánatért esdem, hogy fölségedet e dolgokkal untattam; de parancsolta, hogy adjam elő, miért nem jelentem ki atyámat örültnek? Mert nem az. S ha nem örült, miért nem kérem szabadon bocsáttatását? Mert ez halála volna.

— Mennyi ideje van önnek még hátra a szolgálatból? kérdezé a király.

Ettől a kérdéstől fázott nagyon Dávid.
De csak meg kellett rá felelni.

— Hat hét

— Micsoda? hat hét! Hiszen ha sötét börtön, nehéz vas, kínzás, böjtölés volna a kiállni való, hat hétért fel sem sohajtana egy férfi, azt mondaná rá, holnapután lesz s akkor vége! S hat heti hátralevő időt egy diszes szolgálatból, melyet az ország törvénye szabott önre, mely nem a hajdani boszantó »Kamaschendienst«, hanem a polgári hivatással együtt megférő férfias foglalkozás, ebből hat hetet ön különös kegyelemképen, királyi hatalom szóval kíván magának elengedtetni?

— Ez a hat hét rám nézve egy élet. Sohajta Dávid.

— Micsoda? Akkor ön nekem nem mondott el mindent. Ön üzletről beszélt, üveghutáról, mely ön és atyja nélkül tönkre megy. Önnek más oka van e kéréssel hozzám folyamodni. Mi az?

— Felség azt nehéz megvallani a király előtt. Egy férfi előtt.

— Ön nősülni akartán, s »periculum in mora.« Nos, eltaláltam? Akkor kap ön »licentiát.« Elég lesz?

— Nem, felség.

— De hát mi baja akkor?

— Felséged kívánta, hogy megmondjam. Azt a hajadont, ki jegyese, rokonai, kik szegény emberek és rossz emberek, beiratták a „Sabinába.“

Erre a szóra egyszerre lángvörös lett a király arca, szemei hadüzenő rémtüztől világlottak: egy megütött király volt ez! Egy király, a kinek eszébe juttatják, hogy csak árnyéka annak, a minék nevezik. Egy király, a ki egész országa szégyenét egy maga érezi, és a kinek azt a szégyent letörülnie nem lehet.

Dávid hódolat:teljes nyugalommal állt előtte s nem rettegett az uralkodó lángbaborult arcától, melyet az őszava gyújtott meg.

— Itt van a hajadon? kérde a király.

— Még a fővárosban van.

— Mit akar ön tenni?

— Ha katona nem vagyok, akkor tudom, hogy mit teszek? Szerzek magamnak igazságot a törvényen kívül; a hogy tudják a hozzájuk tartozókat védni az őserdők lakói; a hogy védi a nőt minden országban az, a ki férfi. De a közkatona mezében rab vagyok, szolga vagyok. Rajtam a láncz, mely kezemet leköti, s a mi polgári ruhában lovagi tett volna, az közkatonaruhában gonosztett. És nekem hosszú az idő, míg ez öltöny leszakad

rólam. Hat hét múlva már jegyesem nem lesz ebben az országban. És nem lesz rám nézve a világon.

A király most merően maga elé nézett és mélyen elgondolkodott. Arcza lassankint visszanyerte komoly nyugodt tekintetét, de a pir csak nem hagyta el azt.

— Hallgasson ön rám. Tartsa féken indulatait, mint férfi. Másnak is van baja. Ha azt mind erővel igazítanák el, minden utcán verekednének. Ne tegyen ön semmi heves lépést. Ha önnek arája az on társulatnál van bejegyezve; úgy az csak pénzkérdés. Pénz kell azoknak. Jó nyereségért kitörlik, kiadják. Vegye ön ezt az összeget, a mit most nekem átadott. Fizesse ki őket belőle. A mi fenmarad, azt tartsa meg menyasszonya számára hozományul.

II-ik Arpád oda adta a közkatonának az összeget, a mit saját keze munkájával szerzett.

Dávid szemei égtek.

— Felség: rebegé elfogódottan. Nekem most semmim sincs; magam is semmi vagyok. De a mi vagyok és leszek még valaha: — az mindig fölségedé lesz. Mondom. (A szombatosok eunél nagyobb esküszót nem ismernek: »mondom.«)

— Még egy szót. Mit fog ön tenni, ha jegyese kezében lesz? Én önt a katonai szolgálat alól föl nem oldhatom; — fejedelmi jogom van hozzá; de ezt nem gyakorlom. Mert ha egynek az elbocsátatás kegyelem, ugy a többinek a szolgálat büntetés. De segíthetek önön másképen. Rögtön akar ön nősülni?

— Nem felség. Nekem nagy feladatom van, melynek megoldásáig nem gondolhatok nősülésre. Technicai feladat.

— S van önnek olyan biztos helye, a hová addig jegyesét menedékbe helyezheti? Ha rokonai rossz emberek? van ilyen menedéke?

— Van felség. A »parabolánnók asylyuma.«

A király indulatosan dobbantott a lábával.

— Szerencsétlen! Tudja ön, hogy mi csoda hely az?

— Tudom, fölség. Az egy önként összeállott női társulat, mely az országban dühöngő ragály áldozatainak ápolását vállalta magára: elnöke Hermione Peleia czári hercegeasszony, ki a Széchenyi hegyen levő Alhambraszerü palotáját rendezte be a pestises betegek számára, oda viszem a jegyesemet.

II-ik Árpád melle nyugtalanul lihegett; most már az ő szemei is égtek. Odanézett fájdalmasan a másik ifju szemeibe, az vissza az övébe: míg mind a kettő szemeiben megjelent a könny.

Tehát volt valami közös a király és a közkatoná között: — a könny.

Voltak hajdan bűvészek, kik jóslatokat tudtak mondani a tükörből, mások egy csepp vízből. Talán ennek a kettős könynek a tükörből, ebből a két viz cseppből is lehetne jóslatot mondani.

— Jól van. Monda a király, és gondoló: »Ha az enyim is ott van, legyen ott a tied is.« — Várjon ön még egy perczig.

Azzal a király odament az asztalhoz s egy üres lapra irt néhány sort, azt borítékba tette és arany színű guyackal lepecsételte.

— Tegye ön el ezt a levelet. És aztán menjen dolgára. Vigyázzon, hogy ne hirtelenkedjék. Azonban az emberen néha megtörténik a szerencsétlenség, ha legjobban kerül is. Ha bajba kerülne ön saját hibája nélkül, akkor adja át ezt a levelet annak, aki önt minden bizonynyal legelőször kérdőre fogja vonni. Ha nem jön bajba, akkor tegye el, s majd csak akkor bontsa föl maga, mikor megvénül s a tartalék kötelékeiből is kikerül.

Nincs benne semmi kegyelem: csak királyi jogos tény.

Azzal inte neki, hogy elmehet.

Aztán jött a király elé még egy sereg megszokott alkalmatlankodó.

Mikor aztán vége volt — nem az alkalmatlankodók sorának, mert az egy archimedesi csavar; hanem a kihallgatási kiszabott időnek: akkor a király belső termeibe távozott. Főudvarmestere és az udvari muzeumigazgató jelentkeztek ő felségénél, fölkérve, hogy kegyeskedjék megtekinteni az udvari képtár számára megszerzett legujabb mesterművet, mely most hozatott át a műtárlatból.

A király valami rosztat sejtett.

Át hagyta magát kísértetni a képtárba, hol egy háromlábu támlányra a legkedvezőbb világításba volt helyezve az ujon vett kép.

Jó sejtelme volt. Saját remekműve volt az.

A király homlokán az 'a középső redő nagyon mélyre talált összehuzódni.

A két udvaronc vette észre e baljós kifejezést a legmagasabb arczon, s azt a magyarázatot adta neki, hogy ő felsége bizonyosan nagyon szigorú műbíró akar lenni, s nem fogja fel első tekintetre e mesteri mű kiváló előnyeit. Siettek tehát alattvalói hódolattal

seg
zeu
mű
lep
latf
mit
és S
a fő
ségé
sati
külf
lönö
részt
legs
linb
hatt
mie
rá. l
árén

olya
a fo
ann

láza
ezér
kin
dán

segélyére jönni gyöngé felfogásának. A muzeumigazgató elmondá ő felségének, hogy ez a mű nem csak mint tájkép egy egész új meg-
lepő genret mutat fel; de különösen mint állatfestészeti remek fölötte áll mind annak, a mit Troyon, Verboekhoven, Bonheur Róza és Shelfhout e nemben valaha készítettek; a a főudvarmester pedig a felől biztosítá ő felségét, hogy ezen mű valóban általános sensatiót keltett laikusok és műértők között; a külföldet is allarmirozta; a jockey klubb különösen el volt ragadtatva a gnu pompás, mérész, kifejezésteljes alakjától; úgy hogy ő a legszerencsésebb fogásnak tartja, hogy a Berlinből lesiető műbarátok orra elől elhalászhatta a királyi muzeum számára ezt a képet, mielőtt ezt a külföldiek felárverezték volna rá. Még most megkapható volt egy bagatelle-árért: ezer kétszáz árpádaranyért.

Erre a szóra ő felsége önkénytelenül egy olyan hangot hallatott, mint mikor az ember a fogait szija, a mi a világ minden nyelvéen annyit jelent, hogy »ez egy kicsit sok!«

Mire azután mind a két ur sietett legálázatosabban előadni, hogy ez épen nem ár ezért a remekműért, mert ez megfizethetetlen kincs, disze ennek a muzeumnak, diadalpéldány!

A király hol az egyikre, hol a másikra nézett, indokolva levő gyanakodással. Mikor aztán végre a főudvarmester arra a themára gyujtott rá, hogy a fejedelemnek illendő a hazai művészetet anyagilag pártolni s e mecenásság a megvett festmény álnevű szerzőjénél épen nem vesz kárba, mert a mint kitudatott, az szegény sorsu fiatal ember, ki keresményéből tartja szegény özvegy anyját, s külakadémiákra szándékozik utazni: — már ekkor nem álhatta meg ő felsége, hogy fel ne kaczagjon s hátat fordítva a képnek és a két udvaroncznak, rögtön ott ne hagyja mind a hármat.

A két udvaronc, kellemetlenül meghökkenve nézett egymásra. Ezt nem értették, hogy mi volt?

— Nincs műérzéke. Dörmögé keserűen a muzeumigazgató.

— S nincs érző szive. Suttogá sub rosa a főudvarmester.

— Szükkeblű felfogni a művészetet.

— S szükmarku azt pártfogolni!

... Ő felsége pedig sietett az irodájába, hol épen akkor osztályozták azokat a folyamosokat, mik kihallgatási napon halomra gyűlnek az asztalán. Kikeresteté magának azt az iratot, a mit Dávid adott át.

Beletekintett. Az ellenyugta bizony hatszáz árpádaranyról tanuskodott. És a ki annak alá volt írva, az a főudvarmester volt.

A király szive nagyon megkönnyebbült.

Tehát nem volt megeszalva. — Nem a közkatona által. — Az megtartá szavát. A titkot el nem árulta. Mert ha tudva lett volna az, hogy ezt a képet a király festette s így a vételár az ő kezébe került, nem számítanának be neki most kétszer annyit a saját magánychatouillja rovására.

A király örült nagyon.

»Tehát még is érek valamit. Művemért kaptam hatszáz aranyat s ugyanazért a király másnap már ezer kétszáz aranyat adott az első vevőnek. — Hanem ez a mesterséget nem folytatom!«

Mi az a Sabina?

A Sabina az 1952-ik évben egy hirhett részvénytársulat, melynek feladata a »házasságszerzés.«

Ezért »Sabina.«

Ilyen intézetre nagy szükség van ez idő szerint. A mily mértékben népesednek a nagy metropolisok, épen úgy nehezül a férfi és nő közötti tartós viszony kötése. Kinn a falun könnyű az ismerkedés: a legény a leánynak s ez viszont amannak minden jó és rossz tulajdonát kiismerheti, megtudhatja minden ember a másik vagyoni állását, rá is ér, hogy szerelmes legyen, s van a kitől tanácsot kérjen; de egy másfél millió, három millió emberi ábrázatot összefoglaló quodlibetben, a milyenek a huszadik század fővárosai, ugyan hogy találjon rá Ádám a magához való oldalbordára? Az emberek nagy házakban laknak, ismerősök félmérföldnyi távolban egymástól; a kik szomszédok, egymásnak a ne-

vét s
anny
mást
czoll
egyr
hoz.
közü
Külö
igen
tudja
czos
lesüt
hába
erény
olesó
ha c
bálba
való
hivat
firká
egész
szere

alaku
rált
ros«
»Urb
vény

vét sem tudják, s ha egyik évnegyed alatt annyira mentek, hogy ismerni kezdik egymást, a másik évnegyedben már odább hurczolkodnak, s soha hírét se hallják többé egymásnak. Aztán senki sem bizik egymáshoz. Minden ember czifra s minden ember közül két-harmadrész adós a czifra ruhájával. Különösen a szép ifju hölgyek irányában igen nagy az optikai csalódás. Az ember nem tudja, hogy hercegnő-e az, vagy ballettánczosnő, a kinek a hintaja után bámult s a lesütött szemü kis leány abban a karton ruhában azért jár-e olyan szegényesen, mert az erénye nagyon drága, vagy azért, mert nagyon olcsó? És elvégre az ember nem ér rá, még ha czélszerűnek találná is, hogy az utczán, a bálban, a színházban válogassa ki a magához való élettársat, hogy ezzel töltse az idejét; hivatala, boltja, üzlete van; lótni, futni, ülni, firkálni, kalkulálni, veszekedni, dolgozni kell egész nap, az ember futtában eszik, tuttában szeret, siet fizetni, s szalad a dolgai után.

E sulyos helyzetet kellő időben felfogva alakult a fővárosban (ez időben a conglomerált városokat csak egy néven hívják »Főváros«, valamint a régi római hazáját csupán »Urbs«-nak nevezte) azon emberbaráti részvénytársulat, mely feladatává tűzte ki a nőt

kereső férfiak, s a férfit meg nem vétendő hölgyek kölcsönös érdekeinek kiegyenlítését. Egy olyan clairinghouse a szívek számára.

A statutumok kiterjedtek:

1. Házasulandó férfiak és férjhez menendő hölgyek méltányos igények szerinti összeköttetésekbe hozatalára.

2. Házassági akadályok gyors elhárítására, válóperek legrövidebb elintézésére.

3. Jó házastársak kiképezésére, nevezetesen ha valaki például egy elhanyagolt műveltségű leánykát óhajt nőül venni, kinek szegény sorsa nem engedi meg, hogy a magasabb műveltséget elsajátítsa, melyet pedig jövőbelije megkíván tőle; a Sabina nőképző intézete kész azt átfogadni, s rövid idő alatt oly finom és művelt és tudományokban jártas menyasszont szolgáltat át a vőlegénynek, a minőt — az épen megrendelt.

Mindezekért az intézet az A, B, C, D, E, és F, táblázatok szerinti díjakat követeli előleg, folytatólag és eshetőleg.

A Sabina, mint látjuk, tehát igen tisztességes célra alakult.

1947. elején indult meg öt milliónyi névleges tőkével, a miből be lett fizetve másfél millió. Abból alapítása költségekre elment százötvenezer forint; saájátházra háromszáz-

ezer
s nyo

volt r
felme
ire. M
nek c
kifize

mérve
rege
Eldor
megri
telen
intéze
a sab
bina 3
seinek

lenhat
kezdt
Némé
vett, r
akkor
egekig
botrán
nak, l
közöd

ezer forint, felszerelésre százötvenezer forint, s nyomtatványokra ötvenezer forint.

Az első esztendőben természetesen kevés volt még a tisztajövedelem; az pedig tisztán felment az igazgatóság, ügynökség költségeire. Minélfogva azon évben a részvényeseknek csak tizenkét száztólit lehetett osztalékul kifizetni: — természetesen a tőkéből.

A második esztendőben már nagyszerű mérveket öltött a forgalom, házasulandók serege tódult a Sabinába, mintha az volna az Eldorado, köttettek szerződések, házasságok megriasztó mennyiségben, s a társulat kénytelen volt még egy házat kibérelni a nőképző intézete számára, mely nem győzte befogadni a sabina-menyaszszonyokat. Ez évben a Sabina 30 száztólit fizetett osztalékul részvényeseinek.

A harmadik évben aztán beütött az ellenhatás. A Sabinából kikerült házastársak kezdtek nem lenni megelégedve egymással. Némelyik akkor vette észre, hogy férges diót vett, mikor már feltörte. A hírlapok, melyek akkor, mikor az intézet keletkezett, jó pénzért egékig magasztalták azt, most tele voltak botrányos esetek felemlegetésével. A Sabinának, hogy jó hírét megőrizze, számtalan szitkozódó férj és feleség hallgatását kellett meg-

vásárolni. Pereket akasztottak a nyakába, azokat elvesztette. Nagyszámu képzett Sabina ott vezett a nőképző intézetében, a kitől a vőlegény megszőkött az első rátafizetés után. Hanem azért ebben az évben is fizetett a Sabina 25 száztóli osztalékot. Hogy miből, azt ő tudja.

A negyedk évben végre tökéletes lett a bomlás. Az igazgatóság leköszönt, az ügynökség megszőkött; a turbulentus közgyűlés új igazgatóságot választott, új hivatalnokokat szerzett, a hirlapok botránnyos felfedezéseket hoztak az egész ügykezelés felől, s a parlamentben interpelláció intéztetett a kereskedelmi ministerhez; van-e szándéka? s ha van, miért nincs? beavatkozni a Sabina veszedelmes bonyodalmaiba?

Ekkor érkezett a Sabina számára egy nem várt segítség.

Egy új consortium.

A firma „Mazrur és társai.“

Hogy ki az a Mazrur? azt nehéz megmondani. Oroszországból jött, de az előtt Sztambulban lakott, Georgiában is sokat élt s Tunisban született; sok nyelven beszél, s sok pénze van. Annálfogva nehéz megmondani, hogy kicsoda?

Hogy kik a »társai?« azt inkább lehet tudni: de azt meg nem »lehet« megmondani.

Elég az hozzá, hogy »Mazrur és társai« átvették a Sabina vezetését, olymódon, hogy a hiányzó három millió ötszázezer forintnyi alaptőkét befizették, a régi részvényeseknek abban az arányban egész részvényeket adtak át, úgy hogy hét-tized részben a Mazrur és társai tulajdona lett a Sabina.

És a következő évben fizetett a Sabina a részvényeseinek száz perczent osztalékot!

Valóságos osztalékot; rendesen, szabályszerűen megvizsgált számadások mellett, minden hamis mérleg nélkül száz perczentet!

És a másik évben megint száz volt az osztalék száz után. És a Sabina részvényei tizezer forinton keltek a börzén. És a közgyűlésen elhatározott újabb ötezer részvény kibocsátása. Az elővételi jogért hatezer forint kínálat a kulisszában!

De hát honnan ez a mesés nyereség?

Majd mindjárt megtudjuk; hanem előbb essünk át egy internationalis kérdésemre, ami szükséges a körülmények megvilágítására.

A legközelebbi években egy ad hoc európai értekezleten meghozatott az egész continensre nézve (Anglia nem irta alá,) az epigamiai törvény.

Ez annyit tesz, hogy egyik állam lakosai a másik állam alattvalóival összeházasodhatnak azon állam házassági szokásai szerint, s valamennyi európai állam elfogadja és elismeri valamennyinek e szokásokra vonatkozó szabályait; a minek eldöntése a birtokviszonyokra nézve szükséges volt.

Franciaországban és Olaszországban a polgári házasság volt törvényes, az egyházi nem; Spanyolországban csak az egyházi, a polgári nem. Németországban meg volt engedve a polgári házasság, de csak a minden vallásfelekezetből kilépettek számára. Ausztria s Magyarországon a polgári házasság, csak facultativ minőségben ismertetett el; Romániában végre elfogadtatott a matrimonium conscientiae, mely még a hatóság beavatkozását is kihagyja a két házastárs jogos összeköttetéséből s mindezekhez valamennyi államok más meg más törvénye a házasság akadályai, semmisége, feloldása tárgyában, a mik mind megannyi csapdák a birtokviszonyokból eredő kérdésekre nézve. De még ezek csak a monogam házasság internationalis bonyodalmai voltak: ámde az európai Törökországban a bi-, tri és quadri-gamia is törvényes állapot; némely államok az amerikai mormonismus s az európai nazarenismus

Austria

noch -

Magyarországon

örökös

1895.

köv
fel
lág
nihil
ási
nem
idej
succ
hog
a há
nem
törv

köz
hog
gye
azol
lett
vén
ban
vén

irva
álta
más
alat
egy

követőit is kénytelenek voltak bevett vallásfelekezetnek elfogadni, s végre az egész világrészt megrendítő orosz mozgalom, mely a nihilisták felülkerülését idézte ott elő, ez óriási államba behozá a »római házasságot;« de nem a Brutusok, hanem a Heliogabalusok idejéből valót, mely törvényesíti a »polygamia successivát;« mely magyarul annyit tesz, hogy minden ember annyi feleséget vehet, a hányat eltarthat, csak hogy ne egyszerre, hanem egymás után. Hanem hát törvény lett, törvény volt.

Már most ha valamennyi állam egymás között folyvást azon nem akart veszekedni, hogy a másiknak az alattvalói törvényes gyermekei-e a szülőiknek, s van-e igényük azoknak a vagyonához, végtére is meg kellett hogy egyezzen egy általános epigamiai törvényben, mely kimondja, hogy minden államban kötött házasság azon szokás szerint törvényes más államban is, mely otthon dívik.

A mint az epigamiai törvény alá lett írva az európai államok meghatalmazottai által, akkor alakult meg rögtön a Sabina második consortiuma Mazrur és társai czége alatt.

Az üzlettitok megértéséhez most még egy kis ethnographiát kell segítségül hínunk.

Van egy magyar népfaj, mely a legszélsőbb határszélt foglalja el keleten : a székely. Kitünő sajátságokkal elhalmozott egy nép.

Magyarabb valamennyinél, mert se vérébe, se nyelvébe, se szokásaiba nem vegyült soha semmi idegen. És a mellett meg vannak benne minden nemzetnek a jó tulajdonai. Honszerető, szabadságvágyó, mint a schweizeri ; — szavatartó, hidegvérű, mint az angol ; — okos, vállalkozó, számító, mint a zsidó ; — jó katona, mint az arab ; — mértékletes, józan, szorgalmas, mint a porosz ; — magán segíteni tudó, idegentől irtózó, mint az olasz ; találékony, mint a yankee ; — tiszta, mint a hollandi ; democrata, szabadelvű, mint a francia ; — és kitartó mint az orosz ; — és mindenek felett szapora, mint a zsidó és a szláv ; vallási türelem dolgában pedig előtte van minden nemzetnek a világon.

Földét a székely el nem pazarolja, kopár hegyoldalait a bánáti kanahán-iszapért be nem cseréli ; — rablót, zsiványbandát a székely nép maga közt meg nem tűr soha ; becületszava erősebb, mint a pecsétes irás ; — a nyegle szavára nem hallgat ; — mindenét, a mire szüksége van, maga állítja elő, öltönyének (pedig szép viselete van) minden darabját

otthon készíti el: idegenre nem szorul. Azzal, a mije van, maga kereskedik, messze földre elmegy becsületes nyereségért s még a királyn is tud nyerni; zsidó, görög közötté meg nem él; — minden férfi katonának volt nevelve egykor, úgy hogy a nők mivelték a földet. És minő földmivelés volt az! Akár Japánban. Háton hordták fel a trágyát a sziklatetőre s onnan szánon eresztették le a termést; minden foltja a termőföldnek egy kert! Házaik építéséhez nem kell nekik építész, pedig azok kívül csinosak, belül tiszták; az építésnél egy egész falu népe segít az új gazdának kézi munkájával — ingyen. Bor nincs az egész székely földön; ott nem terem, pénzt pedig nem adnak érte; azért aztán koresma sincsen, ártatlan fenyővizecskéjét minden család otthon főzi meg magának s meggybor meg mézsör a lakodalmak fényüzése. Aristocratiát ott nem ismernek, minden ember nemes ember; a suffrage universellet előbb gyakorolták a székely székek, mint Franciaország, mint Amerika, s népképviseleti alkotmányt élveztek, mikor még Európában senki sem ismerte azt, maga Magyarország sem. Vallási ügyekben pedig a székely nép a legjózanabb; minden keresztyén felekezet békés együttélésért hirdetik egymás mellett álló templomaik. Az

egy Istent valló unitáriusok legnagyobb tömegét ők szolgáltatják az európai statistikának; náluk huzódhatott meg a szombatosok felekezete; és az első királyok által kiírtott ösvallás, a rhabonbánok, a gyulák napimádó tisztelete is legtovább tartotta itt fenn magát; ennek az eredeti betüit ma is tartogatja még a csikszeredai templom felirata. A rovásbotokra vágott ős magyar dalok szövegét ők őrizgeték legtovább. S van egy sajátságos adománya a székely népnek: a találmányok kímesterkélése. A falvakban, a magányos lakokban elő-előkerül egy-egy naturalista gépész, a ki furfangos mozdonyok kitalálásában törí a fejét. Fegyvereket találnak fel, miket egyszer kell megtölteni s tizszer lönek; kutgépeket, mikkel egy gyermek öntözhet egész kertet; kelepczéket, mikben a medve megfogja magát; arató, cséplő eszközöket, mik egy ember kezében háromnak a munkáját végezük; lakatokat, miket minden egyszerűségük mellett nem lehet a beavatlan kéznek felnyitni; sajátságos zeneműszereket: volt egy naturalista mechanikusuk, a ki egy városnak olyan kutat készített, mely zeneműveket játszott, mikor vizet huztak belőle. A székelyben megvan az ösztön mindent magától találni fel, mint a khinaiban.

És a mellett minő családi áldás!

Akkora darab földön, a mekkorán Magyarország akármiféle népfajából nem tudna megélni több kétszázezernél, a székely fajnak félmilliónyi ivadéka él. És tisztességesen él. A székelyt nem látod, hogy koldulni jöj-jön Magyarországra, székely koldust épen úgy nem látsz idegen ajtó előtt, mint zsidó koldust. A székelyt nem látod se rongyosan, se mezitláb. Pedig egyik falu kapuja a másikéhoz egy hajításnyira van. Minden falu be van kerítve s kapun kell bemenni. S azok nem szétszórt rongyos házikókból állnak, hanem tisztán tartott fásoros utcákból, minők a németek lakhelyei. A XX-dik században már a székely nép száma a nyolczszázezer lelket meghaladta. Ha a székely faj itt volna Magyarország közepén; azóta benépesítette volna az egész országot; ha a főváros közelében volna, kezében volna az egész magyar ipar és kereskedelem.

És minő szép faj! Annyi szép, szabályos, jellemzetes arcot nem látni sehol a kerekföldön, mint a székelyeknél. Minő változatosság a női szépség típusaiban! A svéd nők szőke, gazdag fürtjei, piros arcza, ideges termete, s a spanyol hölgyek fekete szemei, naparanyozta arczszíne, a kaukázigi gyöngéd finom körvonalak,

a görög classicus arczmetszetek mind együtt találhatóak e kis darab földön. És tartós szépségek. A harmincz éves nő még piruló hajadonnak látszik, s az ötven éves matróna délczeg természetére, nemes arczára csak fehér hajszálai vallanak a lefolyt időről. Egész falvak vannak, a mikben a női arczokból egy merő book of beautys-t lehetne kiállítani. S e szépségek szellemi tulajdonai is nemesek. Hűség, kitartás, engedelmesség, hallgatagság. És különös adományuk az, hogy vérük tiszta, egészséges.

No már most ennyi szép és jó tulajdonnal elhalmozott népfajt csak tárt karokkal szorit kebléhez a magyar nemzet? Az ám! A mióta Székelytámad, Székelybánja várait felépítették a magyar urak a szabadságukat védelmező levert székelyekkel örök csufságul és ijesztgetésül, azóta a várak leromlottak ugyan, de a guny, az idegenség csak megmaradt.

A székelynek most is az a gunyneve, hogy »góbé.«

Kivált ha valami olyan dolgot kér, amit már más minden ember megkapott; csak még ő nem. Akkor »góbé.«

Vagy ha igazsága van, és azt erőlteti: akkor »góbé.«

Vagy ha épen olyan okos dolgot ejt ki, a mire más nem jött rá, akkor épen: »góbé.«

A székely faj azonban csak szaporodik országos gondoskodás nélkül is, annyira szaporodik, hogy már a sokféle szétesztott ősi telken a szaporulat nem élhet meg: évenként két-háromezer munkabíró férfi kénytelen a székekből kivándorolni. Szorgalmas, dolgos nép, másutt jobban megél. A bátya otthon marad a megtartott ősi telken.

De nem vándorolnak nyugot felé, hol még Magyarország van; — mennek keletre, ki a hajdani »Etelközbe« az oláhok közé, ott szóródnak szét, letelepülnek, szaporítják a »csángó« falvakat, Bukureszt, Jassy iparos osztályát s Magyarországra nem kívánkoznak.

Hát aztán mikor két-háromezer ifju leigény tovamegy, a szegény lányok mit csináljanak?

Utánuk vándorolnak. Két-három ezer u székely hajadon, a virága, a gyöngye a magyar népnek, átmegy a Kárpátokon, el Oláhországba és ki tudja még hová? Azok soha sem kerülnek vissza.

Néha-néha egy-egy külföldre vetődött magyar iparos ugyan fellármázza a hirdalapot, rémtörténeteket közölve a szép székely

hajadonok sorsáról, kik a határon túl lelketlen lélekkalmárok kezébe jutva, Sztambulig, Alexandriáig, sőt Calcuttáig a rabszolgateleskedés legkeresettebb czikkét képezik; sorsuk vége nyomor és szégyen. A hirlapokat egy nap olvassák, más nap elfelejtik. Néha aztán egy-egy székely képviselő is nekidurálja magát, meginterpellál e veszedelmes szégyenletes ügy miatt egy minisztert. A miniszter azt feleli neki rá, hogy »góbé!«

Azt mindenki elismeri, hogy szégyen, gyalázat, sőt ezer kár, hogy ez így történik; de hát ki segíthet rajta?

— — No hát ezen a bajon jött segíteni a Sabina új consortiuma, »Mazrur és társai.« S megmutatta, hogy a szégyenből és kárból lehet dicsőséget és hasznot csinálni szép sikerrel.

A Sabina számos ügynökségeket állított fel a székely földön, melyek ragyogó programokat terjesztének szét a nép között, megmagyarázva a társulat jó szándékát. Férjhez menni való leányokérdemes házastársakat nyernék a Sabina útján. Szülők és rokonok a Sabinába beiratott menyasszonyokért előre megkapják a kikötött móríngot, mely száz tallér és száz arany között váltakozik, s azt a leendő vőlegény téríti meg nyereséggel a társulatnak.

S a terv kitünően sikerült.

A kényszerűség megvolt. Ezernyi hajadonnak mennie kellett évenként a hazájából, hol fölösleges teher volt csak. A rokonok kapzsisága fel volt élesztve. Annyi ezüst- és aranypénz irtóztató csáberő egy olyan szegény vidéken. Aztán volt gondoskodva derék néplapokról (ingyen-küldés mellett), melyek százával közlék a hálálkodó leveleket, miket a Sabina által nagy szerencsével férjhez adott hajadonok küldöttek a társulat igazgatójához — Oroszország minden részeiből.

A Sabina az ezernyi meg ezernyi szép székely leányokat kiházasítá mind — Oroszországba; a Nihil országába — római házasság szerint.

És fizetett a részvényeseinek száz perczent osztalékot.

» — De hisz ez a legborzasztóbb emberkereskedés! Hisz ez valóságos rabszolgavásár!« kiáltának föl hirlapok és képviselői körök ez üzlet fölött.

»Az biz igaz, de hát mit lehet ellene tenni? felelék a kormányférfiak. Az epigamiai törvény megvan: kiki ugy nősulhet, férjesulhet, külföldre, a hogy ott a szokás. A ki önkényt megy, vissza nem tartható. A társulat

nem hágta át statutumait, ellene föllépni semmi ürügy. «

Egyszer aztán megsokalta a szégyenpirulást — a király. Felhivatta minisztereit és kijelenté előttük a szándékát, hogy ő királyi hatalomszóval szándékozik betiltani Mazrur és társai emberkereskedését.

Ekkor aztán megmondták ő felségének a miniszterek, hogy kik azok a Mazrur »társai.«

A szomszéd reszpublika elnöknője, Alexandra asszony és annak államcancellárja: Kuraszin ur. Ez a két hatalmas társ az, aki ez üzletet nálunk etablirozta: »car tel est son plaisir!«

Ezeket pedig jó lesz nem sérteni meg — a székely fölösleges leányok szép szeméiért: a kiket ha el nem visznek Oroszországba, majd elvisznek Törökországba, Perzsiába, Egyiptomba.

S a dolog hagyatott ugy, a hogy volt.

— — Ezért égett ugy a király arcza oly hadüzenő tüzzel, mikor a közkatona azt mondá neki, hogy menyasszonyát a kapzsi roszszivü rokonok a Sabinába iratták.

A királynak eszébe jutott, hogy ő neki »Sasza asszony« és cancellárja haragjától rettegnie kell! A királynak!

Pa
za,
és e
tak
tét
a le
jár
sza
pél
eles
juk
bin
phi
ve a
szék
reog
zel
szet
nev
line
ve
Min
gek
mű
sz
hód
a m

A Sabina ügyesen tudta vinni a dolgot. Palotája volt az első sugáruton, saját színháza, melyben védencei játszottak, énekeltek és egy egész páholysort elfoglaltak. Fénynyel takarta be azt, a mit más bolond ember sötétséggel szokott. Bálokat adott s azokba csak a legelőkelőbb körök választottainak volt bejárása. A társalgásban a legszigorubb illem szabályai tartattak meg. S nem hallatszott rá példa, hogy a Sabina védencei közül valakit elcsábítottak volna, olyan felügyelet volt rájuk. A legnevezetesebb tudósok voltak a Sabinához szerződttelve *aesthetica*, *mythologia*, *philologia* előadására; s ezzel meg volt nyerve a kritika jóakarata. Az előkelőbb művészek jártak be mimikai, deklamatoriai, choreographiai ismereteket meghonosítani, s ezzel tüzkármentesítve volt a Sabina a művészeti pletykák ellen. Hirdetményeit minden nevezetes lapnál a szerkesztőségi »guinee a liner« rovatban közölte, s ezzel meg volt nyerve a nyilvánosság közegeinek elismerése. Minden jótékony intézetnek nevezetes összegeket juttatott nyereségeiből, s jótékony műkedvelői előadásokhoz kikölesönzé művészi képzettségű növendékeit, s ezzel meg lett hódítva a hölgy-klubbok barátsága. Egyszer a miniszterium, hogy kötelességének eleget

tegyen, kiküldé a Sabina körülményeinek megvizsgálására egyik államtitkárját. Az államtitkár mindent a legnagyobb rendben talált, s másnap vett egy házat százötvenezer forintért.

De hát ki is jött volna a Sabina ellen vádaskodni? Azok a szegény székely atyafiak, a kik felvették a móríngot a beiratott leányért, s attól rendesen kaptak a férjhezmenetel, illetőleg elutazás napján egy kalligraphiált levelet, mely ragyogott a boldogságtól. Országosországból aztán nem kapott többé senki levelét, mert a postaközlekedés a határon évek óta el van zárva. S ha mégis, száz közül egy esetben, megtörtént az, hogy egy-egy háborgó fiu, kinek a kedvesét kapzsi rokonok, akaratára ellen a Sabina szövetségébe iktatták, nem restelte a hosszú utat Ázsia széléről a fővárosig s itt perlekedni kezdett, annak az elfogadásáról is volt gondoskodva.

Először is a szeretett leánynak a fejét már akkorra, mire ő utána szaladt, úgy telebeszéltek a jövő boldog élet arany álmaival, hogy az kedvesének maga felelte azt, hogy nem megy vissza, itt akar maradni; azután volt pénz elég a lármázó fél elhallgatására. Azután rendőrség, bíróság, mind a Sabina zsebében volt. Azután a magas mi-

niszterium tudta jól, hogy kik azok a Mazrur társai, s bölcsen óvakodott egy özvegyen maradt góbé lármájára felfordítani a borotvaélen egyensúlyozott európai békét.

Mazrur minden oldalról el volt látva védelmi előkészületekkel, s minthogy az is megeshetett, hogy néha napján egy-egy székelő ficzka a taticának azon nemét találja alkalmazni a Sabina igazgatósága ellen, a mit műkifejezéssel »brusquirozásnak« neveznek, magyarul pedig értik alatta: valakinek a képére mászni: annál fogva igen jó rendszabály volt a Sabina igazgatójával egy olyan derék férfit választani, minő Mazrur, a ki valóságos Sámson-alak, természetből göndör vörösbar-na hajzattal, a képe telenőve szőrrel, hogy csak orra-szeme-szája látszik ki a szórálczából; vastag nyaka, széles vállalai, fakemény karjai előre elriasztólag hatnak minden halandóra, s ha megszólal, mély dörgő hangjával, lehangolja a legvitézebb legény bátorságát is És a mellett elegáns alak, uri magatartás, elbizott, hetyke modor, mely annyira hat az egyszerű emberekre. Az érkezőt mindjárt szivélyes kézszerítással fogadja, a mikor az aztán ujjainak ropogásáról kóstolóba elképzelheti, hogy mi vár rá, ha itten valami tettlegességgel akar magának elégtételt szerezni.

Ezt az urat sietett felkeresni Dávid.

Mazrur csak délelőtt 11 és 12 óra közt fogad hivatalosan.

Irodája beillenék egy hercegnő boudoir-jának. Selyem, diszbutor, himzet, csecsebecse, szobrok, képek, parfumeillat. Irodájában is csak nők dolgoznak, — azok nem szépek. Mazrur emberbaráti terve a nők munkakörét szélesbiteni. Férfi-hivatalnoknak a Sabinában megfogható okoknál fogva nincsen helye. A két kapuson és a kocsisokon kívül más férfi nem lakik a palotában.

Mikor Mazrur irodája megnyilik az elfogadások számára, két nőnemű hivatalnok van jelen rajta kívül a szobában. Az egyik egy asztalnál ül nagy, aranymetszetű maroquinba kötött könyvek halmaza mögött, a másik a mellékterem ajtaja előtt áll.

Egy harmadik — vénasszony — az érkezőket jelenti be.

»Tatrangei Dávid!«

Mazrur műbecslő gunymosolylyal tekint végig a belépőn. Közkatona öltöny. Subordinált állapot. (Száz esztendő s sürgetésre csakugyan elhagyta a közkatona az oldalfegyvert szolgálaton kívül; de a helyett, hogy meg legyen mégis különböztetve a polgárnéptől, kapott a derekára egy cartouche övet, a vál-

láról kötél lánczra vetve lógg alá a táveső, a mire most már minden katonának szüksége van; elől az öltöny mellzsebét duzzasztja egy térkép, meg egy számtábla; s a csizmaszára mellé van dugva egy czirkalom meg egy vonalzó, mely egyuttal hüvelykmérő is, s a csizmájának az orra végződik egy vas-kampón. A jövő század katonája kétezer lépésnyiről tartozik meglátni az ellenséget, kiszámítani a »distance«-ot s az annak megfelelő »elevatit« a »vizir«-rel, mértani és szám-tani pontossággal; a katona nemcsak mérnök, de yongleur is, a lánczkötélet ha különb-ja, azon a csizmaorr kampóival felmászni hivatalos feladata.

Mazrur megnézte az alakot, az arezából kinézte, hogy miért jött? s aztán azt kérdezé tőle, hogy mi tetszik?

Dávid igen nyugodt hangon felelt:

— Egy leányt akarok elvinni a Sabinából, ki ide beleegyezésem ellen iratott be rokonai által. Neve Szentivánfai Rozáli.

— S van önnek joga ily beleegyezést adni, vagy megtagadni? — kérdezé Mazrur, háttal fordulva az ifju felé, mintha asztalán keresgélne valamit.

— Van. Jegyese vagyok.

— Meglehet. Hanem a jegyesség fentar-

tása szabad akarattól függ. Ha »ő nagysága« nem akarja tovább fentartani e kötelezettséget, megszűnik az. Ha pedig akarja, akkor nagyon egyszerű az eljárás. A Sabina kiházasító egylet. Annak mindegy, akárki a vőlegény? Ha ön veszi el a választott hölgyet: ön téríti meg a tariffa szerinti költségeket s nekünk semmi kifogásunk ellene. Madame! keresse ön fel az izabella-szin főkönyvből Szentivánfai Rozáli urhölgy nevét.

A könyvek közt ülő némben válaszolt.

»Pavillon IV. első emelet: első folyosó: első osztály: madame Diamare decuriája.«

— Ah! katona barátom. Önnek előkelő izlése lehet. Abban a decuriában csak a remek remekei laknak. Az a paradicsom maga! ön egy »péri«-t akar elrabolni; ön a »Szulamith« után vágódik?

Dávid arcza haragtól pirult e czimeknél. Hiszen nem roszak azok. »Péri« csak egy kelet-mythoszi tündér, »Szulamith« pedig az »énekek énekének« eszményalakja; de ő nem akarta, hogy kedvesének mások adjanak nevet.

— Madame! szólt Mazrur a másik nőnek, ki az ajtóban állt; menjen ön át a czimzett urhölgyhöz és kérje fel az igazgatóság nevében, hogy kegyeskedjék irodánkat látogatásával megtisztelni. Üljön le ön addig,

katona
jon

sem
tom
lezn

Roz

mek

ma

Min

látsz

azut

félé

lott

arcz

ha c

festő

volt

akk

varl

két

fej l

tibe

va a

min

katona barátom. Nem akar? No hát maradjon állva.

Maga a director ur, mintha látogatóját semmibe se venné, leveté magát a selyem ottománra, s elkezdett egy képes lapot levelezni.

Nem sokára visszajött a kiküldött nő Rozálival.

Rozáli magas, karsu, tizenhat éves gyermek volt. Csak gyermek még, a kinek fogalma sincs arról, hogy mit álmodnak — a nők? Minden vonásán, minden mozdulatán meglátszott az, hogy még gyermek. A futó öröm, azután a bámulat, mikor Dávidot meglátta, a félénk megrezzenés s mély elpirulás. Elbotlott ruhája szegélyében, mikor lépett.

Tökéletes szépség volt: telt szabályos arcz, olyan fehér és piros arczzinnel, a minőt ha olajfestményen látnánk, azt mondanók: a festő tulzott. Nyilt őszinte nagy kék szemei voltak, és szőke dús gazdag haja, mely az akkori divat szerint köröskörül igen sok apró varkocskába volt fonva, s a sok hajfonadék két csomóba fogva, egy elefántcsont fésűvel a fej hátulra tűzve. Öltözete halavány rózsaszín tibeti shawlszövet volt, három övvel átszorítva a testén. Az^{sz} egyik öv, a római »cestus« mintájára, a kebel alatt volt átkötve; a másik,

a hajdani cingulum, a karsu derekat szorítá; a harmadik, az ó-német »Gürtel« a csipőkrül kanyarodott alá. E divatnál gondoskodva volt arról, hogy a női természetnek minden szépsége plasticité legyen emelve.

Mikor Rozáli belépett, ő is tett egy lépést Dávid felé, Dávid is ő feléje; hanem Mazrur hirtelen közéjük állt.

— Bocsánat! Itt most csak én beszélek. Ön uram ne fárasztssa magát kérdésekkel: mert ez az én dolgom. Hallgassa végig. Foglaljon helyet ott ama karszékben, princesse Rozáli.

(A Sabina hölgyei között rangfokozatok divnak. Van princesse, marquise, comtesse, baronesse, és »déesse.« A legalsó válfaj az »istennő.«)

— Tehát, princesse Rozáli, mondja ön, használt-e valaki erőszakot, midőn önt ide hozta? Feleljen szabadon, nyiltan. Mondja francziául, majd én megmondom ennek az urnak magyarul.

A leány pedig sehogy sem felelt, se francziául, se magyarul.

— Majd én felelek helyette; szólt Dávid. Én már le tudom fordítani a hallgatását beszédre. — Tehát nem kényszeríté senki: jó

kedvvel jött ide: azt mondták neki, hogy neveldébe hozzák.

Mazrur meg volt elégedve a per procura válaszszal s ismét csak Rozálihoz intézé szavait.

— No, és meg volt ön csalva? Nem kapott-e ön kitűnő nevelést? Nem tanították önt a legkitűnőbb tanárok és tanárnők európai nyelvekre, tánczra, zenére, festészetre, költészetre, chemiára, természettanra, vallásra, irodalomtörténetre! hogyan?

Rosali erre sem felelt semmit, hallgatását ismét Dávid tolmácsolá.

— Igenis, mindezekre taníták; és még patronozásra, potichomaniára, panharmoniconra, centóra, a pons asiniára a baldower nyelvre, a ferondismusra, a gerobioticára, a philtrára, a theatinnők és a kainiták hitágazataira, a paternianok vallására, a spiritismusra és katoptromantiára s más ilyen hasznos tudományokra.

Mazrur a csizmája orrsarkantyujától a sisaktaréjáig bámulta végig a közkatonát. Hát ez hogy tudhatja mindezeket? hogy a Sabina tanfolyamát ilyen tantárgyak képezik, a miknek a nevét sem ismeri minden ember. A »patronozás« olyan neme a festészetnek, a hol a kivágott képmintát egy kefecsettel dör-

zsölik be az alatta levő lapra; három óra alatt mindenki megtanulhatja; a potichomania művészete sima üvegből japán vázákat alakít: szinte üres, szellemtelen időtöltés; a panharmonicon magától zenélő zongora, a mit három leczke után mindenki kezelhet; a cento az a hiábavaló neme a költészetnek, miszerint egy híres író verseinek több sorából valaki egy új verset állít össze; a pons asinina egy segédkönyv, melylyel mindenki megcsalhatja magát, ezért (bocsánat a szónak) »Szamárhid« a neve; a baldover nyelv a társadalmon kívül álló férfiak és nők egymás közt használt jargonja; a ferondismus és gerobiotica orvosi fogalmak, mik az emberi fiatal test villanyosságának gyógyhatásából vannak elvonva; a philtra hevítő szerek vegytana; a theatinnók hitágazata a nők féktelen szabadságát választá alapul; a kainita katechismus azt tanítja, hogy mindazt kell tenni, a mi a jónak ellenkezője; a paternianok alapelve szerint az ember csak fejtől csípőig az Isten teremtménye; a spiritismus, katoptromantia pedig érzékbódító s agyzavaró jóvendőmondások tudománya, exaltált médiumok, tükörből jósló ébrenálmodók bolondítására.

Ilyenek képezték a Sabina nevelési rendszerét.

Mazrur jónak látta ennél a tárgynál nem tartózkodni tovább. Ez a közkatona jobban van értesülve, mint kellene.

— Hát aztán, princesse Rozáli, nem volt-e ön magas jövődjéhez illő módon ellátva? Nem volt-e önnek minden ruhája selyemből? Minden! Nem részesült-e minden tiszteletben az »apátnő« részéről? Nem volt-e szobája tele minden évszakban külföldi virágokkal, hol a nectandrák, a malpigiák, syphoniák, opuntiák. . .

— S a többi, s a többi, szólt közbe Dávid, »egész éven át terjeszték édes illataikat?« Igen is úgy volt.

Mazrur ránézett féldoldalt, mintha monná: még sem hallgatsz?

Azután folytatá a kérdezést:

— Chere princesse Rozáli, nem volt-e önnek multságairól is, gondoskodva? Nem volt-e saját páholyában, saját színházunkban minden este jelen? . .

Rozáli természetesen folyvást nem felelt. Mikor egy asszonyféle megköti magát, hogy ne szóljon, akkor azután egy szobor nem némább.

Hiszen ott volt Dávid, hogy helyette beszéljen.

— Mindenesetre; és ott a »Perograllo«,

a »Jak Puddig,« a »Macca,« a »Scaramuzia,« a »Staberle« meg a »Grazioso,« vagy a »Cassandrino« klasszikus elmésségein lelket nemesíté, sőt a »Rák ouverture«-ön még művészi izlést is szerzett.

Mazrurt ez egy kicsit kihozta sodrából.

A többi bohózáti aljas alakok felemlítéseért nem haragudott: ámbár meg nem foghatá, hogy lehet azokat így sorra elszámlálni egy közkatonának, holott az ő színházában csak gentlemannek és portepéének van bejárása? hanem az utolsót nem hagyta magán száradni.

— Kérem: a rák-ouverturet nem én hoztam divatba. Azt a Varietéésben adták. Valami bomlott művésznek az az eszméje támadt, hogy ő a leghiresebb nyitányokat hátulról kezdve játsza el, megfordítva. De az nem az én színházamban történt.

— Jól van. Menjünk odább.

— Tehát még egy kérdést, chére princesse Rozáli. Láttá-e ön azon vőlegénynek arczképét, ki önt a Sabinától megkérte? Szép, deli férfias alaknak találta-e? megmondatot-e önnek. hogy ön annak törvényes urnőjévé fog lenni, nyáron tóparti villában, télen márványpalotában fog lakni, écuriet, kopófalkát fog tartani, bálokat, estélyeket fog adni, azok-

ban a legfényesebb társaságot elfogadni, s mikor a városon kikocsikázik, minden őrhelyen »fegyverbe« fog kiáltatni az őrség közeledtére? — Megmondattott-e ez önnek? És már most nézze ön, princesse Rozáli, itt van egy hórihorgas legény — Csikból — (ugy-e, Csikból való?), van neki egy mondurja mungóbul; — (mungó biz ez, ha nem kirsey) van egy pár bakancsa, egy kötél a vállán, husz krajczár napipézn a zsebében; ez a tisztelt ur azt állítja, hogy ön neki eljegyzett menyasszonya s elsőbbségi jognál fogja önt magának visszaköveteli. Akar-e ön ezzel az urral innen elmenni?

Ha Rozáli egy perczig hallgatott volna, csak egy kis perczig e kérdés után, akkor majd rögtön Mazruron lett volna a sor, hogy hallgatását lefordítsa Dávid számára érthető beszédre. De nem hallgatott ám a leány, hanem előlépett a helyéről és háromszor felelt e kérdésre: »akarok, igen, akarok, akarok!«

Oh! hogy kigyuladt az arcza egyszerre. Dávid szemei úgy ragyogtak utána!

Mazrur középük állt szétterjesztett karokkal.

— Csak lassan, ifju szép lelkek. Ez nem végződik olyan hamar. Az expatriationának vannak terhelő körülményei. Legelső a tör-

vényes formalitás betöltése. A kérő urnak elébb ki kell tölteni egy szerződésmintát, melyben kötelezi magát a Sabinától átvett hölgynek feleségül vevésére: mert nem szoktuk ám e nélkül adni a védenczeinket: hisz akkor embervásárral vádolhatnának bennünket, s azt a Sabina nem teszi. Nos, uram, tehát van-e önnek elhatározása egy ilyen szerződést aláírni? Figyelmeztetem rá, hogy a Sabina törvényesen helybenhagyott statutumai előjogánál fogva, egy ilyen szerződés aláírása után az illető hölgy rögtön jogaiba lép és az aláíró nevét viseli.

Rendesen három ember közül kettő, ki hasonló ügyben járt itt, az ilyen felszólításra meg szokott fordulni a sarkán és odább állt. Hanem Dávid az a harmadik volt, a ki helyett maradt.

— Kérem azt az iratot, mondá, s a kezébe adott mintát gondolkodás nélkül aláírta.

Rozáli keblére tette két kezét s hálatelten emelé szemeit Dávidra.

— No ez hamar megvolt; szólt Mazrur, átnyujtva a kötvényt a titkárnőnek kitöltés végett. Most következik a kérdés finanziaális oldala. Ön, ifju vitéz, ki olyan sok mindent tud, bizonyosan tudni fogja azt is, hogy a

Sabinának ez ügyre vonatkozólag költségei is voltak.

— Azokat fizetem.

— Szép. Tehát számoljunk: legelőször is princesse Rozáli . . .

— Kérem, most már ne nevezze őt princessenek; most már nőm, én pedig közkatonna vagyok, tehát »madame Tatrangi.«

— Csak lassan még. »Paria rident,« azt mondja a római. (A pénz nevet.) Ezen még nem estünk át.

Mazrur egy cidaris mamillaris tuskét vett kezébe, az a legfinomabb s legdrágább fehér írószer s azzal egy palatáblán elkezdett számítani.

»Száz arany a törvényes gyámnak átadott moring. Alterum tantum a Sabina provisiója, azután az eddig tett költségek, nevelés, drága öltönyök.«

Az eredeti száz arany, melyet a Sabina szegény székely atyafinak lefizetett, pár hónap alatt felnőt kétszáz, három, négy, ötszáz, aranyra; mikor már az ötödiken tul járt, még gondolkozott Mazrur, hogy nem felejtett-e ki valamit? mi jöhetne még?

Dávid aztán nem akart várakozni; türelmetlen volt; odalépett az asztalához:

— Ne gondolkozzék sokat: legyen ke-

rek szám: hatszáz arany! Itt van! ez épen annyi.

S azzal letette Mazrur asztalára a pénzt, az elefántcsont hüvelyben.

Rozáli örömtől repesve csapdosott a tenyerébe.

Most azután Mazrur igazán dühbe jött.

Ő el volt határozva, hogy ezt a lányt semmi áron sem engedi oda. Voltak vele nagyralátó céljai. Egész mesés terve volt hozzá kötve. Kész volt a végső eszközhöz is nyulni. Hisz kitől félhet? Biró, hatóság ő ellene szigort soha sem használ. Még a kormány sem mihé bántani: az legjobban tudja, minő hatalom áll a háta mögött. Testi ereje pedig egy bölényé. Azt teheti a mit akar. Dobott ő már ki innen hetvenkedő legényt eleget.

Mikor azt látta, hogy az ifju a pénzt is le tudja tenni gavalléros bőkezűséggel, akkor egy szerre felvette a tunisi ábrázatját, s egy kalózvezér durva dölyfével mondá Dávidnak.

— A harmadik föltétel pedig az, ha el akarja ön vinni a Sabinából a szép Szulamit-hot; ha ki tudja ön őt venni a kezemből.

Azzal hirtelen megfogta izmos kezével Rozáli kézcsuklóját s úgy megszorítá, hogy a leány sziszegve hajolt oda a szorító ökölhöz.

Mazrur pedig nevetett; olyan két nagy fehér fogsor villogott elő szőrös ábrázatjából, mint egy gorillának

Dávid elsápadt e nem várt durvaságra.

Mazrur fehér mellényt viselt, széles fehér nyakravalóval; egészen elegans ur volt. Dávid egy perczig e fehér nyakravalóra nézett, a másik perczben már az a fehér nyakravaló a markában volt. Székelyfogásnak nevezik azt: alulról alákapni a nyakravalónak, s aztán egyet csavarintani rajta. Csalhatlan az, ha sikerül, s nincs az az óriás a ki kiállja.

Mazrur arcza egyszerre elkékült, a nyelve kidült a szájából, a szemei kimeredtek, a két karja tehetlenül hanyatlott alá; mit használt herculesi ereje, ha elhagyta lopatni a lélekzetét? százlóerejü gőzgéppé lett fütetlen kazánnal.

Akkor aztán még egyet csavart a nyakravalójan a székely s aztán egyet rántott rajta; olyan volt az, mint mikor a jaguár a bölényt levágja. A nagy, herculesi test végig zuhant a padlón, s Dávid hogy még a »pede proprio«-ját is hátrahagyja, egyet rugott rajta: a talpa sáros volt; annak a nyoma a legszabályosabb autotyponképen maradt ott a fehér mellényen.

A nő titkár ijedtében elájult, az ajtónál.

ló nő nevető görcsöket kapott: Dávig hirtelen megragadá Rozáli kezét s mielőtt valaki föl-tartóztathatta volna, lesietett vele a lépcsőkön, bérkocsiba ültette s elhajtattott vele.

Dávid el nem ereszté addig Rozáli kezét a kezéből, míg a bérkocsi meg nem állt a »Vezérhalmon.« Odáig volt fogadva. Ott a kápolna előtt leszálltak mind a ketten, s akkor azt kérdezé Rozálitól Dávid:

— Akarsz-e oda jönni, a hová én vezetlek?

— Mindenüvé! — felelt a leány.

Egy nagy park volt előttük, mely a hajdani »hét ház« helyen alakított; azt egész terjedelmében magas varácss fogta körül. A park bejáratát egy egyiptomi mintázatu kapuzat képezte s ennek a kapuzatnak a legfelső párkányába egy sárga zászló volt tűzve.

Azt már mindenki tudja, hogy mit jelent a sárga zászló? Ennek a vasrácsnak az oldalán két ölnyire be van gyepesedve az ut, a járókelők a tulsó oldalra mennek át, mikor a sárga zászlót meglátják.

Dávid odavezeté a kapuzathoz menyaszszonyát. A vasrácson keresztül egy jól ápolt kertbe lehetett látni; a hibikbokrok épen teljes virágzásban voltak, s az ezüsthársak

jazmin-illata messze elárasztá a levegőt gyögyerejü édességgel.

A kapuzat belső részében, a kapurostélyon belül volt az őr lakása, oda egy csengetyü szolgált kívülről.

Mielőtt e csengetyüzsínórt meghuzta volna, így szólt Dávid Rozálihoz:

— E helyen fogsz maradni, míg érted nem jövök, vagy halálhíremet nem hallod.

— Vagy te az enyimet! sohajta fel Rozáli. — Talán sejtette, hogy mit jelent az a sárga zászló?

Dávid kebléhez szoritá a gyermek fejét s megcsókolá tiszta homlokát.

Azután meghuzta a csengetyüt

Egy izmos, csontos termetű nő lépett ki a kapus páholyból.

— Ki az? Kérdezé.

»Parabolana!« felelé Dávid.

A kapusnő gyanusan nézett végig Rozáli rózsaszín kashmir öltözetén; a la Faustina hajfonadékain, s aztán mogorva arczezal felnyitá a kapurostélyt; Rozálit bebocsátá; Dávid kívül maradt.

Azután egy előszólitott kis leánygyermek elvezette Rozálit a park tévutain.

Rozáli még egyszer visszafordult, mielőtt egy csoport életfa eltakarná őt örök zöldjével

— örök időkre, s Dávidnak még egy bucsucsókot inte kezével

Dávid aztán, mikor nem láthatta többé a leányt, eltakarta arcját a két kezével és sirt.

Ez a park és annak kastélya a parabolánnók menhelye. Innen nem veheti vissza többé a Sabina Rozálit.

Először azért nem, mert az egész egylet az orosz czári hercegnő Hermione védelme alatt áll s még más valakinek a védelme alatt is: a közvélemény alatt.

Másodszor pedig azért nem, mert a Sabina igazgatósága nem adhat az intézetében helyet egy leánynak, a ki egy napot töltött a parabolánnók palotájában, mely palotának minden szobája tömve van a rettenetes »Pellagra« betegeivel, azon iszonyatos pellagrával, mely a mult századok minden pestiseinél veszesebb, ragályosabb, kínzóbb, undorítóbb, s mely dögvészt gyógyszer nem gyógyít, csupán gondos szeretetteljes ápolás, s az ápoló maga saját életét teszi föl a rettenetes játékban: maguk az orvosok irtóznak egy pellagra-beteget meglátogatni. Erre az ápolásra vállalkoztak azon időben önfeláldozásra elszánt nők és hajadonok. Ezeknek lett főnöknőjük Her-

mione: ezeknek adta át palotáját; ezek közé hozta el Dávid Rozálit.

Ezt hirdeti az a sárga zászló ott a kapun.

Hanem mikor azt a sárga zászlót meglebenté a szellő Dávid feje fölött, mikor felté-
kintett az égre s meglátott egy pacsirtát emel-
kedni a lég magasába, ah! akkor ő is kez-
dé érzeni, hogy mi az a vágy az emberben,
hogy »bár csak repülni tudnék!« És mit tesz
megőrülni attól a kintől, hogy »miért nem tud
az ember repülni?«

A »Vezérhalom«-ról igen szép kilátás
nyilik a Lipótmezőre; ott van egy nagy, sok-
emeletű épület, az az országos tébolyda. Abban
van Dávid atyja orvosi ápolás alatt.

Dávid rászánta magát; hogy elmenjen
az atyjához a tébolydába.

Az Astrapé.

A Vezérhalomról az egykor »Kutvölgynek« nevezett hegyvágányon át ez idő szerint légnyomatu vasut visz a városmajorig. Ugyanazon vonalon jó fel a hegyvidéket vizel bőven ellátó vezető cső is. Dávid ezt a prózai közlekedési eszközt választá a hegyről lejutásra, a regényesebb gyalogút helyett a Zugligeten keresztül: sietett.

Mikor a hegyi vonattal leérkezett a városmajori pályafőhöz, őt és a vele együtt utazókat a minden pályafőnél szokásos kiáltás fogalá.

»Astrapé, 3 órai!«

Ezt a kiáltást a vasuti kapus nőcselédje hallatja s ugyanakkor a kezében egy oktáv nagyságu papirlapot tart lebegtetve; a mihez hasonló van még egy csomó a hóna alatt.

Ez az Astrapé aztán egy hirlap.

Négyszer jelen meg napjában. Benne van minden nevezetes eseménye a bel- és

külföldnek, a legújabb táviratok és a fővárosi sensationshírek, a gyűlések nevezetesebb beszédei és mindez, — egy nyolczadrét lapon.

Az Astrapé gyorsírászati jegyekkel írott lap: annálfogva mindaz, a mi a lepedő-lapokon egy egész regál-ivet foglal el, az Astrapében egy kis lapocskán elfér. És a mellett kiállítása is az emberileg elérhető legnagyobb gyorsasággal megy végbe. Az Astrapének nem kell se betűszedő, se nyomdász. Papirographiai uton van kiállítva. A hogy a szerkesztő teleírja a papirlapot, (melynek elkészítéséről már a mult században elmélkedett Sennefelder) ugyanarról a lapról egy az íróasztalához srófolt gázgép kétszáz lenyomatot négy perc alatt elkészít; a szerkesztőnek csak az egyik lábával kell olyanforma gyakorlatot tenni, mintha varrógépet, vagy kerekes guzsalyt hajtana, a mi által a tiszta papiros a gázgép pálczái közé, arról a gép által mozgott s matriczul szolgáló beirt lapra s onnan a kosárba leugrik. Az alatt írhatja a szerkesztő a következő lapot. Egyik munka nem akadályozza őt a másikban; a kezével ir, a lábával nyomtat, duplex libelli dos est. Ilyenformán nem kell neki se szedő, se nyomdász, se munkatárs; csak kihordó. A kihordók egyuttal a helyhírek behordói is: »penny a li-

ner, « Ők bediktálják, mi hír a városban? a szerkesztő odairja, a lábával hajtja a papirtoló gépet, a gázgép nyomtat s öt percz mulva a kihordó a friss ujdonságot már nyomtatva árulja az utcán, a kávéházakban, az indóházakban: egy krajczárért!

Egy egész lap egy krajczár!

Átkozott concurrentia. Ezt egy lap sem csinálhatja utána. Akárhogy siessenek, valamennyit megelőzi azzal az idővel, a mibe a többi lap betüszedése, formába rakása, kiigazítása kerül, és egy krajczárnál kisebb pénz már nincs Európában. Előre látható, hogy az Astrapé időjártával az összes óvilági journalistikát meg fogja ölni.

Ezért a neve »Astrapé« (görögül vilám), mely gyors és öl.

Még ugyan védi ellene a typographiált hirlapokat az a körülmény, hogy nem tud minden ember gyorsírást olvasni: azonban évről-évre szaporodik azoknak a száma, a kik azt elsajátították. Már minden gymnasiumban tanítják; a felső tanodákban első tantárgy ez, a mi megkívántatik. Papok, népszónokok, képviselők el sem lehetnek nála nélkül. A kereskedők sürgős levelezéseiket csak gyorsírási jegyekkel folytatják. A hivatalos lapban minden törvényes idézés, ár-

verés, csőd stb. cincographiált gyorsírási jegyekkel van nyomtatva, tehát az ügyvédeknek is kell hozzá érteni. A magyar klasszikusok gyorsírási kiadványokban jelennek meg: Vörösmarty összes munkái három, Arany János összes művei két egész iven. Egy Horatius Flaccus egy iv. Egy egész költemény tizenkét szarkaláb, meg egy pont. A katonák is taníttatnak gyorsírásatra. Némely más írást nem is ismer.

Eképen ellenállhatlanul terjed a steno-graphiát ismerő közönség s vele együtt az Astrapé hatása. Aztán egy krajczár az ára. Nem is kapni már semmit a világon egy krajczárért, csak nyomtatott papirost; megadja érte a krajczárt az is, a ki nem tud gyorsírást olvasni, a szomszédja bizonyosan tud; az megmagyarázza neki a vett lapból, hogy hány új kormány alakult a legutóbbi hat óra alatt, hány új iparvállalat támadt s hány bukott meg. Hat óra nagy idő a millenium vége felé!

Dávid már hazulról jött a gyorsírászat ismeretével, a katonaságnál szintén tanították: az igen szükséges a gyors rapportoknál: ő is kiadott hát egy krajczárt a három órakor megjelent Astrapéért, s aztán mindjárt

a lap homlokán, vastagabb jegyekkel írva, olvasá a legujabb sensations hirt.

»Hallatlan merénylet a főváros közepén, fényes nappal!!!«

»A Sabina világhírű intézete ma egy borzasztó eseménynek volt színhelye. Egy közkatona, a XII-ik voltigeur ezredből, délbén 11 és fél órakor megrohanta az intézet irodáját, s a társulat köztiszteletben álló igazgatóját nagyméltóságu Mazrur urat torkon ragadva, földhöz sújtá, s akkor a Sabina egyik legszebb hölgyét ölébe kapva, azt erőszakosan magával elragadta. A vakmerő katona neve, mint már tudva van, Tatrangi Dávid. Erélyes rendőrségünk már nyomában van a szökevénynek. A földre vert igazgatót csak nagy nehezen lehetett életre visszahozni. Reméljük, hogy a katonai hatóság e gyilkos merénylettel összekötött nőrablási esetről a katonai törvények teljes szigorát fogja alkalmazni a dühöngő közkatona ellen. Valóban siralmas állapot, hogy azon osztály, melynek földadata volna családi tűzhelyünket megvédelmezni, ily vakmerő módon zavarja meg a közbiztonságot. Ügyelni fogunk rá, hogy a katonai hatóság ily nyilvános botrány szokás szerinti elsimitását meg ne kísérthesse. Holnap ez ügy miatt, mint halljuk, interpel-

latió
hall
szék

trap
kát,
Mos
kas
ker

ton
hog
hat

latió fog intézteni a hadügyminiszterhez. Mint hallik, az üldözött katona nemzetiségére nézve székely, vallására nézve szombatos.«

Mikor Dávid ezt a hirt elolvasta az As-trapéból, akkor megváltoztatta azt a szándékát, hogy a Lipótmezőre menjen az atyjához. Most már fel kell mennie a várba, hol ezred-kaszárnyája van, s jelentenie magát, hogy ne keressék: ime itt van.

Ugy meg volt vetve az ágya mind a katonaság, mind a polgári közvélemény előtt, hogy menekülésre még csak nem is gondolhatott.

Hja, »paraszt,« az megint más!

A várba felsiettében már szemközt találta Dávid az őrjáratot, mely felkeresésére ki volt küldve. A négy fegyveres legény szótlanul közrevette s úgy kísérte be a kaszárnyába. A kofák, a bérkocsisok mutogattak rá: »ez a gyilkos, ez a leányrabló!«

A kaszárnyában legelőször is átadatott a porkolábnak. Az elszedte tőle a kötélánczot, a távcsövet, a czirkalmat s a katonai rang egyéb jelvényeit, azután bezárta egy magány kóterbe.

Azzal az ezredes rögtön összehívta a katonai törvényszéket.

Az akkori katonai törvények már nem ismerték a testi fenyítéket, hanem annál jobban kifinomíták az akkori kedélyekhez alkalmazott szellemi torturákat.

Legelőször is a törvényszék a legnagyobb katonai nyilvánosság mellett tartatik meg. Azon ezred, melyhez a vádlott tartozik,

a kaszárnya udvarán négyszöget alakít s ott várja be a szóbeli per lefolyását lábhoz tett fegyverrel. A négyszög közepén egy hosszú asztal mellett ül az ezredes, egy százados, egy főhadnagy, egy alhadnagy, egy őrmester, egy tizedes és egy közkatona; ezek a bírák. Legelőször szavaz a közkatona az ítéletmondásnál. A vádlottat az asztal végére állítják, egyik felől áll mellette a dobos, a másik felől a zászlótartó, háta mögött a porkoláb.

Ha bűnösnek találják, s miként a felforgó esetről, a 132., 133. és 134. §§. értelmében (erőszakos betörés idegen házba, polgári egyén tetteleges bántalmazása, egy nő miatt civódás kezdése) elmarasztalják, akkor megperdül a dob, a saját szerű »szegény bűnösök« accordjait ütve: a zászlótartó becsavarja a zászlót s eldugja a kaucsuk tokba; a vezénylő őrnagy »jobbra át«-ot kiált s arra minden katona egyszerre hátat fordít az elítéltnak, ki nek e megszégyenítés után a haja és a szakállá levágatják (ez nem testi büntetés, mert nem fáj, de annál nagyobb szégyen, miután az egész világ szakállt visel; csak az elítéltek nyíratnak meg), a büntetés azután a körülményekhez s a bíró akaratához képest lehet egy évi várfogság, s azontul még három évi kényszer-szolgalat a fegyszázadnál, minden előléptetés

kizárásával s minden polgári foglalkozás, és polgári öltönyviselés betiltása ez idő alatt. Sulyosítható még a büntetés a kórházi szolgálattal, és a dalmatiai partórzéssel; nagy bűnösöknél fokozható egész a zenekari nagy bombardon fuvására íteltetésig, a miben két év alatt el kell szakadni az ember tüdejének.

Már most Dávidnak csak azon kellett magában tanakodnia, hogy mekkorát kap a büntetésből, mikor a négyszög közepébe a krucifixos asztal elé kiállították.

Abból, hogy vádlójául az ezredauditor helyett a Generalgewaltigert látta megjelenni, előre gondolható, hogy merényletéből celebris ügyet szándékozik csinálni a hadügy-miniszterium.

— Közvitéz, Tatrangi Dávid! szólt az elnöklő ezredes, midőn a Generalgewaltiger felolvasá a bűnvádat: igaz-e az, hogy ön egy érdemes »polgárt,« nagyságos Mazrur Miron igazgató urat saját házában erőszakosan megtámadá, földreverte s házából egy hölgyet elragadott?

— Igaz.

— Megmondhatja ön e tettének indokait?

— Nem.

— Tudja ön, hogy e tette által a katonai büntető törvénykönyv 132-ik, 133-ik és

134-ik szakaszaival jött összeütközésbe, melyek a fegyver alatt álló sorhadi, lovassági, tüzőrségi és hadi hajózási közvitézekre a polgárokon elkövetett erőszakért és nők miatt kezdett czivódásért egy évi várfogságot, három évi kényszer szolgálatot és örökös degradatiót diktálnak?

— Tudom.

— Van önnek valami mentsége?

— Van.

Dávid elővette a kebléből a király levelét s átnyújtá azt a közel álló porkolábnak, az elvitte az ezredesig.

A levélnek nem volt czime.

— Kinek szól ez?

— Birámnak.

Az ezredes felnyitá a levelet s végig olvasá annak tartalmát.

A törvényszéki etiquette szerint, ha elmarasztaló az ítélet, annak kimondásakor a szavazók ülve maradnak. Csak akkor áll fel a szavazó, ha fölmenté a vádlottat. Kezdeni szokta a szavazást rendesen a közvitéz.

Ezuttal azonban az elnöklő ezredes kezdé, felállva székéről s az elolvasott levelet két tenyere közé fogva. Arra aztán mindenki felállt.

— Uraim! Ő felsége, dicsőségesen ural-

kodó császárunk és királyunk jelen legmagasabb kéziratában, a tegnapi kelettel, Tatrangi Dávid urat a vitéz XII-ik voltigeuzered alhadnagyává legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott. Ez által a vádpontok categoriája elesik. Alhadnagy Tatrangi Dávid lovagias kötelességét teljesítette, a midőn egy sértett hölgyért tettleges elégtételt vett a bántalmazón. Tambour! A tisztelgőt! Kornétás! A chamadeot! Zászló-tartó! A honneurt!

Dob, trombita pörgött és recsegett, a zászló háromszor meglóbbáltatott Dávid feje fölött; az egész négyszög egyszerre lábtól két kézre kapta fegyverét, és tisztelgett. Ez a katonai becsülethelyreállítás szertartása.

Az ezredes pedig odalépett Dávidhoz, a markába csapott, megrázta a kezét s azt mondta neki:

— Fogadj Isten, bajtárs; ugyan derekasan tetted, hogy jól megrugdaltad azt a »parasztot« ...

Ma aztán szabad volt Dávidnak kardot kötni az oldalára.

S holnap szabad volt neki azt letenni.

(Vége az első kötetnek.)

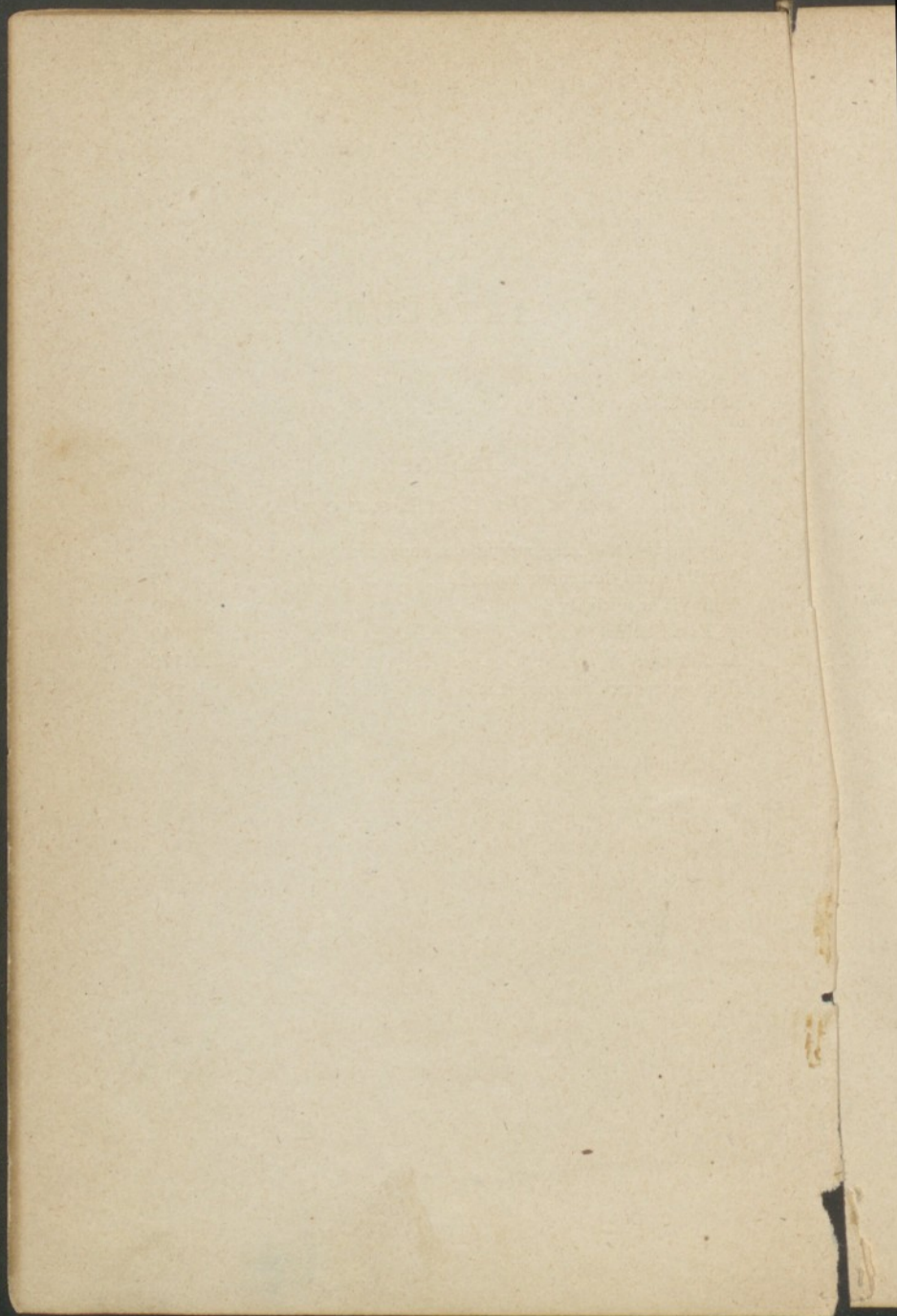
TARTALOM.

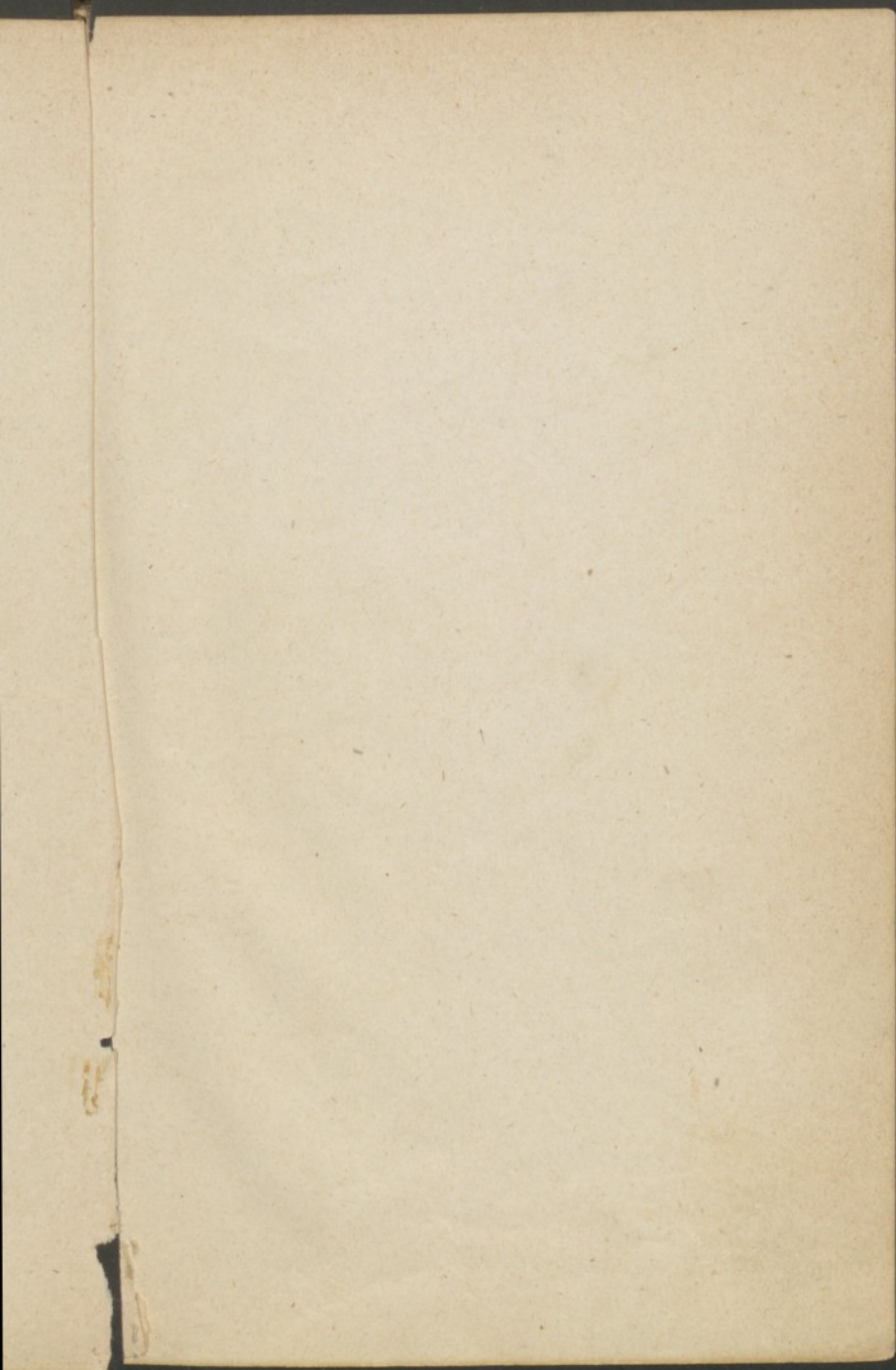
	<i>Lap.</i>
Előszó	3

ELSŐ RÉSZ.

Az örök harc.

Egy király, a ki meg szolgálja a kenyerét	17
A mi a királynak nem szabad?	62
Mennyit ér a király?	90
Mi az a Sabina?	140
Az Astrapé	178
Hja, »paraszt,« az megint más!	184

A
JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE.

NYOLCZ KÖTETBEN.

ELSŐ RÉSZ.

AZ ÖRÖK HARCZ.

IRTA

JÓKAI MÓR.

MÁSODIK KÖTET.

PEST.

KIADJA AZ ATHENAEUM.

1873.

86.836/1/2

Koll. 2.

Fest, 1873. Nyomatott az Athenaeum nyomdájában.

ha
a
p
sz
na
k
N
fé
ég
eg
pa
na
m
fe
k
na
ne

A vezérhalmi Alhambra.

Hogy került az Alhambra a budai Vezérhalmra? annak a története ez.

Egy dús gazdag magyar finanzia báró, ki a XIX. század második felében az országos pénzügyi műveletek alkalmával óriási vagyont szerzett, arra a gondolatra jött, hogy ebből a nagy kincsből valamit az országnak vissza is kellene adni. Magasztalásraméltó diicsvágy. Nem kell a gazdagokat megróni azért, hogy fényt üznenek. A fény a kortársakat ugyan még égeti, de utódaiknak világít. Minden palota egy darab historia, s a historia az élet. Sok palota: egy nagy város, s egy nagyváros: egy nagy nemzet.

A gazdag főúr azt az egész környéket, mely szőlőkertekkel s apró villákkal volt fedve, kisajátítá s egy nagyszerű angol parkot alakítatott belőle. A szőlők helyébe kínai, australianai, japáni fák jöttek; szőlőkert nem főváros közelébe való; a kőbányákat

betemették, s hogy az újan ültetett park az aszályos délkeleti hegyoldalban sikerüljön, a Mártonhegy teknőjében artézi kutat furattak. Négyszáz lábnyira kellett furni a makacs agyagpala rétegeken keresztül, csaknem a Duna színéig, míg el lett érve a »vörösvári medencze«, mely a budai fürdőkbe önti ki vizét, onnan azután egy olyan hatalmas vizsugár lövelt fel, mely perczenként száz akó vizet ömlesztett, s a hegytetőről leomolva, örök zúgó patakot képezett, mesterségesen alkotott medrében művészi zuhatagokkal. Ez a kut maga egy millióba került, s az eredménye az volt, hogy a budai déli oldal fürdői elveszték a vizeiket, a hegyoldalt pedig meseszerű gyorsasággal nőtte be az ujon telepített erdő. A szökőkut maga egy magyar művész nevét tette világhirűvé. Remek szobrászati alkotás az, karpati fehér márványból: Szent László királyt ábrázolja, midőn az a sziklából forrást támaszt szomju hadainak; a megszabadított nők, a harczos férfiak alakjai művészi csoportulatba veszik körül a lovagot; a kun rablótól megmentett leány a földön térdelve, hálataljesen csókolja a szent király kengyelvasát. A kut medenczéje zöld márvány, melynek négy szegletén térdre görnyedt ergonadeok tartják négy ország czimerét, a négy közép-

lapon pedig László király legendái vannak domborművezve abba a ritka nagybecsű sárga márványba, a mit a szobrászok giallonak neveznek.

Ez a mű foglalja el a kastély udvarát, melyet a nemzeti tetszelgés elnevezett Alhambrának; a mit azonban nem kell a szó szoros értelmében vennünk. Nem: annak az építetője csak még sem rabolhatott ki annyi hidalgót és zsidót, mint Abu-Abdallahtól Alfaragüig a mór királyok, százhuszonöt esztendeig, hogy egy akkora palotát készitessen, melyben negyvenezer ember ellakhatik; hanem az egész épület stylje volt ellesve e mesevilági építménytől, s voltak utazók, kik e palota szoboresarnokában az Alberca peridromját vélték felismerni, mig a szökőkut udvara az »oroszlán udvarra« emlékeztet, finom, karesu oszlopos áttört művi arkádjaival, aranyozott rácsozatával, s hogy tökéletes legyen a csalódás, az udvar délvirágok kertévé van alakítva, cziprus és pálma diszlik, mint otthon, a nialeja szőlőfürtös venyigéi futnak fel a falakon, s a vízmedenczében a nuphar illatos sárga rózsái, s a victoria regia óriás nymfatulipánjai nyilnak. Az egész udvar egy tizenöt öl magas tüvegkupolával van befedve s a szökőkut vize hó; télen is spanyolországi lég van

e helyen: a föld maga csinál magának tavaszt, a tél közepén meleg vízzel: a játszói vén gyermek!

. Az a tündéri kert azon a tájon lehet, a hol hajdan egy magyar költő háza állott, a kinek munkáit akkor sokan olvasták. A kis ház köveivel rég árkot temettek már, s a költő munkáit csak az új kor Toldy Ferencze ismeri még; az egész, a mi megmaradt belőle a jövő század számára, tán csak az a három ezüst levelű hárs, miket sajátkezével ültetett; azokat nem fogja kivágni senki, mert virágaik gyógyillata meg védi őket s a hajdani gazda neve a kéregbe vésvé tovább él

A gazdag ur, ki a palotát építteté, sokat akart a jóból: vagy tán meg akarta mutatni, hogy az építészeti egyéb iskoláiban is jártas: vagy meglehet, hogy csak a főváros izlésének akart hódolni, melynek épületeiben az ó és új világ minden architecturái mintáját fel lehet találni: egy muzeumot, görög stýlben; egy nagy operaházat francia modorban, egy bálépületet byzanci izlés szerint, egy hippodromot a pekkingi pagoda mintájára, egy nemzeti pantheont a római mauzoleum utánzásával, egy alagutat egyiptomi portaléval, egy országházat renaissance modorban, egy poly-

technicumot ó-német tüzfalakkal; palotákat egymás mellett sorban, a világ minden nemzetének és korszakának izlése szerint, lapos és hegyes, emeletes és eltűnő fedelekkel, veres külsővel, és rokokó faragványokkal, erkélyekkel és donjonokkal, vasépületeket üveg tetőkkel; s mindenek felett templomokat a legnagyobb választékosság szerint, egy góth-szerű műnsztert, egy kupolás basilikát, egy moszkvai csucskupolákkal ragyogó szerb templomot s kiváltképen egy »opus rusticum« modorban formált városháztornyot. Meglehet, hogy az építtető főur nem akar hátra maradni a sok jó példától. Az Alhambraszerű palotához egyptomi bejáratot építtetett; a majorsági lakot chinai mintára rendelte, s a mint a siklevágás közben háttérnek ott maradt a »Széchenyi domb« meztelen kőfala, abba az Ellorai indus templom mintájára vágatott — pinczét.

A palota belsejének is kijutott a pompa minden neméből, a magas termek összefutó ivboltozatai, mikről, mint egy cseppkő barlang padmalyáról szeszélyes cifrázatu csucsizek csügnek alá, mind a legdrágább márványból vannak faragva, a falközök kirakva sötétkék lapis lazulival, vagy habos-zöld malachittal, vagy a mult századokban elveszett-

nek hitt, most újra feltalált »porporino« kő biborpiros tábláival, az ablakokon középkori üvegfestészet remekei, másutt az új találmányu lithophania átlátszó képei: szőnyegekül mult századbéli gobelinok, s beauvaisi és flandriai himzetek a XV-ik századból s a most már oly ritka d' Arazzik, mythologiai jelene-tek selyembe szöve. A butorok Jean Goujon modorát utánzó vésnök művészettel, csakhogy újabbkori találmányok alkalmazása által meghazudtolva az időkort, a diófa kressylalkohol által sötétkékké páczolva, másutt a violaszin királyfa alkalmazva, mely már amerikai szerzemény; az elefántcsont faragványok görög izlés szerint megfestve; a bronz szobrokon a »corynthis érc« nemes zöldrözdája. Pompás damaszkozott vas szekrények ezüsttel aranynyal kiverve; velencei tükrök rámáin Delaulne bachchansnőinek merész csoporto-zata, mennyezetes ágyak, brokat függönyök-kei, czimeres kandallók, karzatos könyvtárak, pazarlás a chinai, sevresi, japani és herendi porcellán minden alaku termékeivel; az olasz fayanceal, s a miket a ceramica műhelyében Palissi alkotott; a fegyverteremben pompás mellvérték, paizsok, egész felöltözött panoplitok, miknek mellvasán Giulio Romano raj-zai vannak aranynyal kiverve, a képtárban

hirhedett festők remekei minden iskolából; ritka ékszerek, kristály, achát edények, kameák, és csodaművü órák, azok közt Guido Baldo órája egy gyűrű kövében, mely órát és negyedét üt. S a Canterbury érsek Parker órája egy pálczagombban, melyet minden héten egyszer kell felhuzni, s a straszburgi, lyoni, Medina dal Campoi ódon mesterséges óraművek remek mintázatai.

Mindezen remekművek közt azonban több volt az utánzat mint az eredeti. A civilizatio gyáripára a XX-ik században mindent elő tud már állítani gyáriuton, a mit a hajdankor művészete mint kézműremekeket hagyott hátra. Rubenst, Tintoretot olajnyomatok a csalódásig utánozzák, az encausticának megfelel a lithophania, Benvenuto Cellini ciselirozásait hajszálig utánképzi a galvanoplastica; a gobelint előállítja a gépszövőszék, az elefántesontot nem faragják többé, hanem Rouvier találmánya szerint őrölt esontlisztből, schellakk és alcohol vegyítéssel légszivattyuba teszik, s aztán formába nyomják; a hajdankori drága corinthei érczet utánozza a princzmetall, az aranyat a chryсорin; a vert vasműveket mintába öntik, a nummismatika ritkaságait ezrével sokasítják, alfenoidot, bathmetallt használva az ezüst helyett, a márványt

és lapislazulit pompásan utánozzák Lippman és Schrechenburger találmánya szerint mészmárványpor, lenolajba itatott agyagból, összegyurva kénsavas égénnyel, s Thorwaldsen, Canova, és különösen Pradier minden nevezetes szobrászati remekét tudják már mintába önteni kétszer égetett, kétszer timsóval átizzasztott fős-anyagból, hogy azt csak a szakértő tudja megkülönböztetni az igazi karrarai márványtól vagy alabástromtól.

Ilyen utánzat nagyon sok van az újabbkori Croesusok palotáiban. A luxus enca-naillorozza magát! Az eredeti, az igazi műkincsek, a földből kiásott antikok aristocraticus uralma lejár. A ma készült szobrot beássák guanóba, két hó mulva kiveszik, az egyik lábát letörik, s lesz belőle antik; a ma festett korcsmai képet felakasztják a füstre s két hét mulva lesz belőle Van Dael.

Hanem azért mégis belekerült öt millióba a vezérhalmi Alhambra.

Ha minden igazi lett volna benne és rajta, tizenötbe kellett volna kerülnie. De hát ez is elég nekünk.

A gazdag primus acquisiteur aztán meghalt, s hagyott maga után öt fiut és három leányt. A leányoknak hagyott két-két milliót,

a fiuknak egyenkint ötöt, a majoresconak tizenötöt, meg az egész Alhambrát.

Természetesen a majoresco volt az, a ki leghamarább elpazarolta az örökségét, miután az volt a legtöbb.

Mikor a vége felé, járt, kezdett terhére lenni az Alhambra.

Összebeszélt a ministerekkel (spört bajtárs volt) hogy vetessék meg azt az országgal a király számára, olcsón adja: hét millióért. A képviselőház megszavazta az összeget. Hét millió már akár ide, akár oda. Hanem mikor a törvény a király szentesítése elé került, akkor már II. Árpád ült a trónon. S az, mint tudjuk, szükmarku ember, visszavetette a törvényt. Neki nem kell az Alhambra.

A majoresconak azonban szintén nem kellett. Annak a fentartási költségei évenként százötven ezer forintra rugnak. Fogta magát, nagylelkűségre vetemedett, oda ajándékozta az egész Alhambrát minden múkincseivel együtt a felséges nemzetnek.

A felséges nemzet aztán egynehány esztendeig maga fizette az évenkénti százötven ezer frtot az Alhambra fentartásáért.

Akkor egyszerre előálltak a majoresco hitelezői s azt mondták, hogy semmi joga sem volt neki elajándékozni az Alhambrát, mert

az a csódtömeghez tartozik! Azzal alakult egy consortium, mely a majoresco ziólt vagyoni állását rendezni vállalkozott, az lefoglalta az Alhambrát, s erősen fenyegetőzött, hogy a múkincseket el fogja kótyavetyéltetni, a márványt, oszlopokat, szobrokat eladja mint épület-anyagot, s a gyönyörű parkot kivágatja és elárúsítja tüzelő fának öl számra.

Ebben a nagy szorultságban érkezett az a váratlan szerencse, hogy a szentpétervári palota-forradalomban Constantin czárt letették, az leányával együtt Magyarországra menekült: itt a consortium rögtön körül kapta s addig lélezgethez sem hagyta jutni, míg rá nem kötötte az Alhambrát két millió forintért: a mennyit a ránézés is megér.

Eként jutott az Alhambra a beteges czár holta után a czári hercegnő Hermione Peleia birtokába.

A »Pellagra Miserorum.«

A kis kapusleány, egy szöszeke kondor haju gyermek, végig vezette Rozálit az oszlopos, nyílt folyosón, melynek mór szabásu ivboltjai keletre voltak nyitva, innen széles fehémárvány lépcsősor vezetett fel az előteremig, két oldalt márvány canephorák diszítve, mik élő virágokat emeltek fejeken; az előterem szétnyitott szárnyajtajai előtt megállt a gyermek s magát hátrahúzza, szótlanul mutatott maga elé s azzal sietve visszafutott. Neki nem volt szabad ide belépni.

Rozáli elfogult kebelével állt meg a küszöbön. A terem templomszerű boltozata, lapis lazulival van kirakva, aranyozott kupívei egymásba futnak s egyesülten ismét alácsüggenek, mint egy egy oszlop fejezete, mely alól elvették a pillért; a sötétkék mezők arany csillagokkal behintve. Négy magasan álló ablak egyetlen darabban alkotott litophannal fedve, melynek tejfehér alapjából átlátszó gé-

niusi alakok tűnnek elő, fehérbe fehérrel rajzolt szellemképek. E világitás valami tulvilági félhomályt ad a nagy teremnek, melynek talaját egy nagy napalaku ábra képezte, sárga márványból kék márvány alapon.

A nagy terem háttérében két nőalak áll.

Az egyik magas, karcsu, fiatal hölgy Arcza, alakja emlékeztet Phidias Pallas-Athenae szobrára; az a minervai nyugalom, az az istennői tökély minden vonásában. Büszkeséggel párosult jóság. Sötét haja magas tekercsbe fonva fogja fejét körül. Nagy, átható szemei betörnek a ránéző szemén át annak keblébe. Ruhája fekete, testhez simuló, derekát széles sárga szalag övezi át, mely jobb felől a ruha szegélyeig aláfut.

A másik hölgy koros nő; szikár termet, hátrafésült rövid hajában semmi diszítés; csontos arc, férfias homlok, összeszorított ajkak. Tekintete ridegségét növeli a viselt szemüveg. Ő is fekete ruhát hord, de fehér szalaggal.

E két nőalak előtt állt meg a leány abban a rózsaszín ruhában a hármas övvel s a Faustina hajfonatokkal.

— Miért jött ön? kérdezé tőle az ifjabb hölgy, csengő alt hangon, márvány tekintettel.

— Hogy itt maradjak.

— Ki vezette önt ide ?

— Jegyesem.

E szónál megdöbben ten huzta hátra a fejét a hölgy s vizsgáló tekintettel bírálta az előtte álló alakot.

— Tudja ön, hová jött ?

— Egy menhelyre, hol nők ápolnak nőbetegeket.

— S meg volt önnek mondva, micsoda betegek azok ?

— A Pellagra bétegei.

— S tudja ön, hogy mi az a Pellagra ?

— Nem tudom.

— Elhiszem ; kik selyemben járnak, nem ismerik azt ; mert hisz ez a Pellagra Miserorum, a nyomorultak ragálya. Tudornő : kérem, magyarázza ön meg e tisztelt hölgynek, hogy mi az a Pellagra Miserorum.

E szóra a koros nő előbbre lépett, levette a szemüvegét, megtörülte zsebkendőjével s ismét föltevé ; s azzal egész tudományos pedanssággal hozzá fogott az értekezéshez.

» A Pellagra Miserorum egyike azoknak a vészeknek, melyek mint helyhez kötött bajok régóta ismeretesek voltak a szakavatottak előtt ; századokig, tán ezredekig ellappangtak a földabrosz egyes zugaiban ; mig egyszer, rögtön előtörve saját hazájokból, elterjedtek

hirtelen egész világrészeken; némelyik körül-
utazta az egész földet. Így került elő a himlő
Afrikából, a cholera Keletindiából, a sárgaláz
Brasiliából, a gyermekölő Noma Chinából, a
fekete halál Palaestinából, a mik milliónként
pusztíták az emberiséget. Így vannak még
most is helyhez kötve a Spakelshed Norwegi-
ában, a Malaria a Maremmek mocsárai közt,
a Kretinismus Savoya hegyeiben, a Berri-
berri Nepaulban, a Framboise a Provence-
ban, a Cirragra Lengyelországban. Ezek
még nem indultak meg hódító hadjáratokra.
Majd elindulnak. Ezután vannak uralkodó
bajok, a mik csak a szegény osztályokat ke-
resik fel. Ilyen a Rupia, az Ergotismus, mely
az anyarozsos buzaliszt mérgezéséből támad.
— Az ilyen endemicus bajok közé számíták
a mult században még a Pellagrát. Csak Olasz-
országnak egy vidékén volt az otthon, csak
azon néposztálynál, mely kukoriczával táp-
lálkozik, és különös, még eddig orvosilag meg
nem állapítható okokból inkább a nőket tá-
madta meg, mint a férfiakat, inkább az ifja-
kat, mint a véneket. Az olasz orvosok »mal
rosso«-nak nevezték.

— — — — —
— Keletkezésének oka tudva volt. --
Egy *microscopicus* gombafaj szokta azon a

vidéken meglepni a tengerit, mely növénykórt otthon »Verderame«-nek neveztek; egy család a szőlővenyige »oidium«-ával. — Mióta a baj elterjedt, a tudományos világ előtt »Zeidion Toxicon« a neve. — Megismerte azt később Magyarország, Szerbia, Románia is, de azért még mindenütt csak sporadice tűnt fel a baj. — Egészen ment maradt tőle Németország, a hol a tengerit nem mivelik. — Van azonban Németországnak egy más plágája: a »hesseni légy,« coccydomia destructor. — Ennek az eredete pedig ez: II. Fridrik hesseni uralkodó az amerikai szabadságharc alatt Angliának átengedte a katonáit, olyan szerződés mellett, hogy a hány azok közül Amerikában elpusztul, a fejedelem annyi ezer tallér kárpótlást kap érte. A fejedelem 21 millió tallér kárpótlást kapott. — Fájdalom, hogy nem többet. Nehány ezer hesseni harcász mégis csak visszakerült Európába Amerikából, s nem hagyta ott a bőrét ezer tallérért. — Hanem a helyett hozott magával egy sokkal többet érő ajándékot — az ágysszalmája között, azt az átkozott szipolyt, a minek hesseni légy a neve. — Tíz év múlva a németországi mezei gazdák átka lett ez a rovar, mely petéit a buza és a rozs sásleveleibe rakja, s akkor azok elkezdenek pusztulni.

— A hesseni légy rajként repül, mint a sáska, fel nem tartja sem folyam, sem hegyláncz. Ahol megtelepül, nyomában az éhhalál jár: ott a kenyértermő növény elkorcsosul. Hanemhát ez a hesseni ajándék megmaradt másfél-századon át Németország tulajdonának. Ekkor átesapott Magyarországra. És itt azt a természeti tüneményt idézte elő, hogy a mig a buzával együtt a tengerit is meglepte, a tengeriről átoltotta a buza és rozs növényekbe a *Zeidion toxicont*. És ennek az lett a következése, hogy a *Zeidion toxiconnal* megmérgezett buza és rozsszemek, az őrlés alatt a liszt közé vegyülve, egyszerre elterjeszték az egész országban a Pellagrát. A betegség, mely eddig endemicus volt, egyszerre epidemicus-sá vált. — Benne van a mindennapi kenyérben, a miért az emberek imádkoznak. — A gazdagok könnyen védik magukat ellene; szakácsaik górcsővel vizsgálják meg előbb a lisztet, mielőtt sütnének belőle: nincs-e közte *Zeidium*? s a szegényt nem bocsátják magukhoz közel. — És a Pellagra az eddig uralkodott pestisek minden pokoli tulajdonát egyesíti magában. Ragályos az érintkezés után, mint a himlő, terjed a kedély fogékonysága és az égélj viszonyai szerint, mint a kholera, kinzó, mint a typhus, undorító, mint a pestis.

— Csak az egyetlen jó tulajdona a régi öldöklő an gyaloknak hiányzik nála, a gyorsan ölés. A Pellagra nem öl meg; de hónapokig kínoz. Megjelenik először az arczon, a keze-ken, mint egy rózsaszínű folt. Émelygés, láz követi. Akkor elmulik. Egy év múlva biztosan újra előjön. A rózsák most már égnek, felhasadnak: az egész életműszervezet együtt ég velük; a fő elkábul, a gerinczagy fáj, az izmokat görcsök veszik elő, a vér átszívárog a bőrön; az idegek szenvednek; eljön az őrzöngés, az öngyilkolási düh, — és az ember még sem hal meg: tovább él; kigyógyul. De minő életre gyógyul ki? Agya eltompul; dőre, esztelen marad; arcza feldulva sebhelyektől, ránczoktól, kora vén lesz, haja mind kihull. — Ez a Pellagra misero-rum.«

— Megértette ön? kérdezé Hermione Peleia herczegasszony a rózsaszín ruhás leánytól. Tudja már most, hogy mi lakik odalenn abban a világban, a mit a daróc válaszolt a bársonytól? Hanem a bársony azért nem őriz meg a Pellagrától, ha érintkezésbe talál jönni a darócczal. A herczegnőkre is elragad a köldusnók nyavalyája, ha közel jutnak egymáshoz. Ezért zárva a főváros palotáinak kapui nappal is. A kik pedig elszánták magu

kat, hogy a nyomorultak szenvedéseit enyhítsék, önfeláldozásra kész nők, azoknak neve Parabolana: viseletük fekete öltöny, sárga szalag, az éjnek, a halálnak, a nyavalyának a színei; együtt a kettő az önök fővárosában ellenszenvköltő. Épen azért viselik a parabolánnők, hogy mikor az utcán járnak a nép között, mindenki ösztönszerűleg kitérjen előlük: »hah, feketesárga!« Lehet, hogy a Pelagra miazmáját hordják magukkal. Akarja ön ezt az öltönyt felvenni?

— Kész vagyok rá.

Hermione Peleia összeszorítá ajkait s nagy sötét szemeivel hosszasan tartott ítéletet Rozáli rózsás arczai fölött. Igazi-e ez a szín, igazi-e ez a nyugalom? Talán nem értette, a mit a tudornő elmondott előtte? A herczegnő néhány szót mondott a tudornőnek egy Rozáli előtt ismeretlen nyelven, mire az eltávozott a teremből.

— Várjon ön, mig a tudornő visszatér. És odáig hallgatás volt a két hölgy között.

A gondolatterhes csendben egy nagy lepke repült be kívülről a nyitott ajtón, egy gyönyörű *Papilio Io*, mely pávafarkszerű szárnyaival körülrepkedte a két hölgyet s egyszer megszállt Hermione diadémján, mint egy eleven boglár, ragyogó szárnyait meg-meglib-

bent
min
jelév
hata
száll
szab

gad
fáty

szól

végi

alak

kine
fejé
az ö
nek

pusz
nyo
hog
tudj

olya
épe
önn

bentve; majd ismét lerepült, körülrajongta mind a kettőt, mintha az »örökkévalóság« jelével (∞) fonná őket körül, ő maga a »hatalatlanság« jelvénye, s egyszer megint leszállt Rozáli vállára, azután kirepült ismét a szabadba.

Most visszaérkezett a tudornő. Egy ingadozó nőalakot vezetett be, kinek feje sűrű fátyollal volt letakarva.

Hermione Peleia herczegasszony így szólt akkor Rozálihoz:

— Ime egy teremtés, a ki a Pellagrát végig szenvedte.

Intésére a tudornő levette a támolygó alak fejéről a fátyolt.

Iszonytató tekintet volt az! Egy nő, a kinek nincsen az arcán bőr, és nincsen a fején haj. Az a gyöngéd, hamvas bőr, a mi az örömnök, a szeméremnek, a gyönyörűségnek tündérmesékkal teljes lapja, az volt elpusztítva, s az a selyemerdő, a búbjának aranyos árnya, az volt elpusztítva. Jó szerencse, hogy együtt jár vele az örök dőreség: nem tudja a nyomorult, hogy mi történt vele.

— Ime ezen alaknak itt egy év előtt még olyan fehér és piros arca volt, mint önnek, épen ilyen tömött, hosszú szőke haja, mint önnek! — mondá a herczegnő, és hangja ugy

csengett, mint egy lélekharang. Ezt cselekszi a Pellagra Miserorum! Ez nem halottakat hagy maga után, hanem kísérteteket. Akar-e ön a Parabolánnók közé lépni?

Rozáli szemei kápráztak, agya szédült, minden idege elzsibbadt e rémkép láttára. Ah! ez rettenetes! Aztán visszagondolt a Sabinára és ezt felelé nyugodtan:

— Akarok.

Hermione Peleia még mindig nem bizott Rozáliban. Ez arcz! E kinézés!

— No tehát tegyünk egy körutat a termekben! monda a tudornőnek intve; mire az a szerencsétlen vázt gyöngéd figyelemmel visszavezeté egy hátulsó ajtóhoz, ott átadta egy szolgáltevé nőnek, visszatért s azt kérdezé:

— Fenséged is-jön?

— Igen.

A herczegnő elől ment, hátul a tudornő, közepett a rózsaszín ruhás jövevény.

A domszerü teremből egy széles márványlépcsőn haladtak föl a mezzaninba, melynek ablakai a kertre nyiltak.

A mezzanin lakosztályaiban voltak elhelyezve a pellagra első korszakában szenvedők.

Az uri termék gyönyörű frescofestményei nem voltak most láthatók, sem a pad-

latol
azz
»Ka
ból
tön s
a fal
don
val t
pher
paló

ség
dros
tartj
tes v
nél
szer
alatt
fekh
táva
vész
ügy
ez os

lina
a kő
már
tok

latok drága mozaikja; minden be volt vonva azzal az új találmányu kelmével, a minek »Kamptulikon« a neve, vulcanizált kaucsukból és parafából készült az, mosható és rögtön szárad; a miazmát nem veszi be úgy, mint a fal. Minden ablak nyitva volt hogy szabadon járjon, s a lég pálmaháncs szunyoghálóval fedve, a minek szagát kerülük a legyek; a phenilsav átható szaga volt érezhető az egész palotában.

Ezekben a szobákban még nagy csendesség volt, a betegek nyugodtan feküdtek hydrostaticus derekalkakon, mik szüntelen hűsen tartják a testet. Gyógykezelésük csak előzetes volt, szigoru étrend, hidegviz; némelyiknél használt a melitismus, a mézgyógyrendszer; az osztálynak kilencz-tizedrésze pár hét alatt — ezuttal — felgyógyultan hagyja el fekhelyét s meglehet, hogy a kritikus év múltával nem fog többé ujultan kitörni rajta a vész. Ezeknek még nem kell ápolás, csak felügyelet. Az ápolónők többnyire fiatalok. Még ez osztálynak a baja nem is ragályos nagyon.

Mindezt megmagyarázta a tudornő Rozálinak; azt is megmondá neki, hogy a kikerülő a kór az első szakból a másodikba lép, mikor már az arczon és a kézfejen látható rózsafoltok barnulni kezdenek, s előjönnek a gyomor-

bántalmak, azok innen el vannak távolítva, hogy a kórfolyammal együtt járó hangtünetekkel ne zavarják az itteni betegek könnyen ingerelhető kedélyét. Mert a betegségnek egyik főitka a kedélyállapot. A ki nem fél tőle, megszabadulhat; de a ki szorong, retteg, haragszik, türelmetlen, az mind mélyebben megy bele. Sok hasonlatossága van a viziszony tüneteihez; melyet sok ember, kit az eb megharapott, megkap képzelődésből, bár az eb nem volt dühödt, sőt megkaphatja egy viziszonyos beteg látásától.

Rozáli azt modá, hogy nem fél azokba a termekbe is bemenni, a hol a sulyosabb betegek vannak.

Fölmentek mind a hárman az emeletbe.

Tizenkét terem egymás hosszában, kór-tanyává átalakítva. A ki e palotát építtette, számított rá, hogy sok vendége lesz; de ilyen sokra még sem. Az ágyak két sorjában voltak felállítva.

A függönyös ágyak mögött már itt nyögés, nyavalygás hangzott, mely egyre nőtt, a mint a belsőbb termek következtek. Itt már kínokat szenvednek; itt sirás, jajveszékelés hangzik, undorodás, émelygés hangjai törnek elő, némelyik kaczag, mintha csiklandoznák, más reszketve nyöszörög és fogait vaczogtatja.

segl
kozi
őke
nek

tan
sárg
neh
olya
nak
gyó
igen
ticus
maz
sike
lehá
lik a
mor
tekb
min
a be
den
rend
thod
gyul
szab
esze,

És arczaik minő dultak, a félelem, a kétségbeesés kifejezése százféle alakban. Imádkoznak, könyörögnek, hogy szabadítsák meg őket kínaiktól; könyörögnek, hogy adjanak nekik mérget, mely rögtön öl.

És a parabolánnók csendesen, nyugodtan járnak végig a termeken; fekete ruha, sárga szalaggal rajtuk. És feladatuk nagyon nehéz. Mert a Pellagra áldozatait ápolni nem olyan könnyű, mint más beteget. Itt nem adnak be messziről kalánnal orvosságot; a gyógyszert kívülről kell alkalmazni. Szegény és nehéz methodus; az endermaticus gyógy mód. Már a múlt században alkalmazták azt Bally, Orfila, Magendie; még több sikerrel Lesieur. A felbőrt, az epidermist előbb lehántják, s akkor az eleven bőrbe bedörzsölik a heroikus gyógyszert- hermes mineralét, morphium sulphuricumot, legmakacsabb esetekben a salamandrint. Ez éget! A betegnek minden erében láng hullámzik át, mely egész a belekig hat s a primarius hatás után minden idege szenvedni látszik. Hanem a gyógyrendszernek sikere van. Az endermaticus methodus mellett a bedörzsölt helyen kritikus gyuladás támad. s ha az kifejlődött, a beteg megszabadult, vére kitisztul a kóroanyagától; ép esze, tiszta arcza megmenekül; néhány hét

mulva hazamehet, s többé a kenyérméreg nem árt meg neki. Vaccinálva van ellene.

Négyötöde a második stádiumba került betegnek kiépülten hagyja el a parabolának menhelyét, tán egy kis forradás emlékével arczán és kezein.

Hanem azután van egy rész, a ki végig szenvedti az egész pokolnyavalyát.

Ezek egy külön terembe vannak áttéve.

A herczegnő és a tudornő a termekben végig járva, beszédbe eredtek az ápoló nőekkel, tudomást szerezve egyes kóresetek fejleményeiről; de a mellett mind a kettő figyelemmel nézte azt a hatást, melyet a fájdalmak házának jelenetei idéztek elő Rozáli arczán.

Nem félt, nem undorodott.

Egy fiatal pellagra-kóros leánynak a karjába épen friss gyógyszer kellett bedörzsölni s ő odament, kezébe vette a ragályos kezét s segített azt tartani a fájdalmas műtét alatt.

— A leány arca nem izzad. Sugá a tudornő a herczegnőnek.

— Menjünk át a harmadik osztályba. Monda a herczegnő.

E terembe a tudornő lépett be elől, azután a herczegnő, azután Rozáli.

Mintegy husz ágy volt abban a teremben. Mendegyik ágy előtt két külön ápolónő.

Min
küd

ezek

hoz

szon

kor

áltot

lami

mi o

tatva

feje

mint

igaza

a tu

láb

mint

hogy

Ezek

lódó

azok

Mindegyik ágyban egy őrjögő néember feküdt.

Ezek már nem nyögtek, nem jajgattak; ezek átkozódtak.

Szidták a világot, és a ki őket a világra hozta. Becstelen nevekkal illették a tisztas szeszonyokat, kik ápolásukra vállalkoztak, s mikor megpillanták a tudornőt, egyszerre rákiáltott valamennyi, egyhangu zshivajjal:

»Ott jön a méregkeverő!»

»Te gyilkos!» rikácsolá egy ágyból valami furia, kinek arcában nem volt már semmi emberi. Száraz kezével a tudornőre mutatva, s azzal hanyattveté magát, két kezét a feje fölé csapva, s lélekzetét visszatartotta, mintha azt akarná mutatni, hogy ő már most igazán meghalt.

A főfelügyelő az érkezők elé sietett.

— Működnek a haemospasiák? kérdezé a tudornő.

(Ezek kaucsuk tömlők, melyek a beteg lábaira szoritva, kitágítatnak, s ez által, mint órási száraz köppölyök, azt eszközlik, hogy a vér a fejről a végtagok felé vonatik. Ezek voltak a Pellagra végstádiumában kinlódók lábaira alkalmazva.)

— A testi szenvedések enyhülnek, mióta azok fel vannak téve, felelt az ápolónő; ha-

nem a kedélyek annál ingerültebbek, s ha mind elcsendesülnek is, a mint egyik dühöngni kezd, a többit ismét magával ragadja.

— Kénytelenek leszünk őket mind külön szobában ápolgatni! szólt a herczegnő.

— Az még rosszabb lesz, szólt a tudornő. Akkor viszont a sötétkór lepi meg őket, s az még rosszabb a dühöngésnél.

Ekközben Rozáli közel ment annak a nőnek az ágyához, a ki úgy tett, mintha meg volna halva. Valami veszedelmes kíváncsiság látszott őt oda vonni. Olyan szörnyű volt az a nőalak, tarjagos arczával, kezeivel.

Ámde az a nő nem aludt. A mint Rozáli közel ért hozzá, egyszerre felpattant s villámgyorsan megkapta fekélyes kezével Rozáli piros ruháját s fogcsikorgatva kiálta rá:

— Hát te mit bámulsz? Te cifra váz, Gyere no közelebb. Aztán nézz meg jól. Nem láttál még majmot?

A herczegnő és kísérői csak akkor vetették azt észre, mikor már megtörtént.

Rozáli nem sikoltott fel. Nem igyekezett öltönyét a dühöngő kezéből kiszabadítani, azt hiába is kísérlette volna. Egészen odalépett hozzá s azt mondá neki egész nyugodtan:

— De igen is láttam már majmot, még pedig igen szépet; az erdélyi vajdáé volt, a

ki frakkban, cilinder kalapban járatta; egész urnak volt felöltözve, csakhogy a csizmát az első kezére, a keztyűt pedig a hátulsó kezére szokta felhuzni.

Ah! Hangoztatá a kórnö, s elvigyorodott az ötleten. Csizmát a kezére, keztyűt a lábára. Ördög adta majma!

S a nagy meglepetésben kiereszté kezéből Rozáli ruháját. Az menekülhetett.

De nem tette azt; hanem odatült a kór ágya szélére és elkezdett neki mesélni tovább.

— Az ám. Egyszer a tordai főispán ment látogatni a vajdát; a hajdújának az előszobában teritettek, hát mikor az ételt feladták neki, a Muki, így hitták a majmot, oda lopódzott, felült az asztalra, s mind elszedte a hajdu elől az ételt. Ez aztán panaszt tett az uránál, hogy ő éhen maradt, mert a »kis gróf« mindent megevett előle.

— Hahaha! tört ki az őrzöngő ajkán a kacaj. Még »kis gróf!« s még Mukinak hitták az akasztani valót!

A hahotára a többi ágyak betegei is figyelmesek lettek, s kidugták a fejeiket ágyaik függönyei alul, hogy hallják, mit mesélnek.

Rozáli pedig mesélt tovább.

— De az volt szép, mikor ujságot olvasott.

— A Muki?

— A Muki. Mikor a gróf letette a hirlapott, meg a csibukot, a Muki odaült a karszékebe, a négy kezével megfogta a hirlap négy szegletét, a felkunkorodott farkával pedig fogta a szájába dugott csibuk szárát s így olvasott és pipázott.

Ez már mégis minden örjögőnek teljesen megnyerte a tetszését.

Nevetni kezdtek.

Rozáli folytatta a mesét:

— Hát mikor egyszer a gróf borotválkozó eszközeit megkapta a Muki, ő is a tükör elé ült, bemázolta a pofáját szappannal s nekiállt borotválkozni, persze, hogy mindjárt belevágott a pofájába. Attól fogva aztán, valahányszor látta, hogy a grófot borotválják, ő jajgatott helyette; azt hitte, hogy annak is úgy fáj az, mint neki.

Most már mindenki kaczagott, lármázott, hahotázott.

Rozáli pedig e pokoli jelenet közepett rózsás mosolygással inte, hogy hallgassanak, most jön a java.

A dühöngők szájtátva hallgatták. Az, amelyiknek az ágya szélére ült, két tenyerébe támasztá a képét, úgy bámult rá.

— De legszebb volt az tőle, a mit akkor tett, mikor az oláh királyné Erdélyben járt

látogatóba. Hát a vajda nagy bált adott a tiszteletére s arra híva voltak messze föld-ről nagy urak és asszonyságok. A Mukit, hogy valami csint ne tegyen azalatt, bezárták a pinczébe, de kiszökött az ablakon s magával hozott egy nagy tubákos szelenczét, a miben a gróf a spanyol burnótját tartotta. Azzal egyenesen fel a tánczterembe, a hol már együtt volt a fényes vendégsereg; ott fogta, szétszórta a székek alatt a burnótot, s aztán elbujt egy nagy virágbokorba. Hát a mint elkezdik járni a kontra tánczot s a sok selyemviganó felveri a tubákport, az egyik grófkisasszony azt mondja: hepezi! a tánczosa azt mondja rá: hepezi! Minden ember prüszkölni kezd: a tubákpör felszáll a zenekarig, hegedüsök, trombitások mind prüszkölnek. Az udvarmester kétségbeesik és prüszköl, a vajda dühbe jön és prüszköl. Az ünnevelt királyi vendég majd lefordul a trónusról, ugy prüszköl. S így járnak prüszkölő párok, prüszkölő zenekar mellett a tánczot, míg a prüszkölő vajda prüszkölő főispánokat mutogat be a prüszkölő királynénak. A Muki nevette az egészet a bokorból.

Hajh, de az egész Lazaretum is nevette. Hogy kaczagtak a nyomorultak! Hogy hánykódtak fekhelyeiken a nagy nevetéstől! ;R-

záli pedig felállt az ágy széléről szeliden mosolyogva, s visszatért a herczegnőhöz.

— Menjünk, monda a herczegnő.

A mögöttük bezáruló ajtón át is hangzott a vidám zsvaj. A betegek most egymásnak mondták el újra, a mit hallottak.

A három hölgy egy csigalépcsőn visszatért egyenesen a nagy terembe.

— Ön maga sem tudja, minő jót tett most? szólt Rozálihoz a tudornő. Ön megnevetteté a dühöngőket. Legnagyobb átok szokott e bajnál lenni a kedélyzavar. Már Boccacio idejében tudták azt, hogy a pestisnek nincs jobb ellenszere, mint a vig kedély: úgy támadt a száz vig mese. Most ezek odafenn folytonosan az ön meséjéről fognak egymásnak beszélni, s a mint az egyik ezt a szót kimondja, már a többi nevetni fog. Ez az én haemospasiám hatását nagyon elősegíteni. Herczegnő, e neophitára ráadhatjuk a parabolának köntösét.

Hermione Peleia tagadólag inte fejével.

— Nem azt. — A fekete ruhát, a sárga szalaggal nem. Ez gyászruha. Ő itt marad. De mindig rózsaszínű ruhát fog viselni, hogy mikor meglátják a nyomorultak, hadd mondják: ittjön a piros ruhás leány! hadd legyen egy, a kinek örülnek.

— Igaz! — szólta a tudornő.

A hercegnő inte neki, hogy eltávozhatik, Rozálinak, hogy maradjon.

Mikor egyedül maradtak, odalépett Hermione Peleia Rozáli elé, és e kérdést intézte hozzá :

— Mi oka volt önnek ide jönni, s mi ok készíti rá, hogy itt maradjon? Nem rettenetes hely-e ez?

A leány egyenesen, bátran felelt meg leánytársának.

— Azért jöttem ide s azért akarok itt maradni, mert az a hely, a honnan ide jöttem, még rettenetesebb nekem: az a Sabina.

A hercegnő bámulva kérde:

— Mi az a Sabina?

— Elmondjam?

Hermione Peleia inte Rozálinak, hogy üljön le s maga leereszkedék egy mennyezetes karszékbe.

Rozáli leült a lábához egy zsámolyra s aztán elmondá neki, hogy mi az a Sabina?

A repülő gépek őrültjei.

Hárman voltak.

A piaczi élcz elnevezte őket Szentháromságnak.

Az egyik abban őrült, meg, hogy a léghajó kormányozhatóvá tételét akarta kitálatálni, s most azt képzele magáról, hogy ő az Atya Isten, ki hivatva van nytroglycerin mennyköveket és jól tempirozott istennyilákat hajigálni le az egymással veszekedő emberiség fejére. Termetére nézve semmiféle európai mythos Isten bálványához sem hasonlít, legkevésbbé a keresztyén ikonok főalakjához. Arcza duzmadt, szakálla vörös és ritka, haja borzas és sertés, homloka husos, alakja köpcös. Hanem az nem akadályozza őt abban, hogy ő magát a mindenség urának higye s az illetékes tiszteletet megkövetelje.

A másik már valósággal hiu arra, hogy ő a Fiu Istennek nevezheti magát. Szőke haját, hosszura eresztve, középben kétfelé vá-

laszt
igazg
alak
bele,
cersé
segél
tette
leese
kifog

Elősz
akar
lehes
ládi
gyül
a má
nak
mit t
sem

Tat
beteg
nem
»Szer

meg
már
gömb

lasztva viseli, s rőt szakállát nagy gonddal igazgatja kéthegyüre, hogy a názáretbeli szent alakhoz hasonlítson. Ez pedig abba tébolyult bele, hogy léghajó nélkül, csupán mestersegesen alkotott és fűtött gépművezetiséggel akart a légbe emelkedni. Meg is tette a kísérletet a tihanyi hegytetőről s belesett gépestől együtt a Balatonba. Magát kifogták, de tébolyultan.

Ez a két ember ki nem állhatja egymást. Először azért nem, mert az Atya sehogy sem akarja elismerni, hogy az a másik az ő Fia lehessen, a Fiu viszont emezzel nem akar családi összeköttetést fentartani; de még inkább gyűlölik egymást azért, hogy az egyik tagadja a másik tudományát, lehetetlennek tartja annak számításait, okoskodásait, tervezeteit; a mit tudvalevőleg, tudósok, technikusok soha sem szoktak megbocsátani.

Már most ezek közé került harmadiknak Tatrangi Mózes, Dávidnak az apja. A betegápolók, az örök, a kertész, a látogatók nem csinálnak belőle titkot, hogy ez hát a »Szentlélek.«

Először azért, mert már a másik kettő meg van hozzá; másodszer pedig: mert ez már igazán tudott is repülni, még pedig léggömb nélkül és fűtött mechanikai gép nélkül

le is esett, öszszetörte magát. Látszik rajta: egyik karja hátraficzamodva, egyik lába kifacsartan felhuzódva, a nyaka félregörbülve, az állkapezása is félretörve, az egyik szeme is lejobb áll, mint a másik: egy minden symmetriájából kiferditett emberi trapezoid.

Erre haragszik azután még csak a másik kettő nagyon!

És az természetes: tudják felőle, hogy istentagadó. Nem titkolja, hogy ő semmi olyan Istent nem hisz, a kinek eleje és vége van; a kit ha megharagitanak, haragszik; ha kibékítik, kibékül; ha jó szót adnak neki, ajándékoz; s a ki lelkes teremtményeinek kilenczizedrészéről nem akar semmit tudni. Látni való, hogy milyen maniacus bolond. Hanem az még csak hagyján, hogy ily általánosságban atheista; de még azonfelül abban a hirben is áll, hogy a szombatosokhoz tartozott, tehát Messiás-váró. Ezt meg már az ifjabbik tagja a hármas egységnek specialis önérdéknél fogva épen meg nem tudja neki megbocsátani. Ketten együtt pedig leginkább azért törnek ellene, mert az ő theoriája a repülőgépről mindkettőjük alkotásait teljesen semmivé teszi, összelapítja, szétrombolja.

S ez a három ember, a ki ennyire gyűlöli egymást, a ki boszankodik a collectiv

guny
visel
a mi
a mi
egym
vége-
védve

nak e

esete

bolyd

ját a

hatol

rom o

meg a

zsebé

ta, mi

dalt a

bebizo

gebra

oldala

kai j

este l

tud va

.

a kré

gunynévért, melyet a másik kettővel együtt visel, azért mégis mindig egymást keresi — ; a mint belépnek a közös társalgási terembe, a mint összetalálkoznak a kert utjain, rögtön egymásba kapaszkodnak és aztán vitatkoznak vége-hossza nélkül, kiki a maga számításait védve s a másikat ostromolva.

Veszekesznek, perlekednek ; de nem tudnak egymás nélkül élni.

. . . . Mikor Dávid a hadi törvénszéki esete utáni reggel fölkereste a lipótmezei tébolydát, akkor is éppen együtt találta az apját a másik két őrülttel. A kertben volt egy hatoldalú filagoria ; a »körül,« szokott a három őrült tudós vitatkozni. Azért nyomtuk meg a szót: »körül,« mert mindegyiknek a zsebében volt rendesen nagy mennyiségű kréta, mindegyik kiválasztott magának egy oldalt a deszkaépületből, s azt azután tételeinek bebizonyítására úgy teleírta valamennyi algebrai képletekkel, hogy estefelé mind a hatoldala a hexagonnak tarkállott az arithmetikai jegyeiktől, a kertész alig győzte azokat este lesikálni ; morgott is eleget, hogy hogyan tud valaki ilyen bolondokat firkálni a falra ?

Akkor is kezében volt mint a háromnak a kréta, mikor Dávid fölkereste az atyját.

Élénken el voltak foglalva. Mind a háromnak ragyogott az arca. Nagy tűzben voltak.

Tatrangei Mózes, mikor meglátta a fiát közelíteni, messziről intett neki, hogy ne zavarja meg az érdekes vitát; erre aztán Dávid megállt, nekivetette a hátát egy platánfának s várta, hogy mikor kerül rá a sor?

Most épen a vörösképü öreg magyarázott.

— A léghajózásnál semmi sem egyszerűbb. A levegőég soha sem nyugszik, annak mindig van áramlata, még pedig kettős: egyik réteg a másik fölött. A léghajós feladata csupán az, hogy abba az áramlatba emelkedjék vagy szálljon alá, melylyel tovább akarja magát vitetni. Hogy minő áramlatok vannak fölötte és alatta? ezt megtudhatja a felbocsátott Reichardt-féle kémlőlabdák és Aswood leeresztett hullóernyői által. Ha a kedvező ár a feje fölött van, kihányja a hájóterhet, s felszáll; ha alatta van, kiereszt a könenyből s lebocsátkozik.

— S ha aztán megint feljebb kell mennie? akasztá őt meg a mechanikus őrült.

— Van róla gondoskodva a Clay-féle könenykészítő gép által. Kőszénparázson átvezetett vizpárából lesz szénéleny és szénsavany; ezt mésztejen át vezetjük; az felszűri a

szénsa
masab

szükség
lenni. I
gömb.

gömbö
r ü s é g
az emb
az a t l
zék raj
erre a
valaki
egy öt
körülj
tenger
ra, ne
Az én
mázsát
rendsze
az eny
melyek
a Lou
felhasz
vannal
gömb,
szu h

szénsavanyt, s a fenmaradó gáz a legalkalmasabb a léggömb újra töltésére.

— Tehát az ön léghajójában tüzelni is szükséges szénnel; ott égő szénnek kell lenni. Feje fölött pedig a könenynyel tölt léggömb. De arra nem ülök rá.

— Értsük meg egymást! Az eddigi léggömbök tökéletlensége miben állt? K i s s z e r ü s é g ü k b e n. Ugyan mit mondanának arra az emberre, a ki egy csónakon nekiindulna az atlanti oceánnak, hogy átvitorláz-zék rajta Amerikába? Azt, hogy bolond. Hát erre a nagy oceánra itt fölöttünk hogy mer valaki felhágni egy csónakon? Pedig ugy-e, egy ötezer tonnás vitorláhajó milyen szépen körüljárja minden gép nélkül a föld minden tengereit? Gálya kell erre a magas oceánra, nem csónak. Egy Great Eastern. Az én légjáró gályám egy óriás, mely ezer mázsát emel a magasba. A talapja Petin rendszere nyomán van összeállítva, csak hogy az enyimnél a közép vitorlák helyett, melyek az oldalszeleket, akár a Lee, akár a Louw oldalról jövőket, az egyenes irányra felhasználni hivatvák, oldalredőnyök vannak alkalmazva s a négy kaucsuk léggömb, mely az egészet fölemeli, nem a hosszú hajótest hosszában, hanem a két végére

van alkalmazva. A hajótest közepén tehát tüzelni lehet, kell is, a rajta utazók végett. A nyitott léggömbből a köneny magától le nem jön, mert az 14-szerte könnyebb, mint az atmosphaerai levegő; hogy pedig a fűtőgépből ne mehessen föl hozzá szikra, arról gondoskodik a szikrafogó.

— De elvégre is az ön léghajója akár milyen óriás lesz is, csak oda megy, a hova a szél viszi. Mi hasznát vesszük annak így a háboruban? Ezt veté ellene a mechanikus őrült.

— Nem oda viszi a légáramlat, a hová ő akarja. Tervem egyesíti mindazt, a mit Herson föltalált, az oldalszárnyakat s a legyezőalakú kormányt, melylyel ha akarom, körben fordítom meg a léghajót; mind pedig Partridge Pneumodromonát. Léggömböm kaucsukból van, tiszta könenynyel töltve, nem világító gázzal, mint az eddigiek. Minthogy pedig a köneny a magasan, hol ritkul a lég, erősen kitágul, nehogy a gömböt szétrepeszse, ebben egy második gömb van, atmosphaerai léggel töltve. A mint a köneny feszít, ezt a léget egy szellentűn átkiszorítja s magának helyet csinál. Fűtőgéppemmel egész 60° Celsiusig hevithetem a gázt kaucsuktömlőn át s nevelhetem tetszés sze-

rint az erejét. Elhagytam azonban az egész repülő gépezetet, a mivel Partridge csak magát csalta meg. Az ő spirálszélkerekei s fektentes szélkelepei, mik a hajónak hol verticalis, hol horizontalis irányt adtak volna, matematikai képtelenségek. A gőzgép által hajtott szélmalomszárnyak forogtak ugyan, de azoktól a hajó sebesebben nem ment, épen úgy mintha egy lapátkerekű gőzösnek az egész kereke a vízben volna; mert a mit a hátracsapó lapát a légen taszít, azt az előre csapó másik lapát épen olyan erővel visszataszítja $1-1=0$; $0+0$ ez is $=0$. 1×1 mindig $=1$. Ez ellen erőszak nem segít. Az a terve pedig Partridgenek, hogy majd ő neki egy nagy hengerbe illesztett szélmotollája a szelet úgy fogja irányozni, hogy azzal a kormányvitorlára szeglettörésben hasson, tisztán képtelen számítás: azért, mivel hogy léghajón nem érezni szelet. Az együtt uszik a légáramlattal s a legvadabb orkánban úgy érzi a bennülő, mint ha tökéletes szélesendben volna. Gép nem visz minket a légbe soha! Hogyan viszi hát a madarakat a szárnyuk? Arra könnyű a felelet. Először is a fölemelt szárny a supinatio perczében a léget élével hasítja, lecsapva pedig a lapjával üti. Másodsor, ha tudnánk is

hasonló fordulatokat adni egy fel-és lecsapó gépszárnynak, különbségül marad fenn az, hogy az izomerő, mely a madár szárnyát öntestének fölemelésére képesíti, minden eddigi, ember által feltalált gép mozderejéhez képest úgy áll, mint 1 : 01-hez. És harmadszor az, a mivel a madár repül, a szárnytoll, a hatalmas »papannec« semmi ismeretes anyagból elő nem állitható. Ez szilárd, ruganyos, törhetlen és könnyű. Hol van ilyen anyag az eddig ismeretes 64 elem és annak összetételei között? Az a c z é l szilárd, ruganyos, de törékeny és nehéz, az aluminium könnyű és ruganyos, de nem szilárd, elhajlik; a m o l y b d e n e z ü s t ruganyos és könnyű, de törékeny. A w a l l o s i n képlet ruganyos és könnyű, de nem szilárd; az e b o n i t, ez a neme a vulcanizált kaucsuknak, a miből fésűket, botokat, sőt hintórugókat is készítenek, volna még legalkalmasabb a madártollat helyettesíteni; de veszedelmes volna őt a légben repülésre használni negatív idioelectricus tulajdona miatt, a minek a hatását nem lehet előre kiszámítani. Azért nem marad és nem is lesz soha más megoldása a légben járásnak, mint az én rendszerem, mely e három tényen alapszik: a föld vonzereje, a különböző légrétegek ellentétes

á r a n
n e m
végül
kalma
I
A
széli.
dok é
tudósc
volna
maraz
O
a szóh
gondos
—
léggön
töltve
kacsát
töltve.
madar
ur az á
minder
elmerü
ni; má
még ha
maztat
mozde
legyen

áramlatai s a különféle sulyu lég-
nemek folytonos felhasználása és
végül az egésznek nagy mérvekben al-
kalmazása.

Itt megjelent az első őrült.

A másik két bolond végig hagyta őt be-
szélni. Arról lehetett megismerni, hogy bolon-
dok és nem igazi tudósok, mert ha igazi
tudósok lettek volna, régen belekiabáltak
volna az előadó kalkulusába s összevissza szá-
marazták volna egymást.

Csak azután, hogy rákerült a sor, fogott
a szóhoz a legifjabb őrült, kettős szakállát
gondosan kétfelé simítva s haját hátravetve.

— Uraim! Van-e a fecskének a hátán
léggömb? Ugy-e, nincs? Könenynyel van-e
töltve a vadkacsa bőre? A kik valaha vad-
kacsát ettünk, tudjuk, hogy nem azzal van
töltve. Azonban én nem kértem tanácsot a
madaraktól, hanem a halaktól. Ez a tisztelt
ur az állítja, hogy először is egy gépnek, mely
minden emeltyűjével ugyanazon elemben van
elmerülve, lehetetlen előmozdító erőt kifejte-
ni; másodsor, hogy a szárnymozdulatokhoz,
még ha a supinationál a kettős fordulat alkal-
maztatnék is, nem lehet találni oly megfelelő
mozderőt, mely a mozditó gépet magát képes
legyen helyéből fölemelni. Mindkét állítását

megczáfolja nem a madár, de a hal. A hálnak a farka egy propeller, mely egészen el van merülve a vízben, és mégis uszik vele és kormányoz; uszszárnyainak izmai aránylag igen gyöngék. Ha egy vízzel tölt hólyagot kötnénk egy hálnak a derekára, könnyebben tudna-e azzal uszni? Nem. Mert még egy nagy csomó vizet is kellene magával vontatnia. Ha tehát lehető olyan gép, mely a légnomást felhasználva, repülésre képesít, annak a ráakasztott léggömb csak kölönöz, mely ha hátrább marad, mint a gép, azt feltartóztatja; ha előtte jár, akkor nem adhat neki a gép irányt, ha pedig másfelé viszi a a légáramlat, mint a gép iránya, akkor az »erők parallelogrammja« elméleténél fogva, a léghajó mindig az is meretlen cathetusok hypothenusáján fog járni, azaz nem tudja, hogy hová megy? — A léggömbhajózás az egész hadviselésben nem egyéb, mint egy igen kétséges koczkajáték. Sikerülhet olyankor, ha egy nagy ostromló sereg egy másikat egy városba beszoríthat, mint azt Moszkvában láttuk az orosz forradalom alatt; a hol az ostromlók ezer léggömböt eresztettek fel, ők maguk tetszés szerint választhatták a helyet, a honnan felbocsátják a ballont, e léggömbök mindegyike több

mázas
peket
ban a
kor a
gép a
nem
siker
tetsz
elég
talál,
ti f,
ható,
is le
előtt
idele
előre
lőveg
sen
meg
hogy
röpp
eresz
alig
bálta
még
fogja
kóda
téle

mázsányi nytroglycerinnel töltött pokolgépeket vitt magával; tempirozott gyújtók abban a perczen felgyujtották a könenyt, mikor a gömb a város fölött lebegett, s a pokol-gép aláhullott s a várost rommá zuzta. Hanem hogy hasonló művelet a nyílt mezőn is sikerüljön, a hol nem választhatja az ellenfél tetszés szerint a fölemelkedést pontot, sem elég nagy támadási tárgyakat maga előtt nem talál, azt nem hiszem. Mint ballon captif, kötélre kötve, a várfalán talán használható, elfogni az ostromló ballonokat; még az is lehető, hogy kedvező széllel minden ezred előtt egy pár ballont bocsássanak előre, melyet idelelni egy csoport katona tart és bocsát előre, míg odafenn kettő a csónakból robbanó lövegeket hajigálhat le az ellenfélre, különösen annak álcázott útegeire; de ennek is meg van két igen nagy akadály: az első az, hogy az ilyen léggömbnek, hogy az ellenség röppentyűi el ne ériék, igen magasra kell eresztve lenni, mely távolból biztosan czélozni alig lehet. A második meg az, hogy a ki próbálta már, mit tesz léghajóba ülni, mikor az még kötéllel van csatolva a földhöz, az tudni fogja, hogy abban egy olyan folytonos rázkódás megy véghez csak husz meternyi kötélen is, hogy az embernek majd a lelke sza-

kad ki. Hát még majd egy ötszáz méternyi kötél! Hiszen azt semmi tengerész nem fogja kiállani; az az ötszáz méternyi kötél hánycódó ballon hajósa ott nem hogy a bombavetésre gondoljon, de elájul, elszédül és megbolondul. A háboruviselő léggömbökről tehát ne beszéljünk többet. Meg kell térnünk a mechanikai aerostatok elméletéhez. Melyik gyermek nem ismeri azt az egyszerű repülő gépet, a mely alakjára hasonlít a szélmalomhoz és a propellerhez, ezt egy fogaskorongra csavart zsinór segítségével sebes pörgésbe hozzák s arra az magától felrepül a levegőbe. Ez az én repülő gépem elmélete is, propeller szélkelep, melyet egy korongnál fogva egy caloi gép (nevezzük »hő léggépnek«) folytonos pörgésben tart. Épen száz éve annak, hogy Ericson a hőléggépet mozdítóul alkalmazta. Husz évig küzdött a kísérletekkel, míg gépe hibáit, akadályait kiismerte, legyőzte, végre egy kétezer tonnás hajót mert egy hőlégmozdonnyal a tengerre bocsátani. Később Lehmann e gépet még tökéletesebbé tette a hideg- és hőlég kölcsönösen ellenható s egymást felváltó működtetésével. Végül Laubroi és Schwarzkopf tökéletesítették. Mai nap már ez a rendszer csaknem mindenütt kiszorította a mult század

gőzg
légn
fűtős
lett. T
kötni
gyors
szerte
haszn
Más r
nedv,
kére
szere
sanki
»Ca
gépen
kerül
ve, a
gásba
ségge
alkal
mint
én ug
czi cz
saul k
tottan
körül
az ed
irányt

gőzgépeit a használatból. Hanem fűteni a hő-
légmozdonyt is kell, csak hogy tizedrésznyi
fűtőszer elég hozzá, mint a gőzgépekhez kel-
lett. Tüzelőgéppel azonban repülőgépet össze-
kötni nem lehet; a légben repülő gépnek oly
gyorsasággal kell mozogni, mely a tüzelést
szertelenül fokozná; én tehát szénttüz helyett
használtam az alkarvint. Tudjuk, mi ez.
Más néven *cacodyloxid*. Mirenytartalmu
nedv, mely a viznél sulyosabb s annak a fene-
kére leszáll, s a mint levegő ér hozzá, egy-
szerre forrni, bugyogni kezd, áthevül s las-
sankint 200 fokú melegséget fejt ki. Hivják
»Cadet égő vizének« is. Ez volt repülő-
gépem fűtőszere. Kísérletem a legszebben si-
került. Gépem 45 fog alatti hajlásba helyez-
ve, a mint a gép a hátulsó szélkelepet moz-
gásba hozta, perczenkint 50 mértényi sebes-
séggel indult meg fölfelé. A gép orrára volt
alkalmazva egy *Coehan-féle »amulette«*;
mint tudva van: kis kaliberű ágyu, melyből
én ugyanazon hajtó gép erejével, gépem har-
czi czélokra alkalmas voltának bebizonyítá-
sául két első percz alatt 20 röppentyűt bocsá-
tottam a Balatonba. Hallottam a partokon
körüálló nép tapsolását, éljenriadóját. Akkor
az eddig haránt repülő gépnek fekkentes
irányt szándékoztam adni s ezt egy halfark

alaku kormány mozdulatával véltem elérhetőni. És itt, itt kellett valami hibának lenni a számításomban. A félvonalra számított mozzanat egyszerre mértényi különbséget vetett s az elhibázott hajszál, mely gépem elejét a horizontális vonalon alul nyomta, már a következő perczben ötven lábnyi lefelé haladást okozott. Propellerem kelepe, mely addig fölfelé taszított, épen oly erővel kezdett hajtani lefelé. Szerencsém, hogy a Balaton volt alattam. A kik nézték repülésemet, azt mondják, hogy az nem egy parabolát képezett, a hogy kilőtt lövegek szoktak, hanem tökéletes derékszöveget. Fölment 45 fok alatt, egyszer megállt s onnan megint 45 fok alatt lejött. Itt megáll minden matematikai számítás. Tagadhatlan, hogy a gép működése okozza ezt a tünetényt. De hol van hát a hiba? Ezt nem tudom. De meg fogom tudni. Számítok és újra számítok; s ha innen kiszabadulok, ismét megkísérlem a gépemet és hiszem, hogy rátalálok a hibájára.

Az örült egész felmagasztaltsággal beszélt rögeszméjéről, mely az égbe felvitte, onnan ledobta s eszét veszítetté vele.

A harmadik, Tatrangi Mózes, csendesesen mosolyogva nézte a beszélőt, kinek kezei

üdege
mig

mint
ját ho

előszö
re ira
Önök
hogy
embe
gyásl
koszo
sajáts
keres
nak
Már
legé
gépp
mozz
lyam
risba
sérté
ves
miel
kedr
mag

üdegesen reszkettek, és ajkai tajtékoztak, a
mig szólt.

Akkor aztán ő szólalt meg.

Mélyből hangzó csodálatos hangja volt,
mint a hasbeszélőké; bizonyosan mellestont-
ját horpasztotta be a légi esés.

— Az az önök rendszereinek hibája leg-
először is, uraim, hogy az egész cél, a mely-
re irányozva vannak, nem tökéletes cél.
Önök fel akarják találni a repülést azért,
hogy azt hadviselésben használhassák; tehát
emberölési kedvből, hiuságból, nagyravá-
gyásból. Az ilyen célnak nem lehet pálya-
koszoruja. Régidő óta kinlódnak ezekkel, s
sajátságos, hogy többnyire czipészek, bukott
kereskedők, megvert hadvezérek foglalkoz-
nak a repülés mesterségének találgatásával.
Már 1786-ban repült egy s abléi lakatos-
legény, a hires Besniére egy szárnyas
géppel, melyet saját maga kezével- lábával
mozgatott. Át tudott vele repülni széles fo-
lyamokon. Következett rá Blanchard Pá-
risban, ki két esernyő- alaku szárnynyal ki-
sérté meg a repülést, azután a bécsi óramü-
ves Degen. Mind megbuktak. Önök uraim,
mielőtt az ég magasába készültek fölemel-
kedni, emelkedtek volna föl előbb a lélek
magaslatába; és ne azzal a szándékkal ke-

resték volna a repülés titkát, hogy majd e tálmány segélyével százezreit az embereknek lehet biztos magasból leöldökölni; hanem gondoltak volna arra, hogy a ki a repülés titkát feltalálja, a mellett, hogy az örök békét hozza meg az emberiségnek, egyuttal megnyitja az egész földet a közös jólétnek, és a szabadságot és a világosságot elterjeszti a kerék földtekén. Hogy a ki ezt kitalálja, meggátolja a népek elnyomását, szabaddá teszi a kereskedelmet, testvérré a nemzeteket, bőséget oszt a szükölködőknek, tudományt a tudatlanoknak, és jutalmat a munkának. Ezekért a czélokért érdemes követelni hiányzó szárnyainkat! — Ezek az én czéljaim. — A másik hibája az önök elméleteinek megint az, hogy gondoskodtak ám arról, hogy miként menjenek fel az égbe; de nem arról, hogy mi módon jőjjenek vissza? Itt a bökkennő! Ön uram, ki óriási karzatot akar fölvenni a légből, ellátva gázfűző műhelyekkel, s emelve ezer mázsát megbíró ballonok által, nem gondolt arra, miként szállítja le az égből azt a veszedelmes pokolgépet, ha ez már bevégezte gyilkos küldetését? hisz egy ilyen szerkezet, ha azt a légáramlat megragadta, levegett horgonynyal meg nem állitható; ezt, ha a föld közelébe jó, emberi erő el nem foghatja,

ez ha
ha ho
den r
össze.
egy-e
gyobl
hajtot
litve:
repül
kább
nő esz
tokho
mozd
Elhis
gasba
athm
a vilá
tart s
hideg
ön té
le kel
tulj
hajót
horiz
az or
egyer
ban v
hőlég

ez ha egy toronyban akad fenn, azt ledönti, ha hozzácsapódik a földhöz karzatával, minden rajtalevő élő teremtetést rántottának tör össze. Minden ilyen óriási aerostat leszállása egy-egy hirhedett hajótörés lenne. Még nagyobb képtelenség a hőlégmozdonynyal hajtott szélkelep elmélete. Mellékesen említve: nem értem, hogy minek alkalmazta ön repülő gépéhez a hőlégmozdonyt, mely inkább csak nagy terhek tovaszállítására kitűnő eszköz, míg a kisebb erőt igénylő feladatokhoz sokkal czélszerűbb a Lenoir-féle gázmozdony. De ez nem tartozik a dologhoz. Elhiszem, hogy felviszi önt a propeller a magasba, s viszi is mindaddig fölfelé, a míg atmosphaerai levegő van előtte, talán még a világaetherben is, míg az alkarsinban tart s míg a kalori gép melegét a légtelen ür hidege el nem nyeli; — de a mint meg akar ön térni a fölfelé tartó irányból, egyszerre le kell esnie. — A mozdító erő a gép hátuljában van. — Ez jó a vizen, a mi a hajót fentartja, de a léghen, — a mint a horizontalis vonalt elérte az ön gépe, annak az orrával kell lefelé fordulni, mert a súlyegyenét elvesztette, s a mozdereje a hátuljában van, nem az elejében. Akkor aztán a hőléggép annál sebesebben mozdítja azt es-

tében előre. Ez a magyarázata a derékszögben leírt repülési pályának. S ez mindig így fog bekövetkezni. Nem a mechanikában keresendő a repülés ritka. Annak más tényezői vannak.— Ön uram rossz példát választott a haltól, mely a vízben uszik. Annak jó a propeller, mert a hal testének fajsúlya csaknem egyenlő a vízával: sőt a léghólyagjával együtt még könnyebb is annál. De a légtben uszás elmélete egyedül a lég szárnyasainak repülésében van, melyek saját testükénél sokkal könnyebb folyadékban eveznek.

— Azonban nagyon csalatkoznak önök, ha azt hiszik, hogy a lég szárnyasainak egyedül a szárnyizmaikban van megadva a repülés hatalma. A szárnyizmok huzamosb munka után kifáradnának, mint kifáradnak a lábizmok. Pusztá izomerő nem segitené át a fecskét a tengeren. — Vegyünk egy kiváló példát. Nézzék önök a kondort, az óriás keselyüt. Egy nap alatt képes a Himalaya bérceitől elrepülni a Holdhegyekig. Ez óránkint 80 mértföldnyi sebesség. Ily állati erő nem létezhetik. És ugyanezen óriás keselyüt hogyan fogják meg? Egy szük tért körülpalánkolnak, annak a közepébe bekötnek egy kecskét. A kondor leszáll a prédára, elszakítani nem tudja a kötélről, megeszi ott. És

akk
lán
szár
pül
mér
bir
azon
Az a
csap
gad
föld
— A
mi n
dele
lany
szitj
két s
lyan
légt
nyai
mét,
lany
s ha
van,
gyar
mad
pedi
ban.

akkor aztán nem tud többé a felül nyitott palánkból kirepülni. Ha nem futhat s futtában szárnyát össze nem verheti, fel nem tud repülni. Az a hatalmas szárnyas, mely ezer mértföldet uszik a légben egy nap alatt, nem bir felrepülni egy palánk közül, pedig ugyanazon szárnyai vannak, ugyanazon izmokkal. Az a hatalmas keselyű, mely ha sebesen lecsap, a szarvas ünöt képes karmaival felragadni a légbé, az elköltött gödölye mellett a földön tehetetlenné válik. — Miért van ez? — Azért, mert a szárnytollak delejessége az, mi neki röperőt kölcsönöz. — A toll villanydeleje +, a két szárny két vége a két + villanytengely. A mint a két + polus közel ér, eltaszítja egymást; mentül jobban dolgozik a két szárny, annál nagyobb a delejvillany folyam: a lég delejessége szaporítja azt. Ha a légből lecsap a keselyű, még meg van szárnyainak delejessége s rögtön felrepülhet ismét, de ha megszáll s elhagyja aludni a villanyfolyamot, újra elől kell neki azt kezdenie s ha azt nem teheti a tér szűke miatt, fogva van, bár minden izma aczél. Ez egyuttal magyarázata annak, hogyan lehet az, hogy a madarak a légben soha össze nem ütődnek, pedig néha ezer fecske kóvályog egy csoportban. Mert minden madár, mig repül, egy

villanyos test, csőre a positiv polus, mely a közeledőket önkénytelen eltaszítja alá, vagy föl, vagy oldalvást. — De ne beszéljünk most a madárról, mely hatalmas. Szóljunk a lég leggyöngébb szárnyasáról, a lepkéről. A lepke szárnyánál ügyetlenebb repülő eszközt képzelni sem lehet. Ennél már nem áll az, hogy a supinatio alatt élével megy fölfelé; mert ez le is, fel is egyformán lapjával üt, mégis repül! A szárnyizma pedig oly gyöngge, mint a pókfonál: több benne a nyirok, mint a test. Mégis repül. — Nézzék azt a *Papilio Iot*, a mi ennek a fiúnak a kalapjára most leszállt. Milyen könnyen tovalibben. — Ennek a szárnya is delejes: csak hogy ennek a delejessége nem azonos a tolléval, mely tényező, hanem a gyantáéval, mely elutasító. — A himporban van a »minus« delej. S mivel a negativ polusok taszító ereje kisebb, mint a positiv polusoké, azért a lepke röpte is gyöngébb, mint a madaré. De mégis e delejességben rejlik repülési tehetsége; ügyetlen szárnya soha sem képesitené arra. — Ha leseperjük a lepkeszárnyról az aranyport, azokat a górcső alatt hatszegletűnek feltűnő színes mozaikdarabokat, a lepke nem tud messze repülni többé, pedig könnyebb lett a szárnya. Az éjlepké, a noctua, ha szárnyai selymét letöröljük, csak mászni tud.

Ha p
gel b
kor é
nyait
pülő
tova
léséh
előbb
mada
lyosa
hull
erő
erej
15 lá
aman
többe
kedik
(a röp
1—b
+ a 6
Azaz
nek h
záköt
maga
tam s
tal fe
azt a
haszn

Ha pedig az egyik szárnyát vékony vizüveg-
gel bevonjuk s azt rá hagyjuk kérgedni, ak-
kor épen csak vergődni képes, s izmai a szár-
nyait repülésre nem bírják. A denevér, a re-
pülő kutya, a paradoxurus röpülése csak té-
tova libegés, hasonló Besniere lakatos repü-
léséhez, melyet a villanyerő nem mozdit
előbbre. — Ez adta az én eszmémet. — Nagy
madaraknál, miknek nagyobb szárnya s su-
lyosabb teste van, látjuk, hogy a repülés egy
hullám vonalat képez; itt tehát két
erő működik közre, az egyik a föld vonz-
ereje, mely az első perczében az esésnek
15 lábat tesz; a másik a röperő, mely ha
amannál perczenkint csak 1 lábbal számít
többet s e többlet perczenkint egygyel emel-
kedik, az aránysorozatnak így kell kiütni: **a**
(a röperőt) **b** (a föld vonzerejét) jelentvén a
 $1-b+a$ $2-b+a$ $3-b+a$ $4-b+a$ $5-b$
 $+a$ $6-b=a$ $21-6b$, vagyis $111-90=21$.
Azaz hat percz alatt a megfelelő röperő-
nek huszonegy lábnyira kell emelni a hoz-
záköttött tárgyat. Ez a tárgy a repülő hajó
maga. Gépemnek terve ez volt. Nem nyul-
tam sem a Dal Negro, sem a Ströber ál-
tal feltalált villanydelejes erőművekhez, sem
azt a Jakobi-féle electromotort nem
használtam, mely tizenkét emberrel terhelt

csónakot hajtott villanysegélye mellett a Neván fölfelé. Azok mind igen bonyolult szerkezetű gépek, a minőket egy olyan veszélyes kísérletnél, minő a légutazás, alkalmaznunk nem szabad. Az én gépem oly egyszerű és érthető, hogy azt egy józan eszű munkás első magyarázat után kezelheti. Két részből áll: az egyik a Holtz által feltalált s a szó szoros értelmében vett villanygép a Poggendorf-féle kettős összeállításban. A másik egy az előbbivel összekötött szárny pár, közepén a közös tengelynél egymás rovátkaiba beillő. A villanygép legelső megindítása embererővel történik; a Holcz-féle diametralis conductor, mint tudjuk, már az első kerék fordulónál kétszer nagyobb erőt összpontosít, mint a régi Electrophorok, s azért villanysűrítőnek is nevezték. Ha már most a két szárny mindegyike tiz vékony üveglapból áll, miket egy föléjük alkalmazott messing vagy elaterit köpeny takar, s az üveglapoknak a sarkai az electromotor villanyát átveszik, a kettős gépezet mindkét szárnya +, azaz tényleges villanyossá válik. A kézi hajtó gép kerek korongja ugyanakkor azokat egymáshoz fölemeli. A tényleges villanysarkak azonban egyszerre eltaszít-

ják
erő
szá
bal
ebo
ból
most
alka
lesz:
a 4>
alatt
felsz
erő n
állj
any
felel
tatik
ket i
hütv
egyr
hüto
hely
hasz
bálv
nak
zati
a st
gyon

ják egymást s támad belőle az a mozd-
erő, a mit »a« betűvel jeleztünk, s mely ki-
számítás szerint perczenkint 11 láb-
bal erősebb, mint a hozzá kötött
ebonit hajónak a föld vonzerejé-
ből származó esés mozzanata. Már
most ha »egy« üveglap helyett »tiz« van
alkalmazva a géphez, akkor az arány ilyen
lesz: $a1 \times 10 - b + a2 \times 10 - b + a3 \times 10 - b +$
 $a4 \times 10 - b = a100 - b4$, azaz négy percz
alatt a repülőgépnek 85 lábnyi magasra kell
felszállnia. Ehez semmi kifogás nem fér. Az
erő meg van, csupán az a kérdés, hogy ki-
állja e azt a hozzá alkalmazott
anyag? Erre is hittem, hogy meg tudok
felelni. Az üveg, ha nagyon vékonyra elnyuj-
tatik, hajlós lesz; hiszen fonalaiból szövete-
ket is készítenek. Mentül lassabban van ki-
hütve az üveg, annál villányosabb. Tehát tiz-
egymásra fekvő igen vékony és igen jól ki-
hütött üvegtáblákat alkalmaztam. Messing
helyett a legruganyosabb elaterit érczet
használtam. Mind ez együtt ki lett elébb pró-
bálva s a feltehető legnagyobb légnyomás-
nak ellenállt. Azonkívül is még két elővigyá-
zati szerkezet volt gépemhez csatolva. Egyik
a stereometer, mely a gép működésének
gyorsaságát jelezé, másik az akadályozó, a

regulator, melynek segélyével egy lábnyomásra annyi gyantás tafotát húzhattam a dörzsölt lapok közé s annyi dörzsflanellt távolíthattam el, a mennyit akartam, hogy a gép sebességét csillapítsam. Egy sodrony meghuzására a szárnyak tetszés szerint irányt változtathattak s a fölfelé haladásból vizmentes röpkülés lehetett; a kormány, mely a fregattmadár ollófarkához hasonlított, irányozá a tetszés szerinti fordulatokat, s ha le akartam szállni a géppel, egyszerre megállíthattam a villanyérintkezést, a két szárnyat fekmentes állapotba helyezhettem s lezállhaték csendesesen, mint egy libegő keselyű. Semmi sem volt elhibázva. A mire számítottam, az mind megjelent segélyemre; hajóm a villanygép első mozdulatára egyensúlyát megtartva a légbé emelkedett, kétszerháromszor visszacsapódott még a talajhoz, de az nem ártott semmit, mert a hajó ruganyos ebonitból volt készítve, s ez visszapattanásával még elősegíté a szárnyak működését; negyedik szárnyecsapásra már a légbé maradtam és akkor elkezdtem fölfelé haladni. Tapsolt-e, éljenzett-e a közönség, azt nem tudom; arra nem ügyeltem; én csak azt éreztem, hogy repülök. Valamit éreztem az üdvösségből. De nem soká tartott ez elragad-

tatás
teren
tulm
a 1X
a 4X
nem
a'X
hozza
szám
550
dik p
fel.
nik i
világ
ugrás
Az, h
hivta
nél.
már
nyo
élő
sült
mat,
len e
kal,
kor a
össze
hant

tatásom. Mert a mint rápillanték a stereometeremre, megdöbbenve látám, hogy valami tulment a számításomon. Villanygépem nem a $1 \times 10 - b +$ a $2 \times 10 - b +$ a $3 \times 10 - b +$ a $4 \times 10 - b$ képlete szerint halad fölfelé; hanem a $a \times 10 - b +$ a $a^2 \times 10 - b +$ a $a^3 \times 10 - b +$ a $a^4 \times 10 - b$ szerint, azaz minden percznél nem hozzá adva, de köbre emelve a következő számot, tehát öt percz alatt nem 145, hanem 550 láb magasra emelkedett velem, a hatodik perczben egyszerre 360 lábnyira repült fel. Ez valami kábitó érzés volt. Mi történik itt? Egy tekintet a rheometerre felvilágosított, a tangenthoussole heves ugrásai megmondták, hogy mi történik? Az, hogy a kire nem számítottam, a kit nem hívtam, az jelent meg vakmerő kísérletemnél. A szellem, a kit előidéztem s a ki most már magával ragad: a lég saját villanyosságá. Ez az örökkön örökké élő mozdérő, mely hatalmasabb az egyesült elementumoknál. Ez ragadta meg hajómat, melynek szárnyai most már elképzeltelen erővel paskolták a léget, lassu csapásokkal, de gyorsan, mint a kondor szárnyai: mikor a hajót önsulya lefelé vonta, a két szárny összechapódott, de aztán ismét szélylyel suhant, mint a villám. Eszembe jutott, hogy hi-

szen van nekem csillapító készletem, s a tafo-
tákat a lapok közé vontam. Az sem segített
már, a 22-ik perczen az a sokszorozatban
»a« is a^{22} volt már, a mi 284 láb gyorsasá-
got ad ki. Így haladtam egyre fel a magasba.
A 23-ik perczen aztán egy kellemetlen rop-
panást hallottam. Gépem egyik szárnya el-
tört. Sem az üvegtáblák, sem az elaterit nem
állták ki a felfokozott villanyerőt; pedig már
épen fordítani akartam a szárnyakon, hogy
a repülés fekkentes irányt vegyen. Megbuk-
tam az anyag tehetetlenségén.

— És leesett ön az égből épen úgy, mint
mi többiek; szólt nevetve a léggömbök bolond-
ja. Szerencséje volt, hogy eltört gépe egyszer-
re aláfordult, a könnyebb ebonit hajó, mely-
ben ön meghuzta magát, hullernyőt képezett
s nem engedte, hogy ön esés közben megful-
ladjon, vagy ideleenn agyonzuzza magát.

— És most itt van ön közöttünk, szólt
a calori gép bolondja. Láttuk önt, mikor ide-
hozták. Egyszer egy amerikai bankár látogatta
önt meg e helyen, egy néger Rothschild;
mister Severus, a ki önnek az összetört
gépét megvásárolta muzeuma számára, az e-
szóval vált el öntől: »massa Tatrangi,
ha feltalálja ön valaha, hogyan
kell az üveget hajlékonyvá, ruga-

nyóssá és szivóssá tenni, akkor jön el vele hozzám s én társaságba állok önnel tiz millió dollárig repülő gépek készítésére; — hanem amig kinem találja ön, addig ne menjen ön az égbe, mert ott elviszi önt az ördög!«

— És én ki is fogom azt találni! szólt indulatosan Tatrangi; mélyből jövő hangja ugy tört elő, mintha valami földbe elásott tetszhalott kiáltana fel koporsójából.

— Azt pedig nem fogja ön soha kitalálni! kiálta megvetőleg a másik őrült, mert az üveg alkatrésze kovany, azért az üveg jellege az, hogy törékeny, és az is marad örökké.

A vita könnyen indulatossá vált volna, ha az első őrültet elő nem veszi az őrülteknél válságos tüszszögés, mely néha félnapig is eltart, s ennél rendesen dühöngésben végződik; minden tüszszénésnél azt képzei, hogy mennydörög, s követeli, hogy mennydörögésére valami össze is törjék, s ha nem törik magától, töri öklével. Az ápolók rögtön elősiettek és bevezették szobájába. A calori gép őrültjének is jött jelenteni a felügyelője, hogy készen várja a reggeli. — Ez ételiszonyban szenved, s egy tört foga helyén kereszt-

tül szokták mindig erővel beletölteni az ételt. Most is boszusan tiltakozik:

— Hagyjanak nekem békét; a calori mozdonyt nem etetik; — a lég mozdítja. Nekem nem kell étel. Az én gépemnek nem kell fűtés.

De biz azért szép barátságosan elvezették, s aztán ráadták a kényszerzubonyt s megittatták jó tápláló levesfélékkel.

Tatrangi Mózes egyedül maradt a fiával.

Most kezdte őt még csak észrevenni. Pedig az imént beszélt is a lepkéről, mely Dávid kalapjára szállt s azt megismerte, hogy egy *Papilio Io*, de a fiára csak most kezdett ráismerni.

— Megállj! szólt ép karját visszatiltólag tartva eléje. Mit mondtam neked? addig ne jőjj hozzám, a mig mint katona szolgálsz.

— Már nem szolgállok.

— Állj meg, állj meg. Ez nagy talány. Arra nézve, hogy te ma ne légy már katona, vagy az az eset van, hogy te elismeréd, hogy én bolond vagyok; — ez moraliter lehetetlen; — vagy ez, hogy letelt az időd; — ez mathematice lehetetlen! — vagy az, hogy testileg elnyomorodtál: az physice lehetetlen! — vagy az, hogy az egész hadsereget felosz-

latták
gyan

—
lettem
gyok

—
én nem
ölelj
csak
ezt a
ségek
kozna
hajtha
Hát a
egyik
vany
emb
mely
buza
a bar
képez
baxi
a huta
vós s
üveg
rug a
egy d
ütöttü

latták: ez apodictice lehetetlen; — tehát hogyan lehet mégis?

— Egyszerűen. Tegnap hadnagygyá lettem; ma átléptem a tartalékhoz s haza vagyok bocsátva.

— Ecce! Columbice lehető volt! És ezt én nem találtam ki. No hát most gyere ide és ölelj meg. Hanem aztán egy szót se szólj; csak hallgasd, a mit én mondok. Hallottad ezt a két szemtelen bolondot? Micsoda örütségeket hadartak össze-vissza. Velem vitakoznak! Ők! Még azt mondják, hogy az üveg hajthatatlan, törékeny, mert kovanyösszetét. Hát a madár tollának nem kovany az egyik alkatrésze? Nem négy százalék-e a kovany a sas tollában, három százalék az emberi hajban? A spanyolnádban, mely oly hajlós, hét százalék a kovany, s a buzaszalmának 67 százaléka kovany s a bambusban a kovasav-saját concretiókat képez, mik ruganyosak, mint a gyanta; tabaxirnek nevezik ezt. Hát azt nem láttad a hutánkban, mikor a tiszta kovanyt élenyfüvös szeszlámpa előtt megolvasztottuk, tiszta üveg vált belőle, mely nyújtható volt és ruganyos, s a mellett oly szilárd, hogy ha egy darabját az üllőre tettük s pörölylyel ráütöttünk, ott maradt a helye üllőn és kalapá-

«son, de maga nem törött szét? Számtalan üvegedő anyag van, melynek átalakulása ruganyosságra hajló. Ilyen a Skapolith-üveg. Az antipatheskorall épen mészből van és mégis hajlik. Hajtható az Obsidian üvege, a Chlorstrontium-üveg, különösen ruganyos a chromüveg; a fényle égenyes üvege; a brucit, az itacolumit üvegvegyítékei és mindenek felett a borax üvege. Hiszen még alig másfélszáz éve, hogy Davy fölfedezte a »bór«-t, mint egy uj elemet a keletindiai tinkálban s a Maremmek mocsárvizében, s ma már üveget nem is készítünk »bór« nélkül. Lényeges alkotórésze lett ez üvegeinknek. Az üvegcsinálás tudománya ötezer éves. Mennyi uj titok lett azóta fölfedezve, s mennyi régi titok lett eltemetve, mely uj feltalálásra vár. Ilyen eltemetett titok az aventurin üveg, mely átlátszó aranyércznek tetszik. Nem találhatjuk ki, hogyan készítették Pompéjiban? Fogsz emlékezni egy történelmi adomára. Egyszer Severus császárhoz egy tyrrhenumi edénygyáros egy pompás üveg-urnát vitt ajándékba. A császárt meglepte a mű szép színe, alakja és művészi díszítése. Gazdagon megajándékozta a művészt. Akkor az még egyszer kezébe vette az üvegedényt s teljes erejével föld-

höz v
csak
csot v
ta. El
rajta
kát?
torok
elterj
az ér
némi
mese
ta h
ható
tébb
ténét
száza
coph
na e
van,
kolat
born
ból.
te, h
Alce
hogy
együ
Seve
Bar

höz vágta azt. De az üveg nem törött össze, csak behorpadt! A művész egy kalapácsot vett elő s a horpadást újra kikalapácsolta. Ekkor Severus azt kérde tőle: »Ismeri még rajtad kívül más is ez üveg előállításának titkát?« — »Senki.« — »Akkor vigyétek, licitorok, vágjátok le a fejét; mert ha e találmány elterjed, minden arany és ezüst elveszti az értékét.« S a hajló üveg feltalálóját megnémiták örökre. — Jól van, ez grammatikai mese. — De annyit már tudunk, hogy a tiszta borax üvege nyújtható és hajtható. A Chloromelan üvege is nagymértékben hajlós. De hallgass meg még egy történetet. Ne légy türelmetlen. A tizenhetedik században egy római sírban találtak egy sarcophagot és abban egy urnát üvegből. Az urna egy láb magas, belül sötétkék üvegből van, melyet kívülről homályos fehér üvegburkolat takar; ezt ismét művészi alkatásu doborművek ékesítik; jelenetek a mythoszvilágból. A régészek még ma is vitatkoznak fölötte, hogy Thetis és Peleus, vagy Hercules és Alcesse regéje van-e rajta örökítve, valamint hogy a felirástalan sarcophagot a vázával együtt Nero szentelte-e Poppaeának, vagy Severus Mammaeának? — Az üveg váza a Barberini-muzeumba került, akkor épen

egy Barberini levén a pápai trónon. Ezt a muzeumot később elkótyavetyélték s a vázát megvette Hamilton, Hamiltontól megvásárolta ezer guineért Portland herceg. A régészek előtt hirhedett a Barberini üvegváza. Egyszer annak a hirhedett Lloyd nak a fia, kinek nevéről a kereskedelmi társulatok czéget csináltak (a fiu nagy korhely volt!) fogadott a korhely pajtásaival, hogy ő olyan geniecsinyt fog elkövetni, a miről az egész világ fog beszélni s melyet még az utókor számára is fel fognak jegyezni. Mi volt e csiny? Az, hogy részeg fővel nekiment a muzeumban a Barberini vázának s azt állványostól feldöntötte. Ennek a hirhedett remekműnek az összerötörése csakugyan világhirűvé teheti az embert. De várj! A levert üvegváza nem törött össze, csak behorpadott! — Ez tény. — Tehát a lefejezett feltaláló üvegedénye megvan. Nem mese, hogy az üveg hajlitható, kovácsolható. Csak az a kérdés, mi ennek a titka? Járj utána! Keresd meg! Találd ki! Hiszen mesterséged az. Üldözd a hatvannégy elemen keresztül, s ha egyik sem adja ki, keresd fel az uj elemet. Hisz a »bórt« csak 1805-ben találták fel, a »jód«-ot 1811-ben s a Chlorot is csak 1774-ben Még hátra lehet egy!... Keresd!... Ne hagyj fel a

kutatással, míg rá nem találsz. . . . Az is lehet, hogy a hűtésben van a hajlós üveg titka, vagy a beitatásban. — Hiszen az egyiptomiak már bírták a titkot, hogyan lehet a fluor kristályát, a miből a hajdankori pompás murrhini vázák készültek, intensive megfesteni; az olaszok be tudják itatni az achatba a színeket, s a khinaiak bíriák a titkot a hegykristályt kékre és rózsaszínűre festeni. Hátha beitatással sikerül a titkot feltalálnod. Tán elaylban párolva? vagy a hűtéssel? De ugy kell az üvegnek a ruganyosságát megszerezned, hogy a villanyosságát el ne veszítsd. Te! Hisz a természet maga is buzdít reá. Ő maga is találgatta már ezt; a fényle, a macskaezüst, nem hajlós üveg-e? A diallag nem nevezhető-e özvíz előtti ásatag üvegnek? — Hátha a villanyerő maga segít ki a homályból? Hiszen a villanynak nagy hatása van a vezető érczek rugékonyságának apasztására, hátha a nem vezetőknél megfordítva hat? Ne mulaszd el vegyvizsgálat alá venni a nephelint, a vulkán által kihányt üvegtömeget. Hogyan készíti azt maga a föld alatti tűz? Próbáld vegyíteni a »nemeskőhomók«-ot. Tégy kísérletet a methylaminnal, az osmiummal, mit két-

szer fehérre izzaszsz. — Figyelembe vedd a »caput mortuumot« a vegyész »halálfőt«, a mi a kémlet után hátramarad. A korbaltot is megkísértsd. — A thallium nélkülözhetetlen lesz kísérleteidnél. . . Oh! ha én veled mehetnék! . . . De hiszen te okosabb vagy nálamnál. Te ifju vagy. Te szerencsés vagy. Egy véletlen. Egy jó ötlet. És kezeden lesz. Szorítsd össze. Már ott van. Ne engeddd elfutni. Ez a repülés mindenható rejtélye. Ah! ha ezt megragadhatod, tiéd lesz az egész világ. Nem azért, hogy kirabold, hanem hogy boldoggá tedd; nem hogy rettegjenek, hanem hogy áldjanak; nem hogy embert pusztíts, hanem hogy földet megnépesíts; nem hogy magadnak milliókat szerezz, hanem hogy millióknak kenyeret, nyugalmat, világosságot adj; nem hogy országokat foglalj, hanem hogy összeköss. — Eredj utána. Keressd. Ha feltaláltad azt, a mitől Severus féltette az arany uralkodását, úgy megtöri ez az aranynál hatalmasabb ércz uralmát, a vas uralkodását; a milliók kenyerét megévő, a milliók vérét megivó »vas« uralkodását. — Fiam! — Egyetlen gyermekem! — Utánam! nyomomba! — Vagy oda fel az égbe! — Vagy ide mellém a bolondok házába! — De jönnöd kell!

tapo
mul
talts
lók,
ban
en c

czag

a k
felé
fiát

m e

Az összetört, az égből leesett, a ferdére taposott emberi trapezoid minden félreficizmult tagja rángatózott a triposzi felmagasztaltságtól; rettegés volt rája nézni. Az ápolók, az orvosok, kik távolról nézték, magukban tanakodtak, vajjon epileptikus, vagy energumén roham lesz-e ebből?

Végezte aztán az öreg azzal, hogy felkaczagott. Hebromania lett belőle.

Annak is vége szakadt. Mózes letörülte a könyeket arczáról, kificzamult karja befelé álló könyökével. S aztán azt kérdezé a fiától:

— Hát már most szólj te, miért jöttél?

— Azért, hogy megöleljelek, mert holnap utazom haza.

A z I e h o r.

A mult század első felében, 1837-ben, a székelyföldi havasok északi részén a föld vulkáni működésének adta jelét. Az a hegycsoport, melynek kiváló csucsait a Likas havas, a Gyilkos tető, a Nagy-Czohárd és a Nagy-Hagymás képezik, ismételt földrengésektől lett háborgatva. A Likas havas óriási czukorsüveggént felmagasló alakja messziről elárulja a kiégett vulkánt; tetején mély üreg van, melyről a legrégebb időktől azt tarták, hogy közlekedésben áll az Olt vizével: egyszer egy ludat dobtak bele a pásztorok s az Szent-Domokosnál jött ki az Oltban. Leszállni bele életveszélyes volt, mert fojtó gőzök jöttek fel belőle. Dél felé a Nagy-Hagymás hegyeinek több orma elkezdett koronkint füstölni, oldalaikból nehéz szagu gázok törtek elő. Ritkán vetődött erre utazó, ki európai tudós világot figyelmeztette volna e vulkáni

hegycsoportozatra; még Humboldt sem tudott felőle semmit. Csupán a bennszületett székely irodalmi férfiak vették maguknak a fáradságot, hogy e nehézen hozzájárulható, vendégszeretetlen sziklakebelt meglátogassák, melyhez ut nem vezet: patakmedreken át, vízben gázolva lehet nagy életveszély közt oda eljutni. E bennszülött tudósok egyike, Orbán Balázs, maga is látta füstölni e vulkáni hegycsucokat, s még ő elragadtással írja le a gazdag szüzerdőket, mik e völgyet környezik, s ragyogó tollal az ős tenyészetet, mit emberláb nem taposott soha.

De száz év minőt változtatott e tájon!

Már 1837-ben a vulkáni tűznek egyik jelensége az volt, hogy egy földrengés két sziklaormot összedöntött s ezzel egy völgy-szorost betemetett, melyen keresztül egy patak folyt alá.

E patakból a sziklagát mögött a havas völgyében egy új tó lett.

A havast is, a patakot is, a tavat is Gyilkosnak hívják — ős időktől fogva.

A Gyilkos azután száz év alatt rá szolgált a nevére: meggyilkolt maga körül mindent.

Eleintén szép, üdítő tünemény volt: egy havasi tó, melynek tükréből az elnyelt fe-

nyőfák csonkjai meredeznek elő, miknek ágaira vizi virágok futottak fel, kristályában fekete pettyes pisztrángok eviczkelnek, partjait nefelejtsbozót fedi; — hanem a mint a tő növekedett, a mit »Volcan« hatalma alkotott, előállt »Neptun« működése is. A hegyoldalakba átszivárgó viz azt a földalatti vegytani forradalmat idézte elő, melylyel a Monte-Cerboli vidéke lepte meg egyszerre a természetvizsgálókat.

Ez is olyan rossz nevű hegy volt eleitől fogva: »Mons Cerberi,« és az elátkozott Marmek hómocsarának alkotása nem megy a középkorig vissza.

A Gyilkos völgye ugyan az lett Erdélyben, a mi Volterra vidékén a »mofettek« dágványára.

»Dágvány«-nak nevezik az olyan mocsarat, mely alatt kifejlő gázoktól pöffed, kifakad, gőzt fuvall.

A hegytetőről nézve a XX-ik század közepén, a Gyilkos völgye egy füstölő katlant mutat fel; a kopár hegyoldalak maguk is kékes párázatokat szűrnek keresztül, s azoknak csapadéka kékes, sárgás, zöldes rozsdaként fedik a sziklaoldalakat és a leomlott erdők törzseit. Tenyészet nincs itt többé. Fa, fű, virág ki van ölve. Kopár sziklák hevernek

szer
Gyi

rül
zött
tarja
daga
csér
zó f
fel g
nem
tala
Vak
nép
vesz
men
rem
mes

apr
nek
maj
Viz
gal
és l
ma
lejt
egy

szerteséjjel, mind befüstölve ércpárával, s a Gyilkos tóban nem lakik többé élő állat.

Az egész völgy, a mi még föld volt, körül a tó vize mellett és a hegyvágányok között, szünetlen füstölög, égett fekete felszínén tarjagos foltokat mutat; néhol magasra feldagad, mint egy tályog, s mikor az kifakad, tölcserén magas gázsugár lövell fel, csavart kigyózó füstoszlopok; e kürtők azután évekig fujják fel gázaikat az égbe, míg másutt uj kémény nem támad, s akkor a régi lelchad. Az egész talaj ég, forr, inog. Istenkisértés leszállni reá. Vakmerő emberek balsorsáról sokat beszél a népmonda, s ide tévedt barmok rendszeren elvesznek. — A ki alatt az égő föld leszakad, menthetlenül odavész, mintha oltott mészverembe bukott volna, s a nehéz kénszag már messziről elfojtja a mellet.

S e két négyszög mértföldnyi dágványt apró, szivárgó patakok szelik keresztül, miknek színe a fenekükre lerakott csapadéktól majd rozsdás, majd világoskék, majd tejfehér. Vizük bórsavas ammonsóval, kénsavas agyaggal, mésszel van terhelve, szén és kénsavany és köneny illan el párázataikból. — Alacsony martjaik kékülnek, sárgulnak; de nem nefelettől, szirontáktól, hanem kénvirágtól és egy különös világoskék jegecztől, mely he-

gyes tű alakokban képez virágokat, mint az ammoniák.

Derült időben legélénkebb a völgy füstölgése, míg esős időben megcsillapul s ilyenkor hozzájárulható a tájék.

Néha, mikor a »Bekény szele,« — a »muszka szél« nekiindul s három nap, három éjjel folyton dühöng, akkor tisztára derül ki a Gyilkos völgy; még a füstkatlanok is elpihennek; hanem minden ilyen viharra az következik, hogy a Likas havas kráteréből elkezd felszállni a lomha füst, a bérczesoport földalatti lökésektől rázkódik, s arra a gáztölcsérek újra fellökik füstoszlopaikat, a Gyilkos oldalából moslékos patakok ömlenek elő, miknek saját színe sokáig vegyületlenül kóvályog a Gyilkos tó smaragdzöld vizében.

Ha a Bekény szele télen érkezik, egyuttal hóval takarja be az egész völgyet; mikor aztán a völgy újra felébred, foltonkint kék, zöld, sárga hó lesz abból. — Ott pokolbeli örök nyár van.

Néha pedig hosszantartó, aszályos nyár végén egészen elapadnak; patakok, források, a tó felszíne bebőrösödik valami vegyülék, mely a savakkal saturált viznél sokkal könnyebb, vastagon belepí azt; a füstfuvó likak álomra eresztik földalatti szőrnyeiket; a dág-

ván,
ván,
azol
pad
ne g
kris
egés
nem
na e
gyár

nek
mik
a to
vu
be a
ilyen
közé
kán,
láva
gőz
fel a
eles
kov
össz
szár
»ha
kols

vány össze vissza repedezik, s a kisebb posványok fenéig kiszáradnak. És olyankor azoknak a fenekein valami kékbejátszó csapadék marad, felpattogzó cserepekben, felszine gyöngyház fényű; egyes hosszú kékszinű kristályok is találhatók közte. Hanem az egésznek nem lehet semmi hasznát venni. Se nem timsó, se nem gálicz, hogy érdemes volna elhordani háton s megkinálni vele valami gyárat.

Erdélynek és különösen a Székely földnek sok nevezetes vulkáni tüneménye van, a mik szük körben régóta köztudomásuak, ilyen a törjai kénbarlang, s annak oldalán a gázvulkán (ennek is »Gyilkos« a neve), melybe a föltte elrepülő madarak beleszédülnek; ilyen a kovásznai »pokolsár,« a népes város közepén folytonos forrongásban levő iszapvulkán, mely időközönként megújuló kitéréssel lávafolyamokat áraszt maga körül s olyankor gőzszlopok között mázsányi köveket hány fel a magasba, oly tömegben, hogy mikor elcsendesül, tátongó üreg marad utána. S a kovásznai nép aztán, igazi székely flegmával összeszedi a kihányt sziklákat s száz szekér számra hordja vissza az iszapvulkán üregébe: »ha kihánytad, nyeld el megint!« — A »pokolsár« aztán a másik évben megint kidobálja.

nekik a köveket. Madarason két ilyen sár-
vul-
kán működik. Hanem a világhírű természet-
tudósok erről mind nem tudnak semmit. El-
mentek a Caucasusba, a tamáni félszigetre a
vulkánokat észlelni, leirták a turandoghi sár-
hányókat, a turbacoi vulkán-citosokat, az iz-
landi soffioneeket, a dél-amerikai vizokádó ku-
pokat, mik egy barát szentelt vizétől váltak
át »Volcanes de fuego«-ból »Volcanes de
agua«-ákká; ismeretes volt előttük a khinai
Ho-sang hegye, a jávai Gumung Kelut fojtó
völgye, a »Pakaruman« (holtak völgye), csak
arról, a mi legközelebb esett hozzájuk, az er-
délyi vulkántünetekről nem tudtak semmit.
Elmentek a föld tulsó oldalára, vademberek,
vadállatok közé természetet tanulmányozni,
csak a világ legvendégszeretőbb népét nem
kereste föl semmi európai tudós soha. Még a
természettüneményeket is agyonignorálta a
nagy világ, ha azok Magyarország földéhez
voltak kapcsolva.

De nehogy idegenfalással gyanúsítson
bennünket valaki, sietünk hozzátenni, hogy
maga a magyar tudós világ is épen így agyon-
ignorálta azokat.

Csak nagy későn akadt egy-egy pénz-
ügyminiszteri osztálytanácsos kezébe egy
ilyenforma adat: »A gyergyószentmiklósi ka-

marai uradalom gyilkosvölgyi bérletére senki sem vállalkozik többé, miután egészségtelen gőzök kifejlése s az erdők elpusztulása folytán az eddigi hamuzsirégetés üzlete lehetlenné vált. «

Ennek a következése aztán az lett, hogy nohát ha egészségtelen gőzök miatt azt a nagy darab földet nem lehet használni, akkor el kell adni.

»Fort mit Schaden!« államháztartási jelszó.

Mintegy huszezer katasztrális holdat tett az a darab föld. Két egész négyszög mértföld. Az első árverésen öt forint volt a kikiáltási ár holdankint, — örök árban. Akkor egy vasuti vállalkozó, a kinek köre volt szüksége, ígért érte holdankint négyet. Annyiért nem adták. — Két év mulva aztán megint dobra ütötték. — A vasut már akkor elkészült, kö nem kellett, hanem jött egy másik vállalkozó, a ki fürdőt remélt a furcsa forróvizre építeni, az ígért holdankint három forintot. — Nem adták neki. — Ujabb két év mulva aztán az is kiderült, hogy nem jó víz az fürdésre. — A harmadik árverésnél aztán senki sem jött a Gyilkosra árverezni. A pénzügyminiszterek pedig nem türihették, hogy a rubrikáikban évről évre ott álljon egy rendithetetlen té-

tel, melynek a »Bevétel« rovatban állandóul egy nagy gondolatjel a kísézője. El kell adni minden áron a Gyilkost. Kikiáltási ár egy forint!

Ekkor érkezett haza a katonaságból az ifju Tatrangi Dávid. Megtekinté a halott völgyet s ígért érte holdankint másfél forintot. — Ráütötték. Övé lett az egész Gyilkos, pokolvizestül, vulkánostul, égő mocsárostul együtt harmincezer forintért.

Azt a pénzt is a »gyárhitelintézettől« vette fel tiz évi törlesztésre, — mint illik, tiz száztóli kamatra.

A kik ezt hallották, azt mondták rá, hogy: »Az apja égbejáró bolond volt, a fiu pokolbajáró bolond lett!«

Mit csinál azzal a pokolvölgygyel?

.
Egy martiusi napon, épen a nagy böjti szelek kezdetén, a lipótmezei tébolydában tudakozódott Dávid apja hogyléte felől. Mondták neki, hogy az öreg ur — a körülményekhez képest — egészséges. Szobájában van és olvas. Beeresztették hozzá.

A mint az öreg ur meglátta fiát, azzal a gyanakodással, ami az örülteket jellemzi, — kérdezé tőle:

— Hát te megint itt vagy? Mi hozott

fel ilyen hamar? Beszólítottak tán mint tartalékost? Az nem lehet; mert a hadsereg létszámát épen most szállították le. Bizonyosan szerelmi história. Olvastam a hirlapokban szép kalandodat. Egy leány miatt pénzt pazarolni, verekedni. Most meg már bizonyosan el akarod venni a leányt. Ne légy bolond! A mint megházasodol, vége van annak, hogy repülj. Le vagy kötve állati jólét, testi eudymia, renyhe euarestasis által a sárhoz. A csókolózás vágya még az Isteneket is lehuzza az égből, hát még téged! Egy gyerek sirásától ostoba fogsz lenni. Vagy nem azért jöttél? Találtál fel valamit?

— Igen. Találtam. Szólt Dávid, jobbját atyja elé nyujtva. Mutató ujján egy kigyóalakra tekerült gyűrű volt, valami kék zománctfényű; s a kigyófej közepében egy ragyogó gyémánt »hatszegletű« hegygyel; borsónagyságu.

— Szerencsétlen! Kiálta fel az öreg, eltaszítva fia kezét maga elől; én arra bocsátottalak el, hogy találd fel az üveg hajlósságának titkát, s te a helyett feltaláltad a gyémánt készítés titkát.

— Nem. Ez üveg. Mondá Dávid, s öltönyéhez dörzsölve a gyűrű fejét, egy hirlap leszakított szegletéhez közel vivé azt. A papir

felszökött a közeltartott gyűrűfejhez s hozzá-
tapadt.

— Lehet, hogy üveg, de azért mégis
gyémánt, minő a bórgyémánt, melyet magam
is állítottam elő; sugártörése az, a mi a gyé-
mánté, csak a színe sárga. A te gyémántod
színe kék. A bórgyémánt is vágja az üveget,
sőt a gyémántkőszőrülésre is alkalmas. Ké-
szül bórsavból, natriumból és konyhasóból.

— Ez más. Szólt Dávid s azzal lehuzva
ujjáról a gyűrűt, megfogta a kigyó fejét és
farkát és széthuzta az egész gyűrűt egyenes-
re, aztán meg levetette azt a márványasztal-
ra, a mikor az, üveg pengést hallatva, ismét
gyűrű alakba összekunkorodott.

Az öreg Tatraangi erre hirtelen odaug-
rott a fiához szép kezével ijedten fogta be
annak a száját.

— Ne szólj tovább! . . . Egy szót se
szólj . . . Ki ne mondd a nevét! El ne beszéld
itt, hogyan találtad fel? Miben rejlik a titka.
Néma légy. Fuss innen! Nekem se szólj töb-
bet semmit. Dugd el ezt a gyűrűt; ne muto-
gasd! . . . Vagy miértjöttél? . . . Fel aka-
rod ajánlani találmányodat a kormánynak,
hogy létesitse általa a hadi repülő gépeket?
— Szerencsétlen! Hiszen épen most alkuszik
a kormány százötven millióig, hadi lég hajók

készítésére, kaucsuk ballon rendszer mellett. Mindazok, a kik ezen a százötven milliót osztozni fognak, egyszerre a torkodat ragadják meg, a mint azt kimondod, hogy te feltaláltál valamit, a mi által ez az országos kiadás fölöslegessé lesz. Ide csuknak be rögtön, mint örültet, még pedig a dühös bolondok közé, a kiknek kezük lábuk zsákba varrva, hogy kárt ne tehessenek.

— Tudom apám. Monda Dávid. Mister Severus czimzetéért jöttem hozzád. Amerikába megyek.

— Ah, jól van, jólvan. Megállj. Nincs nálam leírva. Csak emlékemben tartogatom. New-Yorkban lakik. Mikor meglátogatott, elmondta, hogy hol találhatom fel, ha keresem valaha. Üzlete van Waall Streetben; az csak fél mértföld hosszu, könnyen rátalálsz; csupa bank, kontor és alkuszüzlet az egész utcza végtül végig. Ha ott nem kapod, keresd palotájában: az van az 5-ik Avenueban. A melyiken legtöbb aranyozás van. Ha ott sem jutsz hozzá, rátalálsz minden bizonnal a merchant exchangeben s ott mindenki beszélhet veled. Okosan szólj vele! Ne beszélj neki idealis dolgokról: ez pénzember! Üzlethez ért. Nagy dolgokat mer elvállalni. Ha érzelmeket árulsz el előtte, kidob az ajtón. Ez ame-

rikai; — és bankár — és néger. — Bátor, gazdag, de érzéketlen. Ha koldulsz tőle, egy pennyt sem ad; ha meggyőződ, számlálatlan milliókig áll érted. — De rögtön akarsz-e indulni? Gondold meg, hogy most dühöngnek a passatszelek a tengeren? Ha elvesznél, a fölfedezett titok elsülyedne veled a tenger fenekére. — De nem, nem. Én nem féltelek. Ha vihar fogja elő a hajót, mondd a hajós-nak: »Caesarem vehis!« s tartsd fel az égre ezt a gyűrűt. Nézd, még nevezni sem tudom, mi az? Uj elem? — Igen? — A hatvanötödik elem. — Adtál már neki nevet? Csak az elem nevét tudjam! Hisz ez az én unokám! Az unokám nevét.

Dávid fölvevett egy poharat az asztalról s annak a fenekére a gyűrű gyémántjával e szót írta.

»Ichor».

— Ah! Ez jó név neki. Az olympi istenek »fehér vére« az ichor. Te az istenvért fedezted föl . . . Csitt . . . Hallgass . . . Ne ragyogjon az árczod . . . Ne mutasd, ne áruld el szemeddel, mi lakik benned. Tartsd titokban addig, a míg el nem jön az az idő, a mikor egyszerre kihirdetheted a kerek világnak, hogy mi az az ichor! — Eredj! Nem féltelek a tengerektől! . . .

.
Dávidnak keserves utazása volt a nap-
éjegyzen viharai között: hanem a kalorigépek
steamerei nem súlyednek el könnyen. Most
már ebonitból és kamptulikonból építik a ten-
geri hajókat, s azok nem törnek össze. Leg-
feljebb az a baj van velük, hogy az ellenkező
szelek miatt később jutnak el a célhoz.

Dávidnak volt elég kemény szive, hogy
nekimenjen a napéjegyeni viharak az Oce-
ánon. De ahoz nem volt elég erős szive, hogy
mikor atyjától eltávozott a budai indóházhoz,
felne kerüljön a vezérhalomra, s ott abban a
kapuban le ne üljön, melyről a sárga zászló
leng. Féléve volt, hogy idehozta Rozálit, —
azóta arája meg is halhatott.

Tusakodott magában. Megrázza-e a csen-
getyüt s megkérdezze-e a kapusnőtől, hogy
mi hír Rozáliról? vagy tovább menjen?

Az Ichor azt mondta, ne kérdezze azt
most: siessen! hanem az emberi meleg piros
vér azt mondta, hogy kérdezze és várjon . . .

Becsengetett. — A kapusnő kidugta a
fejét az ablakon s azt kérdezé tőle, hogy mit
akar?

— Jó asszony. Nem mondhatna ön ne-
kem hirt egy itt levő hajadonról, kinek neve
Szentivánfai Rozáli.

— Nem! — Mordult vissza mérges arcczal a kapusnő s becsapta Dávid orra előtt az ablaktáblát.

És ezzel győzött az ichor; mert ha felett volna a kapusnő Dávid kérdésére, úgy Dávid nem ment volna el Amerikába.

Hogy miért utasították el így Dávidot az Alhambrától, annak is van története, a mit majd elmondunk, ha rá jön a sor. Volt ideje törni a fejét e talányon a Manhattan szigetig.

Reggel korán érkezett meg Newyorkba s akkor rögtön belekeveredett abba a nagy emberfolyamba, mely a világváros utczáin folytonosan jár fel s alá, mint a »golf-strom,« s ragadja magával, a ki uszni nem tud. Egy olyan nevezetes személyiséget, mint Severus bankár, még a kőrengetegben is könnyű volt feltalálnia. — De annál nehezebb volt a hozzájuthatás. A reggeli órákban kereste őt a kontorában, ott azt mondták neki, hogy itt van, de éppen eszik. Nem akarta háborgatni.

Délután felkereste a palotájában; ott nagy nehezen eljutott az előszobáig. Megint azt a választ nyerte, hogy itthon a mister; de éppen eszik.

Este a kereskedők gyüldéjében kereste föl; ott is jelen volt mr. Severus, éppen evett.

És
kez

még

lósá
mr.

men

oda

hol

czér

eszi

czér

Lát

nál

fala

leti

sürg

gató

a m

na r

bita

kezi

És sehol sem lehetett végig várni, míg az étkezését elvégzi; sokat evett.

Dávid pedig feltette magában, hogy ő még az első nap akar vele találkozni.

Éjszaka (t. i. a naptár szerint, mert valósággal New-Yorkban soha sincs éjszaka) mr. Severus egy szörnnyeteg hangversenyre ment el egyik óriási zenecsarnokba. Dávid oda is utána ment. Rátalált mr. Severus páholyára. Épen akkor jött ki onnan egy pinceszér, üres tányérokka. Mr. Severus megint eszik.

Itt azonban szerencsés volt Dávid; a pinceszér német volt és mint német »kedélyes.« Láta, hogy Dávid milyen savanyu képet csinál s megszánta és adott neki utasítást.

—Soha se törődjék ön azzal, hogy a mister falatozik; kitünő étvágya van; s minden üzleti ügyét evés közben szokta végezni. Ha sürgős dolga van vele, beküldheti hozzá látogató jegyét a páholyórtól.

Dávid megköszönte szépen. Ezt bizony a másik három helyen is elmondhatták volna neki s most nem kellene három száz trombita s ötven öreg dob kísérete mellett értekeznie a bankárral.

Kivett tárczájából egy névjegyet s azt

átadta a páholyőrnek, hogy vigye be mr. Severushoz.

Az a névjegy egy vékony üveglap volt, melybe gyémánttal volt bele karczolva a Tatrangi D. név.

A páholyőr visszajött és mutatta a nyitott ajtót. Dávid belépett rajta.

Odabenn siketítő zene tombolt lenn a szinpadon; a tágas páholyban pedig egyedül volt mr. Severus; egy gömbölyű asztal állt előtte, rakva sültekkkel és süteményekkel, és minden alaku pohárral.

Mister Severus valóságos Bisbariba néger typus volt, mely a többi néger fajoktól elüt. Arczvonásai a kaukazi jelleget megközelítők, míg arczszíne a legsötétebb fekete. Hozzá erős fekete szakállá van; fájának kiváltsága a többi néger fajok fölött: ajkai duzzadtak, de nem vastagok. Testalkata is inkább karcsu, mint tömör; egész tekintetében valami hideg nyíltság mutatkozik.

Mikor Dávid belépett páholyába, mr. Severus a beküldött látogató jegyet hüvelyk és mutató ujjá között tartá olyan formán, hogy azt két szélénél fogva összenyomva meggörbitette.

— Ön mr. Tatrangi D.? ezt mondá neki beléptekor. Tatrangi M. et Son? Nemde?

— Igen, uram.

— Legyen szíves leülni és tartson od, velem. Én az ön atyját jól ismerem. Egyenesen azért utaztam Európába, hogy előre híresztelt repülését megnézzem. Láttam, rosszul ütött ki. Összetört gépét én vettem meg. — Akkor kérdeztem tőle valamit. — Ez rá a felelet?

E szónál az eleresztett látogatójegyet tányérjára ejté. Az pengve esett le.

— Ez. Felelt Dávid.

— Mi neve e találmánynak?

— Hyalichor Görög név: *ύαλος*: üveg *ιχορ* pedig egy új elem, a mit én fedeztem fel.

— Tehát a földolog az ichor. Egyedül az ön titka ez? Beszélhetünk itt bátran; a zenétől nem hallja semmi szomszédunk, mit beszélünk.

— Nem csak titkom, de kizárólagos tulajdonom is. Az egész földön egyedül egy helyen nyerhető az ichor, s az a hely az enyim.

— És van belőle sok? Nagy mennyiség?

— Kiszámíthatlan mennyiség. Önnek van tudomása a kaliforniai Napavölgy taváról, a »Kaysá«-ról?

— Igen, voltam ott. Mi Borax-lake-nak nevezzük s ez a tó még Kaliforniában is kincs, mert többet ér az aranyból.

— Pedig »csak« bór t terem. A Gyil-

kos tó Erdélyben épen oly nagyságn, mint a »Kaysa« és ebben van az »Ichor«. Tíz gallon vízből fél kilogramm ichorjegecz választható ki. Mikor a mellékposványok forró nyárban kiszáradnak, fél meternyi ichorülledék található fenekeiken; a mi még nagyobb rétegre enged következtetni magában a tóban. S ha a szükséglet egykor oly nagy lesz, hogy a meglevőt mind felemészti, mesterséges »solfonékat« furatunk, s azontul csak tőlünk fog függni, hogy az ichortermelést hány millió kilogrammra emeljük? Az ichorjegeczek, mik természetben találhatóak a posványülédek között, 12—15 centimeter hosszuk: a velem hozottakat be fogom önnek mutatni, a midőn kívánja.

— Jó. — És már, most mi üzletet lehet az ön felfedezésére alapítani?

— Többfélét. Sokat. És nagyot. De alant kell kezdenünk és csendesen. Mert minden új találmány nagy ellenszenvet költ, midőn egy más meglevő iparágat megtámadni látszik. A varrógépek a szabók mesterségét, a szövőgépek a takácsokét látszottak kezdetben végveszédelemmel fenyegetni. A gyapot fenyegetőleg lépett versenyre a leniparral és gyapjuval, a petroleum az európai olajgyártásnak tette torkára a kést, a kaucsuk a bőr-

gyártásnak izent hadat; a talmi, az alfenide az ötvös kenyerét vette el, a stearin a fagygyúértékét nyomta le; ezért mindegyiknek nagy küzdelmei voltak a féltékenységgel a »piaczon«. Hát még egy olyan találmánynak, mely nem egy piaczon, de egyszerre valamennyin kihívó támadással lép föl; — és végre nemcsak az árupiaczon, hanem más piaczon is.

Mr. Severus fölkelt, és bezárta a páholya ajtaját.

— Beszéljen ön. Eddig társa vagyok. Tovább!

— Tehát legelőször is szoritkozni fogunk egyedül a hyalichor-gyártásra, mint a legközönségesebb napi szükségletre. Üveg-edény, ablak üveg, mely nem törik el; rögtön piaczára talál.

— S az valóban nem törik el?

— Egy hyalichor cső huszonötszörte nagyobb feszítést áll ki, mint az aluminium. S ötvenszerte nagyobbat mint az öntöttvas. Egy ablaktábla hyalichorból száz lépésnyiről rálőtt puskagolyótól el nem pattan, keresztül sem lyukad. Ime lássa ön látogató jegyemet.

Dávid összegöngyölité az üveg lapot, s aztán összeszorítá azt a diótörővel. A szaba-

don eresztett üveglap ismét kiegyenesedett s nem mutatott még horpadást sem.

— Beszéljen ön. Monda mr. Severus, s most már páholya rácsozatát is felhuzta; hogy a közönség be ne lásson oda.

— Tehát legelőször igyekezzünk a hyalichort népszerűvé és közhasznuvá tenni: s csak ha azt megnyertük, akkor jelenünk meg a piacon a magasabb üveggyártás terményeivel, a miben ismét végtelen fölényeink lesznek. Tükör és kristály-üveg készítésre, az üveg metszésére, beedzésre, szinfestésre a hyalichor alkalmasabb, mint a többiek. A »szótt üveg«-ek titka ismét fel van benne találva, minő szótt üveg serlegeket a Louvreben láthatni. A látszerészi téren pedig az elérhetlent fogjuk vele megközelíteni, mert a hyalichor még egy meternyi vastagságban is oly tiszta, mint a nyugvó víz.

Mr. Severus kezébe fogta öblös serlegét, de nem ivott belőle, a serleg, kezének szorítása alatt összetörött. Tán arra gondolt, hogy ime ezzel az egész világ eddigi üveg-iparát agyonnyomjuk.

— Sőt még mellékesen a pierre de Strass gyáaraknak is támaszthatunk versenyt; amennyiben az ichorból készített gyémánt az igazit mind sugártörés, mind keménység tekin-

tetésben megközelelti. Az ékszerészetben mindenestre nagy alakulást idézhet elő; mint tette azt a mult században a Capföldi gyémánt megjelenése.

Mr. Severus egészen elfeledte, hogy terített asztal áll előtte. Ott hagyta a leszelt vadkanfőt porcellántányérán.

— Hát azután?

— Azután jön egy nehezebb versenyünk. Versenyzés a vassal.

— Ah.

— Igen. Az uralkodó érczcel, mely jelenleg minden gőz, hőlég és gázgépnek egyedüli uralkodója. Ezt kiszorítja találmányunk. A hyalichor gőzkatlanok, hengerek, csövek nem pattannak el, nem oxydálódnak, nem vesznek fel üstkövet, végtelenül nagyobb feszítő erőt kiállnak, mint a kovácsolt vas. A hyalichor gépkerekek nem kopnak, nincsenek törésnek kitéve. A hyalichor fegyverek négyzerte könnyebbek, mint a vas csövények s lőkamaráik háromszorta erősebb lőportöltést megbírnak, annál fogva biztosabban és távolabbra lőnek, mint emezek.

A bankár nem tudta tovább rejteni izgatottságát, felkelt a helyéről.

— Menjünk innen fiatal ember, odalenn

vár hintóm. Jöjjön velem, ott beszéljünk a többiről.

Azzal megfogta a karját Dávidnak s vitte őt magával. A kik találkoztak vele, azt hitték róla, hogy veszedelmes embert fogott, a kit nem akar a körme közül kiereszteni, míg a rendőrségnek át nem adhatja.

A bankár egész háza lépcsőzetéig hajtatott hintájával, kapualja úgy volt elkészítve, hogy a mint a lovak berobogtak, egym szemközti üvegfal felemelkedett előttük, s a mint a hintó begördült, az ismét lecsukódott, hasonló történt az átelleni üvegfalal a kijáratnál; úgy hogy kocsival érkezők, kivált lenge ruhákba öltözött hölgyek, egy perczig sem érintkeztek a kül légvonattal.

Mr. Severus nem vezette most végig Dávidot pompás termein, muzeumán, képtárán; sietett vele elérni dolgozó szobáját. Ott kényszeríté, hogy gyujtson szivarra; s maga meggyujtá a nélkülözhetlen samovar alatt a borlét.

— Már most mondja el ön azt, a miért tulajdonképen ide jött.

— Ön sejtené?

— Hogy ne? Ön apja repülő gépéről akar nekem beszélni, A miket eddig mondott, azok elég jók voltak arra, hogy érdekemet

felköltsek. S ha csak ez lett volna önnek a szándéka, azt mondanám: hát jól van, állitson ön össze egy consortiumot; én beleállok ennyi meg ennyi millió dollárig; aztán menjen ön haza s kezdjen hozzá. Majd az évi számvizsgálatkor meglátjuk, hogy mire mentünk? De ön nem azért jött. Ön engem testestül lelkestül el akar fogni; házaimmal, kontoraimmal, az utolsó filléremmel együtt magával akar vinni át Európába, ki Erdély szélébe, le a pokol torkolatába, fel a felhőkbe és magával együtt be a bolondok házába, az apja mellé. Hát kezdjen ön hozzá.

— Ugy van, uram. Az üzlet, melyet önnek felajánlottam, nemcsak biztos nyereséggel, hanem a mellett erős koczkáztatással és kitartó türelemmel is jár, mert ahoz képest egy egész viláगतalakítást ígér. Apám gépe az ön kezében van. Szemtanuja volt működésének. Egy hibája volt főképp: az anyag tehetlensége. Ez most ki van igazítva. Ugyanazon gép szárnyai nem csak nem törnek el többé, sőt nagyobb terjedelemben alkothatók levén, az eredeti gépnél tervezett emelő erőnek 40 — 50-szeres hányadát fogják elérni s ezáltal az eddigi közlekedési viszonyokban tökéletes revolútiót idézhetnek elő. A légvilanyosság többé nem veszélyezteti a gép mű-

ködését, ellenkezőleg végtelen gyorsaságot fog neki kölcsönözni, mely képessé tehet bennünket egy nap alatt átrepülni az Oceanon, az új világból az ó-világba s termékeinket szállítási költség nélkül, vagy legalább eltűnőleg csekély költséggel, kicserélhetni.

— Barátom. Az pokolbeli zürzavart fogna okozni valamennyi kereskedelmi piacon.

— De megálljon ön. Ki állít meg azután egy ilyen Jupiter kegyelméből repülő szárnyeteket, mikor aztán leakar szállni?

— Egy igen egyszerű készülék, a minnek villanykiürítő a neve. Ezt apám kifelelte; de könnyű lesz alkalmazni, a kormányzó egy kéznyomására a légből elvont villany elszikrázik.

— Tehát menydörögni is fog a gép. Villámlással, dörgéssel fogja hirül adni, mikor megérkezik? Jupiter tonans!

— Az én föltételem tehát az, hogy ön kockáztasson egy összeget, mely egyelőre ötszáz ilyen repülő gép előállítására elég.

— Mennyibe kerül egy?

— Ötezer dollárba. — Valamennyi két millió ötszázézer dollár.

— S meddig kellene ennek az összegnek gyümölcsözetlen heverni?

— A míg a legelső európai háboru kitör.

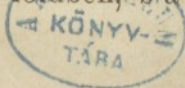
— S mit akar ön abban a háboruban?

— Hazámat megvédelmezni.

Ennél a szónál végig nézett a bankár a fiatal emberen s nagyot nyujtózott, kezeit feje fölött összerakva.

— Hazáját? Hát az micsoda? Hát ápolnak még ilyen gyöngeségeket a XX-ik században? Önnek specialis hazaszeretete van? Mint a minőben az izlandiak szenvednek. De azt már régóta nem hiják virtusnak, csak nostalgiaának. S ha ez a baja van önnek, azt ne mondja egy financiernek, hanem egy orvosnak sgyógyittassa magát. Különösen ne mondja én előttem, a ki afrikai vagyok, fekete bőrű, és Amerikában lakom, s őseim tabuja és bálványai iránt nem tudok lelkesülni.

— Igaza van önnek uram; a nostalgiai tünetek nem tartoznak üzletünk keretébe ámbár egyszer, ha ismeretségünk tartós lesz, majd arról is fogok önnek beszélni, hogy mi »hasznot« lehet még abból meríteni, ha egyszer a »mivelt« néger el akarná foglalni az Afrikában számára kínákozó tért; mert ön, mint magasról széttétekintő financier, tudni fogja azt, hogy óriási alvó kincsek hevernek még a pihenő földben, s a pihenő embertömegekben.

— Jól van! Nem volt rossz! Hahaha! kaczagott a néger. Argumentum ad hominem.

— Azonban én most nem akarok itt a magán honszeretet, mondjuk: nostalgiai, mondjuk: költői tüneteiről beszélni. Gyakorlati téren állok. Az én ichor-telepem ott van Oroszország határszélén. Ha mi oda egy költséges világhírű telepet rakunk le, nagy gondunknak kell rá lenni, hogy azt tőlünk erőhatalommal el ne vehesse valaki. Vállalatunknak valamely állam oltalmára szüksége van. Azt sem kell kifelednünk a számításból, hogy a midőn mi a repülő gépek rendszerét gyakorlati tere alkalmazzuk, egyszerre és egy időre valamennyi nagy hatalom haragját felköltjük ellenünk; különösen a legnagyobb hatalomét, a tőkepénzét. Minden állam alterálva fogja látni külkereskedését, a tengeri hatalmak hajózásuk megrontását fogják rettegni. Anglia előtt keletindiai kereskedelmének hanyatlása fog rémledezni s maga a szabad Amerika, ha megtudja, hogy miben töröm a fejemet, engem meglynycholtat: hisz ez által minden vám lehetetlenné válik, a levegőben nincsenek sorompók s Amerikának legfőbb bevétele a vám. Legdühödtebb ellenségre számíthatunk végül az összes pénzhatalmakban, miknek milliárdjaik fekszenek vasutakban, ők

ezelek
a mi
meg
tok,
ja k
mar
nem

Men
tart
gép
lyá
emb
áll

kás
nitt
szü

tud

enn
az
Ta
tör
vel
tör
ran

ezeknek bukását fogják látni a légi ut miatt: a mi egyéb iránt nem lesz ugy. Én oltalmat, megtüretést egyedül attól az államtól várhatok, mely viszont az én találmányomnak fogja köszönhetni saját megoltalmaztatását, fennmaradását. Ez az én saját hazám. Ez tehát nem nostalgia, ez spekuláció.

— Önnek a bolondságában rendszer van. Menjünk tovább. Ön tehát titokban akarja tartani, hogy nekünk egész flottánk van olyan gépekből, melyek a háboruban döntő befolyással lesznek. Ötszáz géphez legalább két embert számítva egyre, kell ezer ember. Hogy áll ez elő?

— Gyárunknak több mint kétezer munkásra lesz szüksége; ugyanazok fognak betanítani a repülő gépekkel bánásra, s mikor szükség lesz rájuk, helytt állanak.

— S hiszi ön, hogy a mit kétezer ember tud, az titokban marad?

— Azok székelyek. Tartottak ők már ennél nagyobb dolgokat is titokban. Azután az ilyen dolgokban mi nem értjük a tréfát. Talán olvasta ön is Labarte középkori ipartörténetében, minő szigorú törvényt tudott a velencei köztársaság fentartani? A »tizek törvényszékének« rendelete szerint ha a muranoi üveggyár valamely munkása a velen-

czei üvegyártás titkával idegen földre beszökött, annak legközelebb álló családtagjai börtönre vettettek; ha erre nem tért vissza a szökevény, halálítélet mondatott fejére s azt rajta, bármely országba menekült, végre is hajtották. Ezt mi is tudni fogjuk.

Mr. Severus teste kétszer is végigborsózott e merész szavaknál.

Hanem most már egészen tetszett neki ez a fiatal ember, a ki átevezik egy darab üveggel az oceánon, s abból az üvegből ígérkezik mindent csinálni, milliomokat, égi háborut, földi békét; ha kell, még órgyilkot is.

— Jól van ifju barátom. Idáig tehát már meg volnánk. Ötszáz légben járó és a hozzá való személyzet. — De hogy lesz még ebből hadviselés?

— Még nem mondtam el mindent. Igaz, hogy még több kiadás is várna e tekintetben üzletünkre. Az én tervem: a háborúviselést abszurdummá tenni. A jelenkori hadi készülődések így vannak összeállítva. — Nagy tömegek, milliókra menő hadcsapatok összpontosíttatnak; a hadjáratok működési alapját kiterjedt erődítmények képezik. Messzehordó, szétrobbanó lövegű ágyuk alkalmaztatnak. Azonkívül prisztító szertelövők. A lovasság tömege döntő hatásra tartatik fenn. A hátul-

töltő puskák ellenében minden hadviselő fél újra behozta a pánczélt; nemez és vulkanizált kaucsukból; a mi ugyan közelből nem véd meg tökéletesen, de a puskatüz pusztítását mégis korlátozza, a mennyiben az ezerkétszáz lépésre hordó fegyvert nagyobb távolban ártalmatlanná teszi. Valamennyi hadsereg mind hátultöltő, saját rendszerű fegyverrel van ellátva. — Már most ha én nekem sikerül egyszerre, — véletlenül, meglepve, csak egy éjszakára kezembe kerithetnem egy hadviselő ellenfélnek azt a stratégiai góczát, a hol löszerraktárai, élelmiszerei felhalmozva vannak, hogy én azokat megsemmisíthetem, vége van a háborúnak. A megsemmisített töltenyeket nem lehet rögtönözve újra pótolni, mint a régi fegyvereknél lehetett, s a milliőnyi nagy tömegeket nem lehet requisitíóval élelmezni, a hogy a harmincz esztendő háboruban a kis csapatokat lehetett. — A melyik féltől elveszi valaki a kenyeret meg a töltenyt, annak a hadserege, ha millióra megy is a száma, fel van bomolva. Azonkívül pedig az egész rémségesen nagyszerű, de ügyetlen hadi léggömb stratagema teljesen tönkre van gyors gépeink által téve.

— Ez eddig nem rossz terv. Ön az ötszáz léggömbrel könnyen leszállíthat akármely pon-

ton tizezer embert. De hol veszi azt a tizezer katonát?

— Az három nap alatt együtt van a Székelyföldön.

— De ki fogja azt élelmezni, ki viseli a költséget?

— A költséget előlegezi az tüzletünk s meg fogja téríteni 100% nyereséggel a veszített fél.

— Áh! ez nem ó-világi gondolat. Haszonbérbevenni az ellenséget! Hahaha! Ön tetszik nekem az eredeti ötleteivel. De hátha a maga bőrét hagyja ön ott? Tegyük fel, hogy akad ilyen tizezer vakmerő ficzkó, a ki önnel együtt a repülő gépeken leszáll az ellenség táborának kellő közepébe, hogy ott a hadi készleteket elpusztítsa, s ez az első félórán sikerül is neki. De már a második félórán az egész ellen hadtömeg összecsap a feje fölött, s azt összetöri ott, ha mindjárt önnel minden repülőgépe granátokat hány is a támadók fejére.

— Erre is gondoltam. Az én kis csapatom halhatatlan és elfoghatatlan. Ismét a hyalichor segít ki. Minden embereknek pánczélya lesz ruganyos üvegből, melyet puskagolyó át nem üt, a fején pedig, a süveg fölött egy üvegsisakot fog viselni, olyan alakut, minő a

temp
> cer

rang
nak

mely
a rö
ugr
és la

csap
gits

nap
gép
had
met
dés
tőin
hol
hol
fél
ren
vag
pat
tud
hög

templariusoké volt hajdan, az ugynevezett »cerveliere «

— Ah! ön az egész hadseregét üvegharang alá teszi, mint a dinnyét, s onnan fognak előpuskázni.

— Még pedig egy sajátzerü fegyverrel, melynek mint a szélpuskának, a fejében van a rögtön kifejlő gáz, mely az egyik csőből átugráló golyókat a másik csőből kilövi, hang és láng nélkül.

— S mire lesz az jó, hogy az ön hadcsapatának puskája se ne szóljon, se ne világítson?

— Ez szükséges az én taktikámra. Én nappal harczot nem kezdek, hanem repülő gépeim segélyével kikémlem az ellenfél egész hadállását s akkor elkészitem a saját tervemet, nem törődve tovább az ellenfél intézkedéseivel. Az éjjeli harczban az én csapatvezetőim csak azt tudják, hogy ki-ki hol száll le, hol áll meg, hogy saját társai hol állnak? s hol kell összegyűlniök? Arról, hogy az ellenfél honan jó, minő tömegben? milyen hadi-rendben? értesíti őket annak a peloton-tüze vagy tirailirozása, míg az ellenfél az én csapataim néma és lángtalan lövéseiből azt sem tudja meg, hogy azok honnét jönnek, sem azt, hogy hányan vannak. Az én csapataim egy-

másra nem lóhetnek a sötétben; de az ellenfélé bizonyosan. A hol puska ropog, lobban, az mind ellenfél. Mi némák vagyunk.

— Valóban. Az üvegharang alul még kiabálni sem lehet. De mit tesz ön, ha az elfogalt hadállását az ellenfél tüzérparkja veszi támadás alá s összebombázza az üvegharangokat az alattuk levő dinnyékkal együtt?

— A tüzérség az, a mi legkevésbé árt hat nekem. Az én repülő gépeim nem tafotából készült, nem könenynyel töltött hadi ballonok, a miknek kerülni kell a röppentyüket. Az én Leviathanjaim nem félnek sem tüztől, sem vastól. Oda mennek száz lábnyi magasba az üteg fölé s robbanó granátjaikkal szétrombolják a tüzérparkot, mielőtt az megkezdte volna működését.

— Azonban még egyre nem számított ön, a lovasságra. A mostani hadkészületeknél óriási tömegekben fogják a harcmezőre szállítani a lovasságot. Ennek a célja épen az lesz, hogy a hol a távolhordó lövegeket megközelíteni nem lehet, a gyorsan rohanó tömeg egyenlitse ki e különbséget. Mikor egy tízezer lóboi álló tömeget megindítanak, azt fel nem tartóztatja önnek semmi golyóokádó gépe, semmi égből hányt bombája; annak

fele
az é

nyer
tok

re. I

el a

zete

meg

tek,

gon

lito

ször

kel,

hall

nya

a ti

visz

visz

az

zol

ves

kin

mo

log

szá

hal

fele elhull, ha kell, de a másik fele elgázolja az ellenállót.

— Számítottam erre is. A ló nagy tényező jelenleg a hadműveletben. Én is számítottam a közreműködésére. De a saját előnyömré. Emlékezik ön rá, hogy miért vesztették el a rómaiak Hannibal ellen a cannaei ütközetet? Azért, hogy a mint lovaik legelőször meglátták az elefántokat, olyan rémületbe jöttek, hogy az egész hadsort összezavarták. Mit gondol ön, ha egyszer olyan tizezer, sorba állított paripa meglátja azokat a légben uszó szörnyetegeket, éjjel világító villanyszemeikkel, nappal ijesztő ércszárnyaikkal; ha meghallja azt a rémséges suhogást, a mit e szárnyak csapása okozand a légben, hogy fog az a tizezer ló egyszerre ijedten összeomlani s viszi majd a lovasát, a hová az nem akarja? viszi oda, a hova az én rémeim terelik, hogy az ellenfél lovasságával saját gyalogságát gázoltathatom össze, a nélkül, hogy egy lövést vesztegettem volna.

— No ez a hypothesis, a ló jellemét tekintve, bir valami létektani alappal. Hanem most jön már a legnehezebb kérdés. A sorgyalogság már nem ijeszthető meg rémséges szárnyasuhogással. Azt fegyelem, bátorság, halálmegvetés tartja össze. Mi l. sz akkor, ha

önnek maroknyi csapatját minden oldalról ostrom alá fogják egyszerre? Ha nem fog az ön hyalichorral emailirozott emberein a golyó, a puskaagy az üvegharang alatt is megtalálja őket.

— Olyan közelre nem eresztik őket golyóink.

— De hisz ön csak éjszaka harcol, és éjjel nem lehet távolba czélozni.

— Mi nem lövünk olyan golyókkal, a mikkel czélozni szükség. Golyóink is hyalichorból vannak, belül pyromanittal töltve. A hol a golyó leesik, ott szét pattan. De mikor a ruganyos üveg szétpattan, az nem szögletes darabokra, hanem szilánkokra válik, s ezek oly élesek, oly hegyesek mint a tű. Egyetlenegy ilyen tű ha eltalál valakit arcán, vagy kezén, vagy testének bármi födetlen részén, az a megsebült rögtön a földre esik, mint a kinek először fecskendtek morphiumot s nyakszirtbőre alá. Ez az ichor hatása.

— És így minden kilőtt golyótól egyszerre több ember is eleshetik?

— Csakhogy nem hal meg. Az ichor nem »urare« méreg, nem az indus nyilhegy gyilkos szere. Ez csak »codein« vagy inkább »ekplektikon.« Az elkábult ember nem sokára föléled magától; hanem ekkor olyan kiálhatat-

lan v
hol a
bénit
gyül
szi, a
fájó l

ból a
juk o
hatva
sereg

kisér

két r
üveg
csiság
ból. A
kettő
dott t
mind
ségbe
casto
gyobl
madt
ketté
baj, a

lan viszketegség lepi meg azon a helyen, ahol az ichor behatolt, hogy a halálos seb nem bénítja meg jobban. A sebhely feldagad, meggyül, az embert hat hétre harczképtelenné teszi, akkor begyógyul szépen, s nem marad fájó helye vissza.

— Ah! ah! Tehát ön kihozza a szokásból a csatatéren való halált. Ezentul azt fogjuk olvasni a hadi bulletinekbán: »elesen hatvanezer emberünk, halott semmi, hadseregünk fele — vakarózik!«

— Igen.

— De hát tett ön ezzel a golyóval már kísérletet in corpore humano?

— A véletlen tetette azt velem. Hutámnál két román munkás is volt alkalmazva, kik az üvegfüvashoz értettek. Ezek egyszer kíváncsiságból felnyitottak egyet az üveggolyókból. Az szétpattant s a szilánkjaival mind a kettőt megsebesíté. Ezeken észleltem a mondott tüneteket. És a mi legnevezetesebb volt, mind a kettő abban a régi megrögzött betegségben szenvedett, a mit ötszáz év előtt Fracastor determinált s a mi a jelenkor legnagyobb átka; s a mint az ichorseb után támadt válság elmúlt, mind a kettőnél mintha ketté lett volna vágva a régi orvosolhatlan baj, abból is kigyógyultak.

— Micsoda? Hát az ön ichorja még betegségeket is gyógyít? százados inveterált bajoktól is megszabadítja az emberiséget. Az ön golyótvísei vaccinálják az embereket a divatkórok ellen, mint Jenner himlőanyaga? Hiszen akkor nem kell egyéb, mint hogy minden ország tüzenjen önnek háborút, ön aztán lövöldözze meg a hadakat ichorral, s azok hazatérnek egészségesen.

— És ez valóban így van.

— De ha ez így van, akkor tíz év alatt az összes emberiség minden pénzének a harmada az ön falujában lesz összpontosítva.

— Én fogom tudni azt használni s a világforgalomnak haszonnal visszaadni.

A bankár meg volt igézve azon biztos modor által, melylyel Dávid terveit, tapasztalatait eléje adá.

Az ifju nem akarta felhasználni e pillanatnyi hatást. Felállt és kalapját vette.

— Uram! Én elmondtam önnek, hogy mi hozott ide. Az ön állásában szükséges óvatosnak lenni, s ezért én nem neheztelek. Mai világban a tervek négyötöde humbug. Én elhoztam magammal a bizonyítékokat, a mik terveimet igazolják. Ha kívánni fogja, hogy idehozzam, megtekintheti. Tehet maga és mások által kísérletet. Kiadhatja számításaimat

megbízható mechanikusoknak, természettudó-
soknak. Titkomat nem féltém; mert az elem,
melyet feltaláltam, eddigelé a természet ke-
gyelméből kizárólagos tulajdonom. Terveimet
elmondtam önnek. Ha azok sikerülnek, akkor
a légutazás az egész világkereskedelemnek,
az összes pénzforgalomak új korszakát szen-
teli fel; feltárja az ismeretlen földrészeket a
civilisatióknak, új tért nyit meg az emberi mun-
kaerőnek, észnek. Gondolkozzék ön rajta. Ön
magasan áll, messze ellát. Határozza meg,
mikor jöjjek vissza?

— El se menjen innen. Üljön vissza a
helyére s vegyük elő az iralt és számítsunk.
Mibe kerülne mindez? Hanem elébb lássunk
a samovar után. Mikor az ember számít, —
jó theát inni hozzá.

Reggelig ott ültek a számoló tábla melle tt.

A végeredmény az volt, hogy az egész
tervezetnek teljes erővel létesítéséhez kell
husz millió dollár.

Mr. Severus hátraveté magát kerevetén,
rágyujtva egy illatos szivarra.

— Mit gondol ön, — szólt hosszú hallga-
tás után Dávidhoz, — melyik a nagyobb bo-
lond: az-e, a ki ezt a husz millió dollárt kéri,
vagy az, a ki megadja?

— Uram, szólt Dávid, ha lehettek olyan

bolondok, kik egy tenger mocsár közepébe Velenczét építették; ha lehetett olyan bolond, ki a Finn puszta partsivatagra Szent-Pétervárat telepíté; ha lehetett olyan bolond, ki egy európai partra tévedt tengeri növény nyomán elindult egy uj világrészt fölfedezni; ha lehetek olyan bolondok, kik az északi pólus jég-hegyei közt az Európa és Amerika közötti szabad tengert keresni egymásután hajóra szálltak, ha lehetett olyan bolond, ki a legelső gőzhajóba, vasutba a pénzét beleölte, s olyan bolond, ki azokra legelőször ráült; ha lehetett olyan bolond, ki a viterbói mocsárt pénzen megvette, s a vulkánok termékét gyár-számra felfőzte: miért ne lehetne olyan bolond is, mint én vagyok?

— — Jó! Én tehát leszek az a másik bolond.

a Her
cseng
lami
vid »
volna
nem
volna
a szé
hány
na A
a leg
ragac
épen
hog
háron
nagy
gásba
az vo

A zivatar egy csepp vizben.

Azt mondtuk, hogyha Dávid akkor, midőn a Hermione herczegnő palotája kapuján becsengetett sazt kérdezte: nem tudhatna-e valami hirt Rozáliról? a helyett, hogy egy rövid »nem« válaszzsal elutasították, megkapta volna mindazt, a mit tudni akart, hát akkor nem ment volna át Amerikába, itthon maradt volna legalább egy hétig, visszament volna a székelyföldre; ott időzött volna, ki tudja hány héten át. Azután pedig hiába ment volna Amerikába; mert el lett volna szalasztva a legkedvezőbb alkalom, a mit most üstökön ragadhatott. Észak-Amerikába megérkeztekor épen olyan üzletpangás volt a pénzpiaczon, hogy mr. Severusnak a legtöbb tőkéje hevert; három héttel később pedig egy szédületes nagyságu vállalat terve hozta egyszerre mozgásba New-York tőkepénzeseit, melynek alapja az volt, hogy az egész Niagara-roham a viz-

esésen felül egy óriási hajtógép mozderejéül használtassék fel, mely hajtó gép azután közlekedő szijak által száz meg száz gyárnak osztaná szét erejét, a mi két millió lóerőre volt kiszámítva, s ekkint egy lóerejű gép naponkénti fűtését 50 centnek véve, a megtakarított fűtőszerben naponkint (!) egy millió dollárt jövedelmezne, vagy pedig ugyanannyival tenné olcsóbbá a gyáriparczikkék előállítását Amerikában, mint Európában, s ezt az ó-világ már csakugyan nem csinálhatná utána, mert hiányzik hozzá a Niagara-zuhatag. — A terv lázas rohammal ragadta meg a tőkepénzeseket, kik beleölték egy milliárdot; bizonyosan mr. Severusnak a tőkái is odasodortattak volna; a fekete Rothschild mohón kapott minden vállalaton, a miről azt mondták neki, hogy ezzel az európaiaknak torkukra lehet tenni a kést. Hanem mire a »Niagara-mobile« vállalat megszületett, már akkor ő a »Gyilkos« dágványa közepett ásatta a fundamentumot az óriási ichorgyár számára s Dávidnak is más dolga volt, mint Rozáli után járni. S ha sohajtott önkénytelenül, ha fájt a szive szakadatlanul, mit tudott arról az a ¹⁶—bC = x?

Őt fogva tartá a szel'em, kit földézett a földből, hogy fölmenjen rajta az égbe.

elfel
legk
bert,
fá tet
ta a
jükr
ledil
hely
Nem
hog
pac
ható
te a
dot
had
láto
vag
vez
lett
nem
nép
pro
tun
a k

Rozálival pedig ez történt azalatt:

Mazrur nem hagyta abba a dolgot.

Ő maga boszuálló jellem volt; nem bírta elfeledni a rajta elkövetett meggyaláztatást; legkevésbé azt, hogy őt a sámsoni erejű embert, egy suhancz testi ügyességgel úgy csufá tette, levágta, megrugdalta, félholtan hagyta a földön. Brutális emberek, kik testi erejükre büszkék, az ilyen meggyaláztatást nem feledik könnyen. Másfelől részvényesei előtt is helyre kellett állitania elvesztett praestigejét. Nem volt szabad annak a hirnek lábra kapni, hogy a Sabinával lehetett egyszer valakinek paczkázni. És még büntetlenül? A katonai hatóság eljárása Dávid irányában csak növelte a sérelem nagyságát. Hogy a király Dávidot oly minden apropos nélkül kinevezte alhadnagygyá, egy ministeri ellenjegyzéssel ellátott blankétát használva fel valószínűleg, vagy tán utólagosan ellenjegyeztetve a kinevezést a ministerrel; ezáltal a király is bele lett keverve a dologba, s midőn Mazrur ezt nem hagyta abba, még bizonyos körökben népszerűsége is számíthatott. A királyt kompromittálni fenegyerekség, s legyen bár az tunisi kalózvezér vagy lenocinium-gazda, ki a királylyal szembe mer állni, vannak a kik

nagyot köhentenek rá s azt mondják: »fegyerek!«

Talán épen azt is akarta Mazrur.

Vagy talán még többet is akart.

Az is valószínű, hogy Rozálival megszemből néző tervei voltak, egészen emberi indulatokra építve s azokat keresztül akarta vinni. Erről majd bizonyosak leszünk később.

A főindokot azonban legközelebb felfogjuk deríteni, a mi a Sabina igazgatóját arra indította, hogy pert kezdjen Hermione Peleia herczegasszony ellen. Micsoda alapon? Mint a Sabina statutumai értelmében lekötelezett Szentivánfai Rozálinak jogtalan visszatartóztatója ellen.

Egy reggelen két ur szállt ki a Parabola-na menhely főkapuja előtt; egyik egy alacsony, pökhendi uracs, párduczformán fölfelé fésült bajuszszal; a másik egy vörös orru, vörös kezű, vörös képű, görbe hátú férfi, kurta kabátban, melynek hosszabb zsebei voltak, mint szárnyai, s a legfelsőbből kilátszott egy csomó irás.

A kisebbik ur csengetett s azt kérdezé a kapusnőtől:

- Lehet-e a ház urnőjével beszélni?
- Férfinak nem! — volt rá a válasz.
- De mi hivatalos küldetésben jövünk.

ön, mi
iratot
nevéb

izmos
odasz
vissza
fejét t

A
a Sabi
vénysz
lesség
csétny
fogva
az Alb

A
A
óvatos
pecsét

Befutt
elő a

A
nézte,
ehéz
sik do

— Mi közöm hozzá?

— Ha nem lehet vele beszélni, akkor ön, mint hivatalos kapuőr, fogja átvenni ezen iratot és kézbesíti azt urnőjének, — a király nevében!

— Hát az ördögök nevében! kiálta az izmos hölgy s becsapta az ablaktáblát; majd odaszoritotta az ifju ur körmét, ki a táblát vissza akarta huzni. S aztán nem dugta ki a fejét többé.

Akkor a fiatal ur, ki nem volt más, mint a Sabina első ügyvédje, inte a végrehajtó törvényszéki organumnak, hogy teljesítse kötelességét, mire az készen tartott ostya és pecsétnyomó segélyével mind a négy szegleténél fogva odapecsételé a nem kézbesíthetett iratot az Alhambra bejáratának aranyos rácsozatára.

Azzal tovább mentek szépen.

A kapusnő, mikor látta, hogy eltávoztak, óvatosan kijött, s elszörnyedve látá a kapura pecsételt iratot.

Világért hozzá nem mert volna nyulni. Befuttatá a kis leányt a palotába, hogy híja elő a doktornőt.

Az kijött; meghallgatá, mi történt? meg-nézte, mi van a kapun, és azt felelé, hogy ő ehez nem mer nyulni, hanem hivassák a más-sik doktornőt (doctrix juris), a ki a herczegnő

jogi tanácsadója, arra kell bizni a további teendőket.

Az ügyvédnö, mintha csak ki lett volna csinálva, épen jött.

— Hát mi ez? Kérdezé tőle a doktornő, a kiterjesztett iratra mutatva.

Az ügyvédnö finom arczélü, ifju hölgy volt, összefogott ajkakkal és erősen kidomborult homlokkal. Megnézte az iratot, s aztán leszakítá azt pecséteiről, azt mondva a kapusnőnek: ezt el kellett volna önnek fogadni.

— De hát kinek szól ez? szólt mérgében elvörösödvé az orvosnö.

— A herczegnőnek.

— De hisz e czim így szól: »T. cz. Sacherij Hermione Peleia kisasszonynak.«

— Igen is. A Romanow-családnak, mielőtt Oroszország trónjára jutott volna, ez volt a családi neve, Sacherij, s miután trónját elvesztette, a ki a tényről tudomást akar venni, teheti, hogy utódait ismét az eredeti családi nevéen czimezze.

— De hisz ez alávaló, gyalázatos pimaszság!

— Azt én sem tagadom.

— De hát mit tartalmaz e vakmerő irat?

— Ez bizony hivatalos idézés Sacherij Hermione Peleia kisasszonyhoz, mely által

meghivatik a budapesti III. ik első bíróság-
hoz, bizonyos Szentivánfai Rozáli kisasszony-
nak jogtalanul itt tartása miatt.

— Mit? Rozálit akarják innen elvinni?

— Igen. Felperesek, Mazrur és társai.

— Tudassuk ezt a hercegnővel?

— Ne addig, míg én nem szerzek ma-
gamnak tudomást az ügy mibenállásáról.
Rögtön sietek a városba vissza. Addig ne szól-
jon a hercegnőnek, doktornő, semmit.

— Siessen, doktornő.

Már aztán pedig ha az ember még olyan
nagyon doktornő is, azért csak nő marad, s
az még a XX-ik században is a lehetetlensé-
gek közé fog tartozni, hogy egy ilyen forró
titok² keresztül ne égesse magát nála, s azt el
ne mondja annak, a kit érdekel, az első két
óra alatt.

Mire a *doctrix juris utriusque* visszake-
rül, már akkor a hercegnő türelmetlenül siet
eléje az Alberca-csarnokban s ezzel a kérdés-
sel fogadja:

— Nos, hogy áll Rozáli ügye?

— A lehető legroszabbul.

— Hogyan? kérdi a hercegnő felin-
dultan.

— Ugy, hogy a Sabinának jog szerint
teljesen igaz a van. Szentivánfai kisasszony

még ma is hajadon. Mint hajadon, legközelebbi rokonai gyámsági hatalma alatt áll. Ezt törvény szerint csak a férj joga váltja fel. Vőlegények jogáról a törvény mitsem tud. Tatrangi ur a Sabina pénzbeli követelésének eleget tett ugyan, de nem a szerződés szerinti kötelességének. Menyasszonyát leányfővel elhagyta rögtön, s mint nem tagadható, a parabolana asy-lumba hozta, a hol házasságok nem köttetnek. Most ez által a hajadon feletti gyámi jog a rokonokra visszaesik s azok szerződésüket a Sabínával fentarták. A Sabína visszafizeti Tatrangi urnak a letett összeget, s azzal Rozáli kisasszony ismét az ő védenczévé válik. Erre statutumai jogosítják.

— Isten és emberi jog ellen kiáltó statutumok!

— Az más kérdés. Fődolog az, hogy érvényben vannak.

— De ha a leány nem akar oda menni.

— Rokonai kényszerithetik gyámi hatalomnál fogva.

— De hisz ennek igen egyszerű ellenmérge van. Iratunk Tatrangi Dávidnak. Rozáli tudja, hol lakik? jöjjön fel; esküdjék meg rögtön Rozálival, s ha akarja, vigye őt magával; ha körülményei nem engedik, hagyja itt,

míg elviheti. Mint asszonyt csak nem fogja a törvény Rozálit a Sabinának odaitélni.

— Igaz, herczegnő. Ez egészen egyszerű dolog. Igy fogunk tenni. Én irni fogok Tatrangi Dávid urnak, megírom neki a helyzetet s felhivom, hogy rögtön siessen a fővárosba.

A jogtudornő azután, hogy buzgalmát ez ügyben tetteleg is bebizonyítsa, rögtön irt levelet Tatrangi Dávidnak, azt a herczegnő maga is elolvasta és jónak találta; a jogtudornő ott előtte pecsételé le az iratot, ráírva a czimzetet, s azt a levelet a herczegnő saját cselédje által küldé el a postára.

Csak azt az egy hibát követte el a jogtudornő az egészben, hogy a lakhelyet egyszerűen »Szent-Miklós«-nak írta, annál fogva az a levél legelőször is elment Sziget-Szent-Miklóstra, ott nem talált semmiféle Tatrangi Dávidot; onnan elment Rába-Szent-Miklóstra, onnan Török-Szent-Miklóstra, onnan Hegyköz-Sz.-Miklóstra, onnan Oláh-Szent-Miklóstra, onnan Rác-Nagy-Szent-Miklóstra, onnan Tisza-Szent-Miklóstra, onnan Német-Nagy-Sz.-Miklóstra, onnan felkerült Somogy-Szent-Miklóstra, megfordult Fehér-Szent-Miklóson, tekintett Fertő-Szent-Miklóstra s csak miután körülutazta Szent-Miklós barátságából egész

Magyarországot, akkor jutott valakinek eszébe a postán, hogy hát ha Gyergyó-Szent-Miklós-sal lehetne szerencsét próbálni? Az volt Tatrangi utolsó postája.

És a hercegnő hasztalan várta, hogy Dávid jönni fog Rozáliért, vagy legalább válaszol valamit. És azalatt a hercegnőt mindenféle peres támadásokkal boszantották, Utoljára a hercegnő megharagudott; kiadta a kapusnőjének a rendeletet, hogy semmiféle férfival szóba ne álljon többé. Az el is kergette magát Dávidot, ki Rozáli felől nagy későre magától tudakozódott. Dávid elutazott Amerikába s elvégre a sokat utazott levél vissza-került küldőjéhez tizenhárom postabélyeggel ellátva s s hátára ráírva, hogy a czimzett elutazott Amerikába.

E szerint Rozálit azon egyszerű módon, hogy vőlegényével összeeskessék, a Sabinától megmenteni nem lehetett.

Egyéb törvényes ellenszerek pedig azon idő alatt már meglehetősen ki voltak merítve.

És a jogtudornő nem tévedésből tette azt az elhibázott czimzetet a levélre, hanem szándékos kiszámításból.

Mazrur csak eszköz volt mások kezében, Rozáli nagy baja csak előkapott alkalom. Hatalmasabb ellenségek avatkoztak itt be.

És a cselszövény maga Hermione Peleia személye ellen volt intézve. S azonkívül egy nagy országos és világra szóló helyzet fordulatának titka rejlett mögötte.

Egy napon azt mondá a hercegnő jogtudornőjének;

— Én ezt a leányt erőhatalommal sem engedem házamból kivitetni. Az én házam kapuja szent. Az én házam zárda.

Erre a jogtudornő azt felelte a hercegnőnek:

— Csak ideiglenes fogadalmi menhely. Hogy zárdának elismertessék, fölszentelt fedelelemnővel kellene birnia és törvényczikelybe iktatva lennie.

Apocatastasia.

Most egyidőre hagyjuk pihenni az anyagi harcok előkészületeit s vessünk egy pillantást arra a még nagyobb harczra, mely a jövő századot a lelkiek terén fogja felzavarni.

A mily óriási mértékben nőnek a materialismus vívmányai a találmányok, a közlekedés, az ismeretterjesztés által, oly arányban támad az ellenhatás a hitéhez ragaszkodó, a rajongásaiban boldog vagy boldogtalan népkedélyben.

A hitkérdés épen olyan óriássá növekedik, mint a pénzkérdés, mint a hatalomkérdés, s a versenyző oltárlángok épen olyan tüzzel fenyegetik a civilizált világot, mint a tűz-aknák: csak hogy amazok felülről, ezek alulról.

A nagy politikai forradalmak, országalakulások és államforma-változások együtt jártak a positiv vallásformák idomulásaival. Olaszország megszilárdulásával a nyugati la-

tin egyház főnöksége egyszerű első püspöki ranggá hanyatlott alá, s most már pápa-választáskor nem lesik a világvárosban a »fumatát«, az angyalvár bizonyos kéményeiből adott füstjelt, mely a bibornokok együttlétét hirdeté, vagy a hiányzókat hívta be. Most már elég az egyszerű többség jelenléte. Egyházi fejedelemség nincs többé: szent Péter fillérei gyéren folynak be. S a »vajpénz,« mely egykor a vajas étel elengedéseért százezreket hozott be, most már csak kegyes alamizsna. Három hajdani király helyén, kiknek egyikét a »legkatholikusabb,« másikat a »leghibebb,« harmadikát a »legkeresztyénebb« királynak hitták, köztársasági elnökök ülnek, a kik felekezetenélküliek; s a negyedik, »az apostoli« király versenytárs nélkül kapja évenként a pápa által megszentelt kalapot s a Laetare-vasárnapon felszentelt »aranyrózsát;« de annak sem olyan szent a keze az ajándékok elfogadásához, mint őseié, a kiknek az a kiváltságuk volt, hogy kezeiknek érintésével golyvásokat gyógyíthattak.

A hármas koronáju tiara, melynek hármas értelme volt: a harczoló, a szenvedő és a diadalmaskodó egyház, csak a középsőt tartá meg melléknevei közül, s másik értelme is a hármas koronának, mely szerint övé az »ég,«

a »föld« és a »pokol,« nagyon alászállt, az eget elvették tőle a csillagászok, a földet a diplomaták s a poklot a geologok.

Megmaradt hatalma csupán a hagyományokban, és az emberi szivekben.

De ott is nagy a dissolutió.

Az emberi kedély positiv vallás után vágyik. Az embernek megfogható Isten kell, a kihez ragaszkodják. Az ember aztán, a hány, annyiféle; s ebből következő, annyiféle alakot is ad az Istennek, a kihez ragaszkodni ohajt; vagy a kivel ellenségeit ijeszteni akarja.

S most már nincs szent inquisitio, hogy a *carochasüveggel* el lehessen nyomni minden ujan keletkező schismát. Minden ember csinálhat új vallást, ha nincs egyéb dolga.

Észak-Amerika szabad államai a legnagyobb tökélyre vitték e kérdésben a sokféleiséget. De még ezek elől is elragadja a pálmát a XX-dik századbéli Magyarország.

Először azért, mert már eleitől fogva azon ország volt, a melyben a legtöbbféle vallásfelekezet plántálta be magát; azután meg azért, hogy egész Európa minden keresztyén államában eltörölték már a szerzeteket, s a »*Sollicitudo omnium ecclesiarum*« bulla daczára mindenünnen száműzték a jezsuitákat; ez a sok egyházi rend aztán mind

Magyarországra menekült, hol a kormányt e tekintetben a quietismus vezette, s ez engedte szabadon, hogy azok itt letelepüljenek, uradalmakat, házakat vásároljanak, iskolákat alapítsanak. Mindezek tetejébe jöttek aztán az ó-és uj-kornak mindenféle philosophi sectái; szabadkőmivesek, protestans mukkerék; amerikai shakker-quakkerék, s benntámadott nazárénusok (kiknek nem kell templom, csak biblia); a hajdani szombatosok is fölébredtek, szemközt találkozva az antisabbathiánusokkal, a kiknek meg nem kell sem szombat, sem vasárnap; ők minden napot munkanapnak vallanak.

A magasabb körök képviselték az ultramontanismus régióját, azoknak a befolyása alatt alakult az uj Sanfedisták tábora, de az megint annyifelé oszlott, a hányféle hazai vagy bevándorlott szerzet tagja egyik vagy másik főuri családnál befészkelte magát. Az oratorium-barátok s a Formaria-apáczák igen nemes, magasztos czélu szerzetek voltak, tagjaik művelt, erényes emberek, kik meg tudták egyeztetni a hazaszeretetet az egyházi subordinatióval. Ezen kategóriába lehetett sorozni a rég időtől megtelepült bencezéseket, kegyesrendieket, irgalmasokat, prae-montreieket, cisterciákat s az ideiglenes fo-

gadalommal alakuló Parabolana női szerzetet s a Port Royal de Champs apáczákat. Hanem ezek mellett aztán itt van a sok »Frères ignorantes,« a kik szerint minden világi tudomány az ördög munkája; a »Paternianok,« kik előtt csak két szentség van: a nőtlenség meg a koldulás; a ki nem azt követi, az nem jut mennyországba. Van egy különös szerzet: a Basilianoké, a kiket fogadalmuk kötelez a kézi munkára; azok eszmát, kabátot varrnak, asztalos-munkát készítenek; a conventben mindenféle műhely van; pénzt birtokolni az egyeseknek nem szabad, annálfogva nagyon olcsón dolgoznak, annálfogva a közönség nagyon kap rajtuk, annálfogva a conventnek roppant pénz halmozódik a ládájába, s mindezeknél fogva az iparos-világ, a kézművesek minden osztálya dühös ellenük.

A szabadelvűbb magasabb köröket aztán a spiritismus tanai tartják elfoglalva: ez a gazdag kereskedő- és üzercsaládok vallása. Ők az »astrál-szellemek« közvetítése által nyerik a tulföldi revelatiókat, miket Mózes idejében a villámok és égő csipkebokrok hirdettek. És az ő »medium«-aik és tánczoló asztalaik ép oly »csalhatatlanok,« mint a pápa.

Az okos emberek, a philosophok pedig meghasonlásban vannak a fölött, hogy valjon a »Praeexistentianismus« — vagy a »Creatianismus«, — s a »Traducianismus« tanai vezetnek-e az üdvösségre? Az elsők szerint minden emberi lélek egyszerre lett megalkotva a teremtés napján, s csak a test születik hozzá később; az utóbbiak szerint egyszerre születik mind a kettő.

A magyar alsó papság között el van terjedve a propaganda egy önálló hungarican egyház megalakítására, melylyel egy szögletből kiinduló divergentia a »német katolikus«-ok ligája; egyik sem összevarandó az »ó-katolikus« felekezettel, mely elveti a csálhatatlan pápát.

És mindezen tanoknak külön templomaik vannak Magyarország fővárosában és mind-ezeknek a hívei már a templomok keresztjein hirdetik, hogy ők különböző felfogás szerint magyarázzák az atyák írásait.

A methodisták tornya az Antal-keresztet viseli, mely T alakú.

A német-katolikusok tornyán az András-kereszt van, mely X alakban van felállítva.

A patarénusok keresztje a publikus kereszt, mely Y-t képez.

Az ó-katholikusok fentarták a latin keresztet, mely a rövidebb ágával áll fölfelé †.

A hungaricánok azonban a Péter-keresztrel tüntetnek, mely a hosszabb ágával mered fel. ‡

A görögök maradnak a + jegyű kereszt mellett, melynek minden ága egyforma hosszú.

A sanfedisták keresztje hármás, a legrövidebb ággal felül, † különbséget téve a orosz kolkik kereszt ellenében, melynek rövidebb ága alul van. A jezsuiták nem képeznek külön sectát; azok mindenütt benn vannak.

Ezenkívül van a kálvinista kakas, és a török félhold s a zsidó törvénytábla; s az uniált protestansok csillagos keresztje: mind együtt Budapesten.

Hanem ez hát még csak Budapest.

Azonkívül van minden vidéknek saját hitfelekezete.

Holdmező-Vásárhelynek van saját prófétája; Szegednek, Somogynak nazarénusai, Szerémben elterjedtek a skipetárok, a horvát nép között a baptisták. Ausztriai felől beszivárogtak az »ázsiai testvérek,« a kik kabbalistikus csodatételekkel szaporitják hívőik számát; Moldva felől becsempészték magukat a manichaeusok,

kik e-
merik
elhar-
mán r-
tának
termé-
élnék
ország-
t á k a
mi vi-
alföld-
kell
k a t,
feles-
írók,
p o c
györ-

zött
hare-

naro-
zák
daté-
hird-
műv-
de k

kik egymást »signaculumai körül« ismerik fel; Csehország felől a tót vidékeken elharapózott az Adámiták tana; sőt a román nép között még a »pabulatores« sectának is vannak követői, kik csak önkényt termő erdei gyümölcsessel és ehető füvekkel élnek; ezért »legelészők« a nevük; Olaszországtól pedig megkaptuk a »barabbistákat,« a kiknek tana: semmi királyt, semmi világi hatóságot el nem ismerni. Németalföld elküldte a popelinitáit, kiknek nem kell hus; s azoknak a válfajait, a Chazarokat, Petrobrusiánokat, kiknek nem kell feleség. Maguk a miveltség zászlóvivői pedig, irók, széplelkek, művészek, tanaikban a car-pocratianismust hirdetik: az élvét, a gyönyört mint földi czélt.

És ezek mind valamennyien egymás között s egyenkint valamennyi ellen szünetlen harcban állanak.

A mult századok Klinkowströmjei, Savonarolái, Abraham a Santa-Clarai végig utazák az ország nagy városait, prédikálva, esodatéve. — Érkezéstüket hirdalpok, falragaszok hirdetik előre, mint valaminevezetes vendég-művészekét s a templomajtóban nem belépti, de kilépti dijt vesznek.

A csodakutak, mikben szent képek lát-

szanak meg, az égből esett kövek, mikről isteni irás olvasható, mindennapi tüneményekké válnak.

Buchan Erzsi hulláját, ki 1802-ben halt meg, az jósolva, hogy 150 év múlva fel fog támadni, egész 1952-ig tartogatták a hívők viasz között, s csak akkor engedték eltemetni. S alig mulik el év, hogy valamelyik országában a civilizált világnak megint egy Soutworth Johanna egy új messiás világrahozásával fel ne lármázza a hitközönséget. Majd meg egy thaumaturg, egy csodatevő tesz körutat az országban, a ki a szent földről hozott vízzel mindenféle betegségeket gyógyít; majd egy bámulatos nő, a ki régi ficzámokat, szent Nikoméd segélyül hívásával helyrerak. Patentirozott mérgezők járnak fényes nappal országszerte, panaceák színébe öltöztett örökségi poraikat hirdetni in nomine Domini, s nincs többé »Chambre Ardente,« mely elé lehessen őket idézni.

A lazult társadalmi összefüggés, a költészet, a szerelem maga, frivol kötekedéssel valóságos formákba önti bolondságait, a könnyelmű nők házáat Madelonettek kolostorává szentelék fel; a magasabb rangú hölgyek — kik szerelmi botlásaikat takargatják, a »theaterin-nők« szent szövetségébe avat-

ják be m
lélek á
terjeszter

A p
lehetetle
tésére.

Poz
tart az »
mens de
váltva,
hangozt
»Pace
miket az
ló czél
megszer
teraphin
specie k
tallérok
gásmen
kon. Az
den vas
libron
san irat
Minden
den té
tió.« S
a viol
az »em

ják be magukat, mely elég vakmerő a szentlélek áldó befolyását a nőkre általában kiterjeszteni.

A pápai Curia ugyan minden lehető és lehetetlent megkísért e zürzavar kiegyenlítésére.

Pozsonyban és Esztergomban folyton tart az »örök ima,« melyet még VIII. Clemens decretált; egyik diaconus a másikat felváltva, az éjjel és nappal minden órájában hangoztatja a haereticusok elleni imádságot, »P a c e m« pénzek osztogattnak a hívőknek, miket azok olvasóikra felakaszszanak, s hasonló czélokra a magyar főurak és urhölgyek megszentelt talimáznokkal, stricheiákkal és teraphimokkal ajándékoztatnak meg: míg in specie katonák és lovagok a magyar Györgytallérok viseletével tétetnek golyó és kardvágásmentesekké, viselik is azokat óralánczaikon. Az »incastraturák« ereklyéi minden vasárnap felmutattatnak. Az »index librorum prohibitorum«-ba folytonosan iratnak be az olvasástól eltiltott könyvek. Minden hamvazó szerdán megujtattik a minden tévelygőket megrettentő »comminatio.« Septuagesima vasárnapján megkezdetik a violaszin gyász, s végeztével kiosztatik az »emlékkenyér.« Nevezetes hirlapok se-

gélyeztetnek péterfillérek útján a jobb hitű nép összetartására. Karácsony napján olasz szokás szerint minden háznál bemutatatik a »Bambino«, a Krisztusbáb. S a pápa minden évben egyszer, husvét napján megjelenik a budapesti szent Árpád templomban személyesen pontifikálni.

De mindez keveset használ már.

Meghiusult a syncretismus jóakaratu törekvése is, mely a sokfelé ágazó vallási nézeteket egymással öszhangzásba hozni megkísérlte.

Hasztalan volta pápai curia engedékenysége, mely a vitás kérdéseket száz számra »adiaphora«-knak nyilatkoztatta: olyanoknak, a miket így vagy úgy lehet hinni schismaticus szakadás nélkül.

Közbejött egy nevezetes fölfedezés.

A husvét maga, a melyen a pápa személyesen pontifikál, a változó ünnepek közé tartozik.

A keresztyén hittudósok a hagyományban örökített holdelsötétülést vették alapul, mely csak holdtöltekor jöhet létre, s így ezt nagypéntekre téve, rendszeren a tavaszelői első holdtölte utáni vasárnapot fogadták el husvét vasárnapjának. Ezzel azt a czélt is remélték elérhetni, hogy a keresztyén husvét a zsi-

dó pa
alexan
tius 2
a nica
ra ez
1903-
1927-
a zsid
tek. E
orient
könyv
nek, E
ben a
lejobb
világo
bus I
Ez na
lágába
Idusa
január
ban. M
el a h
nyilat
a katl
egyéb
egyén
lottak

dó paskáhval ne essék egy napra. És így az alexandrini időszámítás szerint a husvét martius 21, és április 18-ika között váltakozott. Ezt a niceaei concilium is eként fogadta el. Daczára ez elővigyázatnak, még is megtörtént, hogy 1903-ban április 12-én, 1923-ban április 1-én és 1927-ben április 17-én a keresztyén husvét és a zsidó paskah egy és ugyanazon napra estek. Ez sok boszuságot okozott.

A legutóbbi évben aztán egy hirhedett orientalista és archaeolog a stambuli szultáni könyvtárban kutatva, fölfedezte Gamalielnek, Paulus tanítójának iratait, melyben a megváltó contemporaneusa, a leghitelesebben megírja Krisztus halálának napját, világosan kitéve, hogy ez a nap VIII. Idibus Martii, tehát martius 7-ik napja volt. Ez nagy zavart idézett elő ismét a hívők világában. Sokan azt állították, hogy Martius Idusa Sosigenes előtt a tél közepére, tehát január 15-ére esett, épen két hónappal korábban. Mások betűszerinti értelemben fogadták el a hagyományt, ismét mások apocryphnak nyilatkoztatták azt, ki s már most aztán mind a katolikus, mind a protestáns, mind az egyéb variáns keresztyén hitfelekezetek egyenkint megint háromféle nézetre hasonlottak meg; a szerint, hogy az egyik január

10-én, a másik martius 10-én, a harmadik a tavaszi új hold utáni vasárnapon tartá a husvét napját. És valamennyien külön templomot építettek maguknak.

És a kétségek dolgában a protestansoknak sem volt kedvezőbb helyzete. Náluk is megvolt a meghasonlás azon kérdés fölött, hogy vajjon minden ember a mostani testében támad-e fel ítélet napján, vagy épen csak a bibliai szent »Ius« csont marad meg minden emberből, s ahhoz alkotódik hozzá az újra ébredő tulajdonos? A dunántuliak papjai másként magyarázták a komjáthi kánonokat, mint a tiszántuliak; néhol lutheránusok és kalvinisták uniáltak, másutt ugyanazon evangélikus felekezet is kétfelé oszlott, mindnyájának nagy küzdelme volt a saját nazarénu-saival s együtt valamennyinek a szombatosokkal, monophysitákkal.

A zsidók is épen ily forrongásba kerültek. A Schulchan Aruch hive nem követte az újítókat, s nála a thephillim — az imaszíj még ma is megkülönböztető jel, ő most is 248 szóból álló imádságát mondja fel, s hogy a Thorát ott énekeljék, a hol a hagyomány rendeli, hogy a nők a karzaton üljenek ezentul is, ne a földszinten, a végett ő is külön templomot épít: ragaszkodik a Th a l-

m u d szavaihoz ; beszéli sok helyütt egymás-
közt a saájátszerü »L a d i n ó« jargont, s szom-
batnapon felköti az egyik hívő házától a má-
sikig áthuzott összekötő szabbath-zsinórt, a ha-
gyományos Airufot ; s a szétszakadást ép
oly kevéssé tudta náluk is megorvosolni a
Beth din Haggadol, a nagy Sanhedrin,
és a Keneseth Hagdoleh, a nagy Sina-
goga, valamint a kormány által egybehívott
congressusok és a böles országos törvények,
mint a hogy hasztalan igyekezett kibékíteni
a katolikusok és protestansok vallásküzdel-
meit minden oecumeni concilium, zsinat és
enquéte bizottmány.

A beavatkozás csak keserübbé tette az
ellenkezést.

De hát ez még mind igen szép volt : buz-
galom és ellenbuzgalom ; hit és ellenhit. De
egyszer aztán óriásra nőtt a közös ellenség :
a »nemhit!«

Nem schisma ez többé, mely külön hitet
szakít ; ez az indifferentismus, mely nem hisz ;
sőt még azt sem tudja, hogy nem hisz.

A »Nihil« világa ez.

A mult századokban is létezett a Nihi-
lismus fogalma, csak hogy akkor ez azon-
tant jelenté, melyben az ember annyira el van
merülve az istenség bámulatában, hogy saját

énjét »semmi«-nek tekintti. De most megfordították a tant: a modern nihilismus szerint minden embernek csak saját »énje« az imádat tárgya; minden egyéb: Isten, haza, embertárs, család, szerető: — az a »semmi.«

A XVIII. század végén, a phrygiai stüveg kormánya alatt Franciaország élvezett ilyen állapotot, midőn a népakarat ünneplésen letette a trónról magát az Ur Istent, s helyébe emelé az »Észt«-t, egy szép tánczosnő, Aubry kisasszony által személyesítve; hanem a Nihilismus tana nem volt a francziának való; a kinek a kedélye dicsvágytól, honimádástól, lovagiasságtól, emberszeretettől van átmelegedve. Átköltözött a nihilismus oda, a hol legjobb termőföldre talált: Oroszországba. A XIX-ik század társadalmi és politikai viszonyai, szövetkezve az uralkodók szerencsétlen, egymásnak ellenmondó közjogi kísérleteivel, kitörésre kényszeríték az elterjedt szövetséget. Akkor tűnt ki, hogy a társadalom minden osztálya saturálva volt már azzal. A Nihil győzött.

Itt is egy asszony alakja magasult ki az óriási népmozgalomból, névszerint Alexandra Petrovna: közönségesen »Sasza,« ki azzal kezdte meg szerepét, hogy mikor a lázongó nép palotája előtt összegyűlt s férjé-

vel, egy büszke herczeggel alkudozni kezdett, ő maga kiáltá le erkélyéről: »le a bojárok-kal!« a bas les aristocrates! s saját kezével nyitá fel a kaput a souverain nép előtt, s mi-alatt a herczeget saját palotája czimerére fel-akasztották, Sasza asszony, rövidre vágott hajjal, férfiruhába öltözve, maga fogta kezébe a fáklyát tulajdon palotáját felgyujtva vele. »Le a palotákkal!« — És követték azt a többi paloták.

Most ott a Nihil uralkodik. Nem is nevezi magát Oroszországnak többé, hanem »Nihil országának.« Nem hazája többé a pauszlavismusnak, nem fenyegeti Európát azzal, hogy »Kozákká« fogja tenni: csak a »Semmi«-vé akarja tenni. Nem fenyeget hódítással, nemzeti elnyomással, csak mind annak az eltörlésével, a mi ur, a mi souverain, a mi hit, a mi magasság.

S még mielőtt átlépne a határon, már előtte jár az árnyéka.

A Nihilnek mindenütt van követője. A Nihil nagy Religio.

Csakhogy nem kell hinni, hogy a Nihilben már most megvan az egység, az egyformaság. Nem: még a »Semmi« sem tökéletes. Még a Semminek is vannak árnyalatai, még a Semmi vallásában is van schisma.

Az absurdumok igyekeznek egymást felülmulni. A képtelenségek szörnyei szaporák.

A Párisból importált genialis, raffinált nihilismusnak, az élvezetekkel biztató, a könnyűvérrel mindent tagadó nihilismusnak már ellentétei is akadtak a saját régiójában: a *positiv nihilismus*« sectái.

»*Positiv nihilismus!*« Hisz ez paradoxon! És még sem az.

Némely sectának még csak a nevét hallják a Kárpátokon innen, s a név jelentéséből találgatják, mi rejlik a *Contra deisták*, az *Animalisták* tanaiban.

Többeknek a dogmáit már nagyjában ismerik is. A *Kainiták* tana ez: minden, ami rossz, az a jó. A tiz parancsolatban minden megfordítva értendő. Az antimoralismus a vezető.

A »*Kathairetes*«-ek (skoptsik) tana azzal akarja a világi boldogtalanságnak végét vetni, hogy az emberiség teljes kiirtását indítványozza s kötelességévé teszi minden férfinak, hogy ezt kezdje el önmagán, folytassa másokon. E rettenetes secta már a czárok idejében is százezreket számlált s a szabaddá lett fanatizmus őrjöngő hódításokat tesz e tannal, mely egyszerre embertelen és istentelen!

És a Kárpátokon innen lakó nép látja ezeket a rémeket magára szakadni: látja őket egyre nőni, a láthatárra emelkedni. Fenyegetik hitét és vagyonát; hazáját és mennyországát; családját és férfini értékét!

A félelem, a hitbuzgalom, a bizonytalanság érzete ekkor valamennyi felekezetet egyesít egy közös vakhitben.

Ez a Chiliasmus...

A kétezredik év betelése közelg; már az utolsó század második fele foly. Az ígért második millenium itt lesz!

Az első millenium várása is felháborította a világot. S most a második jön már. És a világ oda jutott, hogy az emberiség tovább fennmaradása iránt el kellett vesztenie a hitét, ha csak az ígért csoda el nem következik.

Ez az »Apocatastasia.«

A Chiliasmus: az a hit, hogy a jelen világnak, úgy a hogy áll, el kell pusztulnia, s a Messiás országának kell rá elkövetkeznie; élt már a régi zsidóknál, gyökeret vert a keresztyének között; tudós theologusok egész tudományt csináltak belőle: »eschatologia« czim alatt, s okadatolva kiszámították annak mikor leendő bekövetkezését. A zsidók a 7000-edik esztendő a világ teremtése után, a keresztyének Krisztus urunk születése után.

a 100-ik, aztán a 365-ik, aztán az 500-adik, majd az 1000-edik, később az 1785-ik, s legkésőbb az 1879. évet határozva meg az Apocatastasia napjául, mely az Antikrisztus uralmát megdönti. De hogy ekkor sem jött el, végre mindenki megnyugodott abban, hogy a kétezredik év betelése lesz az a várt korszak, a melyen tul Isten országa leszál a földre; ez lesz a világujratereztés »szombatja.« Még pedig az Irwingisták szerint az ő »hét községükben« fog az megkezdődni, a mormonok szerint a Salt Lake partjain, a Montanisták szerint Pepuzában, a székelyszombatosok szerint a Szent-Anna tava mellett; míg zsidók és ó-katholikusok és a protestansok közösen megegyeztek abban, hogy az Jeruzsálemben fog legelőbb földre szállni, általános boldogsággal; a midőn maga az ördög is meg fog javulni és lesz belőle confrater; a midőn a föld munka nélkül terem; az ember ingyen lakik jól; mindenki megifjul és megszépül; senki meg nem hal és nem születik többé; és különösen bor lesz elég. — Ez a népszerű felfogás. — A philosophok szellemibb tőre vitték át a kérdést; de azok is komolyan beszéltek róla, s a theosophia profé-

tái teleszórták a világot mindenféle képtelen jóslatokkal.

És ilyen apocatastaticus nyavalyatörés rángatózásai mellett, ennyi szerteszt huzó s mégis egy örült közös cél felé rohanó vakhit ember csordája közepett, kell a XX-ik század magyar államférfiainak hideg bölcseséggel és meleg hazaszeretettel tanácskozni a fölött, hogyan reformálják tanintézeteiket? hogyan küzdjenek meg a tanügy terén a hagyományos nyomoruságokkal, mely a tanitót, ismét a mensa ambulatoria alamizsnafalatjaira szoritotta, a felekezeti féltékenységgel, a grapsa vaskalapossággal, a diákos pennalis mussal, a tudományok szamárhidjainál? hogyan terjeszzenek felvilágosodást a nép között, hogy tartsák meg nemzetüket a hazaszeretetben, hogy vezessék az ifju nemzedéket a magas erények, a tudományos képzettség, a józan szorgalom útján!

De ugy legyen nyugtom a földben »akkor,» mint a hogy hiszem, hogy 1953-ban sem hagytak fel ez »emberi« munkával, mely közel jár az »isteni« teremtés művéhez.

Az Isten megalkotta az embert; de az ember kiművelte az embert! ...Egyszer aztán azt mondta valaki, hogy »no ha olyan nagyon

várjátok az Apocatastasiát, hát jöjjön el az az Apocatastasia hamarább, mint vártok reá!«

Az a valaki volt egy országgyűlési képviselő; a neve »Bárány Pál.«

Ez az »Isten Báránya« beadott a képviselőháznak egy törvényjavaslatot. melyet a kormány bizonyosan nem adott volna be.

Azonban a képviselőknek is van joguk törvényjavaslatokat tenni le a ház asztalára.

Bárány Pál törvényjavaslatának czime ez volt.

»Az egyházi szerzetek eltörléséről Magyarországon!«

Vegyük hozzá, hogy ez időben Európa minden elűzött szerzete, barátja, apáczája, jezsuitája ide, a protegált, az európai garantiáktól védett semleges Magyarországra vonult össze, s akkor el fogjuk hinni, hogy ha e javaslatból törvény lehet, mind a két házban megszavazva, király által szentesítve, akkor bizony itt van a »hétfője« az Apocatastasia nagyhetének!

Egy országgyűlés a XX-ik században.

A parlamentarismus intézménye is megkövetelte a korszerű javitmányokat, mik az országház technikai berendezésénél mindjárt szembevetünek.

A roppant kiterjedésű országház mind az alsó-, mind a felsőháznak helyet ad; az alsóház gyűlésterme a két alsó, a felsőházé a két felső emeletet foglalja el, a mellékszobák hozzákapcsolásával. A felsőház terme felülről az üveg tetőtől át kapja a világitást, az alatta levő alsóházi terem azután, minthogy a világozottság a felsőházon keresztül hozzá nem hatolhat (hony so it, qui mal y pense), saját szerű világitó készülékkel bír. Ez a Drummond-féle műszfény, mely egy világoskék átlátszó petinet laptól mérsékelve egészen az égbolt kellemes világozottságát terjeszti idele, a nélkül, hogy, mint a gázvilágitás, egyuttal a hőséget is szaporitaná a teremben. Télen a te-

remnek a falait melegítik át, s nyáron mesterséges jégkészítő gépek vannak alkalmazva, mik a hőséget mérséklék; két vegytani készülék pedig folytonosan működik a teremben, mik közül az egyik élenyt termel elő s azt a teremben szétoasztja, a másik pedig a teremben megsaporodott szénenyt szürböli le s csinál a szónoklatok legéből sodawatert.

Az alsóház terme ekként van berendezve.

Ajtó sehol a termen nincs. Horizontalis bejárások nem léteznek. Minden képviselő csupán verticalis uton jut a helyéhez. Egy súlyesztő gép emeli fel vagy szállítja le őket, egyszer saját tetszésük, másszor az elnök kivánsága szerint. Ez utóbbi eset fordulván elő, a házszabályok értelmében 1-ör ha az elnök az ülést felosztatja, a midőn egy lábnyomásra egyszerre az egész képviselőtestület alászáll, 2-ör ha az elnök szavazásra bocsátja a kérdést, a midőn is minden villanycsengetyüt mozgásba hozva, a ház buffetjében, társalgó- és olvasó-termeiben, dolgozó-szobáiban, fürdőiben és alvótermeiben, concert-salonjában és téli kertjében, üzletszobájában és dohányzójában mulató, dolgozó, tanuló, étkező és szunnyadozó tisztelt képviselőket figyelmezteti, hogy kiki a helyén teremjen, mert szavazás lesz, s akkor két percz mulva, az elnöki

asztal
selők
kei
nek.
szava
ismé

tal i
vann
muta
selő
végé
tans
dija
galm

napp
van.
Hat
mely
mási
és la
utóbl
tályo
gyor
o: szá
két t

asztalon levő klaviaturán, a távollevő képviselők billentyűit megnyomva, azoknak a székei vagy megtelve, vagy üresen fölemelkednek. A ki nincs a helyén, az többé nem jut a szavazáshoz. Szavazás után az üres székek ismét viaszasülyesztetnek.

Mivelhogy minden képviselői szék egyuttal időszámláló gép is, azok egy óraművel vannak összekötve, mely legpontosabban kimutatja minden napról, hogy melyik képviselő mennyi időt töltött a helyén? a hónap végén ez óraszámra összeszámíttatik s a resultans óraszámra az összes képviselőház havi díja felosztatik, a »neglecta pénzek« a szorgalmas jelenlevők örömére fordulnak.

Tudniillik, hogy az ülés permanens. Éjjelnappal szakadatlan foly. — Tizenkét elnök van. Mindegyik két óra hosszát praesideál. Hat elnök a magyar szónoklatok számára, melyek reggeli 8 órától esti 8-ig tartanak, a másik hat a német, tót, román, orosz, cyrill és latinbetűs délszláv szónokok számára, ez utóbbiak képesített külön gyorsírási osztályokkal. (Miatán sem egy elnöktől, sem egy gyorsírótól nem lehet azt kívánni, hogy az országban egyenjogusított nyelvek mindegyikét tökéletesen értse.)

A tanácskozás rendje aztán ez:

Félóra van adva minden szónoknak, a ki magát szónoklásra följegyeztette. — Rendkívüli esetekben joga van a háznak a napot negyed órákra is felosztani. Ezek a félórák ki vannak tűzve s mind a szónok, mind a hallgatóság pontosan tulhatja, mikor következik melyikre a sor? Félóra alatt sok okos dolgot el lehet mondani. A ki hosszabbra eresztette az exposéját, az végtagjainak kárbamenetelével tér meg; mivelhogy minden szónok a szószékről beszélhet csak, s a mint feje felett az óra üt, az utolsó kalapácsütésnél a szószék vele együtt lesülyed s odalenn már a másik szónok lép fel rá.

Még azonfelül az az intézmény is behoztatott, hogy minden szónok tartozik megfizetni azt a költséget, a mibe szónoklatának nyomdai sokszorosítása kerül, először az országgyűlési naplóban, másodsor a hivatalos lapban. Egy oldalnál kevesebb nem számíttatik. Minden közbeszólás egy oldalnak számíttatik. A ki közbeszól, fizet.

Ha pedig a nevezetesebb szónokok, kik a klubok vezérelőadói, pártjuk megbízásából hosszabb beszédet akarnak tartani, aziránt több egyetértő tag csoportosulásával ki-egyezhethetnek, s ezt az elnöknek bejelenthetik. Az ilyen pártvezérek szónoklatainak nyomdai

költsé
tagbó
példá
szer a
sik az
szél,

élet
megs

ja szá
elősz
könn
kal la
tal ig
a pár
gukb

tend
absol

gok
dem
mán

véd

jón

költségét a megbízó párt fizeti meg. Ha sok tagból áll a párt, egyre kevés jut; hanem ha például csak két tagból áll, akkor bizony egyszer az egyik fizet a másikért, másszor a másik az egyikért. A ki pártmegbízás nélkül beszél, maga fizet.

Tudnivaló pedig, hogy a parlamentáris élet fejlődése nyomán a pártok is nagyon megszorodnak.

A két fő párt: az actio és transactio pártja számos klubbokra oszlik fel ismét s azok először is, mint közjogi politikai klubbok a könnyebb felismerhetés végett mind számokkal látták el magukat; mely számok egyuttal igen szellemdus symbolisticával magának a pártnak a politikai hitvallását foglalják magukban.

Kezdjük a szélső jobban.

»**15-ös párt.**« A Nota Rakocziana esztendejéről nevezve magát. Legcsökönösebb absolutisták.

»**96-os párt.**« Az előjogok és kiváltságok védelmezője, mind az osztrákok, mind a democraták ellen. Dátuma az 1796-iki alkotmány.

»**67-es párt.**«. Az 1867-iki alkotmány védői.

»**1000-es párt.**«. A katholikus conser-

vativek, kik az 1000-ik évben megkoronázott Szent István király alkotmányát vették fel számképen.

»**72-es párt**.« A politikai indifferensek, kik földolognak tartják az ország anyagi előhaladását s mellékesnek minden közjogi vitát. Dátumukat az 1872-iki iparos szövetség és reformpárt keletkeztéből vették át — ismeretlen körülményü hagyományok nyomán.

»**63-as párt**« erdélyi szászok és románok, kik ragaszkodnak az 1863-iki octroyált alkotmányhoz: melynek külön Erdély kell Magyarországnélkül;

ezután a »**48-as párt**,« melynek magyar király kell, osztrák császár nélkül;

továbbá a »**22-es párt**« datalva az 1222-iki arany bullától, melynek olyan király kell, a kinek mi parancsolunk.

végre a »**49-es párt**« — ezek republikánusok.

S ezek az arithmeticus titulaturák igen czélszerűek.

A reactionarius pártot senki sem nevezheti annak, mert ő azt modja, hogy ő csak »tizenötös.« Az elszakadni akarót senki sem szidalmazhatja hazaárulónak, mert ő csak »hatvanhármás« s a republicanust nem vonhatja

senk
ő cs

nak
ház
árny
kerü
ellen
rokn
tokl

— f

vise
tyál

pap
tan

szet
felv
kiv
hes

sai
ház
dós

senki kérdőre felségellenes szándokokért, mert ő csak »49-es.«

Hanem ezek csak politikai pártok. Vanak azután mindenféle klubbok a képviselőházban, a mik viszont összevissza minden pártárnyalatból csoportosulnak; mikor érdekeik kerülnek szőnyegre, akkor a közös ellenség ellen egyszerre összetömörülnek, külön táborokra oszlanak s barátaik érdekét az ellenpártokban is előmozdítják.

Van iparos szövetség, bankárconsortium. — földbirtokosok, kereskedők ligája.

Külön csoport a katonai és honvédi képviselőké. Erős phalanx a hivatalviselő honatyáké.

Más zugban tanácskoznak a katolikus papi képviselők; másban a tanárok és protestans lelkészek.

Végül vannak külön vidékeknek is összetartó klubbjai. Erdély-, Horvátország, a felvidék, a románság, a Királyföld méltán megkivánják, hogy külön csoportosulást képezhessenek.

S legeslegvégül a társas élet megszokásai szerint külön tartanak össze a képviselőház sportsmanei, táblabirái, filiszterei és tudósai.

Még ez sem elég.

A mint az országgyűlés a múlt század végén kimondta a nők egyenjogusítását, azóta a pesti női klubok, in recognitionen juris dominialis, minden országgyűlésre megválasztatnak valahol egy nőt képviselőnek, s az ott ül a jobb centrum első padjában. Legszorgalmasabban jelenlevő, legtöbbször felszólaló, legtöbbet jegyző tagja az országgyűlésnek. Ez védi a női jogokat. Egynél többet azért nem választatnak meg, nehogy ellent mondjanak egymásnak. Így legalább a női részen el van kerülve az átkos pártszakadás.

Természetesen női gyorsírók és női reporterek is vannak már az országgyűlésen; de még mindig csak kivételképen, valamint női doktorok, medicinae et juris, sőt női tanárok és első folyamodásu bírák is. Ez mind nem eléggé megtisztult fogalom még. Kell rá az utolsó ötven év a régi rosztól, hogy egészen megüledjen. A nőgyógyászat még csak must; édes, de nem iszzuk, míg kétszer le nem lesz fejtve.

Az eképen alakított képviselőháznak természetesen a tanácskozmánya is egészen más képet mutat, mint az eddig megszokottak.

Nincs többé gyűlés megkezdése és feloszlatása, kivéve a zajos jelenetekenél, midőn az elnök felfüggeszti az ülést. A napirend he-

tenki
Ez a

hábor
meh
dok
az ir
adati
lözve

az el
mát
mási
eresz
a fig

csen
lany
felh
zölt
lem
egé
mag
job
nép

eln
kec

tenkint egyszer állapittatik meg egész hétre. Ez a vasárnapi ülés feladata.

A jövő-menő képviselők a szónokot nem háborgathatják, mert helyéről csak lefelé mehet el minden ember s nem kószálhat a padok között. Ki a másíknak izenni akar, ott az íróeszköz az asztalán, levele kézről kézre adatik. Ez által sok időfogyasztó zaj mellőzve van.

Ha a gyűlés tűzbe jön, egyetlen jeladás az elnök in clangoriuma által elég a lármát elnémitani; mert ha nem elég, akkor a másik perczen már az elnök a padozat alá ereszti le a lármázókat. Inkább megfogadják a figyelmeztetést.

Minden képviselő feje fölött van egy csengetyű, Reaumur porcellánból, mely villany-összeköttetésben áll az elnöki székkal: felhívások, megintések e csengetyű által közöltetnek. S hogy a pártáryalatok figyelembe vétessenek, a csengetyűk hangjai egy egész octava hanglépcsőjén mennek végig. A magas „C“ a szélső bal, a mély „C“ a szélső jobb. Ha muzsikális az elnök, egy szerény népdalt el is jatszhat a carillonon.

Viszont minden képviselő asztalától az elnöki emelvényig egy másik villanyközlekedés áll fenn; mely által a magát szólásra

feljegyeztetni kívánó a jegyzőket figyelmezteti. Egy gomb megnyomására a jegyzői székek feletti fekete táblán az illető képviselő neve jelenik meg transparent betűkben, s egy tamtam ütés ad jelt.

Ugyanezen készülék szolgál a szavazásoknál. Minden kérdés névszerinti szavazással döntetik el, s a hajdan annyi időt pusztító szavazás most öt percz alatt megy végbe. Első percz: elnök fölteszi a kérdést: a kik elfogadják a javaslatot, szavazzanak igennel. Ekkor az elfogadók megnyomják villanygépeik gombjait s neveik előállnak a ház falán magasra emelt táblán. Második percz: a gyorsírók leírják a neveket. Harmadik percz: a leírt nevek eltűnnek, szavaznak a megtagadók. A nemre szavazók nevei tűnnek egyszerre elő. Negyedik percz a gyorsíróké. Ötödik percz, jegyzők felolvassák a számokat, elnök kimondja a többséget. Tévedés, rosszul hallott szavazat, kimaradt név, nem fordulhat elő.

Ezen rendezés mellett az országgyűlés, daczára a megszaporodott teendőknek, nem tart tovább a négy téli hónapnál. A legkeményebb budgetvita véget ér három nap alatt. Az országgyűlés egyedül törvényhozási cél-

okra
nyes

mind
seirő

alkal

lágita

homa

soha

ton?

hall

cai b

hallj

hogy

döke

ragy

zást

ben

deli

vén

csal

den

egy

kés

okra van berendezve, s minden hajdani regényes színezetétől megfosztva.

S még két tényező járul hozzá, hogy minden poesist letörüljön a képviselőház üléséről. Egyik az optica, másik az acustica.

Afelülrőlvilágító Drummond-fényugyvan alkalmazva, hogy az a képviselőket teljes világításba helyezi, ellenben a karzatokat mély homályban hagyja, úgy hogy a képviselő sohasem tudja, hogy ki hallgatja őt a karzaton? De hiába is hallgatja akárki, mert nem hallhat a beszédéből semmit; a terem acusticai berendezése szerint a szónokot csak lenn hallják meg, fenn a karzaton csak azt látják, hogy a szája tátog, a keze billeg s a szemöldöke rángatózik.

Ezért azután nincsenek is többé azok a ragyogó szónoklatok mint hajdan. A vitatkozást elébb a klubbokban végzik el, s a teremben már csak a klubbok határozatainak védelmére kiküldött szónokok beszélnek. Kérvényeknek csak a czimei, interpellációknak csak a kérdő pontjai olvastatnak fel.

A képviselőházban a saját székében minden képviselő folytathatja a hivatásával együtt járó polgári munkáját. A kereskedő készítheti számláit, a festő rajzolhat, az író

szaporíthatja a betűket, csak olyan foglalkozást nem szabad üzni, mely a szomszédokat zavarná, és aludni sem szabad.

Ellenben tetszés szerint mulathat mindenki a termen kívül a mulatságra és társalgásra szánt helyiségekben, s nem egyszer megesik, hogy a fontos kérdések fölötti szavazások alkalmával egynémely cselszövő az országház melléktermeiben érdekes hang- és énekversenyeket rendez, s ezekkel az ellenpárt szavazóit ravaszul visszatartóztatja. Ez meg van engedve.

A buffetben minden párt találkozik. A Hébék szépek és fiatalok. Feleséges képviselők a legszorgalmasabb országház-látogatók. Minden adag sonka és pogácsa mellé egy górcső is adatik, melyen át a képviselő megvizsgálhatja, hogy nincs-e a sonkában trichin, vagy a pogácsában zeidium? (E nélkül egyik párt könnyen meg mérgezhethné a másikat.) Ugyanazon górcső alatt mindenki megvizsgálhatja a bankjegyet, melyet kapott, vagy visszacapott, ha nem hamis-e? Miután, hogy ez időben az államjegyeket kukoriczapapírosra nyomtatják, melyet az államgyáron kívül másnak nem szabad gyártani; ez azonban nagyon hasonlít a bámbuszpapíroshoz, s azon

tömés
cső p
kuko

XX-i
mula
gyon

pen v

annak
ruhás
nokla
kidol
váltan
fokoz
ben ;
s a sz
mond
neme

lehet
hetett
vényj
vett n
volt;

tömérdek hamisítvány forog közkézen, a gör-
cső pedig elevenen kitünteti a különbséget a
kukoricza és a bábuzsz sejtjei között.

Mindezekből megtanultuk azt, hogy a
XX-ik században képviselőnek lenni nagyon
mulatságos dolog — a termen kívül; — na-
gyon egyhangú és prózaia azonban a termen belül.

A felsőháznál azonban ez mind máské-
pen van.

Azt még mindig a régi nap világítja;
annak a tagjai még mindig kardosan és disz-
ruhásan jelennek meg; ott még fényes szó-
nokat tartanak műnyelven, klasszikus
kidolgozásban; ott még édes pillantásokat
váltanak a karzati szépségekkel; ott még rang-
fokozat szerint ülnek osztályozott karszékek-
ben; az elnök megnyitja és bezárja az ülést,
s a szavazásnál mindenki fejenként felhivatva,
mondja ki helyéről fölállván, az igent, vagy
nemet.

Az eddig elmondottak összevetéséből meg
lehet itélni, minő óriási parlamenti harc le-
hetett az, mely a Bárány által benyújtott tör-
vényjavaslat fölött egész hónapot igénybe
vett már.

Ez a Bárány egy huszonnyolcz éves ifju
volt; ki legifjabb korában a földet körülhajó-

kázta, még pedig az északi tengernél elkezdve a Franklin-öböltől, a Behringszoroson át, le a Magellán átjárójáig a déli poláris tengeren keresztül; tapasztalatban és tudásban gazdag, vagyonos és vállalkozó, szerencsés és deli.

Őt tartják a szabadelvű cselekvő párt vezérének.

Az általa benyújtott törvényjavaslat a szerzetek eltörléséről ezen egész hónap alatt számos peripetiakon ment keresztül.

Nagy mesterség volt a pártokat ugy csoportosítani, hogy ez elfogadtassék. Mivel hogy minden pártban voltak, a kik azt ellenzték, a kik félték tőle s nem akartak felelősök lenni a következményeiért, s az ellenfél is minden furfangját elővette, hogy a törvényjavaslat megbuktatására hatalmas ellencoalitiót hozzon létre.

Egyszer az ó-conservativek egyesültek közjogi ellenségeikkel, a dél-szlávokkal, a szerzetek védelmére. Alig sikerült azt a ligát szétrobbantani, már meg a bankár-consortium lett megnyerve az ultramontanoknak, kiket a katonai párt is követett.

A vita folyama alatt az indiványozó párt szónokaihoz egyremásra jöttek a küldöttségek választókerületeikből, nagy fenyegetőzésekkel, hogy soha sem fogják őket megvá-

laszt
S z
aszt
törlé

körü
leán
veje
sikn
vásá
lyez
nak
sirja
lekö
tett
gett
bér
Het
s be
kel
alk
val
sain
rólu
ség
kir
jáv
a k

lasztani többé; ha a javaslat mellett szavaznak. S zápoként omlott a kérvény a képviselőház asztalára, ezernyi aláírásokkal, a zárdák eltörlése ellen.

Egyes képviselők minden uton módon körülhálózattak: egyik szerelmes volt egy leányba, annak az apja kikötötte, hogy leendő veje a törvényjavaslat ellen szavazzon; másiknak adósságai voltak, annak a váltóit összevásárolták s fenyegetőztek, hogy csőd alá helyezik, ha a szerzetek ellen szavaz; harmadiknak a feleségét bolygatták fel, hogy a férjét sirja agyon. Negyediket párbajra hívták, belekötélőzködve. Ötödiket az orvosával vétegették rá, hogy egészsége helyreállítása végett, utazzék el Egyiptomba. Hatodiknak jó bérletet ígértek, ha mandatumáról lemond. Hetediknek sajtópert akasztották a nyakába s becsukatták. A fiatalját meghívták az előkelő grófi házakhoz estélyekre, s adtak nekik alkalmat a bálkirálynékba beleszeretni. Mind valamennyit gyanusították communisticus, saint-simonisticus törekvésekkel; elhíresztelték róluk, hogy rablás, szentségtörés, istentelenség, a mire törekszenek s fenyegették őket a király, a dynastia, az Isten és a nép haragjával. Beverették az ablakaikat, felmondatták a kölcsöneiket, kizárták őket a társaságból.

Mind ez nem ártott meg nekik. Többségük volt az alsó-házban.

Ekkor más furfanghoz nyultak. Feluszták a szélső tulzó elemeket, hogy azok hajtsák túl az indítványt, olyan térre hajszólva azt, a hol aztán meg kell buknia.

Ez sem sikerült,

Bárány pártja oly ügyesen formulázta s oly gyakorlati térre állította indítványát, hogy a míg az egyfelől a hierarchiára mért egy nagy csapást, másfelől a kivivandó sikert egészen az autonom egyház részére biztosítá. Egyszerre támadó és védő volt a helyzete. Támadott a jezsuitismus ellen s védett a nihilismus ellen. (Mi különbség a kettő között? Az, hogy a jezsuita az álcázott nihilista, s a nihilista az álcátlan jezsuita.)

Tíz módosítvány tartóztatta fel egymás után a törvényjavaslatot.

A tizedik kísérlet után győzött Bárány indítványa a ház két-harmadrésznyi többségével! — De hátra még a felsőház!!

Érdekes ülések most már csak a felsőházban vannak.

A képviselők még a klubbokban elvégzik a véleménycserét, s a kültermekben a párt-cselszövényeket, alkudozást; benn a teremben már csak az ott künn megállapított

vélemények adatnak elő, lehető szárazan. Tele ház előtt ritkán beszél már valaki, s a jelenlevők is, kik helyeiken ülnek, valami mással foglalkoznak, irnak, vagy olvasnak, míg a szónok beszél. Csak az eredmény a főkérdés: Kié a többség? Azt is egy nappal előbb tudja már minden ember; mert a klubbok próbaszavazást tartottak.

Hanem a felsőház! Ah, az most a szónokok Wartburgja! Itt élvezhetők még a hajdankor szellemi tornái, ragyogó szónoklatok, patheticus philippikák, homileticai, oratoriai és declamatoriai remekművek: itt történik még meg, hogy egy lángoló szónoklat magával ragadja a gyulékony keblüeket; itt maradt még meg a hajdankori országgyűlések romanticája.

Maga a külső alakja is megfelel az ünneplés színezetnek.

A főpapi öltönyök: a bibor mozzeta, az aranyos virágos szövetű paramentek, a selyem casulák, vegyülve a tábornokok fényes egyenruháival; a megyék küldötteinek s a születési aristocratia tagjainak diszköntöseivel, megható ellentétet képeznek a tudóstársaságok, főiskolák, egyetemek, bevett vallásu egyházkerületek egyszerű fekete diszruhás képviselőivel.

S a hol ennyi egyházi szónok, tanár, megyei celebritás van egy csoportban, kiknek mind hivatása, művészete, szenvedélye a szónoklat, hogy maradna ott el a ragyogó rhetorikai harc? melyet azonfölül nem is korlátoznak a plebejusok számára feltalált s mechanice végrehajtható házszabályok, sem más oly törvények, miknek a fakó halandók alá vannak vetve. A »felkent« szónok, fején a szent chrysmával, szabadon megbirálhat, lemennydöröghet, elítélhet, excommunicálhat mindenkit, a fölséges koronás királytól elkezdve a fölséges meztlábos népig, és azért őt még csak rendre utasítani sem szabad. Hol pap, katona, főnemes és tudós vitakoznak együtt, ott még csak személyes elégtételvévésről sem lehet szó. Tehát itt korlátlan szólásszabadság uralkodik, a szabadon eresztett szenvedély egész teljes fegyverzetében.

Az volt a »nagy hét!« Mikor az alsóház által elfogadott törvényjavaslatot a felsőház előtt megvitatták.

A törvényjavaslat készítőjének nagy gondja volt rá, hogy az ne álljon egynél több paragrahusból, mely így szól:

»Magyarországon minden egyházi rendek, szerzetek, kolostorok eltöröltetnek, vagyonaik az illető hitfelekezetek autonom kép-

viseletének, egyházi és nevelési czélokra átadatoknak; az eltörölt szerzetek tagjai holtig ellátatnak, s tehetségeikhez képest alkalmazást nyernek. Jelen törvény végrehajtásával a belügyminister bizatik neg. «

Az egyetlenegy §-ból álló törvényt nem lehetett agyon szónokolni; kihuzva az időt a tárgyalással.

De hét napon keresztül tartott a fényes szellemi harc a felsőházban, melynek karzatai e napokon folyvást tömve voltak az előkelő világ celebritásaival. Messze országokból: Francia-, Olasz-, Angolországból, Némethonból és Spanyol földről érkeztek a pro et contra védelmezői, kiknek jelenléte a karzatokon köleszöngött eszméi, tanácsadásai, sőt még anyagi subsidiumai is a harcot nagy mérvűvé tenni segítettek.

Nem lehet feladatomban e szónoklati tűzjátékot leírni. Ahoz annyiféle talentumot kellene egyesíteni magamban, a hányfélét az abban résztvevett nyolczvanhat szónok egyenkint közbámulatra bocsátott; elég legyen, mint historicumot feljegyezni, hogy ahoz hasonló parlamenti versenyt még Magyarországon sem láttak soha. Mind a két párt tűzbe vitte leghatalmasabb ütegeit, s mindkét tábor, em-

ber-ember ellen harczolt halál-megvetéssel, hét napon és hét éjszakán keresztül.

Ekkor ki volt merítve a tárgy, az egész szónoklati arsenal az utolsó töltényig kilőve; hátra volt csak a nagy szavazás.

Közbejött egy kettős ünnep: egy vasárnap, meg egy változó ünnep. S ünnepnapon a főrendek nem ülészenek.

Ez a két nap volt aztán a crisis két néhez napja.

Hja! Ha ez a törvényjavaslat a mult században kerül napi rendre, akkor igen könnyű halála lesz vala. A felső ház négyszáz született és kinevezett tagja közül megjelen az ülésben negyven, azok közül húsz főpap, tiz ultramontan főúr, nyolcz főispán és azok azt a két reformer fiatal grófot, akik szót mernek emelni az összes ellen, agyon szavazzák, azzal a törvényjavaslat visszaküldetik az alsóháznak s azzal el van temetve szépen.

Ámde most már az arányok nagyon megvannak változtatva. A felsőház hajdani törzse, a született főnemesség maga két táborra oszlott s a szabadkőművesek és protestansok száma egyensulyozza az ultramontánokét. A másik nagy jutalék, a főpapi ülnökök phalanxa megfelelő figyelő hadtestet kapott a többi bevett vallások főfelügyelőiben, a tanodák

küldötteiben, akik a dolog természeténél fogva a nevelésügy függetlenítését az egyháztól óhajtják. Ezeknek egymást capacitálni akarni bohóság, megijeszteni vakmerőség, megvásárolni lehetetlenség volna. Maradnak a ve-
gyes elementumok: a király által pair-tolon-
csozás útján a felsőházba küldött fő katonatisztek, tudósok, azután a megyék főispánjai, és a megyéknek egy-egy választott követe.
— Ezek között lehet a két ellentábornak híveket toborzani.

S a toborzás nagy mérveket öltött.

Legelőször is magában a miniszteriumban megvolt a nagy elvi ellentét. A cultusminiszter tüzes ellenfele volt a törvényjavaslatnak, s vele tartott az igazságügyminiszter, ki a jogi elméletek szempontjából fogta fel a kérdést, és a király melletti miniszter, ki főfő ultramontán vezér volt, azután a hadügyminiszter, kit a felesége dirigált, s ki nem félt semmitől, de az ördögtől nagyon; aztán meg a külügyminiszter, a kinek fázott a háta attól a gondolattól, hogy ha Magyarországról kiűzetnek a mindenféle szent titulusok alatt idetelepült jezsuiták, akkor egyszerre vége van a protectionált állami létnek, a mi olyan kényelmes dolog egy külügyminiszterre nézve, s kezdődik a saját lábon állás; a hova em-

ber kell a gátra! — Ellenben pártolója volt a szerzetek eltörlésének legelőször is a pénzügyminiszter, a ki a budgetet öt-hat millióval látta ez által megkönnyebbülni, azután a belügyminiszter, kinek hatalmas öregbedett és két keze felszabadult ez által; továbbá a honvédelmi miniszter, a ki különben is menykőgyerek volt s a hadügyminiszterrel szeretete: ellenvéleményen lenni. A közlekedési miniszter, mint illik, semleges maradt, s a kereskedelmi miniszter, mint illik, csak szür alatt dolgozott.

A pénzügyminiszter tehát elővette a megyei követeket, megijesztgette őket, hogyha a törvényjavaslat ellen szavaznak, ő a jövő évi budgetben a megyei költségvetést kegyetlenül megnyirbálja s a reductiót a megyei felsőházi követek általánának megszüntetésével fogja megkezdeni. Ez sokakat megszeppentett.

A belügyminiszter viszont a főispánokra riasztott rá: hogy a ki most a törvényjavaslat mellett nem szavaz, annak nyolcz hónapon át nem lesz szabad a megyéjét elhagyni.

A nagy pénzügyintézetek igazgatói (szintén pairek) eleve figyelmeztetve lőnek, hogy a pénzügyminiszterium ohajtja e törvény ke-

resztülvitelét és erős boszuálló lesz azokon, a kik ellen szavaznak.

De másrésről az ellentábor sokkal nagyobb pénzerővel rendelkezett mint maga a pénzügyminiszter. Kezében volt a »cassa nemonis,« a jezsuiták mesés pénztára, a refugieék kincshalmaza; s a leggazdagabb császári hercegek magány vagyona. Ez a finance-világ magaslatait is megreszketteté.

Maga az ítélő arkangyal is azt mérte most a serpenyőben, hogy »hausse«-e, vagy »baisse« ?

A hadügyminiszter ráparancsolt a fő tiszt-i pairekre, hogy »nem«-re szavazzanak s a ki nem akar szót fogadni, azt elküldé egy hét-re az ezredéhez; míg viszont a honvédelmi miniszter valamennyi liberalis mágnás ifjunak, ki mint tiszt szolgált a honvédségnél, szabadságot adott erre az időre, hogy hazajöhessen a szavazásra: ellenkezőleg az olyan mágnás ifjakat, kik az ultramontánokkal tartottak, elküldte hadgyakorlatra. Azokat azután a rokonaik kényszeríték, hogy mondjanak le tiszt-i rangjaikról inkább, s így maradjanak itthon.

És a szavazattal bíró királyi család hercegei maguk is felében igennel, felében nemmel készültek szavazni.

A két ünnepnapon tehát tetőpontra há-
gott az izgalom.

Mind a két párt lótot, futott, toborzani,
összeszedni az erőket; távol falvakból szeke-
reztettek fel egy-egy rég elfeledt szegény gró-
fot, bárót, a kinek joga volt szavazni, de pén-
ze nem volt feljönni, felkeresték a fővárosi
lebujokat, hogy onnan is kikaparjanak egy-
egy elrongyolt hidalgót, kit már rég nem
akar senki meglátni, azt a szavazás napjára
kimosdatták, kiujruházták, kijózanították s
gondos őrizet alatt tartották.

És így a második ünnep estéjén, mikor
összeállították a pártok a statistikájukat, úgy
mutatkozott, hogy a 456 tagból álló felsőház-
nak, ha minden tagja szavazni fog, akkor az
ultramontánok, hét azaz hét szavazattal ma-
radnak többségben.

Aggodalomgerjesztő hetes szám!

A hét magyar vezérnek, a hét égi pla-
nétának, a hét görög bölcsnek; de egyuttal a
hét fő bűnnek s a »hét bolond szüzeknek« is
a száma.

Milyen nehéz ez ominosus számban
megbizni!

Meg is kísértett az ultramontan párt az
utolsó estén még egy hatalmas fordulatot,
mely győzelmét fényessé tegye. A király

melletti miniszter egy lajstromot nyújtott be ő felségének, mely huszonöt olyan nevet tartalmazott, a mik igen jó hangzásuak in partibus valdefidelium, hogy azokat ő felsége pairitolonczozás utján sorozza a felsőház tagjai közé. Így azok még másnap szavazhattak volna. Azonban ő felsége igen bölcsen azt válaszolá a miniszterének, hogy a pairitolonczozás által a király közvetlenül részt venne a törvényhozás első tényezőjének működésében s ez nem volna tőle sem igazságos, sem logicus cselekedet, miután neki, mint a törvényhozás másik tényezőjének, ugy is hatalmában áll a törvényt szentesíteni, vagy vetőjával záppá tenni.

A nagy nap előestéjén a szokottnál is nagyobb izgalom volt a jockey klubb termeiben, mely az ultramontán főurak gyüldéje volt, ellentétben a nemzeti casinoval, hol a liberalis főurak encanaillirozzák magukat a lateinerekkel. Szó sem volt whisztről, vagy l' hombraeről; minden asztalnál a nagy előkészületekről tanakodtak.

Ez izgalom közepett lepte meg a klubbot a késő este érkező Zurdoki Leo gróf azzal a végzetes rémhirrel, hogy nagybátyja, Zurdoki Ambrus gróf haldoklik.

Zurdoki Ambrus gróf egy negyedrészt

milliót jövedelmező senioratus hitbizományos birtokosa volt, s halála után a senioratus mindjárt Leo grófra volt szállandó; mely körülménynek méltánylása után mindenki teljes elismeréssel adózhat Leo gróf színészi talentumának, midőn őt elsápadt arczczal, könyező szemekkel, fájdalomtól el-elcsukló hanggal látja és hallja a szörnyü hir köz-zétételekor. »Nagybátyám a halál révén! Talán reggelt sem ér!«

E rémhír egyszerre elzsibbaszta mindenkit. Zurdoki Ambrus gróf volt a vezére, a feje az ultramontán pártnak: egy ember, ki erős hitből, meggyőződésből szól és tesz. Hitbuzgósága mellett, mely őt a liberalisok félelmes kalapácsává tette, egy tiszta lelkü hazafi, ki áldozatkészségével minden köz-ügyben elől ragyog. Vallási ügyekben fanatikus, de állami ügyekben magaslátkörü szellem; — ész, tudomány, jó szív, és nemesen felhasznált gazdagság egyesülve nála; tisztelet tárgya az ellenfél előtt is. És ez most haldoklik!

Öreg volt már és beteges. A hét napos vitát ő is végig ülte a házban, annak minden szenvedélyes phasisait átélvezve és szenvedve. Ez nagyon megviselé az idegeket. Végül egy indulatteljes philippicát tartott a liberalisok

ellen, melyet kétszer félbe kellett szakítania, és melynek végeztével úgy vitték őt karon emelve ki a házból. Otthon bekövetkezett, a mitől tisztelői rettegtek: a visszatérő haemoptoë.

Ez nagy csapás! monda mindenki. Ha a holnapi ülésben ő nem lehetne ott, megszokott helyén, prófétai lelkes tekintetével hivei táborát lelkesíteni!

A clubb tagjai ezer kérdéssel ostromolták a hirt hozó Leo grófot.

»Minő a diagnosis?« — »Haemoptoë van-e jelen, vagy pneumorrhagia, vagy csak tracheorrhagia?« — »Mit mondanak az orvosok?« — »Ejh, mit tudnak az itteni orvosok? Táviratozni kell Bécsbe rögtön! — A király főorvosát kell hivatni.« — »Az nem tud semmit, hisz a király soha sem beteg.« — »Nem kell semmi orvos; soror Antoinette-t kell hivatni az Ursula testvérektől, az csodákat tud tenni ily betegeknél.« — »Nekem van egy biztos szerem, mely nálam mindig használ: a digitalis mellszörp!« — »Az enyim jobb: a ferrum sesquichloratum.« — »Legjobb az anakahút!«

»Az a főkérdés: szólt végre egy kiváló hang, egy kiváló termetű főur ajkáról; hogy vajjon aneurisma felpattanásból ered-e a baj?

mert attól függ, hogy a gróf megjelenhet-e a holnapi szavazáson az országházban vagy sem? Ez a fő dolog!»

Rögtön következett egy folytatólagos indítvány: »futtatni kell a főpréposthoz, a fő almosenierhez, táviratozni kell a primásnak; harangoztassanak be rögtön, nyitassák meg a templomokat, imádkozzanak a hivek azért, hogy Zurdoki Ambrus gróf meg ne haljon, ott lehessen a holnapi ülésben.«

(»Hohó! Még visszaimádkozzák!« monda magában Leo gróf, alapos megszeppenéssel.)

— Uraim! Arról tegyünk le; szólt aztán kegyeletteljes hangon; hogy szegény jóbátyámat holnap a gyűlésbe felvihessük; mert azt mi, a család tagok, kiknek az ő élete oly becses, semmi esetre meg nem fogjuk engedni. Ez az ő halála volna.

Bámulattal fogadta mindenki e nyilatkozatot. Ez nagyon nemes gondolkozásmód Leo gróftól.

— Inkább tanakodjunk azon uraim, hogy az eként elveszítendő szavazatot fényes tromffal üssük helyre. Bátyám hiányzani fog; mert én nem engedem, hogy biztos halálba menjen; de szavamat adom, hogy még ez éjjel keresek magamnak egy szavazót az ellenpártból, a kit összevagdlok.

Ez a szó lelkesített.

»És én megveszek egyet!« Kiáltá egy másik ur.

»Én pedig becsukatok egyet!« szólt egy harmadik gentleman.

S ha meggondoljuk, hogy Leo gróf kiszolgált dzsidás tiszt, bajvivó; — a második ur gazdag bankár, ki sok nemes ifju ur gyöngéit ismeri; a harmadik ur pedig a főváros főkapitánya: épen nem fogunk rajta csodálkozni, ha éjjél után két órakor azzal a hirrel halljuk visszatérni a klubba mind a három urat, hogy a mit ígért, azt be is váltotta. Leo gróf csakugyan kapott valamelyik vendéglőben egy fiatal mánás honvéd tiszte, a kibe belekössön, azzal rögtön lámpafényél meg is verekedett, azt úgy megvagdalta, hogy holnap nem mehet a gyűlésbe. A bankár capacitált egy másik urat negyvenezer forint értékű váltóinak visszadásával; a főkapitány pedig razziát intézett a főváros valamennyi tiltott játékbarlangjai ellen, az azokban részvevőket mint összefogatta. Nagy csoda lett volna, ha legalább egy felsőházi szavazót is oda ne markolt volna középük behuny szemmel. Markolt biz az többet is, de azok véletlenül jobboldali szavazatok voltak; azokat rögtön szabadon bocsátatá: az egyetlen baloldalira majd csak holnap dél előtt kerül a sor — tárgyhalmaz miatt.

Tehát hármat egyért!

Ámde az az egy sem fog elmaradni!

Zurdoki Ambrus gróf valóban halála küszöbén áll már; minden mozdulat, minden erős szó, sőt minden indulat sietteti halálát. De ő azért nem engedi magát visszatartóztatni.

Beszélni nem tud már, csak egy írónnal kezében jegyzi fel parancsait egy pergamen lapra s azzal tudatja környezetével akaratát.

»El fogok menni a gyűlésbe... Ha meghalok ott; jó helyt halok meg... Nyolez őszám vérezett el a csatatéren, — én is a csatatéren vérezzem el....«

Reggel hét órakor a nagyprépost ellátta őt a halotti szentségekkel, ráadva az utolsó kenetet; s a szent sakramentummal testén, öltözteté fel magát az ősfogalmak nemes harczosa s egy tiltó kézmozdulattal elhalgattatva minden ellenmondást, hordszékébe helyezteté magát; ugy szállították fel az országházba, ugy vitték fel a gyűlésterembe, odaültetve őt szokott helyére: egy élő szobrot, egy halottat, kinek csak nagy szemei és nagy szive élnek még, s csak egy utolsó szava van még; csak annyi életereje, hogy e szót kimondja »nem!«

E haldokló hős kísérteties alakja, midőn megjelent ott a gyűlésteremben, mély borza-

dálylyal telt csendet idézett elő a mozgalmas tömegben. Az ellenfél is megdöbbenve gondolt arra, hogy annak mégis mély gyökeret vert hitnek kell lenni, melyet még a haldokló utolsó lélekzetvételével is eljő megvédeni.

S a főúr nem engedett magához orvost közel se menni ezen a helyen: még gyógyszerre is érintetlen állt előtte. Bizonyos az, hogy a midőn oly erős lélek oly erősen akar valamit; ez erős akarat elől még a halál is meghátrál, s addig nem meri rátenni csontkezét, míg dolgát be nem végezte.

S most még egy balvégzet jött közbe. A felsőháznál is az volt a szabály (a rangfokozatok fölötti versenység elkerülése végett), hogy a szavazókat betűrendben szólították fel. Az elnök húzta ki a kezdő név betűjét, s az épen az alfabet első betűje volt. E szerint Zurdoki Ambrus grófnak az egész szavazási izgalmat végig kellett szenvednie, mert az ő neve volt az utolsóelőtti, utána már csak öcsöcse Leo gróf következett.

Azonban az országgyűlési ünnepélyes pillanatok épen csak pillanatok.

A fájdalomtelt csendet, melyet e bibliai komolyságu alak megjelenése okozott, (Éli, ki karszékében várja a harcz kimenetelét!) nagyhamar megzavarta Leo gróf belépte az

ülésterembe, ki míg az ajtótól a helyéig furakodott, minden utbaeső párthivétől behajtá a csodálkozás és elismerés adóját: szives köszörítések és meleg gratulatiók alakjában. Hős tette köztudomásu volt már. Egy ellenszavazatot összeapritott. Sámson győzedelme a filiszteusokon nem volt ennél nevezetesebb skandalum.

Mire a helyéhez ért Leo gróf, annyira elragadta a közvélemény beczézése, hogy a mai ülés leghirhedettebb alakjának tartá magát s csaknem megfélemedezék arról a másik nevezés^{te} emberről, ki az előtte való sorban ül, magas támlányu karszékében hátra hajtott fejjel, — várva, hogy melyik szólítja elébb nevéről: az elnök-e, — vagy a halál? s csak az egyiknek mondhatja azt, hogy »nem!«

Leo gróf bizony elébb széttétekintett a hölgykarzaton színházi látcsövével s több ismerős mosolygó arcznak üdvözlését viszonzá: csak azután jutott eszébe, hogy felemelkedjék s az előtte levő karszék támlányán átkémleljen: a midőn meglátva nagybátyja tört alakját, égfelé forgatott szemekkel fejezé ki fájdalmas bámulatát e jellemnagyság fölött.

Hanem azután megint csak leült a helyére s eszmetársulatnál fogva ismét csak visszatért a hölgykarzat kémszemléjéhez. Az esz-

mék ugyan is így társultak: Ambrus gróf ezt a mai izgalmat tul nem éli: a senioratus még ma Leo grófra megy át. Eddig vagyona nem volt sok, adóssága elég. A karzaton az a szép német herczegnő, a kinek a nyakáról dió nagyságu fekete gagát gyöngyökből füzött olvasó csügg alá, hasonló anyagu keresztel, eddigelé nagyon hidegen fogadta Leo gróf udvarlásait. Mától fogva melegében fog érezni iránta. Ime már is mosolyog hódító arcza.

Minden hölgy mosolyog már Leo grófra. A tegnapi hőstett, s a ma várandó nagy örökség. Ez egészen elkábitja a derék lovagot.

Öt percz mulva az alphabeti kezdőjegy kimondása után megkezdődik a szavazás. Maga az elnök hívja fel egyenkint névszerint a felsőházi tagokat s azok szavaznak ünnepelesen, helyeikről felállva.

Az ultramontán párt a győzelem biztos reményével indul az ütközetbe. Tegnap óta tiz szavazatnyi többsége bizonyos. Mindenki jelen van, a kire számítottak, senki sem maradt el.

De egyet kifelejtettek mégis a számításból.

Egyszer csak mindenkit felriaszt egy

»igen« szó, egy olyan helyről, a honnan azt épen nem várták.

A cisterciták főnöke mondta ezt az »igen«-t.

Hogy lehetett ez? Tévedés volt-e? Apostata ez az ember? vagy daemoniacus? A praelatusok szemei mennyköveket szórtak a hófehér reverenda felé s a karszékében ülő patriarchalis alak, mint a sirból feltámadó halott, emelkedék fel félig helyéből, hogy büntető nagy szemei tekintetével megostorozza ezt az égretámadó Béliál fiát!

Az pedig nyugodtan ült a helyén és nem látszott az arcán semmi megzavarodás.

A következő perczek nagyon hamar meghozták a rejtély magyarázatát. A Magyarhonban otthonos négy »tanító« szerzet, a benzécek, cisterciták, kegyesrendiek, praemonstreiek, és az ápoló szerzet, az irgalmasok jelenlevő főnökei mind egymás után a törvényjavaslat mellett szavaztak. S miután nevelik közel álltak egymáshoz a lajstromban; e fordulatról nagyhamar értesülhetett mindenki.

Erre a veszedelemre nem számítottak!

Hogy maguk az érdekelt felek; maga az öt szerzetfőnök, szavazzon arra, hogy a szerzetek eltöröltessenek. Őket nem is tartották

szükségesnek megkérdezni, lefoglalózni, szavaikat venni; hiszen ő ellenük volt a törvényjavaslat intézve. És ime rá szavaznak.

Pedig hát két igen jól érthető oka volt e meglepő phaenomenonnak; egy lélektani és egy pénzügyi.

A lélektani ez volt. A hazában meghonosult régi szerzetek látták azt, hogy ők az importált jezsuita-szövetség által eddigi minden befolyásuktól megfosztatnak. Ezek foglalják el a tért a magasabb körökben és az alsó néposztályoknál, a régiek csak a középosztálynál vannak még otthon, ez pedig nem vakbuzgó többé. Azután ezeknek a tanító- és ápoló-szerzeteknek tagjai mind tudományosan képzett emberek, nyomoruságosan jutalmazva, kiket, ha a szerzetek eltöröltetnek, a nemzet sokkal jobban fog méltányolni, mint eddig az egyház. (Egy tudós szerzetesnek, azon kívül a mit megesszik, száz forint fizetése volt!) De még súlyosabbá tette az ügy anyagi oldalát a boszantó intézkedés: az egyik a »confidentia«, — a másik a »panislevelek.«

»Confidentia« alatt értik a hierarchia műnyelvén azt a titkos egyezményt, mely szerint valamely egyházi javadalom elnyerőjének, ki őt ez állomásához jutatta, jövedelmének bizonyos részét lekötelezi. És abban

A h

az időben oly tökéletességre fejlett Magyarországon az üzleti életrevalóság, hogy ezen confidentia nélkül már senki sem jutott valamirevaló állomáshoz. A plébánusok fizettek a püspököknek, a püspökök a bibornokoknak, valamennyien a kultuszminiszteriumnak (ez akkor nagyon »bona vacca« volt) s a szerzetfőnökök mindenkinek, jövedelmeikből: úgy, hogy ha összeszámította a perjel, a nagyprépost, a főapátur, hogy mit adózik a confidentiának roppant birtokai jövedelméből, úgy találta, hogy semmiképen sincsen jobb helyzetben, mint az a kolduló barát, a ki »Deograti-as«-ból él.

Ehez jöttek még a »panis levelek«.

Még a római császárság (az az a német) idejéből származott az a joga a koronának, hogy elszegényedett laikusokat »litterae panis«-sal (Kenyérlevelek) ellátva, a kolostorok ápoló menedékeibe küldjön. (Sacerdos debet esse homo hospitalis!) Ez emberszerető intézményt újra alkalmazta egy magyar belügyminiszter, kinek annyi sok tehetetlen, de párthü embere csüggött a nyakán, hogy a legjobb akarat mellett sem tudott valamennyi számára hivatalokat teremteni: azok pedig enni kértek, és dolgozni nem szerettek.. Tehát a belügyminiszter fogta magát, adott ne-

kik
dégst
vent
tézet
rető

sített
ha e
koln
tek l

»ige
nem
meg
szöv
hala

tere
egy
A cs
fell
hete
amo
gal
vese
lővé

kik panis-leveleket, azokkal elküldte a vendégszerető barátokhoz, úgy hogy minden convent és kolostor valóságos »korhelyápoló intézetté« alakult át lassanként, a vendégszerető barátoknak nem csekély boszuságára.

És végre tudomására jutott a törvényesített szerzeteknek, hogy az ultramontán párt, ha e szavazásnál győzni fog, azonnal erőszakolni fogja, hogy a közoktatás a régi szerzetek kezéből a jezsuitákéba juttassék.

Ez ellen tiltakozott hatalmasan az az öt »igent« mondó szavazat. A hazafias szerzetek nem engedték magukat a templariusokként megsemmisíttetni az ellenségeik által, inkább szövetkeztek a jó barátjukkal a szabadelvű haladással.

Roppant zavar, izgalom támadt az ülés-teremben. Az ultramontánok elkeseredése egyenlő fokra nőtt a liberálisok ujjongásával. A csend alig volt helyreállítható. Az elnök felhívó szavát s a válaszoló kiáltását alig lehetett hallani. Itt lázongtak, ott dühöngtek; amott ujjongtak; a karzatokon is nagy mozgalom volt. Öt szavazattal az egyik tábor kevesebb, a másik tábor több: ez épen egyenlővé teszi mind a kettőt.

De leggonoszabbul érezte magát az elnök.

Minden elnök ex offo jezsuita. Ó lehet a

liberálisok előtt liberális, az ultramontánok előtt ultramontán, sőt kötelessége, hogy az legyen. Az ő positiója a harcban legkényelmesebb. Őt senki sem ütheti.

De jaj neki, ha egyszer egy végzetes órában a szavazatok egyenlőek találnak lenni, mert akkor az ő szavazata dönt. És akkor ki kell vallania, hogy melyik párthoz szít? És akkor az eldöntés egész gyűlöletét egyedül az ő feje vonja magára.

Ezért az elnök, ki a casinóban liberális volt a jockey-klubban ultramontán, látva közeledni az ijesztő eredményt, hol kék, hol vörös színt váltott rettegéseinek miatta.

Csak Leo gróf volt mással elfoglalva e végzetes pillanatokban.

»Ki az ördög lehet az az idegen ficzkó, a ki oly bizalmasan fecseg odafenn a karzaton a hercegasszonynyal? Még odakönyököl a széke támlányára. S a hercegnő még a legyezője mögül sug neki valamit!«

De a pokol kínjait szenvedé az előtte levő karszékben ülő alak: az ősz pártvezér. Minden szavazat, mint egy koporsó födelére hajtott hant, kondult fülébe; és ő kezében tartott írónnal jegyzé a szavazatokat. Melle kínosan zihált. Csak nagy lelkének erős akaratára birta visszatartani az újabb rohamát a

halál
egész
a hos
kor e
elvet
nég e
Zurd

sához

kedé
arcz
világ
zét f
erőke
kezét

mit e
sugh
tak?

felhi

Ann
men

halálos bajnak. — Végig kellett neki azt az egészet szenvedni! — Végre eljutott nevéig a hosszú névsor. — Két szavazattal volt akkor előnyben a törvényjavaslat pártja annak elvetői ellenében. Két bizonyos szavazata volt még ennek a tábornak, Zurdoki Ambrus és Zurdoki Leo grófok.

Az elnök izzadt és fázott.

A nyelve majd odaragadt a szája padlásához, midőn az utolsó előtti nevet kimondá.

»Zurdoki Ambrus, gróf!«

És a roskatag termet a hívásnál fölemelkedék karszékéből. Vonásain a hyppocratesi arcz kintorzulatai. Egy kísértet, mely a másvilágról protestálni visszatér. És reszkető kezét fölemelve, fölnyitá elsárgult ajkait s végerőködéssel kiáltá e szót: »nem!« És fölemelt kezét fenyegetően rázt feje fölött.

»De mit ejthetett le most a hercegnő, a mit ez a ficzkó felvett a földről, s vajjon mit sughattak egymásnak, a mig fejeik találkoztak?«

»Zurdoki Leó gróf!« hangzék az elnök felhívása.

»Igen!« kiálta Leo gróf.

.... »Igen!« ... Hogy történhetett ez? Annyira el volt-e foglalva a karzaton végbenemő jelenet buvárlatával, hogy nem tudta,

mi folyik ideleln? Rájárt-e a nyelve a megszokott »igen« szavazásra? A váratlan felszólítás riasztotta-e meg s azt sem tudta, mit mond: a hogy ez már igen sokszor megtörtént? — Egyik eredménye az volt, hogy e rövid »igen« szóval a törvényjavaslat sorsa eldőlt. Két szavazatnyi többsége lett.

E szóra az előtte álló ősz bajnok, mint a kárhozatra vettetett, ijedtségtől eltorzult arczezal fordult hátra, az egyik kezével a szavazó felé taszított, a másikkal szívéhez kapott: azzal összerogyott karszékében és meg volt halva. A másik eredmény ez volt!

A teremben frenetikus lárma és tombolás támadt e pillanatban. Minden ember felugrált helyéről és ordított tele torokból. A főpapok elfeledték, hogy pásztori köntös van rajtuk, úgy kiabáltak az elnökre; a katonák kardjaikkal csörömpöltek; a tudósok ököllel verték az asztalt, s a mágnások felugráltak a padok tetejére. Száz kéz tapsolt, száz kéz ökölre fogva fenyegetőzött a vihar előidézője- Leo gróf felé, ki úgy tapasztalá, hogy e perczen ő lett a közfigyelem kizárólagos tárgya; a karzatok minden látésöve ő felé van fordítva.

Az elnököt pedig majd széjjelszedték. Jobbról is, balról is megrohanták az emelvé-

nyét,
vaza
mond

nak t
csend
szóho

Nem
dönte

tot k

felosz
tón k
hogy
rem s

séget
szava

örök
zony
hazai
és to
letbe
ő csa
népsz

nyét, a fülébe kiabálva: »nem érvényes a szavazat! tévedés volt! De biz érvényes. A mi mondva van, mondva van.«

Tíz perczébe és csengő inclangoriumának teljes összetörésébe került, míg annyi esendet birt kierőszakolni, hogy valahogy szóhoz juthason.

Ő járt legjobban ezzel a kis tévedéssel. Nem volt kénytelen a vetum Minervaejával dönteni. Sietett is kimondani a határozatot.

»A méltsás főrendiház a törvényjavaslatot két szó többséggel elfogadta.«

Azzal felcsapta a kalpagját, jelölve, hogy feloszlatta a gyűlést s menekült a hátulsó ajtón keresztül, a méltsás főrendekre bizva, hogy minő rendben találjanak ki az ülésterem szárnyajtain.

A tény megvolt. A törvényjavaslat többséget nyert, és épen Zurdoki Leo gróf végső szavazata által.

Fel is fogja jegyezni a história nevét az örökre emlékezetesek közé, az éjjel minden bizonynyal fáklyás zenét fog kapni, s minden hazai liberális casinó, tüzoltó-egylet, dalárda és tornászklubb meg fogja választani tiszteletbeli elnökének; még maga is elhiszi, hogy ő csakugyan liberális ember s beleszeret a népszerű pártcelebritás szerepébe, s ezentul

abban fog élni és mozogni; — pedig Isten látja, hogy ártatlanul jutott hozzá.

.....
Most tehát csak a király szentesítése van még hátra.

Az udvar parquetjeire vonul át az elke-
serült harez.

A vezé
A »Pel
A rept
Az Ich
A ziva
Apoca
Egy or

TARTALOM.

	<i>Lap</i>
A vezérhalmi Alhambva.	3
A »Pellagra Miserosum.«	13
A repülő gépek örültjei.	34
Az Ichor.	70
A zivatar egy csepp vízben.	109
Apocatastasia.	120
Egy országgyűlés a XX-ik században.	141

JÖ

A
JÖVŐ SZÁZAD REGÉNYE.

NYOLCZ KÖTETBEN.

IRTA

JÓKAI MÓR.

ELSŐ RÉSZ.

AZ ÖRÖK HARCZ.

HARMADIK KÖTET.

BUDAPEST.

KIADJA AZ ATHENAEUM.

1873.

86. 836/1/3

Koll. 3.

Budapest, 1873. Nyomatott az Athenaeum nyomdájában.

paps
lését
játél
je m
a je
natv
dor
sége
lesz
ból
iból
bé I
mai

riur
más

A király hallgat.

Nagy horderejű határozat volt ez! A főpapság itt Magyarországon a szerzetek eltörlését az egyházi vagyon secularisatiója előjátékának tekinté. Azután ha e törvény betűje megelevenülhet, abból az következik, hogy a jezsuitáknak ez utolsó menedékük is elvonatván, azok tömegesen kényszerülnek átvándorolni Amerikába. És velük együtt szövetségeseik, a minden ország trónkövetelői. El lesz véve tőlük az archimedesi pont, a melyből untalan megkísérthették kiforgatni sarkából a világrendet; nem conspirálhatnak többé Európa közepett Európa valamennyi államai ellen.

Nem fogják magukat megadni könnyen!

Még hátra van két hatalmas appellatorium forum. Egyik a felséges koronás király, másik a felséges mezitlábos nép!

Nehogy pedig azt higgye valaki, hogy én

a népet gunyolom, midőn meztlábosnak nevezem. Ez nem »hyperbole,« ez nem »meiosis,« nem kicsinyítés: ez tény.

Nem beszélünk itt a falusi meztlábakról: a derék, vízben-sárban edzett meztlábakról, a csizmakiméleten alapult meztlábakról; sőt épen nem a ruhamosáshoz dechauseirozott szép fehér meztlábakról; azoknak tisztelet-becsület. »Divat meztlábakról« van itt most szó.

A hierarchia tábora előhordta a középkori harcok minden rozsdás fegyverzetét s még egyszer megkísérlé velük a táborjárást.

A falvakon nem sikerült a népet felizgatni. A magyar nép nem fogékony a fanatismusra, az északi szláv indolens a demonstrálásra, a magyar és német falusi nép olvasott, iskolázott osztály; a falusi papok maguk legjobban idegenkednek a jezsuitáktól; a magyarok már kifejezést is adtak önállóságra törekvésüknek az által, hogy lithurgiájukba behozták a latin helyett a nemzeti nyelvet; a horvátok szintén ezt tették a szláv idioma egyházjogosításával. Odakünn a papnak nagyon csinján kell bánni a néppel, mert sok már közte a nazarénus; hanem van még egy nagy főváros; itt lehet kísérleteket tenni.

A demonstratiókon nagyon meglátszott,

hog
ból
neve
Bour

klub
milia
az o
tek r

ni, h
zata
Már
nete
leán

mez
mag
nem
bas
mid
nul
lete
azt
nen
a p
ait
vat

hogy a kik azokat rendezik, Franciaország-
ból elüzlött jezsuiták s a francia jezsuitáktól
nevelt magyar főuri családok, — azután meg
Bourbon-faj és Napoleon-ivadék.

A felsőházi szavazás napját a jockey-
klubb elnevezte dies nefastusnak: day of hu-
miliation. S hogy az ég haragja elforduljon
az országról, nagyszerű processiók rendeztet-
tek mindennap.

Ezeknek a rendezésén lehetett megismer-
ni, hogy azok a hajdani párisi processiók után-
zatai, a Saint-Germain des Prés, a szent-
Márton-tér, a Louvre-tér ünnepélyes körme-
netei, mikben ezer meg ezer férfi, asszony,
leány vett részt, énekelve és meztláb.

Eleintén csak kis gyermekek és leánykák
meztláb, utóbb nagy gyermekek, végül a leg-
nagyobb gyermekek is kedvet kaptak, s ha
nem vitték is nálunk oly tökélyre a meztláb-
bas divatot, mint III-ik Henrik idejében,
midőn egy processióban ötszáz hajadon vo-
nult végig az utcán, az ártatlanság legtöké-
letesebb jelmezében, a mire Henrik király is
azt mondta, hogy ennél szebbet soha életében
nem látott; de annyira mégis haladtak, hogy
a processiókon a legelőkelőbb családok férfi-
ait és hölgyeit lehetett látni meztláb s a di-
vattá felkapott »cilice« fehér ingébe öltözöt-

ten; bár ugyan e buzgalom illuziójából nagyon sokat levont egy minden hirlapban megjelent indiscret hirdetemény, melyben egy galanterie-árus nagyon ajánlja a magas uraságoknak és más igazhívőknek a maga »pieds nus« harisnyáit »du saint arbre guttapercha,« melyek az igazi mezitlábhoz csalódásig hasonlitanak s processiók alkalmával a meghülés és bepiszkolás esélyeitől megoltalmaznak.

Csakhogy »helas!« a XX-ik század körmeneteihez hiányzott a Sorbonne, és Jeanne Boucher megszentelt orgyilkai. A fiatalság nem tart már a jezsuitákkal; a demonstratió ellendemonstratiót szül. Ugyanakkor, midőn az ultramontánok processiókat rendeznek, a liberálisok meetingeket hívnak össze, s minden nap megtörténik, hogy a boulevard egyik oldalán a processió vonul végig s szemközt rájön a népgyűlések tömege, amazok zsolozsmákat énekelve, csengetve, emezek szabadságdalokat rivallva, hegedülve, muzsikálva; az összetalálkozó tömegek egymást szidják, gúnyolják, leüvöltik; a processiót a közös hadsereg katonái kísérik egyik oldalon. (A katonák is mezitláb, hadügyminiszteri rendelet folytán.) A népgyűlést meg honvédek sorfala őrzi, hogy a két tömeg össze ne verekedjék.

És éjjel-nappal zug minden harang. A

tem
lan
a ki
aszt

ultr
tika
mor
is k
besz
az é
dás
keze
ban
lye
háza
püs
mot
pén
oszt
risz
au
ben
selé
dit
it, r
örd

templomok folyvást nyitva; az ima szakadatlanul foly az egek urához, hogy szállja meg a király szívét, hogy legyen erős és vessen el azt a rettenetes törvényt!

De az ellentábor sem pihen. Ha az ultramontánok bevitték a templomba a politikai izgalmat, ez magával hozta a maga daemonait. Ott vannak a »choruszavarók.« Ez is külföldi adomány. Százan meg százan összebeszélnek, a templomi nép közé vegyülnek, s az énekhangok alatt, az ünnepélyes misemondás közepett, a pap prédikációja mentén elkezdenek mint a békák ümmögni a templomban; minden nap botrány, veszekedés színhelye lesz a szentély s a megfertőztetett egyházak küszöbén naponkint meg kell ujitani a püspököknek a hamuba irt »abc — toriumot.« S a míg az egyik fél a hajdani nikkelpénzek mintájára vert »geuse« filléreket oszt szét a nép között, egyik fején koldustarisznya és pásztorbot, másikon »en tout fidel au roy, jusqu' a porter la besace« (mindenben hű a királyhoz, a koldustarisznya-viselettel), másfelől az ellenpárt a »megfordított pénzekkel« insultálja ellenfeleit, miknek egyik felén a pápa, másik felén az ördög.

S ez a keresztyéni mulatság így tart hét napig.

Hét napig volt kitéve közszemlére a hőselküen meghalt Zurdoki Ambrus gróf bebalzsamozott holtteste az ó-plébániai templomban felállított katafalkon, mint a hogy fejedelmeknél szokás. Hét napig gyujtották meg a ravatal viaszgyertyáival együtt a hitbuzgó nép lelkesedését s midőn az már a tetőfokra hággott, akkor olyan gyászpompát rendeztek, melyhez hasonlót csak Rómában lehetett valaha látni. A néptömeg, a fáklyafény, a mindenünnen összehordott templomi zászlók, a kísérő főpapok, főurak és hirhedett idegenek valóban nagyszerű jellemet adtak e gyászmenetnek. Végig vonultak a koporsóval a Dunaparton; a király láthatta ablakából az iszonyu néptömeget és a hatalmas pompát, és gondolkozhatott felőle.

Este hét órakor lett vége a gyászmenetnek, akkor hallgatott el az utolsó harang is s a mint az elhallgatott, rákezdte a zenét az öreg dob. Tíz egyesült zenekar harsogtatá a Rákóczy-indulót, még mindig a szabadság kedvenc dalát, s az elsötétülő utcákból egy másik néptömeg özönlött elő, mely égrengető kiáltással üdvözlé a szabadság bajnokát: Zurdoki Leo grófot, ki szavazatával eldönté

a jez
gitá
kösz
hars

asztár
óriás
üdvö
szeri
a ke
mely
zené
képe
sikk

nek
hog

aty
van

kel
még
kiv
gyo

bir

a jezsuiták elleni kérdést. Ötezer fáklya világitá meg a végtelen néptömeget, mely a felköszöntő és visszaköszöntő szónokok szavait harsogó éljenzésbe fulasztá.

A király láthatta várablakából ezt is. És aztán gondolkozhatott róla. Vajjon melyik óriás volt nagyobb: a gyászmeneté, vagy az üdvözleté? Vajjon melyik érzi inkább szive szerint azt, a mitől lelkesül? vagy talán mind a kettő ugyanaz?—ugyanaz a végetlen óriás, mely kísérte a ravatalt, eljött a fáklyászenéhez is; ott énekelt, itt éljenez; és voltaképen — nem törődik se egyikkel, se másikkal.

A király gondolkozott és hallgatott.

E hét nap alatt az udvari cselszövénynek minden pókfonala mozgásba lett hozva, hogy a király véleményét megköttözzék vele.

Először is elküldték hozzá a gyóntató atyát, hogy fürkészsze ki, minő szándékkal van a király?

No, a gyóntatónak nem sok eskütörést kellett elkövetnie, hogy az egész gyónás eredményét tovább adja felsőbbjeinek. Az a rendkívüli eset történt, hogy a király az egész gyóntatás alatt egy szót sem szólt.

Megkisérlék azután pohár között sz'ra birni. Uokatestvérei valamelyikének eszébe

jutott, hogy a sok keresztneve közül egyet megünnepeljen. A lakomán a király is jelen volt. A társalgás vidám színezetet öltött. (Mert azért, hogy odakinn ugy zugnak a gyászharangok, négy fal között lehet vigan mulatni.) Henrik Zsigmond főherczeg különös kedvében volt. Humoros ötletei repülő szavakként jártak a magas körökben. Drasztikus élezzel illusztrálá a hirhedetté vált Leo gróf új helyzetét, a mióta felkapott a népszerűség ugorkafájára. Hogy csókolódik a parquettejt besározó sanculottokkal, hogy jár az utcán karonfogva a carbonari celebritásokkal, hogy hordatja magát vállra emelve a »cagot« söpredékkal, félkezével a zsebét őrizve, hogy ki ne lopják a tárczáját; hogy tart speecheket a fővárosi »Kulik«-nak, a mikbe rendesen belesül. Tegnap a »cretin« ápoló intézet választotta meg »disz cretin-elnöknek;« az ünnepélyhez Mazrur kölesönözte oda a Sabináit, rózsaszüzeknek maszkirozva.

Csak az a kár, hogy ezt az igen jó tréfiát egészen elrontotta a legifjabb főherczeg Miksa Károly azzal a szeleburdi észrevétellel, hogy ugyanazon Mazrur ugyanazon Sabinákat a tegnapelőtti processióhoz is kikölcsönzé, mint mezitlábás és cilicees penitenciéreket. Ezért a roszt élczért bizonyos lehet

felőle a
ziata
neve k
H
volt sz
nek e
lángol
M
hivták
arról
az ors
miatt,
indita
tőznel
tak k
mond
gadja
tegség
rég n
tátor
hogy
kezel
saját
a har
millio
orszá
együ
hely

felőle az ifju főherczeg, hogy Mária Annunziata főherczegasszony végrendeletéből az ő neve ki lesz feledve.

Hanem a király a jókedv közepett sem volt szóra birható. Csak épen Mazrur nevének említésekor látszott, hogy az arcza fel-lángol.

Másként kísérlék meg szóra birni. Meghívták a minisztertanácsba. Egyik miniszter arról tudósítá, hogy a nép a falvakon lázong az országgyűlés által megszavazott törvény miatt, hogy a felvidéken keresztes háborút indítanak, a horvátok elszakadással fenyegetőznek, a románok pronunciamentot bocsátottak közre. A másik miniszter megczáfolta a mondottakat, a nép odakünn örömradiállal fogadja a törvényt; a felvidéken krumplibetegség dühöng, nem lázadás; a horvátoknál rég nincsenek kolostorok, s a nemzetiségi agitátorok egészen meg vannak vele elégedve, hogy a szerzetek birtokát ezentul a világiak kezeljék nemzeti kulturai czélokra; hisz ez a saját ohajtásuk volt mindig. Azután előállt a harmadik miniszter, kiszámította, hány százmillió forintnyi vagyon vándorol ki akkor az országból, ha a jezsuiták minden válfajaikkal együtt expatriáltatnak. A negyedik miniszter helyreigazította a tételeket; ellenkezőleg:

tömrdek holt vagyon szabadul fel; jobb gazdálkodás lesz, szabadabb pénzforgalom, mi helyt a »holt kéz« hatalma megszűnik. Az ötödik miniszter az európai udvarokra akarta vonni a figyelmet, a mik a kiutasítás által fenyegetve lesznek. A hatodik miniszter ellenben azt deríté ki, hogy a küldiplomatia nagyon meg lesz elégedve e rendszabálylyal. A hetedik miniszter fenyegetődzött, hogy a katonaság között nem lehet ezentul fentartani a fegyelmet, ha azt a törvényt a király aláírja; a nyolczadik becsületszavára fogadta, hogy a honvédség megtagadja a hűséget, ha a király alá nem írja.

A király pedig hallgatott.

Azután megkísérlék minden oldalról rémküldöttségeket árasztani hozzá. Azokat meg nem fogadta el.

Egy küldöttség mégis bejutott hozzá.

Pápa ő szentsége Laetare-vasárnapon ismét megszentelé a szokásos »arany rózsát« s azt a bibornok áldornagy vezetése mellett egy ünnepélyes consortium vitte fel Budára, alakulva papi fejedelmekből, főurakból s mediatisált hercegekből. Ezt a küldöttséget el kellett a királynak fogadni.

Meg is történt az ünnepélyes elfogadás a nagy trónteremben.

»Johannes,« a bibornok-áldornagy tartá a beszédet a »sacratissima Majestas Apostolicához« classikus latin nyelven, mely ekként kezdődött:

»Ultimum refugium fidelium. . . » (A hivek utolsó menedéke. . .)

S abban előadatott az egyház jelen szorongatott sorsa, melynek megszabadulása vagy végveszedelme most a király tolla hegyén függ egy csepp tinta alakban. Ez a tintacsepp az, a miben minden elmerül, a mi fekete, a mitől az ördög maga is feketébb lesz, s a nap maga örökre elsötétül. Az Ur alkotta a semmiből a világot, most a király megalokothatja egy tintacseppből a poklot.

A nagyszerű homiletikai remeket a királynak is viszonzni kellett. Ő maga készíté beszédét; nem is mutatta senkinek. Egy nagy papírlapra volt az leírva, fejedelmi szokás szerint, arról olvasá fel. Itt van az egész:

»Quod Deus vult, fiet «

Azzal összehajtá a nagy papírlapot és letette maga elé trónasztalára.

Ez olyan jó, mintha semmit sem mondott volna.

»A mit Isten akar, az meglesz.«

De hisz épen azt akarták megtudni a királytól, hogy mit akar hát az Isten? —

Nem mondott többet. A szónok és a küldöttség egy darabig nézegettek egymás szeme közé, mikor aztán látták, hogy vége van a »latinum«-nak, szép csendesen odább szédelegtek.

A hizelgés, a beczésés, az áldás, a kitüntetés sem használt. A király állhatatosan hallgatott.

Ekkor elkezdtek ijeszgetni.

A főudvarmester minden reggel újabb összeesküvések hírére hozta meg a királynak. A fővárosi rendőrségnek sikerült fölfedezni a pokolgépeket, mikkel a királyt a légből szándékoztak vettetni. Minden étkezésnél megjelent az udvari főorvos, a felhordott ételeket vegytanilag és górcsővileg megvizsgálta, a főudvarmester és a fő étékfogó előbb megkóstolta, mielőtt a király hozzájuk nyult volna. Éjjel az éjféltől órákban lövések riasztották fel a várpalota lakóit. Az őrt álló katonák kísértetet láttak. A rémséges »Befana,« a habsburgok hagyományaiban emlékezetes »fehér asszony« megjelent a folyosókon; az örök rálvöldöztek és nem fogott rajt a golyó.

Utoljára aztán megsokalta a király a tréfát; felhivatta a rendőrfőnököt s tudtára adta, hogy ha még egy összeesküvést fölfedez, elbocsátja a hivatalából; a térparancsnoknak meghagyta, hogy ha a katonák félnek a fe-

h é n
pus.
zal
lebb
hoz
ked
attó
gép
szor

nája
ker
jede
min
lyal
mag

kirá
her
zel
szép
vat
mag
varl
szu
oszt
simi
zeté

hér asszonytól, adasson nekik éjszakára puská helyett vízi fecskendőt a kezükbe, azal lőjenek a kisértetre; s aztán a legközelebbi ebéd idején beült a legelső vendéglőbe, hozatott magának sültet meg bort; jóllakott kedvére; nem ártott meg neki semmi, — s attól a naptól fogva nem volt szó se pokolgépekről, se aqua toffana-ról, se fehér asszonyról.

A hetedik napon maga a család matronája, Mária Annunziata főhercegasszony kereste föl a király. A főhercegasszony a fejedelmi család által mint családfő tiszteltetett mindig, s máskor ha szólni akart a királlyal, őt hivatá magához: most ő jelenteté be magát a királynál — kihallgatásra.

Mária Annunziata főhercegasszony a királynak nagy néjje s Henrik Zsigmond hercegnek anyja volt. Ez idő szerint közel hatvan éves. Fiatal korában sem volt szép. Hatalmas üldözője mindennek, a mi divat: ruhában, szokásokban, erkölcsökben. Ő maga folyvást ó-német vállfűzöt viselt, s udvarhölgyeinél sem türt meg mást; ahhoz hosszú uszályt és széles vertugadint. Haját régi osztrák hagyomány szerint a halántékaira simitva viselte, s más hajdiszítést a környezetében levő hölgyeknek sem engedett meg.

Sokat adott a szertartásokra, udvari etiquette-re és a szigorú erkölcsökre. Ha meg nem állithatta a világot rohamos haladásában, legalább elzárta magát tőle s saját magaslatán alkotott maga körül egy külön világot a múlt századból. És a mellett ismerte jól azt a külső világot, melyet elkárhoztatott.

Árpád királyt születésétől kezdve nem szerette. Már az anyját sem szerette. Az eszményi szép nő volt. És igen népszerű itt Magyarországon. Egy ideig regensnő, mely idő alatt egyetlen fiát németországi akadémiákra küldé ki tanulmányozni; — a mit Mária Annunziata főhercegnő se senki, se fiának meg nem bocsátott soha.

Ha Árpád királyban a család-ág gyümölcstelen virágzik el, akkor Henrik Zsigmond következik a trónra. Ez a leggazdagabb ág a családban. Erre hagyományozták a múlt század nagy acquisitorai a családi vagyonsok száz millióit. Mig ellenkezőleg Árpád király törzse maradt a legszegényebb.

Hanem *jure haereditario* ő volt a király, s a többinek meg kellett előtte hajolni; és Henrik Zsigmond hercegnek hóna alá dugott tollas kalappal fedetlenül kellett unokaöccse elé lépni, midőn fenséges anyját átvezette hozzá.

kor é
mula
zett f
látta
mély
köszö

fordu
jét é
a pe

anyj
s elt
herc
sin-s
va n

csak
szer

a p
irán
Hét
egy
lió
És
vál

A király épen az ablakán nézett ki akkor és el volt merülve egy mokra alak bámulatában, ki a várkastély udvarán állva nézett fel a király ablakára, s midőn ott meglátta ő felségét, perduellis merészséggel még mélyebben nyomta kalapját a fejébe s nem köszönt a királynak.

Ez bántotta a királyt; de mikor visszafordult s meglátta belépő fenséges nagynénjét és nagybátyját, akkor amnestiát adott a perduellis mokra alaknak.

A főherczeg csak idáig kísérte fenséges anyját; mélyen meghajtá magát a király előtt s eltávozott. A király a kereveig vezeté a főherczegnőt, ki azt egészen elfoglalá bombaszin-szövetü baleinejával. A király maga állva maradt előtte. Most csak unokaöcs volt.

A mit azután a főherczegnő mondott, az csak magánbeszéd volt; mert a király egyszer sem szakította őt félbe.

»Kedves öcsém! Most eljutottunk arra a pontra, a melyről előre még csak egy irányban lehet haladni: egyenesen lefelé. Hét nap óta állunk ez örvény előtt veled együtt; hét nap óta kérdezi tőled millió és millió ajk, fenhangon és némán: elmerülünk-e? És te hét nap óta állhatatosan hallgatsz; választ nem adsz senkinek. Most én jöttem

el, hogy szólásra bírjalak. — Mindjárt az elején egy olyan kérdést intézek hozzád, a mire választ nem adnod lehetetlen. — »Van-e Isten?« — Az az »alma mater,« a kinek a tejét te szívtad külföldi iskolákban, azt mondja, hogy »nincsen.« A távesövek nem találják az égben semmi nyomát az üdvözültek mennyországának, hanem találnak helyette egy le-sújtó végtelenséget, melyet emberi elme föl nem foghat: ez az Isten. Nincs teremtő, csak természet; nincs feltámadás, csak anyag-átváltozás; nincsenek angyalok, csak erők; nincs lélek, csak elemek; nincs bűnbocsánat, csak elmulás; nincs jutalom, bűnhődés, csak logika és vakeset; nincs Isten, csak világ van! Átkozottak a távesövek és a retorták, ha ezt bebizonyíták. Mivel lett boldogabb az emberiség, hogy ezt megtudta? Mit adtak neki cserébe a hitért, a mit elvettek tőle? Az ember, a mint megtudta, hogy nincsen lelke, felszabadult, hogy állattá legyen. — De nem azért jöttem én hozzád, hogy a hit érdekében vitázzak veled, a philosophphal. — Ámbár utalhatnálak őseid történetére, kik nagy végzetüket az oltár zsámolyánál kezdték; e lépcsőn haladva, fokról fokra királyi császári trónokat raktak maguk alá, s annyi koronát szereztek maguknak Isten kegyelméből, hogy

azokkal mint egy büvkörrel rakhatták magukat körül. Most már e büvös váron nagy részek vannak ütve. Sok koronájából házadnak csak a czim maradt már, a vaskoronából csak a megváltót megsebző vasszeg a mienk; a »Reichsklenodiumok« egy versenytárs őrzi. Hová jutottak a királyok, midőn a »Dei gratia« t elhagyták czimeikből. — Az a rém, mely ledöntötte az oltárokat, utánuk döntötte a trónokat is. Nem földönfutóvá lett-e fél Európának minden fejedelme, a kiknek Ó-Anglia sem adhat többé menedéket; mert saját trónját is örök reszketésben tartja a mindent tagadó szörnyeteg, s a nagy Németország császárai csak rivalisaik örök fenyegetésének köszönhetik, hogy philosoph népük fel nem mond nekik, mint megunt cselédnek szokták, s a Hohenzollerneknek is van okuk rettegni a »lehninenze Vaticium« beteljesülésétől. — S mi tartja fenn a te trónjaidat? Egyikről ott a bécsi várpalotában te magad mondad: valahányszor ráülök, azt hallom, hogyan örül benne a szu! — A hitetlenség a te trónod férgé! — A democrata Bécs, az atheista Bécs, a cosmopolita Bécs ugy tekint már csak várpalotádban, mint egy bérlakót; kijön nagy csoportban megnézni pompádat; de lelkesült szava nem kísér többé. s midőn

atyjáról van szó: te rólad, akkor anyját emlegeti, nagy Németországot. Ott már a börze-fejedelmek csinálják a históriát s tenkormányod nem a te szolgálatodban áll, hanem az »arany borju« szolgálatában. — Ez az egy nyugodt föld volt még lábad alatt: Magyarország, mely nem futhatott ki alolad, mert nincs neki hová. — Mely fentartja trónodat, azért, hogy fentartsa önnön magát, — mely őrzi éltedet; mert félti saját életét. — Nem szeretetből vagyunk itten: én legalább nem. — Idegen rám nézve nyelvük, szokásaik, erkölceik. — Nem akarom őket ismerni s még is többet ismerek belőlük, mint a mennyi előnyükre válik. — De sziget ez az oceanban! — S a barbárok közt királynak lenni jó. — Hétféle nyelvük nem engedi nekik, hogy a modern Bábelt fölépítsék. — Egymásra féltékenyek s azért szeretnek megvonulni a közös trón árnyékában. — S ezt önzésből teszik és helyesen. — Ha ez országnak királya nem volna, ennek a földén még buza sem teremne; letaposná azt minden évben a belvillongás s a versengő nagyhatalmak hadjáratai. — Egyedül a tekintély az, mely e darab földből országot, e népkeverékből nemzetet csinál: — a korona tekintélye, a nemesség tekintélye s az egyház tekintélye. — Hová lett

a
Ho
Ho
vá
csa
ruc
ik,
nen
Usi
tal
lősi
alu
—
Olá
ga
bili
ütö
még
den
—
val
vel
lén
év
bef
az
egy
me

a nemesség tekintélye egész Európában? — Hol vannak Spanyolország grandjai, hidalgói? Hol bujdosnak a francia legitimisták? Hová lettek szétszórva Oroszország főnemesi családjai: a Repninek, Serbatowok, Dolgoruckiák, Galiczinok, Labanowok, Meszenszkoik, Kurakinok? Mivé lettek Németország ősnemesi családjai: az Isenburgok, Bössteinok, Usingenek, Salmkyburgok, kik uralkodói hatalommal birtak egykor? — A mindent egyenlősítő dögvész, a philosophia elvette lábaik alul a piedesztált, s most mind egyformán — a sárban járnak. Még az idiosyncraticus Oláhország is levetkőztette nimbuszából a maga boérjait és massziljait, s Olaszország nobilijeinek palotáiban a mostani pipistrellik ütöttek tanyát. — Csak Magyarországon van még az aristocratiának becsülete. — Itt minden ember aristocrata: — még a paraszt is. — Mindenkinek van valakije, a kit lenézni valónak tart. — Dicséretes tan! — Száz évvel ezelőtt kezdték meg mindenféle catilina i lények az aristocratia megdöntését. — Száz év alatt sem sikerült nekik, bár vagyonában, befolyásában eléggé megcsorbitották. — Most az utolsó csapást mérték a fa gyökerére, az egyházat támadták meg. — Az egyház, a nemesség, a trón: ez a földi szent háromság,

mely külön nem választható. — Most ennek a háromságnak a szétbontását kísérlik meg. — Kik? — A királyok kocsija mellett szaladó »Krethi és Plethi!« — A magyar »szejm« (mert nem országgyűlés az most, csak lengyel szejm) szorosabbra huzza »Szentpéter lánczait.« — A magyar carbonarik utána éneklik az »Ellopóskleros« gúnydalait. — A »Gephirismus,« a szabad gunyolódás minden piacon felüti sátorát. — Semmi sem szent többé. — A »rex« csak »regulus« már. — A legnagyobb államokban az »autocratia« helyét elfoglalja a »pornokratia!« — Megtámadják egyszerre a vagyont, és a hitet, és a jó erkölcsöt. Üldözet tárgyává, gúnynyilak czéltáblájává lesz az erény, a kegyeletes érzés. És kultuszszá fajul a hitetlenség, a mindent tagadás. — S most azt kívánják, hogy ezt a király névalírásával szentesitse. — A király maga, kinek trónmennyezete az oltár zsámolyán nyugszik. — A király aláírása mindig nagy, ünnepeles cselekedet volt. A hajdankorban, midőn a királyok sem írni, sem olvasni nem tudtak (oh! boldog időszak.) az írástudó érsekek olvasták fel előttük az okiratokat, miket kezük keresztvonásával kellett szentesíteniök, s a királyok érett megfontolás után vevék

át a kezükbe adott író nádat; a görög császár keresztvonása vörös tintával volt jegyezve, a frank uralkodóé zölddel, az angol királyé arannyal. És azok mind emlékezetes aláírások voltak. — De soha uralkodó nevezetesebb okmányoknak nem írta alá nevét, mint a mely most előtted fekszik. És te már ismered annak tartalmát jobban, mint irástudatlan, — de bölcs antisteseid.

Mi lesz a következménye, ha e törvényt aláírod? Te nem tartozol a Bourbonokhoz, kik semmit nem tanultak s semmit nem feleltek. Mi mindent tanulunk s semmit nem felelünk. Előtted a holt példák és az élők: a mult és jelenkor története. Mi követte a szerzetek elleni erőszakos rendszabályokat? Néplázadás, koronahullás. A megtámadott jelszava: a cél szentesíti az eszközöket. Ravailac tőrét ez avatta fel. Ez szövetekezett a forradalommal Spanyolországban, Olaszországban, ez ad vörös zászlókat a népnek királya ellen, s aztán nyakára ül királya helyett. Ez rendszerezíté a két Sicilia királyságában s az egyházi birodalomban a brigantaggiot; ez eleveníté fel Irlandban a »withe boys«-ok gyilkos szövetségét, Ó-Angliában a »Rebekka leányaít,« a nőruhába öltözött éjjeli lázadókat; ez rémiti fel Németországot a »Haberfeldtrei-

ben « titokszerű néptörvénytörvényekkel; ez állítja hadirendbe Amerikában a »fénieket.« — Mindezt meg akarod-e honosítani Magyarországon? Ez olyan ellenség, a kit megtámadhatsz, de lenem győzhetsz; ha földre vered, magad is a földön fekszel vele. Vagyonát el nem veheted, mert arra való a »mohatra,« hogy álszerződés útján az eltiltott birtokos a törvény erőszakossága ellen furfang által védve legyen. Küzdeni fognak veled, s csak te veled; mert te vagy a fő. Mindenütt előtted s hátad mögött fogod őket találni s minden balul fog kiütni, a mihez kezdesz. Békében elégedetlenné teszik népedet, háborúban árulóvá. És joguk van hozzá. Ők Istent védik és az igaz hitet, — s Isten és a Hit előbb való királynál, hazánál, nemzetnél. — De nem csupán királyi fejed forog veszélyben, hanem az egész országtest, a melynek feje vagy. Mondjuk, hogy te felvilágosodott lélek vagy, te már csak a távcsöveknek hiszsz. Jól van. Tehát fordítsd el távcsövedet az égről és lásd meg magad körül a földet. Ha nem akarod ismerni az Istent, ismerd meg az embereket. Körül van véve polyglott országod természetes ellenségekkel. — Délről és keletről fenyeget a görög kereszt: északról a kereszt romjaival hadonázó Nihil. Ne-

vez
csa
ma
nar
liku
gye
tho
a te
gon
tábo
vesz
del
hol,
vátó
fenn
sége
a ke

jét és
rend

rály

csak
dért
gult
még
aztol

vezd vakesetnek s ne lásd benne Isten kezét, csak a tényt lásd: hogy ez ár ellen csak két magas part védi tengerszinén alul fekvő monarchiádat. E két part egyike délről a katolikus Horvátország, északról a katolikus Lengyelország. Mind a két országot csak a katolikus hit tartja fenn, hogy meg ne düljön a tenger előtt. S a midőn te itt Magyarországon halálos harczt indítasz e hatalom végső tábora ellen: adja Isten, hogy e harc a Te veszteddél végződjék; mert ha győzedelmeddel végződik, akkor nincs többé azon erő sehol, mely most még a lengyelekben és horvátokban trónodat őrző hős és hű népet tart fenn; akkor magad adtad ki őket ten ellenségeidnek; s mikor megdöntöd a keresztet, ez a kereszt végigesik egész országodon.

A király elkomorultan csüggeszté le fejét és hallgatott. Nagynénje szavai erősen megrendíték lelkét. Hallgatott.

A főherczegnő felállt és megfogta a király kezét. Az forró volt és izzadt.

— Öcsém! A mit tenni fogsz, azt nemcsak magadért, de egész uralkodó családodért teszed. — Emlékezzél reá, midőn boldogult édes anyád Istenben elnyugodott; te még kiskoru voltál. Az ország rendjei akkor azt ohajtották, hogy Henrik Zsigmond bátyád.

adassék melléd regensül, — s már verve is voltak az arany és ezüst »bajoire«-ok bátyáid és ten mellképeitekkel egymás mellett. Ekkor én voltam az, a ki a családtanácsban azt mondtam, hogy kezedbe kell adni az uralkodást s rávettem azt, hogy nagykoruvá nyilatkoztasson ki. — Azóta ismét megtörtént, hogy az osztrák felsőházban azon oknál fogva, hogy az év nagy részét Budapesten töltöd, az lett indítványozva, hogy a két ország jövőre alternatív uralkodás szerint kormányoztassék, vagy inkább, a hogy németül mondjuk: »Mutschirung« szerint. Ez annyit tesz, hogy egyik évben Henrik Zsigmond uralkodjék Magyarországon, te Ausztriában, másik évben megcserélve. Tudod jól, hogy ez indítvány a család főhercegeinek szavazatával bukott meg csak, s az ellene szavazók sorát nagybátyád Henrik Zsigmond nyitotta meg. De ha ezt elfeledted volna, emlékezzél még rá, hogy a múlt században a családtanács már egy királyát Magyarországnak le tudta trónjáról szállítani, a miért a henczegő sőpredék irányában gyöngének mutatta magát! — És nehogy azon királyhoz nem illő gondolatnak adj helyet szivedben, hogy hiszen korona nélkül is lehet boldog embernek lenni. Neked nem! Sőt hogy talán akkor, ha szivedet nem

kell milliók között felosztanod, könnyebben odaadhatod azt »egynek.« Ne hidd. Te, ha király nem vagy, semmi sem vagy! Magányvagyonod nincs; mert a mid van, az mind »regredient örökség:« nem a te gyermekeidre száll, hanem arra, a ki uralkodik. Uralkodásod alatt vagyont nem szereztél; mert nyitott ládát tartottál minden koldus előtt és annyit sehol a kerek világon nem koldulnak, mint Magyarországon. Uradalmaid jövedelmére ráfizetsz. Egyszerű, apanage-ból élő ága fogsz lenni az uralkodó családnak. S mint ilyen, ne hidd, hogy betöltsd a lelkét egy nőnek, a ki ha a legszerencsétlenebb, de azért a legbüszkébb nő a világon; s elvesztett koronájaért nem vesz kárpótlásul egy koronátlan királyt. — — Hallgatsz: nem felelsz. — Előttem is hallgatsz. — Hallgass tehát és légy egyedül. — De ha aláírod ama kárhözátos törvényt, akkor másnapreggel ne várd a matutina hangját: mert azon naptól kezdve Magyarországodban nem fog az igazhivőknek egy harangja is szólani! — Én — öcsém — e napot nem fogom bevárni Magyarországon. — Egyedül hagylak. — Ha van Isten, pedig van, szóljon hozzád és birjon megszólalásra; — de ne várd be, hogy meglátogasson!

A főherczegnő eltávozott. A király egyedül maradt.

Nagynénje beszéde mélyen meghatotta; de aztán nagyon megrontá e hatást az, a mit beszéde végén előhozott. Az a fenyegetés, hogy a király szegény fog lenni, ha trónját elhagyni kényszerül; hogy nem lesz a Croesusok, a Nábobok egyike, kik összegyűjtött kincsekkel hagyták el birodalmukat, hogy idegen országok »első cavalierejei« legyenek. Ez a gondolat őt nem hogy lesujtotta volna, de inkább egyszerre aczéllá edzette lelkét; mint mikor az izzó vasat hideg vízbe vetik.

Még egy »adieu« sem mondott nagynérjének. Hallgatott.

gye-

otta;

a mit

etés,

ónját

Croe-

íjtött

hogy

enek.

olna,

lkét;

vetik.

nagy-

A király tesz.

Nehéz ködként űlte el a jövő feletti aggodalom a király lelkét. A ködből csak a távol csucok ragyogtak elő, miket jól lehetett látni; de hogy mi van alant? mely utak vezetnek hozzájuk? ez a földi homály titka.

Mit cselekedjék? — Ha szentesíti a törvényt, ellenségévé teszi azt a rejtelmes tábor, mely mint a fehér hangya, észrevétlen működéssel várat rak a maga fejedelmének s mint a fehér hangya, észrevétlen működéssel egész házakat elpusztít. Egy vitéz ősenek hősvérével írott sorok beszélnek erről, kit e titokteljes hatalom az Inkák trónjára emelt egykor, s midőn a fejedelem szabadulni akart tőle, akkor ugyanaz a hatalom a vesztőhely fövenyére dobott. — És kit tesz szövetségésévé ugyanakkor, midőn ezeknek ! adat üzen? — A demokratiát, a liberalismust, mely magát az Istent sem ismeri el királynak, nem hogy

a királyt Istennek. Ismer-e a democratia »jó királyokat?« Nem Saint Just mondata-e a jel-szó: »Király volt! ez a büne!?!«

Ha pedig nem szentesíti a törvényt, akkor kezébe adta magát e sötét hatalomnak, mely szintén nem jó barátja, nem szövetségese; melynek törekvése felhasználni a király nevét önző czéljaira, hogy azt gyűlölje meg a nép, azt ítélje el a történelem; melynek világos cselszövénye a királyt, kinek szabad szellemében nem bizik, boldogtalanná tenni, mint embert; gátul állani szívének hajlamai elé; megakadályozni, hogy szerelmét emelje a trónra, kényszeríteni gyűlölettel kötött, áldástalan házasságra, családi trónkövetelők számitó kárörömére.

Az egyik oldalon egyik ósének rémképe, ki saját akarata után ment és megcsalva, elárulva, a vérmezőn lehelte ki ifju hősi lelkét; a másik oldalon egy másik ósének alakja, ki engedett magával mindent tenni, és élte egyhangu napjait a reszkető vénségig, nevezetve felségnek és atyának, midőn egyik sem lehetett.

És nincs senki, a ki a királynak e lelki tusájában segélyére jöjjön; ki egy tanácsadó szóval a kettős mérleg egyik serpenyőjét le-

bille
világ

lehe
prio
az »
göcs

tudr
nyu
lágr

lelk
hag
Udv
estig

nyis
sem
tes l
csal
akk

küz

hall

szó

billenésre bírja. Olyan egyedül áll az egész világon!

Akármelyikre határozza el magát, abból lehet jó, lehet rossz. Mindkét vitázó félnek a priori egyenlően erős érvelései vannak. De az »élet« melyiknek fog igazat adni? Itt a göcs!

Ha csak saját magáról volna szó, meg tudna magának felelni. De itt országainak nyugalma függ a kérdésben, s talán egy világrész sorsa!

Az egész világon nem volt senki, a kitől lelke erőt kérhessen kölcsön. — Magára volt hagyatva. — Tehát egyedül akart maradni. Udvarnokainak megparancsolá, hogy ma egész estig ne bocsássonak hozzá senkit. Senki ne nyissa rá az ajtót. Még a családtagok közül sem akar elfogadni senkit. — Estére együttes kabinettanácsot hivatott össze, melyben a családtagok és a miniszterek veendenek részt, akkor tudatni fogja elhatározását.

És azután nyugtalanul, öneszméivel küzdve, járt alá s fel dolgozó-szobájában.

Delet harangoztak. Megállt a harangszót hallgatni.

Tehát igazán ez volna az utolsó harangszó? Vagy még a vesperát és az »angelus«-t.

meg fogja hallani estére: csak a matutinát nem többé?

»Ki mer ilyenkor bejönni?«

A főkomornyik alakja jelent meg görnyedezve az ajtóban.

»Mit háborgattok? Nem mondtam, hogy senkit sem fogadok el;«

»Ezt az egyet mégis el kell fogadnia felségednek.«

»Kell!?!« kiálta fel indulatosan a király; kinek ezt a szót soha még nagynénje, még miniszterelnöke sem merte szemébe mondani, s most és ily lélekállapotában egy cseléd meri ezt odadobni eléje vakmerően.

»Kell! Felséges ur! sietett a cseléd ismételni. Hermione Peleia Romanowna csárina vár kihallgatásra.

E névre a király arcát egy pillanatra elhagyta a vér. Szive elkezdett sebesen dobogni. Tántorgott, szédült.

»Várj!« inte a főkomornyiknak. Rendbe kellett szednie magát; hiszen minden tagja királyiatlanul reszketett. Erre az egyre nem volt elkészülve. Valami sugalta neki, hogy ez az utolsó, legnehezebb próbatét, melyet szívére mértek. De ennek még nem vártt vége lehet.

Lassankint visszatért arczára a pír. Az

után nagyon is visszatért. A reszketést hőség váltotta fel. »Megálljatok! — mondá magában, ti ide hoztátok őt elém! Ám lássátok, hogyan vihetitek el innen?»

»Vezesd a czárinát és kísérlőnőit az elfogadási terembe. Parancsolá a király. Sietni fogok oda.«

És azután nem várta vissza komornyikját, hogy átöltözzék. Más ruhát öltött. Nagynénje előtt csak úgy jelent meg, mint unokaöcs; de Hermione Peleia előtt császár-király akart lenni.

Mellékszobáin át sietett az elfogadási terembe.

Hermione Peleia herczegasszony orvosnője és jogtudornője kísérlétében várt ott. A Parabolana-hölgyek sárga-fekete öltözete volt rajtuk.

Császár és király akart ő Hermione Peleia előtt lenni, s midőn meglátta őt magához ily közel, gyermekké lett. Az a boldog idő jutott eszébe, mikor egymást legelőször látták, mint gyermekek; mikor szülőik örömkönyező szemei előtt gyürüt váltottak. Az oly régen volt már!

De azért a király még sem állhatta meg, hogy elfeledve minden fejedelmi méltóságát, félig vágyó örömtől, félig daczos elhatározás-

tól hajtva, oda ne siessen hozzá és kezét ne nyujtsa neki, s midőn megkaphatta a viszonzó kezét, ott ne tartsa azt magánál, s a leggyöngédebben ne szólítsa őt nevén:

— Hermione!

— Felséges ur!

— Mi egykor neveinken hívtuk egymást.

— Akkor neveink egyenlők voltak. Trónörökös volt mindkettőnk czime. Ön most császár és király — én pedig Sacherij Hermione Peleia kisasszony vagyok.

— Oh! ne gunyolódjál.

— Nem guny ez, felség. Száraz való. Hivatalosan van ez tudtomra adva. Felséged törvényszékei mondták ezt ki ítéletileg. Ime itt az ítélet. Ez hozott ide engem.

Ezzel átnyujtá a czári hercegnő a magával hozott iratot a királynak.

— Ki merte ez tenni? — kiálta fel lángoló haraggal a király, midőn megpillantá a borítékra írott nevet.

— Tekintsen bele felséged, és meg fogja érteni.

A király végigolvasta az iratot. Eleintén a bámulat és a boszuság tölté el lelkét; de egyszerre kezébe akadt a vörös fonál, mely e cselszövény gubanczát megoldja. Akkor aztán visszatért nyugalma.

— Nekem van tudomásom ez ügyről. Tatrangi Dávid menyasszonyát, Szentivánfai Rozálit a Sabina visszaköveteli magának.

— S erre joga van a szentesített alapszabályok és a gyámi hatalom erejénél fogva. A törvényszék kénytelen volt a Sabinának igazat adni.

— Ezt mondja a jogtudornőd?

— Ő itt van velem.

— Hm! — Nem volt jogtudornőd a szent-marxi nőiskola növendéke?

— Igen, felség!

— Értem. És most ő adta neked azt a tanácsot, hogy hozzám jöjj. — Mit kívánsz tőlem?

— Felség! Még nem alázott meg annyira a sors, hogy minden büszkeségről letegyek. Nem az bánt, hogy nekem, mint Sacherij kisasszonynak a helyhatóság utolsó bérszolgája előtt is kaput kell nyitlatnom. Én tudom becsülni a polgárok közötti egyenlőséget. De ahol az egyenlőség fennáll ott minden polgárnak a háza az ő vára; »my house is my castle!« S olyan törvény ott nincs, mely bárkinak is jogot adjon a »király nevével« más házába betörni. Ez országban szabad az. De viszont vannak kivételek, melyek jogot adnak egyes házak birtokosainak, hogy kapui-

kat minden világi hatóság elől bezárják. Ezek a kolostorok.

— Ugy-e? szóla közbe a király. Egyet villámlottak szemei. Jól találta ki sejtelve a talány nyitját.

— Én házamat nyomorultak ápodájává avattam fel. Azok a nők, kik e házba belépnek, viselik a szentek glóriáját s a martyrok töviskoszoruját. Isten látja azt jól. De az emberek nem látják. A parabolana-menhely csak magánápolda, nem fölszentelt zárda. Én tehát, hogy magamat és a velem együtt lakó tiszteletreméltó nőket minden jelen és jövőendő zaklatástól megmentssem, folyamodtam pápa ő szentségéhez, hogy a parabolana menhelyet avassa fel kolostorrá, s engemet erősítsen meg abban mint fejedelelnőt. A pápai breve megjött, ime itt van. S én elhoztam azt felségedhez, hogy »placetum regium«-át kérem hozzá. Remélem, felséged nem fogja rossz neven venni Sacherij Hermione kisasszonytól, ha mégis »fejedelelnő«-vé lenni vágyik.

Egészen belelátott most már a király a cselszövénybe.

Nem Mazrur és társainak brutális erőszakoskodása volt itt a mozderő. Az csak a gép volt.

Most aztán tudta már a király, hogy mit fog tenni, hogy mit kell tennie?

Számítottak az öngyengeségére. Azt vélték, hogy az északi Nihil országtól annyira retteg, hogy nem meri megsérteni annak egyik közegét, hogy nem meri királyi vaskezttyüs kezével torkon ragadni Mazrur és társai czégének hydráját. Hanem hogy inkább engedni szerelmesét, saját eljegyzett mátkáját a világtól megválni s zárdafejedelemnővé lenni, hogy a szégyentől így oltalmazza meg.

Sokszor megesett az már, hogy egy szelid emberből hőst csináltak az által, hogy még jobban meg akarták alázni.

»Ha!« Ez egy szótagu hang hagyta el a király ajkát. Lehetett az nevetés, vagy dacz, vagy önkérdezés hangja. — Átvette Hermionetól a pápai brevét.

— Tehát te zárdafejedelemnő akarsz lenni, Hermione. Szólt a bizalmas nyájasságtól enyhített hangon. Lásd, én is zárdafejedelem vagyok itten: a »szegénység,« »alázatos-ság« és »nőtlenség« hármas fogadalmával. — Aláírásomat kívánod? — Akkor meg kell látogatnod cellámat. — Akarod-e? — Hiszen mi szentek vagyunk mind a ketten, és mégis összekötve. »Matrimonium Sancti Jo-

sephi!« — A két urhölgy kövessen bennünket. — Meglátogatod-e velem cellámat?

A király karját nyújtá Hermionénak, a czári herezegnö egy parancsoló pillantást vetett kísérőnői felé; azzal a király karjára támaszkodva, engedé magát annak dolgozó szobájába vezetetni. A két udvarhölgy megállt a szoba nyitott ajtajában s hallhatott egy-egy szót, a mit a király és a herezegnö egymással beszélt.

A király leülteté Hermionét az egyszerű karszékbe, mely íróasztala előtt volt.

— Nézd, ez itt az én oltárom. Szólt íróasztalára mutatva. Itt szoktam Istennél beszélni, országaim sorsáról, lelkem nehéz küzdelmeiről. Itt hullanak senkitől nem látott könnyeim: itt álmodom ébren senkitől nem sejtett örömeimről. Oh! az egész világon ez az egyedüli hely, a hol nyugton érzem magamat. Ez az én oltárom. Éslásd: ennek »peristeriuma« is van. Benne áll a szent kép, melyhez lelkemet fölemelem, és a zsolozsmák, miket hozzá elsohajtok. Akarod e képet látni?

A király felnyitá íróasztala peristerium-szerű rejtekét s kivette abból azt a könyvet, melynek legelő lapjára Hermione arczépe volt festve.

A hercegnő szemeit önkénytelen ellepte a köny, midőn arczképét megismeré.

Hermione bárhová nyitott a könyvben, nem talált abban mást, mint lángoló szerelmet; büszke, égben járó, napsugártiszta szerelmet; fájó, fejedelmi kínokkal teljes szerelmet; földet megingató, tengert felforgató, lánczra vert óriások szerelmét.

Egész fölháborodottan kelt föl azasztaltól és arca lángolt; de abban a lángban éppen annyi volt a büszke harag, mint a szenvedélyes szerelem.

»Árpád!« szólt megragadva a király kezét, s először szólítá őt nevén — egész önfeltedten, — »arra, hogy mi ily szavakat mondjunk és viszonozzunk egymásnak, — kettőnk közül egyikünknek királynak kellene lenni.

— S nem vagyok-e én az?

»Nem!«

Ez a szó oly hangosan volt mondva, hogy meghallhaták azt az ajtóban állók is — és találgathaták belőle, vajjon miről beszélnek »ők?«

— Nem vagy az! A mely országban fényes nappal, az uralkodó szemei előtt felütheti sátorát a rabszolgakereskedés, s vásárra viheti a nemzet leányait ezerszámra s eladhatja a külföld minden sybaritáinak; a mely

országban a menekült szerencsétlent a külföldi üldözö bérszolgái asylumából kiverhetik; — a mely országban pénz veszi meg a törvényt; — a mely országban a fosztogatásnak rendszerre van, a gyalázatnak templo-ma van; — a mely országban a trónban ülőnek mindenki parancsol, de ő nem parancsol senkinek: annak az országnak a feje nem király — csak megkoronázott báb! . . .

Ez fenhangon volt mondva! — Nem tehetett róla. — Kitört szivéből a rég ápolt keserv. — Ingerelve volt rá. — A király való-mása oly villanyszikra volt, melynek a kitö-rést elő kellett idéznie.

A király pedig bámulva nézte a csoda-szép haragvó alakot — és hallgatott. És sze-mei nem tudtak megválni e szép villámló sze-mektől.

Hermione leküzdé lihegő keble viharát.

— Kérem, felség; szólt a király asztalán heverő pápai brévere mutatva: legyen olyan kegyes és írja rá, hogy »placet.«

— Azt kívánod, hogy aláírom nevedet? kérde a király, mélyen tekintve a herczegnő szeméibe.

— Könyörgök.

— Jó! Tehát aláírom a nevedet.

ezeg

mely
után
ta és

hoz
tad,
Edd
De
fogs
me
a fű
dula
Kez
csü
aka
S a
az

ja!
szo

ha
tar

A király megmártá tollát. Hermione hercegnő keserü nyugalmat erőszakolt magára.

A király aztán fogta azt a másik iratot, mely íróasztalán feküdt, annak a végsorai után írta alá nevét. A pápai brevet pedig fogta és félretevé egy mellékasztalra.

— Megtörtént. Aláírtam.

— Mit? felség!

— Azt a törvényt, melyet országgyűlésem hozott a kolostorok eltörlése iránt. Azt kívántad, hogy király legyek: — király leszek! Eddig nem voltam az; ezután az leszek. — De akkor az égre mondom, te királyném fogsz lenni! Elbocsátom azokat a minisztereimet, kik kezeimre, lábaimra tekergőztek, mint a fűnyűg, s akadályoztak minden szabadságmozdulatban. Fel akarok emelkedni és haladni! Kezembe akarom venni a zászlót, mely a becsületesek, a szabad emberek zászlója. Járnai akarok önszem és önszivem vezetése után. S akkor aztán, ha rám akar szakadni a világ, az én fejemet találja legfelyül.

— Akkor mindkettőnként együtt találja! Rebegé mélyen elfogódva a hercegaszszony, s mindkét kezét nyújtá a királynak.

Ah! mennyi heves csókkal lett e kéz elhalmozva! A király egészen elfeledé, hogy tanuk is vannak jelen, a kik mindent látnak

és hallanak. Bánta is már. Holnap ugyis minden utcza tele lesz azzal.

— Most már olvashatod! Szólt Hermionénak, a kitárt naplóra mutatva. A hercegnő gyermeteg örömmel ült le és olvasá reszketve egyik lapot a másik után; egy-egy költemény volt minden lap, és minden lap után mély gyönyörrel tekintve fel, a királyt kereste szemeivel.

Igen. Keresnie kellett őt, mert a király nem állt meg most a háta mögött, hogy válán áthajolva, együtt olvassa vele szerelmi vallomásait. Nem. Hevesen járt fel s alá szobájában, míg a hercegnő olvasott s beszélt merész szavakat félig hozzá, félig önmagához.

— Majd megmutatom én nekik, hogy tudok szétütni közöttük! Majd megérik ők, hogy a királyi bot nem játékszer. Velünk fog tartani minden becsületes ember. És minden hazafi. A ki ellenségünk akar lenni, álljon szemközt! — Azt leverjük! — Nem fogunk félni a kardmarkolattól sem.

És Hermione Peleia szemeinek tekintete annál nagyobb gyönyörrel kísérte őt, mentül nagyobb figyelmetlenséget tanusított a király vendége iránt. — Így tetszett neki a király.

A király pedig, a mint egyszer hozzá-

kezdett a repüléshez, olyan kedvet kapott hozzá, hogy le sem szállt többé. Főkomornyikját becsengeté.

— Siess! Boldogult anyám lakosztályát a déli palotaszárnyban ma estig hozasd rendbe. Nagynénémet, a jó Karolinát, ki elakosztály egy részét elfoglalva tartja, értesítsd, hogy vendége érkezik: Hermione Peleia Romanowna herczegasszony — még ma!

— De felség!... szólt közbe a herczegnő.

— Ne beszélj nekem az udvari etikettről! Hát majd el fognak rajta szörnyedni az udvar hypocritái és sycophantjai. De majd adok én nekik még ma egyéb elszörnyedésre való okot is. Te kíséroiddel együtt itt maradsz addig nálam. Én ragálylyal terhelt Alhambrádba többé vissza nem bocsátalak. Kérem is én, hogy mit mond rá a pruderie? Itt kell maradnod nálam. Szükségem van rád. Egyedüli tanácsosom vagy. És én nekem még ma estig egész halmaz inditványt, javaslatot kell elkészítenem, a mit nem bízhatok másra, s a mit a mai cabinettanács elé kell terjesztenem. A következmények mindkettőnket érdekelnek. Itt nincs idő azon tanakodni, hogy milyen udvari szertartással lépj be legelőször a palotába, hanem arról van szó, hogy miként

meneküljünk egy sülyedő hajóból egy mentő dereglyébe.

Azzal ismét főkomornyikjához kezdett beszélni.

— Azután elsietsz a hercegnő parancsával az Alhambrába, s azt átadod Szentivánfai Rozáli urhölgynek, ki a hercegnő udvarhölgyeivel együtt ide fog sietni.

— Hát az én nyomorult betegeim? — rebége a hercegnő.

— Van rájuk gondom. — Azután sietsz fölkeresni a hotel du Mondeban bizonyos Tatrangi Dávid urat, ki a legegyszerűbb orvosszerrel az egész Székelyföldön megszüntette a pellagrát, s gyógymódját nekünk ingyen felajánlá. Azt felkéred, hogy a hercegnő által alapított pellagra-kórházat azonnal vegye gyógykezelése alá. Holnap reggel pedig jöjjön fel hozzám kihallgatásra. Várj még. Utadba ejted a rendőrfőnököt és tudatod vele, hogy haladéktalanul siessen fel hozzám. Most repülj! Mindent elvégezz. Így nem érsz rá, hogy valamit kifecsegj.

A főkomornyik a rábizottak halmaza alatt szédelegve távozott el.

A király pedig egy széket huzott Hermione Peleia hercezegasszony mellé, elővett

iróasztala fiókjából egy halmaz okiratot és azt mondá neki:

— Most már nézd ezeket át és mondd meg, jól lesz-e így, a hogy én gondoltam?

A hercegnő olvasott és bámult. A királynál rég el volt az határozva mind, a mit ő ohajtott; rendszeres tervbe idomítva; részletesen kidolgozva. Csak az elhatározás hiányzott hozzá, hogy azokat világ elé hozza. Hermione eddig csak szerette a királyt: most már becsülte is.

És azoknak a terve, a kik azért hozták ide Hermionét, hogy őt a kolostorba vezessék, nagyon megfordult; a trónra segíték fel...

A két tudornő azalatt ott állhatott az ajtóban és tanakodhatott magában, szóltanul, mi történik itt most? Ez a kis büntetés elért rajtuk. Meg volt az érdemelve. A király nem is igen szánakozott rajtuk. Ugy tanácskozott a Hermione elé rakott iratok felett, mintha nem is tudna a két hölgy jelenlétéről.

Hogy azon hosszú három óra alatt, mely az udvari főkomornyik rendelkezésére állt a kabinettanács összeültéig, hogyan nem árulta az el a királytól vett parancsot a czári hercegnő elfogadtatása iránt a két hatalmas családtagnak? annak a magyarázata nem annyi-

ra a megbízott jellemében, mint inkább a körülmények találkozásában keresendő.

Sietett biz ő egyenesen Karolina főhercegnőtől lejövet Mária Annunziata főhercegnőhöz; de annak főudvarmesternőjétől azt a választ nyerte, hogy ő fensége kápolnájában imádkozik. (Mint természetesen sejthető: az ég sugalataért a király leendő elhatározására.) Itt tehát nem adhatva túl a becses titkon (a főhercegnő sokáig szokott ájtatoskodni), futtában felsietett Henrik Zsigmond főherceghez, kihez mindenkor bejelentés nélkül volt bejárása. Annak a főkomornyikjától meg azt hallotta, hogy ő fensége a vérmezőn van a pneumodromonban. »Pneumodromon?« Ezt a szót a főkomornyik ur soha sem hallotta; hanghasonlatosságból azt hívé, hogy az valami olyan »hyppodrom«-féle. »No ott majd rátalálok!« Hiszen rá is talált. Csak hogy az a pneumodromon nem más, mint egy nagy hadi léghajó, melylyel épen most tesznek próbát a vérmezőn, egy század katona kezében tartott kötéllel vezeti a légben uszó szörnyet pórázon előre-hátra, kísérletül annak hadi tényekben alkalmazhatóságára. A főherceg fennül a pneumodromonban, s oda bizony a főkomornyik nem mehet utána.

Mire aztán küldetéséből visszakerült, ak-

kor
leke
kül

a tit
gáll
nak

heté
vége

sége

Her
selv
me
roko
mon
tová

a cz
ni ő

jéh
czeg
szer
her
rett

kor meg már a családtagok mind összegyülekeztek a tanácssteremben s ott felöltés nélkül nem lehetett hozzájuk furakodni.

Más embernek pedig nem volt érdemes a titkot elárulni. Nagy megnyugtatóására szolgálhat mindenkinek, hogy ingyen nem árulnak el senkit.

A főkomornyik egész jó lélekkel jelentheté ő felségének, hogy minden rábizottat elvégzett és semmit el nem árult.

A király nem törődött most az ő csekélységével.

Lelkében új erőt érzett, a mióta terveit Hermione Peleiával közölte, s ő általa helyeselve találta. E kedves »tanácsosának« figyelmé néhol segített kiegészíteni a hiányokat, rokonszenves lelke kitalálta a még ki nem mondott gondolatokat, s buzdítást adott a tétozónak, hogy merjen.

A király saját lelkét találta kiegészítve a czári hercegnőben, s ettől fogva tudott bízni önmagában.

Ő maga kísérte fel Hermionét nagynénjéhez Karolinához, ki egy dán királyi herceg özvegye volt, a család egyik legrokonszenvesebb tagja, ki mind a királyt, mind a hercegnőt gyermekkoruktól fogva igen szeretete, de az ország és a család ügyeibe nem

avatkozott soha. A főherczegnő mint szerető rokon fogadá a czári herczegnőt, némi reszketést árulva el; mert tudta az elfogadás következményeit. Ez Árpád királynak még konájába is kerülhet.

A király bucsut véve a czári herczegnőtől, visszatért dolgozó-szobájába s ott várt, mig főudvarmestere és főajtónállója jönnek jelenteni, hogy a kabinettanács együtt van.

Akkor egy összehajtott ivrétű papirt felvett asztaláról, még egyszer végigfutott annak kikezdésein s azzal keblébe dugva azt, átment a tanácsterembe.

Ez azon terem volt a régi várakban, melyben ő felségeik a hajdani udvari bálók alkalmával cerelet szoktak tartani.

A hosszú szőnyeggel leterített asztal felső végén szokott ülni a király, az alsó végén Mária Annunziata herczegasszony. Ő az egyedüli női családtag, ki a tanácsban üléssel bír; s a kik értenek a symbolisticához, azt a fedezést is tehetik, hogy ez asztalnak két elnöke van; sőt néha épen ott van az »asztálfő« a hol a főherczegnő ül.

Jelen vannak azonkívül az uralkodó család többi Budapesten levő tagjai, kik mind az asztal egyik felén ülnek, a király jobbjá

felöl
ják

ta a
be, a

A be
pa n
jés v
jobb
tét.

előt
lobo
kék

bine
visz
ülje

irat
ese
ive

ser
ell

az
m

felől, míg a baloldalt a miniszterek foglalják el.

A feszült várakozás mély csendje fogadta a királyt. Az ajtók nesztelenül záródtak be, a léptek hangja elveszett a szőnyegeken. A boltozatról levilágító Drummond-fénylámpa minden árnyékot elűzött a teremből. Teljes világosság és teljes csend volt, a mi legjobban megpróbálja egy szónok lélek jelenlétét. Két gyertya égett azonkívül a király előtt, egy arany feszület mellett; e gyertyák lobogványa a Drummond-fény mellett mint kék veres lidérczláng tűnt elő.

A királyt néma főhajtással fogadá a kabinettanács, mit ő felsége komoly tekintettel vizonzott; aztán elfoglalta helyét s inte, hogy üljenek le.

Azután kivette kebléből az összehajtott iratot és kiterjeszté azt maga előtt. Erre csendes mozgás támadt. Mi lehet e teleirott iven?

»Szeretteim, Hiveim!«

»Isten sugalatát és saját meggyőződésemet követve, tudatom veletek több rendbeli elhatározásaimat.«

»Miután alkotmányos országban törvény az, a mit a többség határoz, ennél fogva én, mint a törvényhozás második tényezője, a

magyar országgyűlés által hozott és elem terjesztett törvényt a szerzetek eltörléséről ezenel királyi aláírással szentesítém. «

Egy halk, felszivott sobaj hallatszott sokszorozottan e szavakra, az elszörnyedés szótlán hangja.

És abban a pillanatban egyszerre kialudt a padmalyról alávilágító Drummond-fénylámpa.

Lehet, hogy csak a gépkészülék ügyetlensége okozta ezt, lehet, hogy szinpadí hatásra számított terv szerint oltották azt ki, egy titkos jeladásra; — a királyt nem zavarta az meg. Ott égett előtte a két gyertya. Ő neki elég volt az, hogy iratát lássa; hanem az egész nagy terem a két gyertya mellett félsötétben maradt, s az asztal többi alakjai, mint egy Rembrandti háttér csoportozata, tűntek elő a homályban.

A király arcza és az arany feszület volt csak megvilágítva.

Folytatá.

»E törvény végrehajtásával megbizom belügyminiszteremét. «

»Egyuttal köteleességévé teszem belügyminiszteremnek, hogy az általam összeállított tervezet alapján a törvényesített szerzetek tagjaira nézve érdemeikhez és szellemi tehet-

ségei
ről,
szóló
azonn
vény
zó tö
és po
valan
ügyé
szágo
szerü
kat, r
a ház
ni a
sötét
mini
pana
tezik
hum
ront
lette
tanu
nem
rabr
zető

ségeikhez mért munkakörnek rendszeresítéséről, a tehetségteleneknek illendő ellátásáról szóló törvényjavaslatot a képviselőháznak azonnal beterjeszsen. — Továbbá a nemtörvényesített szervezetek birtokviszonyait elintéző törvényjavaslatot; azonkívül a honosítást és polgárosítást szabályozó törvényjavaslatot, valamint a katholika egyháznak a nevelés ügyében megadandó autonomiáját, s az országos nevelési alapnak ezzel összekötött célszerű kezelését megállapító törvényjavaslatokat, mind együttesen még ez ülészek alatt a ház asztalára letegye. «

Jó, hogy ily sötét volt. Nem lehetett látni a hatást az arczokon.

A király pedig még mindig nem félt a sötétségtől. Folytatá:

» Ezenkívül kötelességévé teszem belügyminiszteremnek, miszerint többszörös indokolt panaszok érkezték hozzám az iránt, hogy létezik Magyarországon egy oly intézet, mely humanitarius czim alatt kárhozatos erkölcsrontó emberkereskedést üz; többben az érdekeltek közül, kik hazájukba visszaszökhettek, tanuskodván az iránt, hogy Oroszországba nem mint férjhez adott nők, de mint eladott rabnők vitettek el, annál fogva ez intézet vezetői ellen, bár kiklegyenek is azok, rögtön

a legszélsőbb szigor alkalmaztassék; az intézet ügyei egy az országgyűlés által kiküldendő bizottság által megvizsgáltassanak; az intézetben bármily czim alatt létező nők azonnal rokonaikhoz visszaküldessenek; s a kik ez ügyben bűnösöknek taláztatnak, a büntetés legnagyobb mértékével sujtassanak.«

Hah, hogy igyekezett az a két gyertya fényesebben lángolni. Az arany feszület töviskoronás királya mintha ölelésre tárta volna karjait a másik király elé, mintha mondta volna: »folytasd!«

»Ugyan ennek folytán meghagyom külügyminiszteremnek, hogy minden ez országos botrányra vonatkozó vádak kiderítése iránt szükséges adatokat az orosz kormánytól megszerezni minden uton törekedjék.«

»Továbbá meghagyom kereskedelmi miniszteremnek, hogy Erdély székely földén felállított hyalichor gyár czégének, Tatrangi és Társának új találmányára husz évi szabadalom-levelet kiállítson, s annak az ideig külvámmentessége iránti törvényjavaslatát a ház elé terjessze. Ezzel egyidejűleg kívánom, hogy belügyminiszterem és pénzügyminiszterem egy törvényjavaslatot készítesenek, egyetértőleg a hadügyminiszterrel és honvédelmi miniszterrel, — mely szerint a Gyilkos ha-

vas mellett fekvő öt négyszegmértföldnyi kamarai birtok azon székely letelepülők számára átadassék, kik az Ichor-termeléssel és a hyalichor-gyártással foglalkoznak, adó és katonai szolgálat aluli mentességgel.

Kezdett csendes feszengés hangzani a nyugtalanított karszékeken.

»Azonkívül meghagyom belügyminiszteremnek, hogy az orvosi tanács által kipróbált és jónak talált »ichorismust« a legnagyobb sietséggel minden közkórházaknál alkalmaztatni el ne mulasztssa, s ezt ugyanazon országos rendszabályok sorába vegye fel, melyek közé a himlőbeajtás tartozik.

A teremben még mindig félsötét volt. A főudvarmester sietett a partialis lámpafogyatkozás után azonnal a fő-világító mestert fölkeresni, hogy az ekklipsist oszlassa el, de még nem talált rá. A király nem láthatta a távolabb ülők arczain szavainak hatását.

Azokra pedig még sok meglepetés várt.

»Miután kultuszminiszteriumom teendőit ezentul belügyminiszteriumomra ohajtom átruházni, eddigi kultuszminiszteremet, királyi kegyem biztosításával e hivatalától fölmentem és ugyanőt németországi nagykövetemé kinevezem.«

»Mivelhogy azon miniszteri állomásnak,

mely személyem mellé rendeltetett, most már, az év nagy részét ez országban töltvén, semmi értelme nincsen, e miniszteri állomást megszüntetem, s annak jelenleg betöltőjét Horvátországunk báni méltóságába emelem.«

»Nagy fontossággal birván országainkra nézve Gallicziának kielégítése és állami szervezése, valamint hadseregeinknek tervszerű vezénylete, ezennel kinevezem kedves bátyámat, Henrik Zsigmond főherczeget Galliczia helytartójává és hadseregeim generalissimúsává, azon meghagyással, hogy székhelyét Krakkóban haladéktalanul foglalja el.«

»Kedves bátyámat, Ottó herczeget ezenel utasítom, hogy ausztriai honvédfőparancsnoki állomását betölteni siessen, s ezzel együtt járó feladatait végezze.«

»Szeretett nagynénémnek, fenséges Mária Annunziata főherczegasszonynak azon többszörösen ismételt ohajtásába, miszerint ndvartartását zord éghajlatunk alul a kies Salzburgba áttehetnie engedjem, nehéz szívvel bár, de indokai által meggyőzötve, beleegyezem...«

(»Hisz ez valóságos razzia!« sottogá egy hang a félhomály háttérében.)

»Végül tudatom hiveimmal és szeretetimmal azon rám nézve kedves és hiszem, hogy

egé
mis
lye
év
her
jeg
ges
egy
gy
vöz

lán
kiv
tan
uja
telj

len
azo
kik
ma

kez
tal
arc
An
em
tat

egész országomra nézve örvendetes eseményt, miszerint amaz igéretteljes összeköttetés, melyet Istenben boldogult dicső szülőim több év előtt a köztem és Hermione Peleia czári hercegnő között végbement ünnepélyes eljegyzés által felavattak, a mai napon fenséges jegyesem szivélyes elhatározása és beleegyezése által újból megerősített; mely frigyvet Isten áldása s hiveim és szerettem tudvözlete fogja bizonynyal kísérni: ohajtom.«

E perczen újra kigyuladt a Drummond-lámpa; de e készülék szokása szerint az első kiviláglás csak néhány perczig szokott tartani, hogy ismét elsötétüljön s aztán csak újabb néhány pillanatnyi szünet után kezd a teljes világításhoz.

E meglepő percz alatt, melyben a hirtelen kigyult világ véletlen talált mindenkit azon alakjában, melyet a biztos sötétségben kiki fölvet, a következő képet látta a király maga előtt:

Henrik Zsigmond főherczeg mind két kezébe kapva tartá kardját, tán hogy az asztalra vesse, vagy hogy kirántsa hüvelyéből? arczán a harag és dacz kifejezése volt; Mária Annunziata főherczegnő székéről félig föl-emelkedve, kinyújtóttkezével a királyra mutatott, mintha azt mondaná: »le onnan a trón-

ról!« a kultuszminiszter a düh és elfojtott gyűlölet hyena-tekinetével nézett a királyra; a személye melletti miniszter előkelő gunynyal vont a félre száját, a hadügyminiszter arcán a legnagyobb ijedtséget fejezve ki, két kezével kapott fejéhez, a belügyminiszter pedig feldult hajában vakart az öt körmével; és a többiek ott sorban, mind megannyi hógarthi mintául a megriadást, a csufondároskodást, a pártdühöt, a fanatismust, a kárörömöt, a fel ségsértő gőgöt fejezék ki; volt egy ragyogó arc is köztük, csak egy, a honvédelmi miniszteré; a pénzügyminiszter hátrahajtá a fejét, és nyelve hegyét fogai közt tartva elmélkedett a hallottakon, a külügyminiszter pedig háttal fordítá a fejét.

Ez a látvány csak egy pillanatig tartott. Azután ismét sötét lett. Az is tartott néhány perczig. Ezalatt a meglepett alakok ismét rendezheték magukat. E néhány percz alatt a tompa csendben halk suttogás támadt az asztal körül, mintha mindenki szomszédjával cserélne eszméket. A király néhány érütésig megpihent.

Azután ismét szólt. Szilárd, csaknem re csegésig kemény hangon.

»Mindezek pedig, a miket itt és most

előadtam, változhatatlan uralkodói akaratom és elhatározásom....«

A Drummond-fény most már teljes világitással jelent meg újra.

Az asztal körüli arcok mind rendben voltak már. Semmi változás, semmi indulatkifejezés sehol. Ünnepestélyes komolyság volt és csend.

E várakozásteljes csend közepett Henrik Zsigmond főherczeg fölemelkedett székéről és így szólt:

— Felséges rokonom, császárom és királyom! Én a rám ruházott magas megbizatást mély hódolattal fogadom el, s hiszem, hogy mindazon hű alattvalói felségednek, kiknek vállaira e mai napon annyi megtisztelő feladat nehezült, felséged akaratából, hasonló-készséggel ajánlandják fel minden tehetségeiket felséged trónjának és koronáinak megvédésére.

E szóknál mindenki felállt és egyhangu volt a halk szózat:

»Éljen a király!«

Mintha nem is ugyanazok az alakok lettek volna, a kiket ama futó pillanatban mutatott fel a Drummond-fény.

Midőn mindenki visszaült helyére, Mária Annunziata főherczegnő állva maradt.

— Kedves öcsém, felséges uram, még nekem van néhány szavam tehozzád. Igaz, hogy többször ohajtottam az udvar zajától félrevonulni és kies Salzburgom csendjében tölteni életem hátralevő napjait. De most, midőn oly lépésre szántad el magadat, mely királyi fejedre egyaránt hozhat fényt és veszélyt, engedd meg nekem, hogy a mint tőlem telik, a fényt növeljem, s a veszélyt megszám. Engedd meg nekem, hogy császári arádnak nász diadémját én tehessem föl homlokára: a család legöregebbje. «

A király meg volt hatva; fölkel székéről, odasietett nagynénjéhez, annak megcsókolá a kezét, mire a főhercegnő megölelte a királyt.

Mikor a király ismét széttékinetett, saját szemei is nedvesek voltak s úgy látta, hogy a nagy kabinettanács tagjai mind a szemeket törölik.

A király utoljára is elhitte, hogy a Drummond-fény hazudott az imént.

Ámde legyen szabad ő felsége legmagasabb hitével szemben azon legalázatosabb véleményünknek kifejezést adnunk, hogy a Drummond-fény igaza mondott.

És ha ő felsége e rövid perczig látott
tüneményben felismeré vala a sors intő ora-
culumát, nem hágy meg egynek is a kezében
semmi ártó eszközt, azok közül, kiknek arcza-
it eltorzítva látta, legyen bár ez ártó eszköz
kard, marschallbot, irótoll, pe csétnyomó vagy
kules!

Az egyetlen nagyhatalom.

Mikor a király kabinettanácsa minden tagjának légforróbb hódolatnyilatkozatait hallá, az a vágya támadt, hogy megmondja nagynénjének azt is, hogy arája már itt is van a várban, mint Karolina főhercegnő vendége. Hanem ez úgy mégis az udvari etiquette belügye volt, s nem volt elintézhető a plenum előtt. Majd holnap a szűkebb családtanács vegye ezt tudomásul.

Csak hogy holnapig még egy egész éj van közben — s éjszaka a sötétség a király. És a reggel kezdődik a matutina órájával.

Mikor a kabinettanács eloszlott, Mária Annunziata főhercegnő és Henrik Zsigmond főherceg együtt kocsiztak a főhercegnő palotájáig, melynek kapuján aztán éjfélig szakadatlan jártak ki s be a hintók, a mikből tábornokok, főurak, főpapok szálltak ki s rövid idő múlva siettek ismét odább. Valami tervet

forraltak ott. Talán valami gyors, döntő elhatározást. Késő éjjel küldettek parancsok a kaszárnyákba. A királyi vár őrizetére rendelt ezred minden nesz nélkül mással váltatott fel. A nagy pneumodromon megtöltve állt készen a vérmezői óriási műhelyben. Hogy mi van készülóban? azt nem tudta senki; hanem egy titkot rebesgettek már: azt, hogy holnap reggel három órakor a főváros minden templomának tornyában a harangok a szokott matutina helyett vészkongással félreveretve fognak felhangzani, s akkor aztán — kezdődik valami.

Hát a király nem tudott meg ebből semmit?

Nem. A mint vége volt a kabinettanácsnak, sietett Karolina főhercegnő lakosztályába, s ott azután Hermione Peleia csengő hangjai mellett elfelejtett a matutina harangszaváért aggódni, elfeledte, hogy van még világ odakiinn; és hogy a világon most éjszaka van.

De ugyan ki is hozott volna hirt a királynak?

Mikor miniszterei lementek a várlépcsőkön s megálltak, hintóikat várva a vestibule előtt, a hadügyminiszter így szólt:

— Mához egy esztendőre itt van a háboru. Én sietek összehívni a tartalékot.

A rendőrminiszter azt mondá:

— Mazrurt csak elfogom még ma; de hogy a »Társait« ki fogja el? azt nem tudom.

A pénzügyminiszter így szólt:

— Én siethetek egy százmilliós kölcsönt valahol megkötni még az éjjel.

A külügyminiszter véleménye ez volt:

— Holnap elkezdhetem a boxirozást az egész európai diplomatiával.

A kereskedelmi miniszter felsohajtott:

— Csak tudnám hát, hogy mi az a hyalichor? Mindjárt megismerkedem a törhetlen üveggel.

Legkeservesebb volt a belügyminiszter fohászkodása:

— Hát én azt sem tudom, hogy mihez kezdjek a sok közül? Azon kezdem, hogy felakasztom magam ide a lámpásra.

.... Dehogy kezdte azon! Egyik sem kezdte azon, a mit mondott. A hadügyminiszter vágtatott Maxenpfutsch bankárhoz, tudatni vele a kedvező alkalmat a kétszázmilliónyi új hadiléggömb kiállítására, ott mindjárt el is készíték az offertet. A rendőrminiszter sietett Mazrurt tudósítani, hogy

»szá
meg
börz
jon a
lesz.
volt
anna
kede
hand
kere
vonz
a leg
el na
éjjel
senk

kifel
pedi

ge, t
ze, t
szág
nagy

a hi

»szaladj, mert egy óra múlva elfoglak, ha megkaplak!« a pénzügyminiszter sietett a börze sensáljához, hogy haladéktalanul csapjon át a contreminehez, mert isszonyu baisse lesz. A külügyminiszternek sietős dolga volt nem a spanyol nagykövettel, hanem annak andaluziai szépségü nejével. A kereskedelmi miniszter sietett nem a törhetlen, hanem a nagyon is törékeny üvegeket felkeresni, mikhez leggyöngédebb hajlamok vonzották, a belügyminiszternek pedig az volt a legsürgetősebb feladata, hogy mint adhassa el nagy csomó Sabina-részvényét még az éjjel?

A királyra és a hazára nem gondolt senki, csak azok, a kik őket nem szerették.

Senki? ...

Valaki mégis gondolt rájuk.

S mindezek a magas állású személyek kifeleadték a számításukból ezt a valakit. Ez pedig az egyedüli nagyhatalom a földön.

Ennek a nagyhatalomnak van hadserege, több mint minden uralkodónak, van pénze, több mint minden bankárnak; vannak országai, miket nem hódíthat meg senki. Ez a nagyhatalom a közvélemény.

A hintón vágatató urak úgy találták, hogy a hír már mindenütt megelőzte őket. A köz-

vélemény értesülve van már mindenütt: a börzén, az utczákon, az országházban, a kávéházakban. Nem lehet már Sabina-részvényt eladni, Mazrurt békebirák őrzik szobájában; a közvélemény ébren van. Nincs éjszaka; tömve minden utca; a néptömeg hullámszik minden téren, még most csak csendesen, kézzel-kézre adva és magyarázva egymásnak az Astrapé meglepő híreit. Senki sem megy ma aludni. Ébren marad az egész város.

És erről sem értesíti a királyt senki. A király még mindig szerelme első tündéralmát éli ébren; boldog napokról beszél ő menyasszonyának, s az dicső napokról ő neki. Ki háborgatná őt itten?

De valaki mégis eljön őt háborgatni: a matutina harangszava,

E végzetes órát itt akarta bevárni ez ihletett büvkörben.

És a mint a három órát ütötte, egyszerre megszólaltak a harangok. Nem a szokott egyetlen harang, a münster száztíz mázsás óriása. de minden harangja a fővárosnak. És nem vészkonngásra szólaltak meg, de ünnepesty, de bucsujáratit zengő őszhangzatra.

— Mi ez? szólt a király meglepetten.

»Nem a sekrestyések huzzák a haran-

got,
szava

selye

ros.
tal k
legtá
padl
jütje

mina
gítás

nyü

hang
egyr
hajó
meg
szót
rat;
csak

nak
kivc

Jón

got, felséges uram! A közvélemény harangszava ez.«

A király az ablakhoz sietett s a nehéz selyemfüggönyt félrevonta arról.

Ah! ez elragadó látvány volt!

Késő éjjel után kivilágítva az egész város. Egy varázsütésre, egyetértő közakarattal kivilágítva minden ablak; gyertya ég a legtávolibb viskók ablakában, a manzardok padlás-ablakaiban, a hajók, a dereglyék kajütjeiben is.

»Ez nem a hatóságtól megrendelt illumináció, felséges uram, a közvélemény világitása ez!«

S e szörnyü hatalom kiáltása is szörnyü!

Egy óriási, szakadatlan égbontó riadal hangzik át Pestről, mely szájról-szájra adva, egyre emelkedik, lassan átkel a hidakon, a hajókon, a levegőben. Budát is felveri, az is megzendül tőle. Elnyomja e kiáltás a harangszót magát, betör a bástyákon, elfoglalja a várat; megostromolja a királyi vár ablakait; csak úgy reszketnek bele.

Minő kiáltás ez?

A királyi vár előtt néma hadsorok állnak, karra vetett fegyverrel; lovas csapatok kivont karddal; fenyegető ágyuütegek, moz-

dulatlan tüzéikkel. Egy zord tekintetű alak léptet horkoló paripáján e hadsorok közt alá s fel, kihuzott kardját hegyével a föld felé eresztve. Ez a generalissimus.

Az egetverő kiáltás már a budai főtérig elhatott. Vajjon minő szó lehet az?

A következő percz megmondta azt.

A királyi lak kapujából egy lovas léptetett elő, fehér paripán, egyedül, kíséret nélkül, s egyenesen a várak előtt felállított hadsorok közé tartott.

A mint ezt az alakot meglátták a katonák, mintegy vezényszóra egyszerre lábhoz ereszték fegyvereiket, lekapták fejükről a sisakokat s fedetlen fővel, polgár szokás szerint, riadtak egyszerre e lelkesült kiáltásba:

»Éljen a király!«

Igen is, magas és legmagasabb urak és urhölgyek! ez az a rengeteg kiáltás, mely az éjszakát fölveri. Ez nem a bérencz sycophantok fizetett üdvölte; a közvélemény üdvözli e kiáltással a király ablakai előtt a — h a j n a l t ! — S a közvéleménynek hadseregei is vannak! A katonának is ez a »parola« erre az éjszakára. (Pedig talán nem is ez volt kiosztva.)

A generalissimus ménje ijedten kezdett el ágaskodni e váratlan riadal hangjaira, lo-

vagja
megr
ja e l
fogva
azért
hads
állt a
érter
jobb

sa a
s hiá
ra; r

népg
vets
nyil
nek
köt
rén
szin

roza
tess
sáb

get
me

vagjának mindkét kézzel kellett kantárját megragadni, hogy lovát megzabolázza, kardja e közben kihullott kezéből s csak szíjánál fogva csüggött kézsuklóján: de tekintete azért szikrázó haraggal járt végig az ujjongó hadsorokon. — A király paripája pedig megállt a hadsorok között nyugodtan, s mintha értené a kiáltást, fejével délczegen bókolt és jobb lábával kapálta a földet.

Az áramlat, melyet a király elhatározása adott a közvéleménynek, aztán egyre nőtt s hiába vártak a régi eszmék hivei elapadtára; megtöltött az minden ürt maga körül.

Országgyűlés és falutanács, synodus és népgyűlés, kereskedő-egylet és iparos-szövetség egyiránt sietett a trónhoz, hódolatát nyilvánítani. Nem kellett a megyefőnököknek államköltségen felfuvaroztatni Budára kötéllel fogott küldöttségeket, maga kenyeren jött ur és paraszt, hogy a királyt színről-szinre láthassa.

Az egész küldiplomatia üdvözlé elhatározásáért s a külföldi sajtó valamennyi tisztességes közlönye versenyzett magasztalásában.

Nem tört ki sehol lázadás, nem kerülgette a királyt sehol orgyilok, pokolgép, akármerre járt, mindenütt testőreivel volt tele az

utca. A közvélemény maga volt a testőr. A ki a király ellen fel merete volna nyitni a száját, azt agyon — nem verték, de agyonkaczagták volna.

Nem fogott a fanatizált nép kaszát, cséphadarót, nem támadtak bande noir-ok, whyte boys-ok, Rebekka leányai; örült minden ember a békességnek.

Nem prédikáltak a papok lázadást a törvények ellen; megköszönték, hogy fel vannak oldva a gyűlölet kötelessége alul.

Még a főpapok is bókolásra hajták infuláikat, midőn a királynál tömegesen tisztelegtek, s esetleg nem volt ott a közelben semmi — Drummond-fény.

A hazai poéták verseket költöttek a szép fejedelmi menyasszony üdvözlétére.

A császári család tagjai tüntetően tisztelegtek Hermione Peleia herczegasszony körül.

De még ez idáig mind csak phrasis: elhangzik, s oda van.

Ámde a közvélemény, ha felébresztik, tenni is tud.

A mint a legmagasabb helyről ki volt adva a jelszó, egyszerre el lett az fogadva mindenütt.

Uj korszak nyílik!

egy
A »t
izéb
ge e
társ
párt
a pr
tege
kise
mun
nyai
eddi
a re
hiva
elisz

orsz
letes

emb
abb
hely
zen
kén
exe

biza

Minden alvó erő fölelevenül, minden egyes ember kötelességének tudatára ébred. A »tinéa« kitépett fejével együtt a minden izében egybefüggő corruptió egész szalagférge elpusztul. A becsületérzés, a munkásság társadalma kerül felül. A bíró felszabadul a pártnyomás alul s szolgálja ezentul — nem a praetorát, hanem az igazságot. A megvesztegetett salak siet eltisztulni helyéről, vagy kispertetik; s jellemmel, tudományyal, munkakedvvel bíró férfiak jönnek elő magányaikból, az állam gépezetébe beállni, kik eddig irtózva kerülték a hivatalt. Félév alatt a retardatum-halmazok le vannak győzve a hivatalokban, s a magyar igazságszolgáltatás elismerést talál a külföld előtt.

Személy és vagyonbiztonság uralg az országban. Becsületes kézben a nép is becsületes.

Nincs adómehtagadás. Tudja minden ember, hogy a mit fizet, a hazának fizeti, hogy abból saját békessége, gyermekei jövője, tűzhelyének áldása gyarapszik. Félév alatt tizenkét milliónyi adóhátralék folyik be önkényt az állampénztárba, mit eddig semmi executió nem birt bahajtani.

Hazakerül az elveszett bizalom — s a bizalom szava ezüst és arany. A szégyenletes

papirrongyokat elüzi a piacszól a rejtekéből előkerülő érczpenz. Nem tartogatja azt többé senki ládája fenekén, harisnyába bekötve, ágyszalmába eldugdosva. Tudja meg a világ, hogy nekünk van! De ha nyomnak bennünket, akkor nincs.

Csak meg kell pendíteni egy eszmét, s már az egész ország felkarolta azt.

Egy napon Bárány Pál azt a felhívást intézte az országhoz, hogy alapítsunk egy valódi »népbankot.« Nem olyat, minők az eddigiek, miknél a külföldi kölcsönadó szedi fel a hasznot, de a melynek haszna magának a népnek marad. Legyen öt millió részvény, egy részvény ára tiz forint. Azt érczpenzben, vagy arany-ezüstneműben teszi le mindenki, s az lesz a bank alapja. S a koldusnak csufolt országban két hó alatt együtt volt a meseinek látszó kincs. A hangyák hordták össze: a nép. Több volt abban az ezüst gomb, kanál, aranygyűrű és fülönfüggő, mint a vert pénz; de az érték együtt volt. Akárhány ember evett azontul czinkalánnal, csak hogy részvényese lehessen a népbanknak. S egy hó alatt le volt vele nyomva valamennyi banknak a kölcsönkamatja a külföldi rendes árfolyamra.

S ennek meg volt a hatása a külföldre

is. Ott hozzá
keresk
sát ez

M
jó term
távol m
a kivit
ra élte
den vá
és bol
deficit

É
lem az
tásra f
tömeg
helyei
ányzo
felaján
ki tör
ta iske
százáv
vallás
önkén
rancs
ló par
A ha

is. Ott is látták, hogy ez a nemzet komolyan hozzálát házának rendezéséhez, tőkepénz és kereskedelem azonnal bizalommal vette folyását ez ország felé.

Még az ég is áldást adott hozzá. Ez év jó termést hozott, s Oroszország és Amerika távol maradtak a gabnapiaczokról, nagy volt a kivitel; a pénzbőség a gyár- és kézműiparra éltetően hatott. Épült, gyarapodott minden város. Szabadult a régi adósságoktól föld és bolt, s velük együtt a kincstár. Nem volt deficit többé.

És nem volt aggodalom a jövőtől, félelem az ellenségtől. Mikor a nyári őszpontosításra felhívták a honvédséget, ötszázzezernyi tömegben jelent meg a fegyveres had táborhelyein, s míg más időben kétezer tiszt hiányzott, most minden katonai tehetség sietett felajánlani szolgálatát, s nem hivatkozott senki törvényelőtti mentességre: a diák otthagytá iskoláját, a feloszlott szerzetek novitiusai százával álltak be a honvédseregbe, a papok valláskülönbség nélkül mentek az ezredeket önkényt kísérni s a földésztlől nem kellett parancsszóval kisajátítani a honvédhuszárnak való paripát; ha egyet kértek tőle, adott kettőt. A hadgyakorlat alatt a katona nem koplált,

az élelmezési biztos nem lopott: — hisz a közvélemény volt már a gazda!

A megkezdett munka minden részeiben kidomborult. Az országgyűlésen kevesebbet beszéltek, jobb törvényeket hoztak. Pártviszály, nemzetiségi versengés, vallási villongás mintha csak ki lett volna oltva. Csupa testvéresülési ünnepélyekről értesítének a lapok, s azoknak a hangja is emelkedetté, ihletté vált, még a *Le Menteur* sem hazudott többé. A sötétség tábora, vezérei nagyrészével együtt kiosont az országból, s senki sem kergette őket, s senki sem vette észre, hogy nincsenek itt többé. Magukkal vitt vagyonuk még csak hézagot sem hagyott maga után. Az ittmaradt jezsuiták pedig igyekeztek patriotikus tüntetésekben felülmulni az igazi liberálisokat.

Nevezetes adatokat jegyzett fel ez év statistikája. Azon három hónap alatt, mely a királyi elhatározás s az uralkodó menyegzője között lefolyt, háromszor annyi házasság kötöttetett az országban, mint a megelőzőtt egész évben. A szívek is megelevenültek s a szerelem is virágzásnak indult, miként már egyszer történt 1848-ban. — Legnagyobb illetéket szolgáltatott ehez a székely föld. A mióta a Gyilkos havas környéke települőinek megadatott azon szabadalom, mely a hajdani mu-

ran
ló r
kivá
ezer
meg
dött
talál
chor
ret,
rosa
get

min
enge
mag
disz
ujru
meg
guk
zó n
lélek
veny
volt
de p
ben.
mill

ranói gyárosokat a velencei nobilekkel egyenlő rangra emelte, azóta megszűnt a székely kivándorlás; sőt a Moldvában letelepültek is ezerével vándoroltak vissza, s ezzel egyszerre megszűnt a leányvásár is. A Sabina hazaküldött hajadonai otthon mind becsületes férjekre találtak, s volt már kereset is elég. A hyalichorgyártizezer embernek tudott adni kenyeret, s első esztendejében hirhedetté tette gyárosait minden művelt világrészben, mely üveget használ.

Tehát a szeretet uralkodott ez évben.

Meddig?

A király kijelenté, hogy menyegzőjét minden pompa nélkül akarja megtartani. Nem engedte, hogy az ország nagy költségbe verje magát a miatt. Jó. Azt megtilthatta, hogy diszruhás banderiumok jőjjenek fel őskori ujruhákban ragyogni; de azt nem tilthatta meg, hogy a nép százezerei hivatlanul, maguk örömeire feltóduljanak a királyi menyegző napjára; hogy Budapest e héten félmillió lélekkel szaporodjék, kiknek nagy részét hevenyészett sátorok fogadták szállással. Nem volt az pompa a fényben, a változatosságban, de pompa volt a nagyságban, a végtelenségben. Egyszerű aranyozatlan nép; de száma millió! de szive arany!

Mikor a király az esküvő után egyszerű hintájában e néptömeg közé jutott, úgy el volt foglalva minden utca, minden tér, hogy egy lépést nem lehetett haladni. Nem voltak felállított fegyveres hadsorok, mik az ut közepét szabadon tartották volna számára. Ekkor a nép kifogta hintaja elől a lovakat s a királyt és királynét kocsijával együtt vállára emelve, úgy adta őket kézről-kézre tovább egész palotájuk kapujáig, hogy a kocsi, mint a tenger színén végig gördülő csodajármű járt az emberek vállalai fölött, s a zengő üdvkiáltáson keresztül hangzott a szép orosz románz dallama, mit az utczák énekeltek, Hermione Peleia kedvencz dala.

Egy este a budai várlak kertjében el-
leste valaki tőle e románzot, midőn Hermio-
ne azt hitte, hogy csak a bokroknak énekel:

»Szólt a galamb a fenyőnek:

Védj meg engem szép fenyőszál,

Szólt a fenyő a galambnak:

Szálj meg rajtam, itt lakozzál.«

S azóta uton-utfélen ezt énekeltek.

Hanem egy reggel Hermione Peleia
ugyanazon a padon, melyen ülve a méla dalt
énekelte, egy könyvet talált kitarva. A könyv
behajtott lapján néhány sor vörössel volt alá-
huzva. Az egy históriai mű volt; az aláhuzott
sorokban ezt olvasta a herczegnő:

»
kedve
ran é
éneke
ça ira
Ez a
kere

V
A
ifju
ládtag
érdem
hercz
nyi é
jobba
mellb
dékoz
dékh

fogla
diszp
ve, eg
hér a

a főh
neit v
nép s

»Maria Antoniette királynőnek volt egy kedvencz népdala, a mit magányában gyakran énekelt. Ugyane népdal melodiájára énekelték aztán azt a refraint »Ah, ça ira, ça ira, ça ira! Les aristocrates a la lanterne!« Ez a dallam kísérte őt october 16-án is szekere mellett.«

Vajjon ki tehetette »ezt?«

... Ah! ...

A család is kitünő szeretettel fogadta az ifju császár-királynőt odafenn. Minden családtag igyekezett emlékét megörökíteni nála érdemteljes ajándékokkal. Mária Annunziata herczegasszony átadta neki saját menyasszonyi ékszereit. De valamennyi gyémántnál jobban tetszett az ifju uralkodónőnek azon mellboglár, melyett fenséges nagynénje ajándékozott neki, mind ritkasága, mind az ajándékhoz csatolt emlékezetes szavak végett.

A mellboglár egy brilliántokkal körül foglalt diónagyságu opál volt. A legszebb diszpéldánya fajának. Bármely oldalról nézve, egymást váltogató zöld és piros tűz a fehér alap mélyéből kitörve.

— Tudom, hogy szereted e követ, szólt a főherczegnő, mert kedvencz országod színeit viseli. Légy boldog e földön s birjad a nép szeretetét, a mig csak e kő e szín lángokat

fogja ragyogni. E követ maga a pápa küldéte neked.«

Azontul soha el nem hagyta magától ez ékszert az ifju királynő. Mindig azt viselte mellén.

Egy vadászat alkalmával szintén az volt keblére feltűzve. Másnap, mikor a királyné ékszerét kezébe vette, megdöbbenve látta, hogy az opál ragyogó tüze csaknem elenyészett, már alig tündököl. Azután napról-napra jobban vész a kő fénye; végre egészen tejfehérré lesz az, a zöld és piros láng elaludt!

A királyné babonás félelmet kezdé érezni. A király észrevette azt arczán s kérdé a buskomorság okát.

Hermione Peleia elmondta azt.

A király mosolygott.

— Lásd: az ásványtan hogy lerontja a hitet! Ez az opálnak az a neme, a mit »hydrophan«-nak neveznek. Ha vízzel teleszivja magát, akkor a szivárvány minden szineiben ragyog, de ha lassan kiszárad, elhomályosodik, s ha erős szél megfujja, egyszerre fehér lesz. Tedd vízbe, ismét fényleni fog.

.... Vajjon a ki ajándékozta ez ékszert, tudta-e azt, hogy annak a drága köve hydrophan, a mit az ékszerészek »világ szemé«-nek is neveznek?

Rozáli.

Rozáli kedvencze volt a királynénak. De nem udvara hölgyeinek.

Derült kedélye, jó szive, engedelmes magaviselete volt, hanem ez nem elég az udvarnál. Ott mindenki lenézte. A királyné főudvarmesternője valahányszor benyujtá a királynénak az udvari estélyek meghívottjainak névsorát, Rozáli neve mindig ki volt abból feledve, ő felségének sajátkezüleg kellett azt oda beírni, a midőn azután Rozáli nevét közvetlen a főudvarmesternő neve után kellett jegyeznie, ki magát természetesen legalulra írta. A főudvarmesternő egy a mult században herczegesült főurnő volt.

Egy napon aztán a királyné megsokalta e feledékenységet. Elvette a lajstromot a főudvarmesternőtől s felkereste vele a királyt.

— Nézd, szólt a királynak, a herczegnő ismét kihagyta Rozálit innen.

— Nem tudja neki elfeledni, hogy a Sabinát hagyta el.

— De hisz épen az az erénye, hogy elhagyta. Inkább választotta a ragály menhelyét, mintsem ott maradjon, hová erővel és árulással vitték. — Hisz egyiptómi szent Mária tizenhét évig volt sokkal rosszabb helyen, akkor megtért, s most templomban áll szobra s bucsut járnak hozzá.

— Csakhogy a mi az antikban és a márványban classikus, az a modernben és az elevenben »shoking!«

— Hát nem bánom, shokirozza magát e fölött a pruderie, én igaztalanságot nem engedek a fölött elkövetni, a kit én szeretek.

— Jól teszed. Ne engedd.

— Én most kitörlöm innen a főudvarmesternő nevét s helyébe írom Szentivánfai Rozálit.

— A czimet pedig otthagyd? S akkor Szentivánfai Rozáli lesz a főudvarmesternőd. De az ő neve előtt nincs semmi czim. Az egész világ tudja róla, hogy ő csak egy székelly »lófó« leánya.

— Meg fogom kérni a királyt, hogy írjon a neve elé egy „gr.“-t; és ő meg fogja azt tenni.

A király nevetett.

sem
tettük
azt el

nála a
ság é
hogy
most
azok

ges,
nyez
szenv
ruja.

nők,
bigot

lival

leány

lehet
a fér
rály

— Megteszszük, hisz ez nekünk semmibe sem kerül. — Hanem a főszemélyt kifejeztük a számadásból. Rozáli nem fogadja azt el.

— Miért ne?

— Először is azért, mert sokkal nagyobb nála a hűség és hozzád való szeretet, mint a hiúság és nagyravágyás. Ő tudni fogja azt jól, hogy ha e kitüntetést elfogadja, udvarod mostani fényes alakjait mind száműzi innen: azok nem jönnek termeidbe többé.

— Hát ne jöjjenek. Hadd hulljon a férges, a minek egy ilyen szellő is elég. Környezetem lesz ismét az egykori parabolának szenvedéseiben kipróbált derék hölgykoszoruja.

— Azok nagyobbrészt világtól elvonult nők, kiknek nem kell az udvari fény, vagy bigott családok tagjai, kik neheztelnek ránk.

— Hát akkor egyedül maradok Rozálival.

— Az meg neki nem fog tetszeni. A leány férjhez vágyik, s jegyese itt van érte.

— Az nem akadály. A hogy Rozálból lehet királyné főudvarmesternője, ugy lehet a férjéből Gyergyószék főispánja, gróf és királyi főkamarás.

A király igen kedélyes nevetésre fakadt.

— Valóban mindez megtörténhetik. Hisz ez nekünk semmibe sem kerül. Hanem a főszemélyt ismét kifelejtettük a számadásból. Az az ember mind e kitüntetést nem fogadja el.

— Valóban?

— Nem fogadja el, mert szombatos, ki semmi czimet, rangot, főhivatalt el nem vállal — és másodszor — mivel sokkal okosabb dolga van ennél.

— Üveget csinál.

— De milyen üveget! — Azonban minden úgy legyen, a hogy kívánod. Te vagy a törvényhozó, én mindent szentesítek.

Hermione Peleia megköszönte ez előleges helybenhagyást s magához hívatta Rozálit. A várkertben várt reá, egy hársfa alatti padon ülve, egyedül.

A leány magaviseletében a királynéval szemközt valami vegyüléke volt a szerető testvér, a hűséges cseléd s a kedélyes játszótárs érzelmeinek.

— Ül le mellém. Parancsolá a királyné.

Rozáli szót fogadott s leült a földre, térdeit két kezével átfonva. Szép üde bársony pázsit volt alatta a szőnyeg.

— Legyen eszed. Fedd őt a királyné. Ide a padra mondtam.

ját a
teg s

volt
megr
tött s
mely
nagy
királ

tozot
csaki
>ugy

tul az

volt

ból?

gett
zekk
mind
taljál

Akkor aztán Rozáli odatette a két karját a padra s odanyugtatta a fejét, gyermektel szelidséggel nézett fel a királynéra.

— Ejh! — A királyné ma türelmetlen volt az enyelgés iránt. Mire aztán Rozáli megriadva kelt föl helyéről s félénken lesütött szemmel ereszkedett le a lócza legvégére, melyen a királyné ült. — Hallgass rám; ma nagyon komoly szavaim vannak hozzád. A királylyal beszéltem felőled.

Erre a szóra megint egyszerre megváltozott a leány arca, csupa kíváncsiság lett; csaknem kiszaladt az ajkán a szó, hogy »ugyan mit beszélhetett én rólam ő felsége?«

— Én azt kívántam, hogy te légy ezentul az én főudvarmesternőm.

Rozálinak első ijedtsége a szájalommal volt vegyítve.

— S mi lenne akkor a hercegasszonyból?

— Ő haza fog menni jószágaira.

— Oh felség, ne tegye azt vele! Esengett térdre omolva Rozáli, összekulcsolt kezekkel. Ő felségedhez oly hű, oly eszes, mindenki tiszteli; annyian áldják, magasztalják, becsülik s ő felségedet igazán szereti.

— De tégedet bánt.

— Nem tudom. Hozám nem szólt soha.

S ha találkoztam veled, nem tudom, miként néz reám, mert én meghajtom olyankor előtte fejemet.

— Elég, a mit én tudok. Ő haza fog menni s helyébe te lépsz. A király helyben hagyta.

Most következett Rozáli ijedelve saját maga miatt.

— Oh! királyném, felséged kegyelme nekem oszthat rangot, czimet, de nem azoknak megfelelő tehetségeket. Én tudatlan, ügyetlen leány vagyok; jó arra, hogy felséged udvarában mint cseléd, mint kényeztetett bohó, mindenkinek játékszere legyek, ki mindent fölvesz, kinek semmi nem fáj, ki azért az örömért, hogy felséged arcját napestig láthatja, saját szívének minden bánatát elfelejti; jó vagyok arra, hogy felséged hozzám, mint nő nőhöz, bizalommal szóljon; de azon a polczon én semmi sem volnék. Kinevetnének, s felséged szenvedne miattam jobban, mint magam.

A királynő Rozálinak intett, hogy hallgasson.

— A mit én elhatároztam, azt én megszoktam gondolni. Tudom, hogy az ó-világi udvari etiquette ezer hóbortos szokásai mellett mindennap százszor kellene egy olyan

tapasz
abban
gyok
Egy
nép h
gát sz
azt ak
nek h
ségre
finál a
Ezek
mint a
ereget
előítél
get ez
minde
az ut i
a gróf
teszün
kézzel
nak,
kitünt
Egy i
mester
rom h
E
pedig

tapasztalatlan gyermeknek, a minő te vagy, abban a hivatásban megbotlanod; de el vagyok szánva, hogy új szokásokat hozzak be. Egy olyan királynak, kinek trónját csak a nép hűsége tartja még fenn, nem szabad magát szent falakkal elkülöníteni a néptől. Én azt akarom, hogy a királyi udvar mindenkinek hozzájárulható legyen s az udvarképesésre ne kelljen más ajánló levél, mint férfinál a becsületes jellem, nőnél a jó hirnév. Ezek azután más társaságok fognak lenni, mint a minőket eddig rangfokozatok szerint eregettek be az ajtón. S miután nemzeted előítéleteinél fogva a polgári rangegyenlőséget ez országban úgy értelmezik, hogy itt minden ember aristocrata akar lenni: jó! ez az út is célra vezet; osztani fogjuk záporként a grófi, hercegi, bárói czimeket; nemesség teszünk mindenkit, a ki csak észszel, vagy kézzel, vagy pénzzel hasznot tett az országnak, míg olyan közönségessé fog válni »e« kitüntetés, hogy mindenki nevetni fog rajta. Egy ilyen udvartartáshoz nagyon jó udvar-mesternő lesz Szentivánfai Rozáli, ha akarom hercegnő.

Rozáli arca most nagyon komoly volt: pedig a királyné azt várta tőle, hogy nevessen.

— Ha akarja felséged, hercegnő. Is-

méltlé az utolsó szavakat. De felséged egy más föltételt szabott leendő udvara ajánló levelétül: »nőnél a jó hirnév.« — S halk suttogással mondá: — és én a Sabina tagja voltam!

— De megszabadultál és ártatlan vagy!
— szólt indulatosan a királyné.

— Hogy az vagyok, azt én tudom: Isten látja: vőlegényem hiszi, és felséged mondja; de hogy elhigye a világ, arra azt nem kényszerithetik sem az én könyeim, sem vőlegényem bátorsága, sem felséged hatalma, sem Isten minden malasztja. Felsőleges asszonyom, az udvarnál gyakran fordulnak meg fiatal leányok az én koromból. Ilyenkor az ember hamar közelit. Egy ifju grófkisasszony nagyon megszeretett első találkozásunkkor engem. Kedves, ártatlan teremtés volt. A második találkozásunk az udvari bálban történt; táncoltunk, s összejövetelnél a táncban egymásnak kellett volna nyujtani kezeinket. Ifju barátnóm nem nyujtotta kezét, hanem a helyett odasugott a fülembe: »Anyám megtiltá, hogy kezemet nyujtsam neked, azt mondta: »te a Sabina növendéke voltál. Kérlek, mi az a Sabina?« Oh! királyném, azt akarja-e felséged, hogy minden ár-

tatlan
ból ez

—
deze a

—
messze

ország

csár p

méreg

—
én hel

—
I

lábain

jaival

vakka

—
zál. N

A

előbb

madra

ról Pe

vőleg

gadás

—
szólt

tatlan szelid hajadon arcot elüzzön udvarából ez a kérdés?!

— Te el akarsz engem hagyni? kérdezé a királyné búskomoran.

— Ha az »én uram« parancsolni fogja.

— S a te urad parancsára elmégy olyan messze innen, a hol hiremet se hallod, az ország legtávolabb szélére, egy élő pokolmocsár partjára, egy háborgó vulkán oldalába, méreggőzök közé, vademberek közé.

— Ha az én uram ott lakik, ott van az én helyem.

— S ott el fogsz engemet feledni?

E szóra odarogyott Rozáli a királyné lábaihoz, s megragadva urnője kezét, azt csókjaival halmozá el, könyeivel áztatá meg. Szavakkal nem tudott felelni.

— Jó. Akkor menj minél előbb. Távozzál. Nem akarlak látni.

A királyné mondhatta azt: »menj minél előbb!« Csak egy szavába került, hogy harmadnapra Tatrangi Dávid Erdély határszéléről Pestre jöjjön. A királyné kívánta Rozáli vőlegényét látni. Rozáli is jelen volt az elfogadáson.

— Ön megvárta azt, hogy hívjuk! — szólt a királyné Rozáli vőlegényéhez.

— Valóban nem voltam készen még az

eljövetelre. Hálámat felséged iránt kifejezni szavakban nem lehet; hiszem, hogy a milyen végtelen e tartozásom, azt mind ki fogom egykor egyenlithetni. Rozáli felséged jóltevő közelében, a legáldottabb helyen volt, a honnan nem akartam őt elvinni addig, mig egy nagy ut áll előttem.

— Hova fog ön utazni?

— Azt nem tudom.

— Nem tudja? Nincs neve annak a helynek a földön?

— Az a hely nincs a földön.

— Mit? ön az égbe akar menni? Hát ön is folytatja az istenkisértés munkáját, elragadni azt, a mi csak az angyaloknak s a rossz szellemeknek van megadva: a szárnyat?

— Felséges asszonyom, az angyalok és a rossz szellemek a földön járnak, az eget csak a világfentartó erők lakják: fény, hang, hő és villany, s azok régóta szolgálai az embernek.

— Önnek az apja is járt az égben és lesett. És egy örült eszmét hozott le onnan.

— Ez az én örökségem.

— S ön utána indul?

— Okulva azon, a mit ő tapasztalt.

— Ön varázsló

— Nem, felséges asszonyom. A mi a hajdankor bü vérszeinél csak álom volt és ámi-

tás,
mos
néző
den
xas,
élő
lany
a m
mag

szav
vai
huzá
tere
tesz

men
hoz

keb
fölf
lete

dá

min
nak

tás, azt a tudomány mint valót állítja elő most. A természet alkotó ereje a titkaiba benéző buvárnak rendelkezésére bocsátja minden hatalmát. A bölcsek kövének, az abraxas, a mithras mysteriumoknak csodatettei élő valókká lesznek a vegytan görebei, a villanysűrítők, a gépek kerekei által. Én abban, a mit Isten alkotott: hiszek; de arról, a mit magam alkottam, bizonyos vagyok.

A királyné megrettenve lépett hátra e szavakra. Megrettent ez embertől, kinek szavai hasonlítanak az Istenkihíváshoz; ki párhuzamba meri állítani önalkotását Isten világtéremtő hatalmával s ezt oly nyugalommal teszi, hogy a visszaborzadót is megigézi vele.

A királyné elfordítá tőle arcát, hogy meneküljön ez igézettől. Odahajolt Rozálihoz s azt sugá neki:

»A te vőlegényed egy örült.«

Rozáli pedig áhitatteljesen tevé kezét keblére s égbevágyó mosolylyal emelé arcát fölfelé s felsohajtásában a boldogság enyhülete volt.

»És abban is Isten dicsősége van!« mondá utána halkán Dávid.

A királyné tétovázva tekintte rá vissza; mintha e mondás vonatkozatát keresné: annak a kiegészítése-e az, a mit Dávid mondott,

hogyan az emberi alkotás diadala az Isten dicsősége? vagy hogyan az örültek létezése az?

A királyné összeszedte lelki erejét; tudta, hogy a mi az örültek fölött uralkodik, az a szemükbe néző nyugodt tekintet. Eleigéző, megmerevítő hatalom meg volt adva Hermioné Peleia lélekteljes szemének. Volt azokban valami szédítő, mint mikor az ember a csendes vízbe lenéz s abban meglátja a »mély« eget.

Dávid is érezte ez igézetet.

A királyné halk, de erőteljes hangon szólt hozzá.

— És önnek van bátorsága most egy gyermek életét a magáéhoz kötni, a kinek ön mindene ... és azután azt a mindent rögtön elvenni tőle? Van önnek bátorsága ezt a gyermeket elvinni magával arra a helyre, a mit a légben repülő madarak is messze elkerülnek; ott a pokol közepett megismertetni vele a paradicsomot, a boldogságot, a földi üdvösséget — egy napra ... és azután elvenni tőle mindent, s üdvöt, boldogságot föltenni egy vakmerőn alkotott gépre; — kényszeríteni e gyermeket, hogy ott álljon akkor egyedül és nézzen az égre, melynek felhői közt mindegy, a mi kedves volt a földön, eltűnik; míg a gép, mely férjét magával viszi, mint egy

kis fe
s az t
pont
lehul
ga el
ország
kol g
bátor

visel
össze

azt k
kéz s
szac

fény

mei
va t
kapu
felsz
lenr
lehu

záli

kis fekete pont, ragadtatik tova a szelek által s aztán várni a bezárt felhők közül e sötét pont visszatértét, mely talán összezuzva fog lehullani lábai elé, hogy akkor ott lássa maga előtt összetörve, üdvét, szerelmét, mennyországát, és maga körül a gunyolódó pokol gőzeit és halott sivatagát? — Van önnek bátorsága ehez?

Dávid meg volt rendülve. Nem bírta elviselni e nő tekintetét. Hátralépve és ökleit összeszorítva rebegé:

»Nincs!«

De a másik pillanatban egy csengő hang azt kiáltotta: »van!« És Dávid egy meleg kéz szorítását érzé vasöklén, mely annak visszaadta elvesztett aczélát. Rozáli állt mellette.

És a leány arcza sugárzott a dicsfénytől.

— Ne félj, Dávid! szólt a leány, és szemei tündököltek abban, a mit mondott. A hova te még, oda én is megyek. Ha a pokol kapuján vezetsz be, nem hagylak el; s ha te felszállsz az égbe, én ott is melletted akarok lenni. Ha élünk, együtt dicsőülünk meg; ha lehullunk, együtt mulunk el.

Dávid mindkét kezével ragadá meg Rozáli kezét.

— Ugy lesz rebegé.

— Te magaddal viszesz engem oda is?

— Oda is.

A királyné összefonta karjait s lehajtott fővel bámult az előtte álló párra. Hisz azoknak a sorsában volt valami hasonló az övéhez és az ő párjáéhoz. Hisz ők is épen úgy kitaszíták lábuk alul a megszokott, az iszaptól ragadó földet s épen úgy megkisérlék ismeretlen egeken át repülni, miként ezek, s a királyok, kik a korszellemmel együtt akarnak haladni, épen úgy nem tudják, hová viszi őket a lég áramlata, mint a léghajósok.

— Oltalmazzon hát benneteket az ég mondá és kezével inte nekik, hogy menjenek.

— És minden igazakat, ámen Suttogá utána Dávid.

Rozáli még egyszer oda térdelt a királyné elé, hogy kezét megcsókolja, azután követte jegyesét.

A várkapunál felültek egy kocsiba; elhajtottak a közjegyzőhöz, az megirta házassági szerződésüket, bejegyzé neveiket főkönyvébe s azzal férj és feleség voltak.

Semmi dolguk sem volt a fővárosban többé; egyenesen a vasuti indóházhoz siettek, aztán megkezdődött a nászutazás, sehol meg nem pihenve, sem nappal, sem éjszaka. A szé-

kelyföldön már az egyes sinű vasutak vet-
ték át az utazókat, innen pedig a Gyilkos
völgyig egy pneumatikus hegyi pálya száll-
litotta őket fölfelé, a Clegg Samuda rendszer
mellett, hol a waggon a föld felett jár, a hajtó
tömlő a kerekek között: a múlt században a saint-
germain-montessoni vonalon alkalmazták ezt.

És innentül elkezdve az ut két oldalán
egy folytonos lánczolata a kisebb-nagyobb
házikóknak fogadta az utazókat, mikből mind
a gyármunkások otthon maradt családjai te-
kintgettek elő. Némely fiatal nőarczban, ki
parasztosan átkötött kendővel vagy magafon-
ta szalmakalap alul mosolygott az elhaladó
vonat után, ölében kis gyermekét tartva, ki
az utazók után sikongat, — Rozáli egy-egy
ismerősére vélt találni — a Sabinából — s
örült neki, hogy most itt találkozik vele.

Egyszer aztán fölért a hegyi pálya a
Nagy Czohárd tetejére, a honnan az egész
Gyilkos völgyre le lehetett látni.

Ez igazán kebszorító látvány volt.

A háttérben egy füstölgő vulkán. A hegy-
oldalakból mocskos patakok kigyóznak alá.
A völgyteknő erdőtlen, növénytelen, kopár,
a sziklák érczlerakodványoktól festve. A völgy
fenekén egy szakadozott tó. És a tó mellé-
kén kísértetes, mozgó, sokkaru gépek szivaty-

tyuznak, kelepelnek, hajlonganak; közel hozzájuk óriási kádak, miknek füstölgő tartalmát örök nyugtalan keréklapátok kavarják. Kutalaku kámvák, mikből tekergő gőzoszlopok lövelnek elő, meszire elhangzó folytonos bögéssel. És a mi legrémségesebb: egy roppant nagy épülettömeg, mely hosszú négyszögre van kiépítve s e négyszög két részre osztva egy közép laksorozattal. Az első négyszög udvara földetlen, a másodiké egészen be van földve üveggel. Az innenső négyszögnek harminczhat kisebb-nagyobb toronyszerű kéménye van. De nem csak a kéményeken, hanem az épület minden ablakán, padlásnyilatán keresztül ömlik a sűrű fehér gőz, mintha belülről ki volna gyulva a ház.

— Nem félsz-e itt? — kérde Dávid Rozálitól.

— Mindenütt jó, a hol te vagy! Felelt Rozáli.

A mint a vonat a völgybe alákanyarult, a mély sziklavágány eltakarta a látványt s nem sokára pinczeszerű homály fogta körül az utazókat. Egy hosszú hófogó tetőzet alá jutottak, mely a vaspályát egész hosszában befödte, hogy a téli hófúvatok el ne temesék; e tetőzet ablakai csak gyér világot en-

ged
ger
gete
tára
sorl
nem
me
s R
kap

szü
var

zett
min
füst
ha
sza
sik
töt
me
ser
gas
kol
me
lág
ha
ho

gedtek keresztül szűrődni. Mikor e hosszú gerendatömkeleg alul kijutottak, ismét rengeteg hosszúságu deszka és kőpéptetejü rak-táarak, színek és félszerek következtek, két sorban, mik alatt nyüzsgött a dolgozó nép, nem törődve az érkező vonattal. Végre megállt az a légszivattyu gépháza előtt s Rozáli maga előtt látta jövendő lakhelye kapuját.

E kapun is valami folytonos vékony gőz szüremkedett elő, mely nem engedett az udvar belsejébe világosan belátni.

E háznak mindenféle nyílása igyekezett valamiféle életjelt adni. A kémények mind füstölögtek; egyik fekete gomolygó füstöt ömlesztett, a mi egyszer-egyszer, mint-ha kettévágták volna, abbamaradt, s az elszakadt füstfelhő ment csendesen odább; másik kémény szikrákkal elegy aranypillés füstöt lökdösött fel ütenyes huhogtatással, némelyik vékony kék füstöt szüreből negédesen, megint másik süvöltve lökött fel a magasba fehér gáztömegeket, a földszinti ablakok violaszinü gőzöket pároltak fel, míg némely pinczeablak átszüremlő kódén úgy világolt keresztül valami földalatti fény, mint-ha tüzpárák jönnének ki belőle. És úgy zuhogott, csörömpölt, dobogott, kalapált, katto-

gott az egész óriás épületben alant és fent, száz meg száz kalapács, kerék, henger és más emberalkotta titán, s úgy reszketett körülötte a föld, mintha ez volna a pokol valószínű bejárása.

S hogy semmi se hiányozzék a család kiegészítéséhez, ott a gőzölgő udvar kapujában, félig egy földalatti lyuk tüzfényétől megvilágítva állt egy fekete alak fekete arccal, a ki egyébiránt nem volt az ördög, hanem mr. Severus, Dávid hűséges üzlettársa.

Mr. Severus volt az első, ki Rozálit a waggonból leemelni sietett, ezzel a szóval:

— How do you do, mistress?

Rozáli mosolyogva nyujtá neki kezét s a földre libbent, viszonzva a köszöntést:

— Wery well, sir.

Az amerikai nevetett. És aztán magyarra fordította a beszédet.

— Minthogy pedig én igen természetesen találom, hogy az én tisztelt társam, okosabb dologgal lévén elfoglalva, utközben elmulasztotta önnek azt a nevezetes dolgot fölfedezni, hogy én is vagyok a világon: nehogy azt higgye, mistress, hogy miután ez épület itt kétségtelenül a pokol, tehát okvetlenül én vagyok benne az ördög, a ki

angol
Én m
év óta
tanul
a pok
pen e

lát ha
ledék
előtt
olyan

megb
feled
tom r
son tá
lepet
napp
gott
tam v
menc
virág
a ház

tünk
veszi
felől
vagy

angolul beszél, sietek magamat bemutatni. Én mr. Severus vagyok, csöndes C^o, s két év óta, hogy itt vagyok, magyarul is megtanultam. Tehát hozta Isten, asszonyom, ide a pokolba, a hol majd meglássa, milyen szépen el lehet lakni.

— Köszönöm, sir. Mondá Rozáli, fátyolát hátravetve arczáról. Férjem nem oly feledékeny; ő elmondott nekem mindent, mielőtt utra keltünk volna, s én mindent olyannak talállok, a hogy képzeltem.

— Ohó. Én pedig ily helyzetben megmegbocsátottam volna mr. Tatranginak a feledékenységet, valamint hogy megbocsátom neki azt, hogy csak az utolsó állomáson táviratozta meg nekem, hogy minő megjelentést hoz a mi gyehennánkba? Ha egy nappal hamarább megtudom, más képet fogott volna ön maga előtt találni. Félbehagyattam volna a munkát, kioltattam volna a kemenczéket; nem ilyen füstfelleggel, hanem virágkoszorus diadalívekkel fogadtuk volna a ház szép asszonyát.

— Épen azért nem tudatta férjem jöttünket előbb, hogy fölösleges ünneppel el ne veszítsünk egy napot. S én biztosítom önt a felől, sir, hogy én előttem legkedvesebb látvány a folyamatban levő munka.

— Igazán? Mr. Tatrangi! Én önnek szerencsét kívánok. Igazi amerikai hölgy.

— Székely, székely! szólt rátartó büszkeséggel Dávid.

Ekközben mr. Severus, Rozálinak karját nyujtva, a boltíves kapubejárás alul a folyósóra jutott s megállt a hölgygyel.

— Nos, ugy-e, nem is olyan kellemetlen ennek a gőznek szaga? Ez az ichorgőze. Még egészséges is. Phtysisben levőknek gyógyításul szolgál. Valóban. A tuberculosishál a meszesedést elősegíti, s ez által panacea lett. Ez nem fogja önt bántani, ha egyszer megszokja, nemde? Hanem vannak azután rosszabb illatu gázok is, de az azokkal dolgozó műhelyek nem esnek utban.

— De én azokat is meg fogom nézni. Férjem sokat beszélt előttem e gyár csodáiról s én alig várom, hogy azokat megláthassam.

— Alig várja? Talán épen hajlandó volna azon kezdeni a háztüznézést? Mint jó gazdasszony, legelső dolognak találja férje házánál a konyhát tekinteni körül? Mit szólt ön ehhez, mr. Tatrangi? Nincs a mistress kifáradva? uralkodik tökéletesen az idegein?

szony

mene
gedi,
magá
leme
szafor

rus k
szen

mi le
rat. A
tress,
vatty
czéke
lés es
neké
ugya
dó sz
mest
odáig
költő
azon
nyer
tiszt
szeri

Dávid azt felelte rá, hogy »a mit az aszszony kíván, az parancsolat.«

— Ez mindenütt ugy van, a hol gentlemanek laknak. Tehát mistress, ha megengedi, hogy én legyek a ciceronéja; bizza rám magát. A hol azután nem találja többé kellemetesnek tovább menni, parancsoljon, visszafordulunk.

Rozáli oda akasztotta a kezét mr. Severus karjába s inte neki, hogy mindenre készen van.

— Tehát legelőször is tekintsük meg a mi legtitkosabb kincstárunkat, az ichor-gyárat. A hegytetőről midőn letekintett ön, mistress, láthatta azt a sok kalimpázó gépet, szivattyut, kankalékot, meg a füstölgő kemenczéket, kádakat. Ezek mind az ichor-termelés eszközei. A tó vize is azt tartalmazza, fenekekén erős réteg lerakodványokban találjuk ugyanazt; de tüzletünk óriási arányban haladó szükségletéhez mindez nem elég, kellett mesterséges soffionekat furatnunk, le egész odáig, a hol a papok szerint a pokol, a római költők szerint Pluto országa van; tudunkra azonban a földkebel tüze gázokat készít. Így nyerjük mi a föld mélyéből az ichort, mely tisztelt barátom, mr. Tatrangi korábbi nézete szerint akként jött létre, hogy e hegytömeg-

ben nagy mennyiségű kénichor-rétegeknek kell lenni, a mik a fennakadt tó vizével lassankint érintkezésbe hozatva ichorsavvá és kénkönenyinyé válnak, míg későbbi meggyőződése nyomán ezt maguk a földalatti vizgőzök eszközlik, miknek hatása alatt az ichorfojtany ichorsav és ammoniakká oszlik szét. — Mindezeket m. Tatrangi jobban és korrektebbül tudja önnek elmondani, mint én; de tökéletesen meg vagyok felőle győződve, hogy mr. Tatrangi mrs. Tatranginak ez idő szerint sokkal okosabb dolgokról fogna beszélni, mint arról, hogy száz rész nyers ichorsavban hány rész kristályviz, kénsav, kovássav, manganoxydul et cetera graeca található. Azért fogadja mrs. ezuttal a magyarázatot tőlem laicustól. Igyekezni fogok magamat a népszerű előadás mellett tartani. Tehát mi mély soffionekat furattunk az ichor nagyban termelése végett. Maga ez a gyár is egy ilyen soffione fölé van építve, a minék az a haszna, hogy igen sok tüzelő-szert megkimélünk vele. Az artézi kutfuróval ásott gőzvolcán annyi meleget küld fel számunkra, hogy ez ingyen fűtőszerral végezhetjük az egész lepárolást s nem kell messziről hozatnunk a kőszenet hozzá. Ezért látta ön mrs. mintegy üstbe burkolva ez épületet. Mi igazán el-

mor
»v

hog
mar
vid.
ség

vag
cou
utá
És
nen
áll
a n
a m
sok
ich
juk
juk
lom
öre
len
az i
ger
kél
lát

mondhatjuk, ha egyszer bált adunk, hogy »volcánon tánczolunk.«

Rozáli kedélyesen nevetett; de azért, hogy mr. Severus előadására figyelt, arra is maradt gondja, hogy mikor az amerikai Dávidra példálózik, férje kezét titkos gyöngédséggel megszorítsa.

Mr. Severus folytatta:

— Mint látja ön; Pluto vagy Belzebub, vagy nem tudom, ki viseli most a firmát? igen coulant hitelező. — Először ad ichort eleget, aztán ad elég meleget, a mivel azt lepároljuk. És mindezért nem kíván vért; azt nem: hanem csontot. Mindegy neki: embercsont vagy állatsont; nem válogatós. Mert lássa mrs. a nyers ajándékban nincsen köszönet. Ennek a mi soffionenknak a vize különösen tele van sok konyhasóval. Azt el kell választanunk az ichortól, mert különben ezt sem használhatjuk a magunk czéljára. Aztán a sónak is tudjuk hasznát venni. Köszönet érte a szabadelomnak, mely megtiltja a kormány pénzügyöreibek az ichorgyár palánkjain belől megjelenést. Nekünk annyira meg kell tisztitanunk az ichort, hogy abban 2 százaléknál több idegen alkatrészt ne maradjon: akkor azután tökéletesen bizhatunk benne. Már most azután látni fogja ön azokat a készülékeket, a mik-

ben a kincsünket megtisztítjuk; először a le-
pároló ütegeket a soffionetól fűtött katlanok-
kal, azután az ólommal bélelt jegeczítő ká-
dakot, a lugzó kasokat, s a szárító kemenczé-
ket. Azokból újra az olvasztóba kerül a kris-
tályosult ichor, s most következik a csontál-
dozat; az ichor folyadék égetett csontszén-
porral vegyítettik össze. Az már egy kicsit
kellemetlen illatot terjeszt, szabad lesz a fla-
conhoz nyulni; de nem árt az egészségnek.
Szerencsések voltunk itt a közelben egy bar-
langot felfedezni, mely tele van állatsontok-
kal, valószínűleg olyan hely, a hova százado-
kon át vonulnak a rengeteg minden vadai,
mikor halálukat érzik. Ez nekünk nagy segít-
ség, mert a spodiumért sem szorulunk kül-
földre.

E közben mr. Severus vezette Rozálit a
pinczelépcsőkön és kivilágított folyosókon
át a finomító műhelyekig, miknek nagyszerű
készülékei meglepték a nőt, ki mentül tovább-
haladt e mesterségesen összeállított géptöm-
kelegben, annál kevésbé volt hajlandó Dá-
vid kezét kiereszteni a kezéből. Minden kat-
lan, minden edény, a téglafal, a nagy tapaszt-
ott siskák, a roppant rézüstök sugárzották a
hőséget; a gőz dudolt a rézkürtökben, a kat-
lanok üstjei fortyogtak, a hordóalaku körben

forgo-
sen
bes
egys
tons

egy
hely
ható
nese
látja
dik,
kény
az üs

bony
mr. S
hely
szóli

a s s
széln

varia

Dávi
lát. A

forgatott hengerek zummogtak, valami sebesen forgó szélkelep, melynek szárnyait a sebes mozgástól nem lehet látni, úgy búgott s egyszer-egyszer nagyott füttyentett egy biztonsági szelep.

— Nézze ön, szólt mr. Severus, Rozálit egy átlátszó üsthöz vezetve; ez itt már réz helyett hyalichorból van készítve, ebben látható a mi földalatti szellemünk, a hogy egyenesen feljön s aztán keresi a kijárást, mikor látja, hogy meg van fogva. Ni, hogy erőködik, hogy gomolyog, hogy bugyborékol, mig kénytelen megadni magát s lerakni a kincseit az üst fenekére.

Hanem azután, mikor a finomító gépek bonyolódott szerkezetét kezdte el magyarázni mr. Severus, abba csakugyan belesült. A műhely felügyelője ott állt háta mögött, azt felszólítá, hogy magyarázza meg, hogyan van.

A felügyelő rideg hangon felelt.

— Nekem esküm tiltja idegenek és asszonyok előtt gyárunk titkairól beszélni.

— Damn'! kiálta mr. Severus. Ez udvariatlan yankee!

— Székely, székely! igazitá őt rendre Dávid, s ezzel megveregeté a felügyelő vállát. Áron, neked igazad van.

Azután ő maga magyarázta meg Rozálinak, hogy az a gép az octaëder-ichor előállítására való. Rozáli nem ügyelt a tudományosan bonyolult magyarázatra. S alig volt figyelme a Dávid által kezébe adott gyönyörű nyoleczsögű kék kristályra, csak arra gondolt, hogy mikor a felügyelő azt mondá »idegenek« és »asszonyok«, éles tekintetét az első szónál mr. Severusra s a másodiknál ő ráemelte.

— Ez tehát az a nyoleczsögű ichor, mely a hyalichor előállításához szükséges. Mondá mr. Severus, midőn az ichorfinomító műhely másik oldalán Rozálit a lépcsőn felvezette. — Most következik a sziksógyár-műhelyünk. — Annak a gőzeit már nem ajánlhatom, Oda is el akar ön jönni, — mistress?

Rozáli szelid kedélylyel felelt.

— Ha elfogadnak önök »csendes Conak,« akkor nekem is meg kell ismerkednem üzletünk minden ágazatával.

A néger milliomos arczán valami gúnymosoly vonaglott végig.

— Ez nekünk szerencsét fog hozni mindenesetre. Azonban ha a sodagyárunkat akarja ön megtekinteni, engedje azon elővigyázati rendszabályt felerőtetni, hogy arczának első részét bekössük eczetbe mártott kendő-

vel:
van
dacz
czék
riká

tud
itt s

eres

kez
aká
a p

köz

tömm
men

le a
tett

ben
sulf

kén

men

lyei
uto
gek

vel: mert ennek a műveletnek olyan légköre van, hogy a hasonlóval foglalkozó gyárakat, daczára a tökéletesített Gossage-féle kemenczéknek s Gamble elzáró kürtőinek, még Amerikában sem türik meg sehol a városokban.

— Köszönöm, sir. A hol más lélekzetet tud venni, tudok én is. Nem undorodom én itt semmitől.

Hanem azért Dávid jobbját csak nem eresztette ki balkezéből.

Abból állt az egész titka, hogy ha Dávid kezét foghatja, akkor azután másik kezét akár Belzebub karjába öltve, le mer szállni a poklokra is.

A mi a hasonlatosságot illeti, ez nagyon közel jár.

Két emeletnyi lépcsőn le a föld alá, hol tömör alacsony boltozatok alatt kormos kemenczék, négyszögü kokstornyok párolják le a konyhasóból a sodasulfatot, közé vegyített kénsavany segélyével, míg más termekben az angol working furnaceok főzik ki a sulfatból a nyers, szodát, elkülönítve azt a kéntől; s az Elliót-féle vastüzhelyek feketesen állítva, csendesesen forognak tengelyeik körül, vörösén izzó hengereikkel, az utolsó termekben végre harántos teknő ütegek lugozzák ki a tiszta szodát; amott fojtó

hőség, korom, emitt mesterséges légvonat, nyirok, lucok és mindenütt orresavaró bűz, kitünő változatokban: Belialparfumeos boltja!

És Rozáli nyugodtan engedé magának magyaráztatni a bőditó légkör közepett mr. Severus által az egész vegytani műveletet; hogyan lesz a sóból sziksó, hová lesz a sulfatból a kén, mi szükség van az egyikre és másakra? És figyelmesen nézett folyvást a magyarázó szeme közé, mintha fogadás volna közöttük, hogy ő állja-e ki tovább, vagy a szerecsen? s egy rezzenése szempilláinak nem árulta el, hogy idegei mit szenvednek itt. Csak Dávid érzé a kezét szorító ujjakon át, hogy az asszonynak nagy lelki erejébe kerül itt lenni.

— Menjünk tovább, szólt Dávid.

Mikor aztán ismét napvilágra kerültek, mr. Severus nem állhatta meg, hogy le ne vegye sipkáját, egy részt azért, hogy homlokáról letörülje az izzadságot, másrészt, hogy Rozálinak elmondja hódolatát.

— Mistress! Ön valóban tiszteletre méltón tartja nász bevonulását. Ezt nő nem csinálja önnek utána. Én is voltam egyszer abban a helyzetben, hogy megnősüljek. Jegyesem szegény leány volt. Akkor épen a nagy petroleum-üzletem után láttam. Féléven át

éjjel
um
után
kuta
a mi
vel,
a fő
Nem
petr
Colo
gyár

föld

sze
tani
tán

hoss
tett
lako
egy
nek
től
lett
ren

éjjel-nappal ott kellett tanyáznom a petroleum-kutak mellett. Oda hölgy nem jött férje után soha. Ott nem hagyhattam a petroleum-kutaimat, mert millióim feküdtek bennük; s a mit az ember maga nem néz a két szemével, az el van veszve. A millióimat kikaptam a földből, hanem a jegyesem ott hagyott. Nem állhatta ki a petroleum-szagot. Pedig a petroleum-illat a sodasulfatéhoz még eau de Cologne! — És most menjünk át az üveggyárunkba.

Ez a főbejárás tulsó oldalán eső szárny földalatti osztályát foglalá el egészen.

— Lesz most »öntés?« kérdezé Dávid.

— Épen ez órában. Felelt mr. Severus.

Dávid ujjai önkénytelenül szoriták össze Rozáli kezét, mintha vissza akarná őt tartani: egy percze megállt, gondolkozott, azután azt mondta: »jó, mehetünk.«

A legelső ajtó, melyen beléptek, egy hosszú, sötét folyosószerű csarnokba vezetett, melybe felülről szűrődött alá lapos ablakokon át valami világosság. A csarnok egyik oldalát csupa kemenczék képezték, miknek téglafala valami intenzív, rőt izzó fénytől volt áthatva. Azokban iszonyu tűznek kellett égni. Ez a rőt pirkadás nem enyhíté a terem sötétségét.

A kemenczesor előtt sima padok voltak, mik csiszolt üvegből látszottak készülve lenni. Azok összeköttetésben álltak a kemenczecsapok póczéivel. Két sajátyszerű maszk járta sorba a kemenczéket. Mindegyiknek fényes mellvértje és sisakja volt, azok koronkint fel-fel nyitottak egyet azokból a kemenczelyukakból, miket »galambházak«-nak neveznek. A gömbölyü nyílás, mint egy földalatti rémóriás tüzseme, világított bele a sötétségbe, egy-egy perczre láthatóvá téve egy átelleni hosszú emelvényt, melyen sorban feküdtek az üvegyár munkásai — és aludtak. Övig fedetlen alakok. E rövid percz alatt a felügyelők egy benyujtott vaspálczával, mit asbestkeztyükben tartottak, megvizsgálták az olvadó üvegfolyadékot, s ismét becsukták a galambházakat.

Az egyik álarczos alak oda jött a belépők elé, s szótlánul (a sisak zárva van, csak alulról kap levegőt) odahozott számukra három hasonló sisakot, a minőt maga viselt.

— Ezt fel kell tennünk, szolt mr. Severus Rozálihoz. Ezek nélkül a hőség és a fény kiegészné szemünket, mikor valamennyi kemencze száját kinyitják s az olvadt üveg kezd omlani.

Mikor Rozáli fejére feltették a sisakot,

azt hitte, hogy megvakult. Nem látta többé a mellette levő alakokat. Az a sisak sötétkék üvegből volt. Azonkívül mind a hárman kaptak egy teknőalaku paizst, szinte üvegből, fafogantyúval, ezzel egészen takarva voltak.

Emberhang nem hallatszott itt.

Hanem egyszer mély, kongó óraütés tört át az üvegharangtól süketített csendben: mit éles füttyülés követett s arra dörgő tam-tam-ütések adtak jelt az ébredésre.

Az alvók állványa egyszerre megelevenült. Száz férfi ugrott talpra, kiki felölté mellvértjét, feltette sisakját s valamennyi sietett a kemenczék elé.

Mikor az első sipfüttyentés hasítá a levegőt, egyszerre felnyílt a huszonöt kemencze galambház ajtaja s egy egész sor fényes tűszem adott világitást a boltozatos teremnek.

Rozáli most már látott a sötét üvegen át. De valami szorongó érzést költött benne, hogy e sisakok alatt Dávid feje is csak olyan-nak látszik mint Severusé: nincs különbség az emberek között.

A munkások kimért, betanult pontossággal siettek feladatuk elé. Nagy munka az: gyorsaság, testi erő, biztos kéz, józan ész, betanult ügyesség kell hozzá. Beszéd nincs.

Parancs szó nem igazit. Mindenkinek mondatlanul kell tudni, mihez nyuljon, hova lépjen? Egy balfogás, egy tévedés, egy szeles mozdulat, és egyik tagját egy pillanat alatt elveszitheti, s a másik pillanatban három más embert tehet nyomorékká, halottá s az egész munkát kárbavesztette.

Ezért az ütenyre betanult, kimért összeműködés.

A tamtam utolsót kondul. A férfiak a kemenczenyilások előtt állanak égetett agyag tégelyeikkel, mik két mázsányi olvasztott üveget fogadnak be. A kemenczék alsó szájai megnyilnak egyszerre s akkor egy tulvilági látvány lepi meg Rozálit, mely még a sötét üvegharagon keresztül is vakit. Egyszerre huszonöt tüztorok okádja elő az olvadt hyalichort. Egy átlátszó kristálytömeg, mely mint a nap, úgy tündököl, ömlik alá zengő zuhatagban. Pusztá szemmél belenézni e fénybe annyi volna, mint megvakulni. A hőség, mely megolvasztotta, ezer kétszáz foku volt. A gömbölyütégelyek, mik eg yperc elött még sötét tömegek voltak, egy pillanat alatt tüzgolyókká alakulnak át, miket a munkások által hajtott emelő daru lassan felvesz a légbé. A kemenczeajtók bezárulnak, az emelő darugép meghajtja a tégelyeket, s arra azoknak gyé-

mántfényü tartalma végig omlik a sima padokon. Akkor egy hengergép végig fut rajtuk, s a padokon elsimitva marad ott a még mindig ragyogó hyalichor-lemez, mint egy tündöklő folyam.

És akkor a felügyelő, lehuzva kezéről asbest keztyűjét, odanegy s a hol buborékot, egyenetlenséget lát a tükörlapon, azt pusztakézzel lenyomogatja. Az olvadt, a fehéren izzó tömeg nem égeti meg a kezét a percnyi érintkezés alatt. Az ujjhegyek hűset éreznek az érintkezéskor. És Rozáli teste végig borzad e látványtól.

Azzal a néma munkások az öntött üveget az alátett lappal együtt rudakra emelve áttolják egy-egy nyíláson az oldalfal üregeibe s azután ismét sötét lesz a csarnokban, a kemenceszájuk bezárulnak, a munka előlkezdődik.

Mr. Severus levette Rozáli fejéről a sisakot, s sietett a magáét is levenni.

— Nos: él-e ön?

Rozálinak valóban alig volt felelni való hangja, de még sem árulta el félelmét.

— Ez nagyszerű munka volt. Suttogá. S hová lett most az az olvasztott üveg?

— Ez most a pároló kemenczébe került, ott még olajgőzökben lesz kifőzve három

napig; mert különben az ichor az üveget vízben könnyen olvadóvá tenné: ezért a hirtelen hűtött ichor szálkái, ha az emberi testbe hatnak, egyszerre felolvadnak, s előbb ájulást, aztán meg üdvös tályogokat idéznek elő. Ha felmegyünk a földszinti gyártelepbe, ott már fogjuk látni az izzasztóból kikerült hyalichort, mely még mindig egy pár száz fokra fel van melegítve, a hogy azt a gépek furják, faragják, szabdalják, mintha bádog volna.

Rozáli még egészen el volt kábulva a látványtól.

— Holnap is lesz üvegöntés? kérdezé mr. Severustól. — Szeretném azt holnap ismét megnézni.

— A két szememre mondom: amerikai asszony! kiálta fel mr. Severus.

Rozáli egy mindentmondó tekintetet vetett Dávidra, a miben ki volt fejezve az a gondolat, hogy »minden erőm te benned van!«

(»Szegény asszony!« gondolá magában mr. Severus; — még nem tudott felőle mindent, hanem annyit már tudott összevetni, hogy az ő hajdani eszményképe is amerikai nő volt; de az már a petroleum-illatnál elmaradt; pedig az még eau de Cologne!)

— No asszonyom, most már a poklokön szerencsésen keresztül jutottunk, a mi ezután

köve
sen
vissz

egy
letel
az ü
ból
lyitj
szely
dés
edzi
járta
üveg
volt
mik
kér
vála
meg

a h
kap
te.
jéve

zál
a m

következik, már mind magasabb régio, a hol semmi sincs többé arra kiszámítva, hogy önt visszaretentse,

Rozáli figyelő bámulattal járta végig az egymás után következő műhelyeket, az emeletek raktárait, megfigyelve okosan, hogy lesz az üveglapból csiszolt tükör, a fuvott hengerből palaczk vagy ablaküveg? hogy gombolyítja az üveg-motolla az olvadt üvegből a szelyemszálnál vékonyabb fonalat, miből tündérszép csipkéket, fátyolokat szőnek; hogy edzik, köszörülük, festik az üveget; ámulva járta végig a roppant termeket, mikben az üvegalkotás remekművei lépcsős állványokon voltak felhalmozva. Néhol ajtók álltak előtte, miken nem volt semmi nyoma a zárnak, s kérdésére, hogy azok hova vezetnek, azt a választ nyerte mr. Severustól, hogy azt majd megtudja később.

De mindezen termekben rendkívüli volt a hőség és az a nem kellemetes szag, mely a kapun beléptekor fogadá, mindentüvé üldöz-
te. — És hát ez lesz az a ház, a hol neki férjével együtt kell élni majd holtig!

Mr. Severus figyelmesen vizsgálta Rozáli arczkifejezéseit: nem találta bennük azt, a mit keresett.

Most végre egy tömör üvegajtóhoz ér-

tek: mely egyetlen darabból volt öntve. Ezen sem volt se zár, se sark; csupán a közepén egy gömbfogantyú.

Mr. Severus megfogta ezt a gombot s egyet huzott rajta. Arra az üvegtábla, mint egy iv papir hajlott félre, utat nyitva Rozáli és férje előtt. Mikor mr. Severus belépett utánuk, elereszté az üveglapot s arra az magától visszacsapódott előbbi helyére. Az innenső oldalon is hasonló fogantyúja volt: lehetett egyformán ki- és befelé nyitni.

— Most más világrészbe léptünk, mondá büszkén mr. Severus — s Rozáli valóban elbűvölve érezé magát, mintha tündérmese volna az.

A hyalichor-gyár hő légköre, nehéz szaga egyszerre elmaradt, hűs enyhe legű folyosó tárult elé, melyet édes fűszerillat töltött el, s egy tekintet a folyosó arkádjain keresztül magyarázatát adta az illatnak. A ropant épületnégyyszög másik osztálya volt ez, melynek üveggel boltozott udvara egyetlen termet képezett, s ez a terem egy virágos kert volt. Csodaalakú növények, minőket Rozáli soha sem látott, voltak festői csoportokban összeállítva, kövér, izzadságtól ragyogni látzó levelek, vérpiros lombu fák, czifrázott levelű plánták, oly fehérek, mintha ezüsttel és

hajp
ket
chid
páln
látsz
sarr
gyé
tava
nym
szél
nek
lepv
lyö
lyik
kap
nek
sonl
szin
guin
nye
áras
foly
szök
föl
pok
kép
ez
tatla

hajporral volnának behintve, virágágyak, miket pillangósereg látszott ellepni, azok az orchidaeák csodaszép bokkrétái, fiatal phoenix-pálmák, ficusok, miknek két öles sarjain meg látszik, hogy ez mind egy évi hajtás, bibor sarraceniák, miknek minden hosszú levélhegyén egy-egy nedvdus kehely van, egy kerek tavaeskában a nuphar sárga rózsái s a lotus nymphae-alaku fehér-piros tulipánjai usznak széles tányérleveleik között; egyrésze a kertnek buja czukordinnye-növényzettel van belepve, száz meg száz érett gyümölcs gömbölyödik elő földborító lombozata alul, némelyik felfut az épület karsu oszlopain, bekapaszkodik a vasrácsokba, s onnan csüggnek alá tojáshoz, kigyóhoz, tarka almához hasonló melopepói, kiviritva a clematisok lilaszin, piros, fehér koszorui közül, másutt sötét guirlandokat huzva az aristolochiák lángszőnyegén keresztül. E növényzet összesége árasztja azt az illatot, mely az épület minden folyosóját betölti. És egy szögletben van egy szökőkút, mely egy jéggrotta közepéből veti föl kristálytisza vizét, a lehulló viz jégcsapokat képez a medencze szélein, s egy téli képet állit oda a tropicusok climája alá. Mind ez Rozálinak oly álomszerű, oly megfoghatatlan.

— Asszonyom! szólt mr. Severus. Mind-
ez az én tisztelt társamnak a műve. Ő tanu-
ta el Planitzon Geitner utódaitól ezt a mes-
terséget, kik a századok óta égő kőszénréteg
forró felszínére üvegházat építettek, délnö-
vények tenyésztésére. A mi kertünk még csak
egy éves. És nézze ön a csodákat, miket a
természet és az emberi tudomány egyesült
ereje egy év alatt létre tudott hozni. Ez a
föld itt alattunk minden növényzetet kiölt
felszínéről, gázaival, hőségével. Ez az ember
kényszerítette ugyanezt a földet, hogy ugyan-
azon elmekkel a japáni és brazíliai florát te-
nyészsze fel! A föld melege pótolja az aequa-
tor alatti napot, a szüzerdők televényföldét
helyettesítik a gyárunkból kikerült salakok;
az a bűzös sár, mely oda alant mellünket el-
fojtotta, adja a cantaloupoknak azt az édes
ámbraillatot, a salétrom tette ily buja sötét-
zölddéz a phoenix leveleit, s annak a bibor-
vörös virágsopornak sardanapali dobzódása
van a konyhasóban. A salmiak illó szesze ké-
pezi a jégcsapokat ama szibériai grotta széle-
in; ez hűsíti kellemes egyforma mérsékletü-
vé lakhelyünk termeit, s az a víz, a mit az a
szökőkút fellövell, az ichorral saturált tó vi-
zéből való, mely keresztül ment gyárunk üst-
jein, retortáin, minden szivattyun és pater-

nosz
tims
lunk
tisz
nek
egy
para
ez n
kára
hog
mik
egy
egy
két
fuk
tá
holl
ból
álm
ról.
mis

a h
val
szet
tid
lyá

nosztergépen, viselt magában ichort, chlort, timsót, magnesiát, ként, s most, mikor asztalunkra kerül, a gránitsziklák forrásvizénél tisztább. Semmi sem vész itt kárba, mindennek hivatása van. A tündérmesék varázslói egy percz alatt tudtak szolgálzellemeikkel paradicsomi kerteket alakíttatni: csak hogy ez mese. A tudomány bűvészei tudják a munkára kényszeríteni a szolgáló elemeket: csak hogy ez való. Nézze ön e dél-amerikai fákat, mik öles hajtásokat képeznek már. Ezekből egy-egy darab ágat a rajta levő rügygyel együtt lefűrészelték otthon ős hazájában, a két végét collodiummal elzárták, együtt fukus közé ládába csomagolták s úgy hozták ide hozzánk: a lefűrészelt ágdarabok a hollandi tüzdében életre keltek: az alvó rügyből csirázó mag lett, s most a délnövény itt álmodik Mexico vagy Peru örök tavaszáról. És ez mind önnek a tiszteletére történt, mistress.

Itt aztán Rozáli nem állhatá meg, hogy a hála, a szerelem, a gyönyör elragadtatásával ne boruljon Dávid keblére s az idegen szemek láttára át ne karolja annak nyakát, üdvözlése könyeinek engedve szabad folyást.

— Sir! Mistress! szólt mr. Severus.

Most egyedül hagyom önöket. Egy szerető házaspár menyegzőjének első napjai az egyedi tünnepnapok, mikről Istennek tudomása van. Ünnepeljük meg azokat. Egy hétig nem jövök át az önök lakosztályába. Egy hétig ne gondoljon ön, sir, semmire másra. Legyen igazán boldog. Egy hét múlva majd aztán beszéljünk arról, a mi következik.

Ez utóbbi szavakat valami olyan daemóni, mephistói szemvillanással kísérté a szercesen, hogy Rozáli teste végigborzadt bele. Hiszen ő tudta, hogy mi következik? Az istenkísértés: a mennybemenetel a repülő géppel.

Dávid néma kézzorítással üdvözlé mr. Severust, s azzal Rozálit karjára öltve, a körülfutó folyosó ellenkező oldalán eltávozott saját lakosztályába.

Más körülmények közt Rozálit meglepte volna a csín, jó izlés és kényelem, melylyel új lakása volt berendezve; talált volna bámulni valót az üvegsipkéken, mik ablakfüggönyeit képezék, s a tarka szőnyegeken, miket székelly asszonyok készítenek selyemfinom üveggyapjuból, minöböl egy saumuri zománczoló már a mult században készített csalódásig hűen utánzott kitömött állatbőröket; sőt egyszer Napoleon Jerome her-

ezeg számára a legszebb haját megszegyenyítő parókát.

Mindezek számára nem volt most az ifjú nőnek figyelme. Nem gondolt arra, hogy mi van ma, csak arra, hogy mi lesz akkor, ha e hét letelik.

És Dávid olvasta Rozáli arczán azt, a mit az szívében gondol.

Oda vette a kezét a kezébe, ujjaikat egymásba fonva, mintha imára volnának kulcsolva, s azt mondá neki reszkető hangon:

— Te drágám. Te mindenem! Te hűséges társam. Követtél engem mindenüvé, a hová vittelek, hivtalak. Nem kérdezted soha, hová viszlek, miért hagylak el? Még oda is velem akarsz jönni, a hová legnagyobb utam visz. Az idő sürget. Jól mondta ez az ember: egy hetem van csak. Ez is pazarlás.

De szükségem van e hétre, hogy veled lehessenek. Te veled! Érzed, mi jéghideg a kezem, mikor azt mondom, te veled! Oh ezek rettenes menyegzői napok, nászéjszakák lesznek. — Te velem akarsz jönni vakmerő kísérletem első utjára. Elviszlek, s ha megbukom, együtt bukunk; de téged olyan tisztán adlak át az égnek, hogy menyasszonyi koszorudról még a harmat se legyen letörülve. Egy hetünk van adva — nem az örömeink: — az

égbe készülésnek. Nem egyesít bennünket öröm, kék, élvezet, hanem hideg könyvek, számok, mügépek. Nekem egy társat kell magammal felvinnem, a kinek az elszántságon kívül igen sok feladata van; míg én magam a villanygéppel, a kormányzat mechanismusával vagyok elfoglalva, társamnak folytonosan észlelni kell az összeműködő erők és segítő elemek hatását s azokról engemet folytonosan tudósítani, hogy gépem működését ahhoz idomithassam, hogy számításaimat villámgyorsan megtehessem. Utitársamnak együtt kell velem gondolkoznia. Még a szívének is együtt kell az enyimmel vernie. És azzal a nyugalommal kell gépei előtt figyelnie, a melylyel én figyelek a magaméra; — tizezer lábnyi magasban a föld felett, nem tartva senki által, egyedül Istentől és a tudománytól. Kész vagy-e erre? Gondold meg, mit szólj? Sokan vannak körülém, férfiak, többen ezernél, kiket betanítottam mindenre, a mi e gép kezeléséhez szükséges, és az ezer között nem akadt egy is, ki ajánlkoznék, hogy velem jöjjön a legelső kísérlethez. Reszket tőle mindenki. Azt mondják, ha az első kísérlet sikerül, mind készen lesznek a másodikra; de előbb akarják látni a két első légbeszállót a földre visszaérkezni ép testtel és

lélekkel. Tudják, hogy bizonyos a siker, és mégis félnek. Kiszámíthatják, hogy csalhatatlan az összemüködés, s nem biznak a számokban. Te nem tudsz még semmit; de van hited, lélekerőd és szerelmed. Ha megszerzed még a tudományt is hozzá, te léssz az első, ki velem együtt lehozod az üzenetet a felhők közül a földre: »ember, tied az ég!« Rászánod-e magadat e nehéz feladatra?

Rozáli megszorítá összekulcsolt ujjáival egész erejéből »vőlegénye« kezét, s azt mondá: »Kezdjünk hozzá.« Még menyasszony volt és nem asszony.

S az első nászjé, és utána a többi hat nap és éjszaka azzal tölt el, hogy a vőlegény magyarázta a menyasszonynak a normalbarometer, a kerek barometer, az aneroidbarometer, a chiffermanometer, az ózommérő, a hévmérő, saussure hajhygrometere, az alhidade, a tangentboussole, a rheoskop, a tükör, galvanometer, a villanycondensator s a delejcommutator, az időparányokat mérő villanychronoscop, az astaticus sodronyok, a villanyfolyamfordító gyrotrop, a bifildynamometer, a thermoelectricus oszlop, a villanymüködést rögtön félbeszakító Rheotom, a villanykiüritő, a bevezetett villanyfolyam feszítő ereje, a mellékfolyam, a disjunctior, a szik-

ra inductor, az interruptor, az alternáló folyamok, a delevillanygép, a pachytrop, a forgatag-electromotor, a földdelej és légvilany bevezetői, az inclinatorium, a diamagnetismus elméleteit s azoknak gépezetét, műeszközeinek kezelését.

Hogy valaki ezeknek kezelését egy hét alatt betanulja, ahhoz annyi éles ész, erős akarat és szívós szorgalom kell, a mennyit — csak a szerelem képes kölcsön adni — és csak nőnek. Férfi kiűlt volna e munkából hetednapra. Rozáli elkészült vele.

Ez volt az ő férjhezmenetelének első hete; a mézeshónap első hét napja.

A nyolczad nap.

Nyolczadnap meglátogatta mr. Severus az ifju házásokat.

»How do you do?« — »wery well.«

— Nos uram! szólt a bankár; most már talán szólhatunk valamit a — politikáról is.

— Politikáról? kérdé Dávid elbámulva. Nem bánom.

— Lehet a mistress előtt?

— Hogyne? Nálunk az asszonyok nagyon szeretnek politizálni.

— Tehát az önök politikai magaslatain nagyon érdekes dolgok történnek. A király a törvényhozó-testtel együtt nekiindult az actió rendszerének, a szerzeteket eltörülték, az ultramontánokat homlokon ütötték, az orosz consortiumot kikergették az országból. A mi buzánk virágzik.

— Miféle buzánk?

— A háboru a küszöbön áll.

— Kivel?

— A Nihil országgal.

— Alig hinném. Nekünk nincs hozzá pénzünk, a Nihil országának pedig szintén pénztára is nihil. Ott sincs semmi.

— Egygyel több ok, hogy valamihez kezdjen. Kuraszin elhatározta a kényszerkölcsönt a szent-pétervári bank irányában, a mi ugyan egyértelmű a bankalap megrablásával. Ez csak hadviselési czélokra történhetett.

— Mi ürügy alatt támadhatnak meg bennünket?

— Hát nem elég erős ok-e a Sabina el-
leni eljárása a magyar kormánynak? A Sa-
bina részvényesei, igazgatói nagyobbrészt
oroszok voltak. Az üzlet betiltásával azoknak
a vagyona lett megcsorbitva, az intézet alap-
szabályainak üldözésével meg lett háborítva
az epigamiai nemzetközi törvény. Sokkal cse-
kélyebb indokok voltak a mult században az
Alabama-kérdés, a Laurion-ügy, Mencsikoff
paletotja, Benedetti migraineje, Napoleon új-
évi üdvözlete Hübner báróhoz, a sipoyk zsi-
ros történései, az abyssiniai angol alattvalók
letartóztatása, a Tampicoból kiutasított an-
gol kereskedő, s mennyi összeveszés, háboru
lázadás került ki belőlük. Egyébiránt
orosz diplomaták furfangokban kifogyh

lanok s ha nem elég ürügy nekik a Sabina, vagy a király házassága a czári hercegnővel, találnak ők más ajtót is, a min bejőjjenek.

— Szerencsére az európai diplomatiának is van abba még beleszólása.

— S kikből áll az az európai diplomatia? Törökországra számít ön? Ennek az erejét tökéletesen paralyzálják a bennszülött bajok. Szerbia, Bulgariá, Montenegro, Egyiptom elég dolgot adnak neki. A mit egyik miniszterium felépit, a másik lerontja; ma az ó-törökök vannak felül s akkor virágzik a fanatizmus, talpra áll ötszázezer basibozuk meg delyr; holnap az ifju törökök kerülnek kormányra, akkor a redif és nizam a főerő: tehetik, a mit akarnak; a szultán nem törődik mással, mint az uj operaházával.

— Nem. Törökországra nem számítok.

— Franciaországra szintén nem számíthat ön: ott most bölcsek politikusok vannak felül, kiknek sikerült a dicsvágyat úgy elalattatni a nemzetben, hogy mindenkinél a békefentartása és a be nem avatkozás a jelszó. Ez ugyan természetlen állapot és nem tarthat örökké; de legyen ön arról meggyőződve, hogy a mikor egy nagy szél lefujja a hamut az eltakart parázsról s lánggra lobban egy eu-

rópai háboru, abban Franciaország nem fog Oroszország ellenségeivel egy táborban állani.

-- Ezt is egészen értem.

— Itt volna önnek még a reménység Anglia és Olaszország pártfogásában. Erre nézve egy történetet kell önnek emlékébe idéznem, a mit ön valószínűleg elég jól ismert valaha; de talán már elfelejtett. Az angol sympathia nem adatik ingyen: annak alap kell, még pedig érczalap. Önöknek egykori királya III. Károly, midőn még Németalföld ura volt, egy szabadalomlevelet irt alá egy osztrák-belga kereskedelmi társulatnak, mely hajóival a kelet-indiai kereskedelemben Anglia versenytársaul tolaöodott fel. III. Károly e szabadalomlevélben a többi czimei közé azt is felrakta: »Nyugot- és Kelet-indiák királya, a Kanári szigetek fejedelme.« E társulat Ostendeben ütötte fel székhelyét s megállta a sarat emberül; versenyzett a tengeri hatalmakkal; verekedett is, a hol megtámadták; ha egy kapitánynak elkáparezték a hajóját, másikat szerelt fel ágyukkal, utána ment a hajójának s visszafoglalta azt, mikor épen az elfoglaló nemzet aranyport és elefántesontot vitt rajta: factoriejai Kelet-india minden fővárosában működtek, voltak tele-

pitvé
kisa
volt
tőjék
jogo
roso
társ
mük
frt b
tak
mi v
rend
ked
e re
mén
Az v
trón
Ter
den
esz
pra
tété
társ
egy
nak
tilt
m e
kiin

pitvényeik Coblomban, Coromandelben, Bankisabarban a Ganges-parton; szövetségük volt Spanyolországgal, annak minden kikötőjében horgonyt vethetni, s egy tractatum jogot adott nekik a német szabad tengeri városokban áruikat piacra vihetni. Ennek a társaságnak az első évben oly fényes sikerü működése volt, hogy a részvényesek a 750 frt befizetés után 250 forint osztalékot kaptak s előre látható volt, hogy e kereskedelmi vállalattal az önök monarchiája az elsőrendü kereskedelmi államok közé fog emelkedni. Csak egyetlenegy körülményen mult e remény valósulása. Egy csekély kis körülményen. Egy bajuszon mult el az egész. Az volt a hiba, hogy III. Károly egyetlen trónörökösének nem volt bajusza, Mária Terézia nem volt férfi. Károly császár minden áron királylyá akarta tenni leányát; ezt eszközölte ki a *pragmatica sanctio*. Hogy a *pragmatica sanctio*t Anglia elfogadja, egy föltételt szabott rá: az ostendei kereskedelmi társulat elnyomását. Ennek következtében egyfelől Anglia biztosította Mária Teréziának a trónrajutást, másfelől III. Károly megtiltotta a kelet-indiai társulatnak bármely németalföldi kikötőből kereskedelmi hajók kiindítását. Azonban a császár király nem

akart még letenni arról a reményről, hogy e nagy horderejű kereskedelmi vállalatot fentartsa. Mikor már kezében volt a nagyhatalmak garantiája a *pragmatica sanctio* iránt, akkor a saját engedményének szószerinti értelmét alkalmazva, megkísérlé áttenni a kelet-indiai társulat székhelyét valamelyik osztrák vagy magyar kikötőbe. Ilyen csak kettő volt: Triest vagy Fiume. A nagy hajókat elhozták Triestbe. A császár- király maga személyesen jelen volt a kísérletnél, s biztatta a hajósokat; de biz annak nem lett sikere. A triesti kikötő nagyon nyitva van a szelek előtt, medre igen sekély; abból világnevezetességű kikötő soha sem lehet. Fiumét az akkori osztrák diplomaták nem ajánlották neki, mert ha ezt karolják föl, akkor Magyarországon át veszi a kereskedelem útját, az az ország lesz fontos terület, s az tervüknek ellenére volt. És így a monarchiát gazdagítandó vállalat elmúlt, elnyomatott: csak azért, mert Mária Terézia leány volt, nem fiu. Anglia azután gazdaggá is lett; Ausztria és Magyarország pedig szegénynyé. A mint azonban egy magyar kormány kezdett intézkedni saját országának sorsa fölött, az lassankint rátért a mult században elejtett eszmére s az már most Fiumét alakította át kereskedelmi kikötővé. Ez

sokkal
áldozat
mi hajó
a mik a
ez ideig
és chin
felől A
a magy
ban a
Olasz
uton tö
lyeske
nyérke
sem az
Temes
el a s
keresk
önök i
fogásá
nak is
kal, m
Károly
mig az
emelke
számít
—
—
hogy a

sokkal alkalmasabb volt e célra, országos áldozatokkal rendbe hozatott; új kereskedelmi hajózó társulatok telepítették meg benne, a mik a suezi csatorna megnyitása után mindezek ideig szép sikerrel közvetítik a kelet-indiai és chinai tengeri kereskedést; s ez által egyfelől Angliának csinálnak versenyt, másfelől a magyarországi vasúthálózáttal kapcsolatban a levante-kereskedés vonalát terelik el Olaszországtól, mely azt a smyrna-livornoi uton törekszik vezetni. Ez mind nem kedélyeskedés, tisztelt barátom, itt pénzről, kenyérkeresetről van szó, s abban a pontban sem az angol, sem az olasz nem érti a tréfát. Temessék be önök a fiumei kikötőt: vegyék el a szabadalmat a kelet-indiai és brazíliai kereskedelmi társulataiktól, s akkor aztán önök is számíthatnak a nagyhatalmak pártfogására, kik azért az árért II. Árpád utódainak is készek biztosítani a trónt (szép szavakkal, mint a 7 éves háboruban), valamint III. Károly király utódjával tevék. De addig, a míg az önök jóléte egy másik állam kárával emelkedik, ennek az őszinte barátságára ne számítsanak.

— Tehát nem számítunk rájuk.

— Hátra volna még Németország. Igaz, hogy az rendben tartott állam, nagy hadere-

je döntő szót ad neki az európai concertekben; és még inkább teli kincstára. Az is igaz, hogy e szomszéd állammal önök most jó szövetségben állanak. Maguk is a német kultúra áramlatában usznak. Haderejük, finanziajuk, tudományuk nagyrészt német. Azt is megengedem, hogy Németország áhitozása egy szétzuzott osztrák-magyar állam német darabjait magához ragaszthatni nem olyan nagy, mint féltékenysége az orosz állam irányában, mely azon esetben mindazt elnyelné, a mi a Karpátok és az Aegeumi tenger között fekszik; s ennél fogva Németországra ez idő szerint, mint leghatalmasabb szövetségesre támaszkodhatnék egy oktalanul megtámadott Osztrák-Magyarország. De ezt az utolsó reményt is dobja ön ki a hajóból. Most értesülök a tengerentuli posta által, hogy az észak-amerikai államok és Németország közötti viszonyok a legfeszültebbekké váltak. Az ok világos. A német elem, mely száz év óta erősen növekszik az angol államban, régóta éreztetni kezdi ott praepotentiáját. A yankeenek pedig nincs kedve azt tűrni. A gyűlölködés sietve rohan azon válság elé, mely nyílt kitérésben fog nyilvánulni. Németország, mely száz év óta mindent elkövetett, hogy magát nagy tengeri hatalommá

emelje
nemze
védelm
rikáva
menny
hogy
előre
— ho
az me
leg ön
semm
»váll
a risi
comp
gunk
szélni
séget
térjü
önt
gyán

emelje, kénytelen lesz engedni az itthoni nemzeti önérzetnek, s tengerentuli fajrokonai védelmére előállni; akkor aztán, egy Amerikával megkezdett viszálykodás zürzavarában mennyire nem fog senki arra számíthatni, hogy benne itthon fegyvertársra találjon, az előre látható. E kitörés meglesz: azt hiszem; — hogy ez is az orosz diplomatia munkája, az meggyőződés, — hogy azzal egyidejűleg önök nyakán a háboru, azt már tudom.

— Mi tehát mindezekre nem számítunk semmit! — mondá Tatrangi Dávid.

— Tehát mire?

— Saját magunkra.

— Így már jól van, szólt a bankár. A »vállalatunk« életre való. Nincs szükségünk a risicot viszont-biztosítani, nem kerestünk compagnont: megtartjuk a részvényeket magunknak. — Lehet az új »consors« előtt beszélni?

(Consors jelent üzlettársat is, meg feleséget is.)

— Minden bizsonnyal. Bátoritá őt Dávid.

— Tehát sir, hogy a tárgy érdemére térjünk: kapott ön már vállalkozó társat, ki önt az »aërodromon« első kísérleténél gyámolitsa?

— Kaptam.

— Szabad őt látnom?

— Itt van a keze a kezemben.

A bankár felugrott helyéről, félig kaczagás, félig bámulat volt a hang, mely kitört belőle.

— Ah! hoho, sir! Maga a mistress? Ő ajánlkozott önt kísérni? Tehát tudja már a mistress, hogy mi az az »aërodromon?«

— Láttam. Ismerem. Felelt Rozáli.

Mr. Severus hangjában még mindig több volt a nevetési hajlam, mint az elismerő bámulat.

— Ah, ha! valóban. Ugy látszik, mistress, ön olvasta valaha a német Lafontaine egy regényét, a sok közül, melyben a hősnő a hőssel együtt egy Luftballonban felszáll, s aztán odafenn az égben egy ideális szerelmi jelenet fejlődik ki kettőjük között. Ez igen csábító példa. Hanem ez igen könnyű munka volt akkor: mind Lafontaine-re, mind a vállalkozó kisasszonyra nézve. Ámde az aërodromon kormányosa nem csak arra nem ér rá, hogy akár prózában, akár versekben elegiákat mondjon utazó társának, hanem a legelső két másodperczében a felemelkedésnek az a kérdése hozzá, hogy minő az arány a gép gyorsaságának progressiójában?

Rozáli felelt erre:

la n
ezek
n or
jóján
korm
madp

ra ne
is mi
nyos
ilyen
akart

jón k

szen
el va
a tet
nek z
gép e
Ez az
nagy
gyor
kult
janak
külö
nozn

— És erre a figyelő megnézi a vil-
lanychronoscopot, mely harmadper-
czeket mutat, egy pillantást vet a kerek es
normalbarometerre, mely a gép ha-
jóján kívül van alkalmazva, s megmondja a
kormányosnak, hány láb az emelkedés har-
madperczenként?

Mr. Severus visszahőkölt: erre a válasz-
ra nem volt készen; ámbár hisz Amerikában
is mindennapi dolog, hogy a nők a tudomá-
nyos értekezésekben részt vegyenek; de
ilyen gyermek: ezzel a rózsás arczczal? Meg
akarta tudni, hogy való-e ez, vagy tréfa?

— S miért van a normalbarometer a ha-
jón kívül?

— Azért, mert a hajó maga, mely egé-
szen hyalichorból van alkotva, légmentesen
el van zárva, csupán a két végén, az alján és
a tetején van egy-egy cső alkalmazva, mely-
nek zárószelepe a szerint nyilik ki, a mint a
gép előre vagy hátra, fel vagy lefelé halad.
Ez azért van, hogy mikor az aërodromon a
nagyon megritkult légbe emelkedik fel, a
gyorsaság által belül összetömörüljön a rit-
kult lég s az által a bennlevők megszabadul-
janak a légzési szervek szenvedésétől, a mi
különben a léghajósokat leginkább szokta ki-
nozni. A szabad ballonok hajóiban utazók-

nak már 11 ezer lábnyi magasban orrából és füléből megindul a vér. Az aërodromon azonban e készülék mellett egy saját maga által megtöltött antliapneumaticává alakul át, s míg a haladás irányában nyitva levő szelepen át a lég összetömörül a hajóban, s a legritkább légrétegben is alkalmassá válik a belélekezésre, addig az ellentétes irányban levő szelelőcsövek szelepei csukva vannak, különben nem lehetne kiállni embernek a légrohamot, abban megfuladna mindenki. — Ha azután az ozonmérő azt mutatja, hogy az éleny megfogyott a hajóban, akkor az első csövet egy csappal elzárják, az ellenkező csapját kinyitják, mire az azóttal terhelt tömörült lég hirtelen elillan a ritkább küllégbe, s azzal újra kezdik a hajó megtöltését friss ózontartalmu léggel. A hajó belsejében levő aneroid barometer és hyperbolikus manometer tehát csak azt jelzik, hogy minő sűrűsége van a hajóban levő légnak; de nem azt, hogy minő légnyomás van az általa elért magaslaton?

— Jól van, mistress, szól Severus, most már egy tudálékos asszonyt képzelve maga előtt; de már most más baj is jön elő. A gépet nemcsak az a villanycondensator és forgatag electromotor hajt-

ja, m
van ;
dást
s ág
gyel

mete
al h
folyá
korn
talál
hala
la n
miut
nyo
perc
heti
sasá
ve is

Tud
bár
sebe
tal
meg
kell

az a

ja, melynek gépkereke a kormányos kezében van; hanem nagyhamar átveszi az uralkodást az atmosphaerai villanyosság ismeretlen nagyhatalma. Mit tesz a figyelő társ ekkor?

— A figyelő társ, a mint a normalbarometeren látja a hatványozott emelkedést, az alhidadeon a rheosconon, a villanybefolyás szaporodását, ezt számokban jelzi a kormányosnak, — s ha a kormányos jónak találja a lég villanyosságát fokozott gyors haladásra felhasználni, akkor a légvillany-inductorokat működésbe hozza s miután a gép szárnyai 128 atmosphaerai nyomást kiállanak, a villanysokszorozás által percenkint ezer lábnyi gyorsaságra erőltetheti a gépet, a mi egy százötven lábnyi gyorsasággal rohanó szélvészszel szemközt repülve is 850 lábnyi haladást eredményez.

— Megálljon egy perczig, mistress. Tudja ön azt, hogy ha egy tárgy, legyen az bár sima üveghajó, percenkint ezer lábnyi sebességgel szeli keresztül a légréteget, ez által oly zsurlódást idéz elő, hogy a falainak meg kell tüzesedni s a benne ülőknek meg kell sülni?

— Erre az elméletre van épen alapítva az aërodromon gyakorlatiassága. Fenn a ma-

gasban hidegek a légrétegek; emberi test-alkat ki nem állná az ottani huzamos tartózkodást. De épen az említett zsurlódás által folytonos meleggel látja el a lég maga a hajót s nem kell hozzá sem fűtőszer, sem azzal vesződő emberi kéz. E zsurlódási meleghez járulhat még a thermoelectricitás tényezője is. De ennek a hatása is ellensúlyozva van. A hajó hátterében van alkalmazva a Carré-féle ammonsavas confrigerator, mely azonnal, a mint a hajó hőmérséke a 20 fokon, Reaumur szerint, felülemelkedik, rögtön megkezdí a működését, s mesterséges jég-hideget képezve, a hőmérsékletet ismét kiegyenlíti. Ha ez nem volna elég, a gép néhány nyomással még magasabb légrétegek-be emelkedik, hol nagyobb a hideg. Ha az is hasztalan volna, akkor meg lassítja a repülését.

— S hogyan teheti azt, ha egyszer a földdelej és a légvillany kapták fel a szárnyaikra?

— A legegyszerűbben. A kormányos intésére a segéd a villanykiüritőhöz nyul, s vagy a csillagalaku kiüritővel szabadítja meg a gépet a tulságos villanytól, vagy a detonatorral, mely rögtöni villanyszikrákkal, dörgés közt távolítja el a fölösleges vonzerót.

men
asszo
lámol

szálln

segéd

lanyn

tom

fogas

vizirá

az egé

és fok

gasból

jesztet

zálja a

a hog

szálló

kor az

mányo

perczb

mely a

az is

ugyne

se) elz

süritő

— S önnek volna az a bátorsága, hogy mennyköveket szórjon alá a földre? A legtöbb asszony pisztolyt sem mer elsütni, s ön vilámokkal tudna lövöldözni?

— Ha férjem úgy fogja parancsolni.

— S mi történik, ha egyszer le kell szállni a földre?

— Akkor a kormányos parancsára a segéd felhasználja az »interruptort,« a villanyműködést rögtön félbeszakító »rhetomot,« a kormányos a gép sarkaiba kapó fogas kerékkel a két gépszárnyat egyszerre vizirányosan kiterjesztve megállítja s azzal az egész aërodromon perczenkint hat lábnyi, és fokozatlan eséssel csendesen leszáll a magasból. A légréteg ellenállása a széles, kiterjesztett legyező alakú szárnyak alatt paralizálja az esés törvényének szokott szabályait, a hogy látjuk elenyészni e szabályt egy leszálló pehelynél, egy eleven madárnál. Mikor aztán a földhöz közel ér, akkor a kormányos újra megindítja a szárnyakat s e perczenben a segéd azon a szerkezeten kívül, mely a légvillanyosságot folyton kiüriti, még az isolatort is fokonkint alkalmazza; az ugynevezett »szarutömeg« (Kammmasse) elzárót, mely az aërodromon saját villany-sűrítőjének működését egész a csendes libe-

gésig képes lohasztani, úgy hogy az a földre leszállhat, a nélkül, hogy a hajóban ülők egy kis kellemes szánkázási érzeten kívül egyebet tapasztalnának, mikor a villanygép utolsó szárnylegyintése a földön végigcsusztatja a leszállt aërodromont, melynek fenekét három szántalp alakú borda védi.

Mr. Severus összecapta a kezét és felugrott a helyéről.

— De hát, mistress, hol tanulta ön mind-ezeket? és mikor és kitől?

— Itt. Mióta megérkeztem. A férjem tanított rá.

— Micsoda? tehát önök, a mióta ide megérkeztek, a mióta éjjel nappal be vannak zárkózva, a helyet, hogy azon rejtélyes villanyösszeköttetés experimentumaiban gyönyörködtek volna, a minek csodáit még nem fejtette meg sem Oersted, sem Faraday, sem Bunsen, sem Volta: két ifju szerelmes sziv galvanoplasticai remeklése helyett éjjel-nappal képesek voltak, egymás mellett ülve, egyik tanítani, a másik tanulni, rideg számokat figyelemmel kíséreni, egymást át nem ölelni, hanem a gépek mozzanatát lesni; egymás szemébe nem nézni, hanem a kísérletek eredményét várni? Ez természetelleni vállalat!

— Nem, sir, szólt Rozáli komolyan. A természettudomány igen szép és elragadó élvezet. A delejvillany csodái lekötik a lelket s magukkal képesek ragadni, mintha az is hozzájuk tartozó elem volna. Az érzékek el vannak általa foglalva egészen. Mily gyönyörük Lichtenberg porrajzai! Marum pávafarkfényé; a szivárványnyá alakított villanyszikra; Bunsen villanylángíve, a galvani folyam csodálatos vegytani bontó hatalma; a villanyfolyam szellemszerű zengése a vezető érczekben, mit a telephon hallat; a mulattató kísérletek a villany örökmozdonnyal, a villanyórával, Franklin villanyos rajztáblájával; a Wolff inductor folytonos villáma mily eleven utánczása az égi viharnak! S annak a gyémánt minden színeivel ragyogó dicsköre egy látvány a próféták álmaiból. Mily csodálatos tünemény a légüres üvegharang alatt kisugárzó villanyfény, mely a positiv sarknál piros, a negativnál kék rétegekben, mint egy orsó alaku daemon jelenik meg! Mily megbüvölő látvány a villanyos zuhata, mely biborsugáraival a világos-zöld színben pompázó urán-üveg szélein tulmlik! Hisz ezek oly tünemények, a mik mellett

az ember elfelejti azt, hogy a szive dobog. És midőn maga előtt látja azt a hatalmas, emberalkotta gépet, melynek egy mozdulata úgy ragad fel bennünket a földről, mint Illést a szentírás tüzes szekere, akkor, e diszóséges emberi mű láttára, lemarad rólunk minden, a mi földi teher, s úgy közelitünk ahhoz az emberhez, a ki azt alkotta, mintha nem ember, de Isten előtt állnánk.

Rozáli ihlett ahitattal hajolt le Dávid kezéhez, hogy azt megcsókolja.

Severus izgatottan járt alá s fel a szobában.

— Ez nem igaz, ez nem úgy van. Bennem is megvannak azok az érzékek mind, én is végigélveztem a természettudomány gyönyöreit, én is jártam ott, a hol a világalkotó szellemek csodáikat mutogatják emberek parancsára; én is láttam a holt ember arczát mosolyra fintorulni a galvanfolyam befolyása alatt; de azt a hatalmát a villanyerőnek tagadom, hogy két élő szívet képes legyen astaticus állapotba hozni. Én is próbáltam ezt. De ez lehetetlen. Mikor egyszer a szív érez, azt semmi matematikai számítás meg nem győzi, semmi tünemény el nem kábitja. — Önök vagy szerencsétlenek és nem szeretik egymást...

szóln
let ü
Én m
letet
vállal
nek k
lete á
őt ez
batevi
vagy
ajkaira
magya
arról,
számke
tálnak.
téve, s
becsüle
S
Érczfér
szobor,
hatotta
by, « Is
a géppe
nem er

— Vagy pedig — sietett Rozáli közbeszólni, tudjuk azt, hogy hazánk és becsületünk van feltéve a nagy kockára. Sir! Én megtudtam, hogy férjemnek »ma« kísérletet kell tenni az általa feltalált géppel. E vállalkozására hivatva van hazája védelmének kötelessége és üzletének lekötött becsülete által. Bátorsága senkinek sem volt, hogy őt ez égbetörő kísérleténél mint legelső próbatevő segéd elkísérje. Nekem van, mert neje vagyok. Én hosszú éjeken át néztem férjem ajkaira, midőn a rideg tudomány tételeit magyarázta előttem és feleltem neki, nem arról, a mit a szívem beszél, hanem a mit a számképletek mondanak, a mit a gépek diktálnak. Hazánk és becsületünk van kérdésbeteve, sir, és — itt minálunk — a haza és a becsület nagyobb, mint a szerelem!

Severus elbámulva nézett az ifju nőre. Érczfényü sötét arca merev volt, mint egy szobor, de szemei lángoltak.

— Akkor mistress, szólott tompán, meghatottan, mondjuk egymásnak, hogy »God by,« Isten hozzád; mert ha ön felszáll azzal a géppel az égbe, — ön oda tartozik, — önt nem eresztik onnan többé vissza.

TARTALOM.

	<i>Lap</i>
A király hallgat.	3
A király tesz.	29
Az egyetlen nagyhatalom.	60
Rozáli.	77
A nyolczad nap.	121

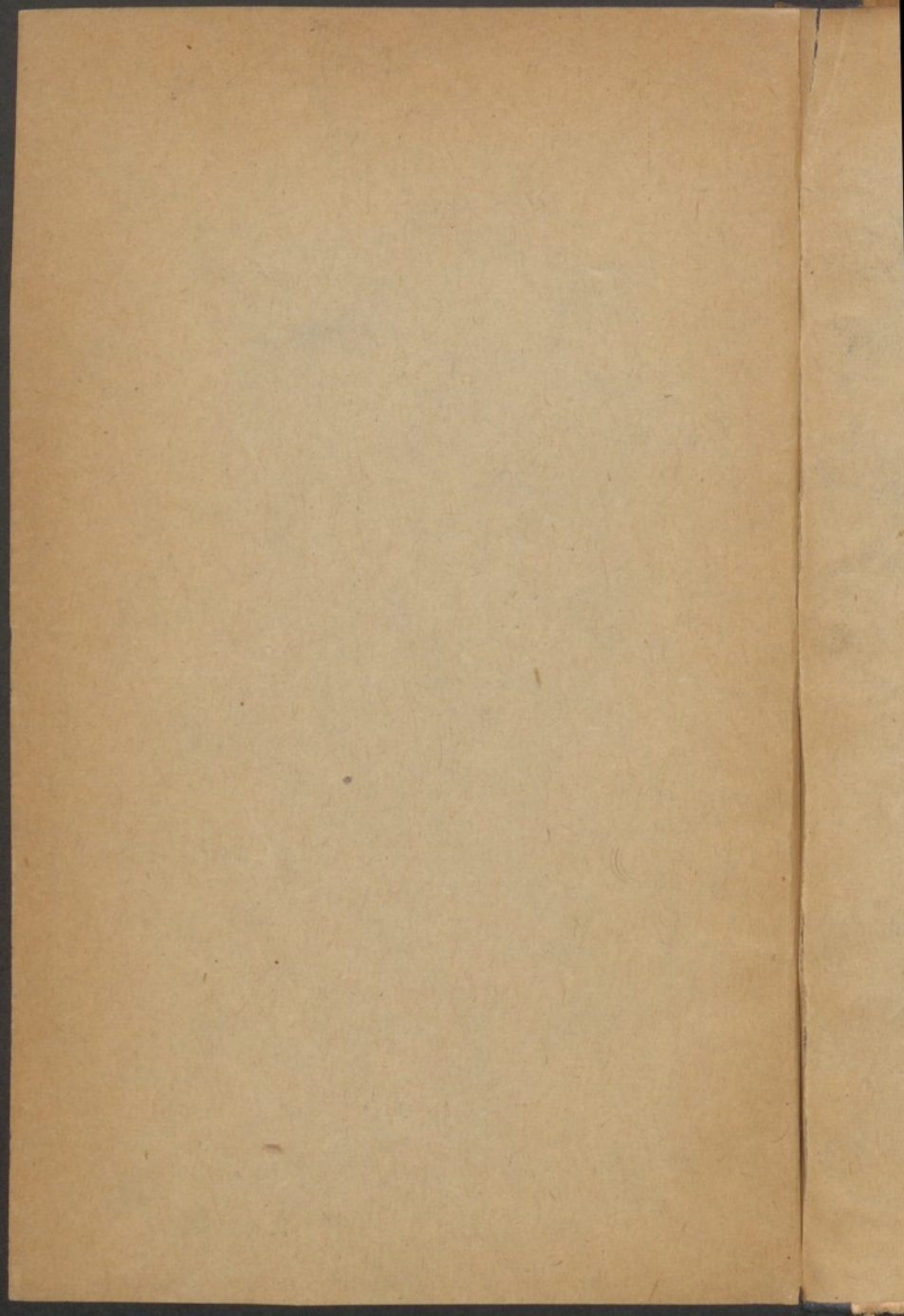
Lap
3
29
60
77
121

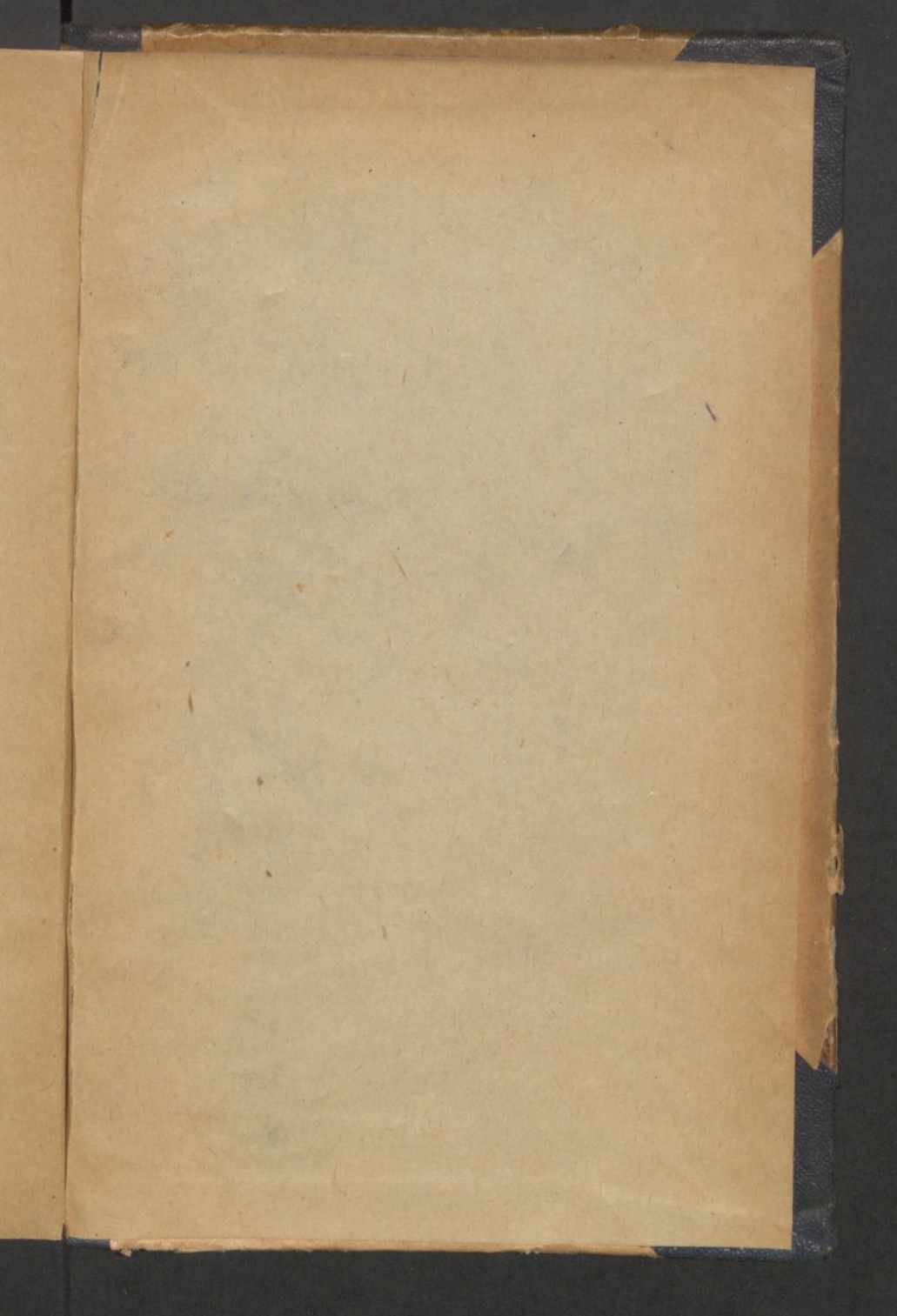
Az Athenaeum könyvkiadó-hivatalában

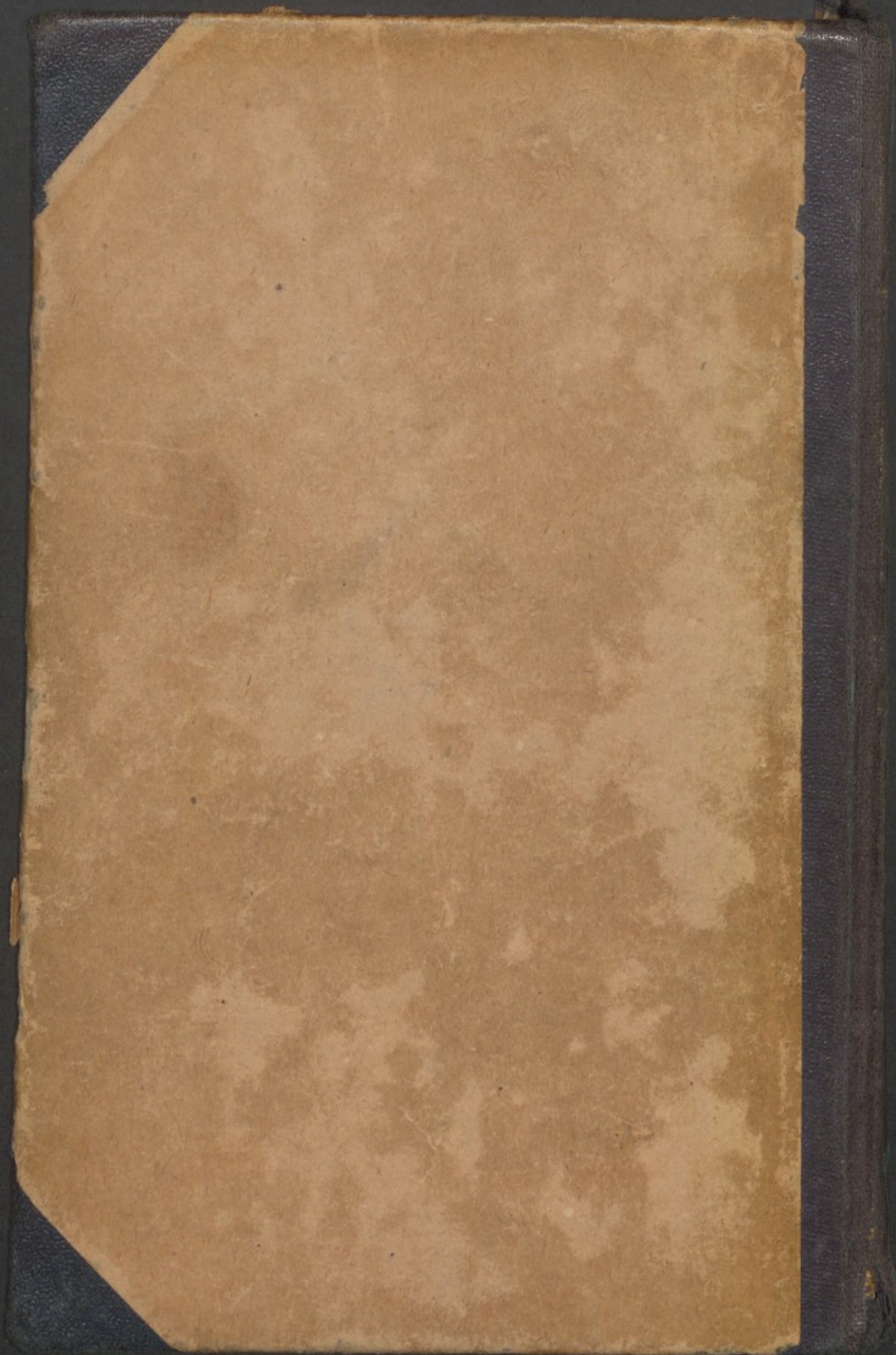
Pesten, (barátok-tere Athenaeum-épület)

s általa Magyarország minden könyvkereskedésében kapható:

ABONYI Lajos. Kenyér és becsület. Regény. Három kötet	3 frt.
ÁBRAY Károly. Az utolsó Szapolyai. Történeti regény. Négy kötet	4 frt.
BATTHYÁNY Arthur grófné. Két nőszív. Regény. Francia kéziratból fordította T o l d y István	1 frt 30 kr.
— Szerédy Ilona naplója. Francziából T o l d y I.	1 frt 50 kr.
BELL Robert. Az arany hágeső. Regény. Angolból fordította Sz a b ó Richárd. Két kötet	2 frt 50 kr.
BENICZKY-BAJZA Lenke. Két szív hareza. Regény. Két kötet.	2 frt 50 kr.
DUMAS Sándor ifj. Clémenceau története. Egy vádolt emlékirata. Regény. Francziából fordította V. F.	1 frt 20 kr.
EÖTVÖS József báró A falu jegyzője. Második olcsó kiadás. Három kötet	3 frt.
FEYDEAU Ernest. Chalis grófnő, vagy az élet napjainkban. Regény. Francziából fordította R. F.	1 frt 60 kr.
GABORIAN E. Egy uri társaság. Regény. Francziából. Három kötet.	4 frt.
HACKLAENDER F. W. Európai rabszolgaélet. Regény. Fordította Sz a b ó Richárd. Öt kötet	5 frt.
HORVÁTH B. Miklós. A kik sorsunkat vezérlik. Regény	1 frt.
HOUSSAYE Arzén. Éva leányai. Francia regény. Magyarítá Ujkéri.	1 frt 20 kr.
JÓKAI Mór Fekete gyémántok. Regény. Öt kötet	5 frt.
— A köszívű ember flai. Regény. Hat kötet	6 frt.
— A szerelem bolondjai. Regény. Második kiadás. Négy kötet	4 frt.
— Föld felett és víz alatt Regénykék	1 frt 40 kr.
— Eppur si muove. És mégis mozog a föld. Regény. Hat kötet	6 frt.
— A véres kenyér. Egy ifju hős nap'ója	60 kr.
— Az arany ember. Regény. Öt kötet	5 frt.
— Chinchilla herczeg. — Kerüld a szépet. — Baróthy Ilona. — A rútak rútja.	1 frt.
— Két menyegző — A vérontás angyala. — Petőfi ??? — A magyar »Úr« Amerikában. — A hosszuhaju hölgy	1 frt.
— A fránya hadnagy. — Még sem lesz belőle tekintetes aszszony. — Hol leszünk két év múlva. — Báró Jósika Miklós. — Egy szónok, a ki »el nem áll!«	1 frt.
— A fekete sereg. — A sajtó és a censura Magyarországon	1 frt.

Jókai
É JÓVÓ
SZÁZAD REG.

ÉRTÉKES
KÖNYV.

1.-3.